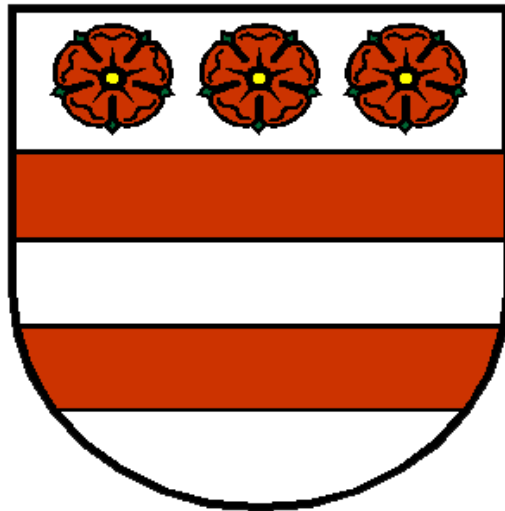

KRAJSKÝ PAMIATKOVÝ ÚRAD PREŠOV

PAMIATKOVÁ REZERVÁCIA PREŠOV

**ZÁSADY OCHRANY
PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA**

Aktualizácia

TEXTOVÁ ČASŤ

PREŠOV 2006

Krajský pamiatkový úrad Prešov
Hlavná 115, 080 01 Prešov

riaditeľka krajského pamiatkového úradu:	PhDr. Mária Poláková
zodpovedný riešiteľ:	Mgr. Marek Hrebeňár
autorský kolektív:	Ing. Peter Glos
	Mgr. Jana Koreňová
	Ing. arch. Jana Onufráková
	PhDr. Darina Petranská
	PhDr. Mária Poláková
	Ing. Eva Semanová
	Ing. Ľubor Suchý
	Mgr. Marián Uličný, PhD.
	Ing. Jozef Zajac

OBSAH

ČASŤ I.	7
A. Vstupné údaje	7
A.1. Požiadavka a dôvod realizácie urbanisticko – historického výskumu	7
B. Základné údaje o území	8
B.1. Názov pamiatkového územia	8
B.2. Názov obce, mesta podľa základnej územnej jednotky a katastra, v ktorom sa Pamiatková rezervácia nachádza	8
B.3. Orgán, ktorý územie vyhlásil, dátum vyhlásenia	8
C. Vymedzenie hranice pamiatkového územia	8
C.1. Parcelné vymedzenie hranice Pamiatkovej rezervácie Prešov	8
D. Vymedzenie hranice ochranného pásma pamiatkového územia	9
D.1. Parcelné vymedzenie hranice ochranného pásma Pamiatkovej rezervácie Prešov	9
E. Údaje o východiskových materiáloch	10
E.1. Prehľad spracovaných územnoplánovacích dokumentácií a štúdií s overením ich právoplatnosti	10
E.2. Mapové podklady	11
E.3. Zoznam literatúry	11
ČASŤ II.	13
A. Historický a urbanisticko – architektonický vývoj územia	13
A.1. Stručný historický vývoj	13
A.1.2. Zemepisná poloha	13
A.1.3. Prešov v praveku a na prahu dejín	13
A.1.4. Počiatky a prvý rozvoj mesta vo vrcholnom až neskorom stredoveku	15
A.1.5. Rozmach Prešova v ranom novoveku	17
A.1.6. Vývoj mesta po satumarskom mieri	18
A.1.7. Mesto po zrušení stavovského zriadenia	19
A.1.8. Prešov v medzivojnovom období a počas druhej svetovej vojny	20
A.1.9. Búrliavý rast v období po druhej svetovej vojne	21
A.2. Urbanistický a stavebný vývoj pamiatkového územia	21
A.2.1. 1. etapa - obdobie drevenej zástavby (1241 – 1400)	21
A.2.2. 2. etapa - počiatky murovanej zástavby (1400 – 1550)	23
A.2.3. 3. etapa - renesančná prestavba mesta (1550 – 1650)	24
A.2.4. 4. etapa - stavebný útlm v období baroka (1650 – 1770)	25
A.2.5. 5. etapa - klasicistická dostavba mesta (1770 – 1850)	26
A.2.6. 6. etapa - úpravy v období historizmu a secesie (1850 – 1930)	28
A.2.7. 7. etapa - nástup architektonickej moderny a úpadok za éry komunizmu	30
A.2.8. 8. etapa - súčasná rekonštrukcia mesta	31
B. Charakteristika pamiatkových hodnôt územia	32
B.1. Špecifikácia jednotlivých typov štruktúr a prvkov územia	32
B.1.1. Pôdorysná dispozícia, verejné priestranstvá a ulice	32
B.1.1.1. Základná charakteristika	32

B.1.1.2.	Vznik a vývoj pôdorysu mesta.....	33
B.1.1.3.	Hlavná ulica.....	34
B.1.1.4.	Ulice na východnej strane mesta.....	35
B.1.1.5.	Ulice na západnej strane mesta	37
B.1.1.6.	Ulice v páse opevnenia	38
B.1.1.7.	Okružné ulice.....	39
B.1.2.	Systém mestského opevnenia a jeho vývojové etapy	40
B.1.2.1.	Vývoj mestského opevnenia.....	40
B.1.2.2.	Vývoj plochy opevnenia po strate jeho pôvodnej funkcie.....	41
B.1.2.3.	Zachované zvyšky mestského opevnenia v súčasnosti.....	43
B.1.3.	Vývoj a súčasný stav parcelácie v pamiatkovom území.....	44
B.1.3.1.	Stručný náčrt vývoja parcelácie pamiatkového územia.....	44
B.1.3.2.	Charakteristika historického vývoja a súčasného stavu parcelácie v rámci jednotlivých blokov na východnej strane mesta.....	49
B.1.3.3.	Charakteristika historického vývoja a súčasného stavu parcelácie v rámci jednotlivých blokov na západnej strane mesta	54
B.1.4.	Charakteristika spôsobu zástavby, hmotová skladba, urbanistická kompozícia a rozsah zachovania historickej štruktúry	64
B.1.4.1.	Vývoj zástavby a súčasný stav zachovania historickej štruktúry	64
B.1.4.2.	Súčasný stav zachovania historickej štruktúry	73
B.1.5.	Dominanty a výškové zónovanie jednotlivých blokov zástavby	88
B.1.5.1.	Historický vývoj výšky zástavby v pamiatkovom území.....	88
B.1.5.2.	Charakteristika súčasného stavu výšky zástavby v jednotlivých častiach pamiatkového územia	93
B.1.6.	Silueta, panoráma územia, obraz sídla v krajine, konfigurácia terénu, hodnotné pohľadové uhly v rámci krajiny	102
B.1.7.	Piata fasáda – strešná krajina.....	104
B.1.8.	Architektonické, umelecko – historické a výtvarné hodnoty objektov pamiatkového územia.....	107
B.1.8.1.	Objekty nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok na území PR Prešov.....	108
B.1.8.2.	Objekty navrhnuté na vyhlásenie za NKP	113
B.1.8.3.	Objekty vytipované na vyhlásenie za NKP	114
B.1.8.4.	Objekty vhodne dotvárajúce prostredie	115
B.1.8.5.	Objekty nevhodne dotvárajúce prostredie	115
B.1.9.	Archeologický výskum v pamiatkovom území.....	125
B.1.9.1.	Stručný náčrt histórie archeologického výskumu v historickom jadre mesta	125
B.1.9.2.	Súpis archeologických výskumov a prieskumov	126
B.1.10.	Historická zeleň, záhrady, parky, verejná zeleň, stromoradia	127
B.2.	Pamiatky histórie	134
B.3.	Súpis pôvodných názvov hlavných a dôležitých námestí a ulíc	135
C.	Vyhodnotenie pamiatkových hodnôt územia a odôvodnenie jeho ochrany.....	139
C.1.	Urbanisticko - historické hodnoty štruktúr pamiatkového územia.....	139
C.2.	Architektonicko - historické hodnoty objektov pamiatkového územia.....	140
C.3.	Umelecko - historické hodnoty objektov pamiatkového územia.....	141
C.4.	Kultúrne a pamiatkové hodnoty archeologických nálezov a nálezísk.....	142
C.5.	Odôvodnenie ochrany pamiatkového územia.....	142

ČASŤ III.....143

ZÁSADY OCHRANY PAMIATKOVÉHO ÚZEMIA PAMIATKOVEJ REZERVÁCIE PREŠOV.....143

- A. Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov143
 - A.1. Požiadavky na primerané funkčné využitie pamiatkového územia..... 144
 - A.2. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie 144
 - A.3. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu objektovej skladby pamiatkového územia 145
 - A.4. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu výškového a priestorového usporiadania objektov 145
 - A.5. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu prvkov interiéru a uličného parteru 147
 - A.6. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu charakteristických pohľadov, siluety a panorámy územia..... 148
 - A.7. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu archeologických nálezísk 148
 - A.8. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu ďalších kultúrnych a prírodných hodnôt pamiatkového územia 148
- B. Požiadavky špecifikované pre bloky BL 1 až BL 37 a blok komunikácií a verejných priestranstiev pamiatkového územia PR Prešov**149**
 - B.1 Požiadavky špecifikované pre bloky BL 1 až BL 37 pamiatkového územia PR Prešov.....149
 - B.2. Požiadavky pre využitie komunikácií a verejných priestranstiev..... 179
- C. Všeobecné záverečné ustanovenia**188**
 - C.1. Spolupráca a účasť orgánov, organizácií a samosprávy na regenerácii pamiatkového územia 188
 - C.2. Aktualizácia zásad 189

ČASŤ IV.....190

POŽIADAVKY NA ZACHOVANIE, OCHRANU, REHABILITÁCIU, REGENERÁCIU, OBNOVU A PREZENTÁCIU JEDNOTLIVÝCH TYPOV ŠTRUKTÚR A PRVKOV PAMIATKOVEJ REZERVÁCIE PREŠOV.....190

- A. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu NKP**190**
 - A.1. Materiálová, konštrukčná, technická, umelecko-remeselná a výtvarná skladba NKP.....191
 - A.1.1. Murivá a zvislé nosné konštrukcie 192
 - A.1.2. Horizontálne nosné konštrukcie – stropy a klenby 192
 - A.1.3. Suterény 193
 - A.1.4. Strechy..... 194
 - A.1.5. Krovy..... 195
 - A.1.6. Štítové a parcelačné múry 195
 - A.1.7. Balkóny, pavlače, loggie 196
 - A.1.8. Schodiská 196
 - A.1.9. Zábradlia, mreže a ostatné kovové prvky 196
 - A.1.10. Výplne okenných a dverných (vstupných) otvorov 196

A.1.11.	Povrchové úpravy stavieb - omietky, podlahy	197
A.1.12.	Výtvarné diela a umelecko-remeselné prvky	198
A.1.13.	Historická technická infraštruktúra a technické zariadenia	198
A.1.14.	Nová technická infraštruktúra a technické zariadenia	199
A.1.15.	Odvodňovanie objektov	199
A.1.16.	Fasády	199
B.	Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu objektov vytipovaných na vyhlásenie za NKP a objektov vhodne dotvárajúcich prostredie	200
C.	Požiadavky na úpravu objektov nevhodne dotvárajúcich prostredie a narušených urbanistických priestorov	200
D.	Požiadavky na úpravu záhrad, nádvorí a ostatných plôch	200
E.	Požiadavky na zachovanie, ochranu, úpravu a údržbu nosných prvkov systému zelene (jestvujúce a cieľové)	201
E.1.	Požiadavky pre prítomnosť a úpravu zelene v pamiatkovom území.....	201
E.2.	Zezeň uličných interiérov.....	201
E.3.	Zezeň dvorov a záhrad	202
E.4.	Zezeň areálov	202
E.5.	Samostatné parkové dispozície	202
E.6.	Zezeň hradobnej priekopy.....	203
F.	Požiadavky na revitalizáciu voľných plôch.....	203
G.	Požiadavky na realizáciu novostavieb	203
G.1.	Základné požiadavky	203
G.2.	Strechy a osvetlenie podkrovných priestorov	204
G.3.	Kompozícia priečelia novostavby.....	204
G.4.	Materiálová a tvaroslovná regulácia novostavieb.....	204
H.	Uličný interiér	205
H.1.	Požiadavky pre zachovanie, údržbu a regeneráciu uličného parteru	205
H.2.	Požiadavky pre regeneráciu povrchov komunikácií a verejných priestranstiev ..	206
H.3.	Požiadavky pre regeneráciu zelene v uličnom interiéri	206
H.4.	Požiadavky pre uličné osvetlenie.....	206
H.5.	Požiadavky na prvky drobnej architektúry a ostatného vybavenia	207
H.6.	Požiadavky pre zachovanie existujúcich a umiestnenie nových umeleckých diel a artefaktov	207
H.7.	Požiadavky pre umiestnenie informačných, reklamných a propag. zariadení.....	207
H.8.	Požiadavky pre vybavenie pamiatkového územia sezónnymi terasami a sedeniami.....	208
H.9.	Požiadavky pre umiestnenie zariadení technickej infraštruktúry	208
I.	Požiadavky na ochranu PR a usmernený rozvoj jej prostredia v ochrannom pásme ...	208
J.	Prezentácia pamiatkového fondu PR Prešov	209
K.	Záver.....	209
L.	Grafická časť Zásad ochrany pamiatkového územia Prešov	209
M.	Prílohy.....	210

Časť I.

A. Vstupné údaje

A.1. Požiadavka a dôvod realizácie urbanisticko – historického výskumu

Požiadavka na realizáciu urbanisticko – historického výskumu Pamiatkovej rezervácie Prešov vyplynula z dikcie zákona č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu (ďalej aj „pamiatkový zákon“), kde v zmysle § 29 je definovaná Základná ochrana pamiatkového územia:

(1) Základná ochrana pamiatkového územia je súhrn činností a opatrení, ktorými orgány štátnej správy a orgány územnej samosprávy v spolupráci s vlastníkmi nehnuteľností zabezpečujú zachovanie pamiatkových hodnôt v území, ich dobrý technický, prevádzkový a estetický stav, ako aj vhodný spôsob využitia jednotlivých stavieb, skupín stavieb, areálov alebo urbanistických súborov a vhodné technické vybavenie pamiatkového územia.

(2) Krajský pamiatkový úrad alebo osoba oprávnená podľa § 35 ods. 3 vypracúva zásady ochrany pamiatkového územia, ktoré sú dokumentom na vykonávanie základnej ochrany podľa odseku 1. Zásady sú súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je podkladom na spracovanie územno-plánovacej dokumentácie podľa osobitného predpisu.²¹⁾

(3) Zásady ochrany pamiatkovej rezervácie alebo pamiatkovej zóny obsahujú požiadavky na primerané funkčné využitie územia, na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie, objektovej skladby, výškového a priestorového usporiadania objektov, prvkov interiéru a uličného parteru, charakteristických pohľadov, siluety a panorámy, archeologických nálezísk, prípadne ďalších kultúrnych a prírodných hodnôt pamiatkového územia.

(4) Orgán oprávnený schváliť územno-plánovaciú dokumentáciu územia,²¹⁾ v ktorom sa nachádza pamiatková rezervácia, pamiatková zóna, ochranné pásmo alebo archeologické nálezisko evidované podľa § 41, si pred jej schválením vyžiada stanovisko miestne príslušného krajského pamiatkového úradu. Ak ide o archeologické nálezisko, krajský pamiatkový úrad vydá stanovisko po vyjadrení archeologického ústavu.

²¹⁾ Zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov.

Zo znenia § 29 pamiatkového zákona vyplýva požiadavka na vypracovanie zásad ochrany pamiatkového územia. Pamiatkový úrad Slovenskej republiky so sídlom v Bratislave zahrnul vypracovanie Zásad ochrany pamiatkového územia - Pamiatkovej rezervácie Prešov do Plánu hlavných úloh na rok 2006, úloha č. 2 ods. c).

Aktualizácia zásad ochrany Pamiatkovej rezervácie Prešov vyvstala najmä z nutnosti aktualizácie „Zásad pamiatkovej starostlivosti pre sídelný útvar Prešov“, spracované Štátnym ústavom pamiatkovej starostlivosti Bratislava (spracovatelia: Ing. arch. Ľudmila Husovská, Ing. arch. Júlia Takátsová, PhDr., Mária Kodoňová, CSc, prom. hist. Sylvia Paulusová, Ing. arch. Viera Floreková, Ing. arch. Erika Mareková) v decembri 1985. Tieto zásady aktualizoval Pamiatkový ústav Bratislava – „Zásady pamiatkovej starostlivosti pre mestskú pamiatkovú rezerváciu Prešov - Aktualizácia (spracovatelia: PhDr. Darina Petranská, Ing. arch. Lýdia Kubeková, Ing. Eva Semanová, Ing. Ľubor Suchý, Ing. Peter

Glos, Mgr. Peter Vološčuk, Mgr. Štefánia Tóthová) v decembri 1994. Dôvodom nutnosti aktualizácie týchto materiálov bola zmena legislatívnych predpisov, potreba upresnenia resp. stanovenia komplexných podmienok pre riešenie aktuálnych problémov v predmetnom pamiatkovom území na základe súčasnej úrovne poznania pamiatkového fondu v predmetnom pamiatkovom území a na základe získaných odborných, výskumných a vedeckých materiálov spracovaných po uplynutí doby spracovania aktualizovaného materiálu.

B. Základné údaje o území

B.1. Názov pamiatkového územia

Pamiatková rezervácia v Prešove (ďalej len „Pamiatková rezervácia Prešov“ alebo „PR Prešov“)

B.2. Názov obce, mesta podľa základnej územnej jednotky a katastra, v ktorom sa Pamiatková rezervácia nachádza

Mesto: Prešov

Katastrálne územie: Prešov

Okres: Prešov

B.3. Orgán, ktorý územie vyhlásil, dátum vyhlásenia

Vláda Československej republiky dňa 11. 07. 1950 schválila zriadenie pamiatkovej rezervácie Prešov.

Vláda Slovenskej republiky v Nariadení vlády Slovenskej republiky č. 596/2001 z 13. 12. 2001 o pamiatkových rezerváciách Bardejov, Bratislava, Kežmarok, Levoča, Prešov, Spišská Kapitula a Spišská Sobota, podľa § 5 ods. 1 zákona Slovenskej národnej rady č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti nariadila vymedzenie hraníc pamiatkovej rezervácie Prešov. Nariadenie nadobudlo účinnosť od 01. 01. 2002.

C. Vymedzenie hranice pamiatkového územia

C.1. Parcelné vymedzenie hranice Pamiatkovej rezervácie Prešov

Parcelné vymedzenie hranice Pamiatkovej rezervácie Prešov podľa nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 596/2001 z 13.12. 2001 o pamiatkových rezerváciách Prešov, Bratislava, Kežmarok, Levoča, Prešov, Spišská Kapitula a Spišská Sobota, podľa § 5 ods. 1 zákona Slovenskej národnej rady č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti nariadila vymedzenie hraníc pamiatkovej rezervácie Prešov, ktoré nadobudlo účinnosť od 01. 01. 2002. V texte zvýraznené čísla parciel alebo aktuálny stav v zátvorkách sú aktualizované podľa kópií mapových listov 5-4/22, 5-4/24, 4-4/31, 4-4/11, 4-4/13 katastrálnej mapy zo Správy katastra Prešov, vyhotovených dňa 21. 08. 2006 v mierke 1:1000.

Hranica pamiatkovej rezervácie Prešov v katastrálnom území Prešov sa začína v spoločnom bode parciel č. 9783, č. 9782 a č. 397 na mapovom liste č. 5-4/22. Pokračuje južným smerom po východnej strane parcely č. 9783 až do severozápadného rohu parcely č. 402. Lomí sa na východ po rozhraní parcely č. 400 s parcelami č. 403 a č. 9670 (Kováčska ul.). Pokračujúc východným smerom prechádza po severnej strane parciel č. 9670, č. 405

(Kováčska bašta). Pokračuje po južnej hranici parcely č. 9740/2 do severného bodu objektu (**objekt v súčasnosti asanovaný**) na parcele č. 711 a kolmo na sever hranou novopostaveného objektu do priesečníka s parcelným č. 829. Z tohto bodu pokračuje juhovýchodným smerom po východnej strane parciel č. 9740/1 a č. 9741 (Vajanského ul.) a do spoločného bodu parciel č. 9741, č. 9686 a č. 4215. Z tohto bodu pretína parcelu č. 9741 do severovýchodného rohu parcely č. 9681. Ďalej sleduje východnú hranicu parcely č. 9681 (Duchnovičova ul.) (**Vajanského ulica**) až do spoločného bodu parciel č. 9681, č. 4070/13 a č. 4078/5. Tu sa lomí na západ a zo spoločného bodu parciel č. 9681, č. 4070/13 a č. 4070/1 (**4070/11**) prechádza priamo do spoločného bodu parciel č. 568, č. 9678 (Kmeťovo stromoradie) a č. 4070/9 (**4070/1**). Pokračuje po východnej hranici parciel č. 4070/9 (**4070/1**) a č. 4070/6 až do najzápadnejšieho bodu parcely č. 4070/5 (Divadlo J. Záborského). Z tohto bodu smeruje priamo do juhovýchodného rohu parcely č. 550 (hotel Dukla). Po južnej strane parcely č. 550 smeruje do bodu na rozhraní parciel č. 550, č. 9431 a č. 9783. Z tohto bodu pretína parcelu č. 9783 do juhovýchodného rohu parcely č. 9546 (Jarkova ul.). Pokračuje po južnej, juhozápadnej, západnej a severozápadnej hranici parcely č. 9546 (**9546/1**). V spoločnom bode parciel č. 9546 (**9546/1**), č. 3263 a č. 9808 (**9808/9**) prechádza na východnú hranicu parcely č. 9808 (**9808/9**) (Mlynský potok). V spoločnom bode parciel č. 9808 (**9808/9**), č. 396 a č. 9781 sa lomí na východ a pokračuje po severnej hranici parcely č. 396. Zo spoločného bodu parciel č. 396, č. 9781, č. 9783 a č. 9782 prechádza po severnej strane parcely č. 9783 a napája sa na počiatkový bod - spoločný bod parciel č. 9783, č. 9782 a č. 397.

D. Vymedzenie hranice ochranného pásma pamiatkového územia

D.1. Parcelné vymedzenie hranice ochranného pásma Pamiatkovej rezervácie Prešov

Parcelné vymedzenie hranice PR Prešov podľa nariadenia vlády Slovenskej republiky z 13. decembra 2001 o pamiatkových rezerváciách Bardejov, Bratislava, Kežmarok, Levoča, Prešov, Spišská Kapitula a Spišská Sobotka.

Hranica ochranného pásma pamiatkovej rezervácie je vymedzená na kópii katastrálnej mapy zo Správy katastra Prešov, zloženej z mapových listov č. 4-3/33, 4-4/11, 4-4/13, 4-4/14, 4-4/31, 4-4/32, 4-4/33, 4-4/34, 5-3/44, 5-4/21, 5-4/22, 5-4/23, 5-4/24, 5-4/41, 5-4/42, 5-4/44, vyhotovených dňa 12. 01. 2005 a 05. 04. 2005 v mierke 1:1000, nasledovne:

Hranica ochranného pásma Pamiatkovej rezervácie Prešov začína v styčnom bode parciel č. 9781 (chodník na Levočskej ulici), 396 (Bosákova banka), **9783 (Hlavná ulica)** a 9782/1 (Hlavná križovatka). Pokračuje východným smerom po severnej hranici parciel č. **9783 (Hlavná ulica)**, 397, 853/1, 9661/3 (chodník), 9661/4, **829 (Vajanského ulica)**, 9661/9. Prechádzajúc po parcele č. 824/4 sa hranica ochranného pásma stáča a pokračuje juhovýchodným smerom ďalej po východnej hranici parciel č. 824/3, 821, 819, 818, 817, 816, 815/2, 815/1, 814, 813, 812, 811, 810, **9683 (Krátka ulica)**, 4649, 4650, 4651, 4652, 4653, 4654, 4655, 4656, **9684/2, 9684/1, 9684/3 (Dilongova ulica)**, 4572, 4571, 4570, 4569, 4568, 4567, 4566/1, 4564, **9685/2, 9685/1, 9685/3 (Sládkovičova ulica)**, 4516, 4515, 4514, 4513, 4512, 4511, 4510, 4509, **9690/2, 9690/1, 9690/4 (Rumanova ulica)**, pokračuje 4434, 4424/1, 4423, znova 4424/1, 4413. Vo východnom rohu parcely č. 4413, v styku s parcelou č. **9721 (Šafárikova ulica)**, križuje parcelu č. **9732 (Hollého ulica)** a napája sa na severný roh parcely č. 5012/16. Prechádza ďalej po východnej hranici parciel č. 5012/16, 5012/18,

5012/17, 5012/20 a znova 5012/1, kde sa stáča na juhozápad a prechádza ďalej po južných hraniciach parciel č. 5012/1 a 5013. Následne pokračuje po východnej a južnej hranici parcely č. **9742 (Lesík delostrelcov)** do bodu styku parciel č. 9743 a **9704/2 (Lesík delostrelcov)**, kde pretína parcelu č. **9704/2 (Lesík delostrelcov)** a napája sa do juhovýchodného rohu parcely č. 3960. Pokračuje juhozápadným smerom po južných hraniciach parciel č. 3960, **9705 (Bayerova ulica)**, 3988/2, 3994, 3998, 4008 (/1, 2, 3, 4). V južnom rohu parcely č. 4008/1 sa hranica napája na východnú hranicu parciel č. **9789/2 a 9792 (Masarykova ulica)** až po južný cíp parcely 3924/1, kde mení smer, pretína parcely č. **9792 a 9789/2 (Masarykova ulica)** a pokračuje juhozápadným smerom do východného rohu parcely č. 3912. Ďalej prechádza po južnej hranici parciel č. 3912, 3914, 3913, 3916, 3915 až do južného rohu parcely č. 3918, kde sa stáča na severozápad a ďalej pokračuje po severozápadnej hranici parciel č. 3918, 3917, 3909, 3908/1, 3908/2, 3903, 3902, 3899, 3898/2, **9540 (Pavlovičovo námestie)**, **9544 (Zápotockého ulica)**, **9558 (Požiarnická ulica)**, 3448/1, 3447, 3439/1, 3438, 3437, 3436, 3421, 3422/1, 3416, 3415, 3413, 3414, 3406, 3405, 3399, 3398, 3396, 3397, 3391, 3390, 3389, 3388/1, 3384, 3383, 3381, 3375, 3376, 3373/3, 3374/2, 3372/6, 3372/5, 3366/2, 3366/1, 3364, 3365/1, 3365/2, 3357, 3355, 3356, 3349, 3348, 3341, 3340, 3338 až do severozápadného rohu parcely č. 3335. Tu sa hranica ochranného pásma stáča na východ a prechádza po severnej hranici parciel č. 3335, **9561 (Záhradná ulica)**, 9777, 9778, 9808 (potok), 9781 (chodník na Levočskej ulici) až do východzieho bodu styku parciel č. 9781 (chodník na Levočskej ulici), 396 (Bosákova banka), **9783 (Hlavná ulica)** a 9782/1 (Hlavná križovatka).

E. Údaje o východiskových materiáloch

E.1. Prehľad spracovaných územnoplánovacích dokumentácií a štúdií s overením ich právoplatnosti

Záväzné:

1. Smerný územný plán sídelnej aglomerácie Prešova, spracovaný URBION – Bratislava, 1976, schválený vládou SSR, uznesením č. 302
2. ÚPN CMZ Prešov, spracovaný Urbion – Bratislava, 1983, schválený R – ONV uznesenie č. 218/84
3. Koncept riešenia ÚPN – SPŠ, spracoval URBION – Košice, 1987
4. ÚPT – Z obytný súbor Jarková ul., Prešov, spracoval Stavoprojekt Prešov, schválila R MsNV uznesenie č. 245/87
5. ÚPN – SÚ Prešov, spracoval ateliér ARCHUS Prešov, 10/1994, predložený na schválenie mestskému zastupiteľstvu
6. VZN Mesta Prešov č. 140/2005 ktorým sa vyhlasuje záväzná časť Územného plánu mesta Prešov

Smerné:

1. Štúdia súboru stavieb blok č. 1., Stavoprojekt Prešov, 1978
2. Štúdia súboru stavieb blok č. 2., PÚK Prešov, 1980
3. Generálny dopravný plán Prešova, Dopravoprojekt Bratislava, 1982
4. Prieskumy, rozbery a ÚHZ pre nový územný plán sídelného útvaru Prešov, URBION Bratislava, 1979
5. Aktualizácia územných a hospodárskych zásad pre spracovanie územného plánu sídelného útvaru Prešov, Slovenská agentúra životného prostredia, 1993

6. Zásady pamiatkovej starostlivosti pre sídelný útvar Prešov, ŠÚPS Bratislava, 1985
7. Zásady pamiatkovej starostlivosti pre mestskú pamiatkovú rezerváciu Prešov : aktualizácia. Prešov, Pamiatkový ústav, 1994
8. PR Prešov – pešia zóna, podmienky obnovy a dotvorenia, Pamiatkový ústav Bratislava, reg. Stredisko Prešov, 1994
9. Komplexný program záchrany a obnovy mestskej pamiatkovej rezervácie v Prešove a podmienky na jeho realizáciu, KUŠPSOP Prešov, 1984

E.2. Mapové podklady

Mapa územia MPR, Zásady pamiatkovej starostlivosti, Aktualizácia zásad pamiatkovej starostlivosti – MPR Prešov, 1994, mierka 1:1000

Hranica Pamiatkovej rezervácie, Vymedzenie územia pamiatkovej rezervácie Prešov, príloha k nariadeniu vlády SR č. 596/2001 Z.z., PÚ SR, 2001, mierka 1:1000

Historická katastrálna mapa Prešova z roku 1869, aktualizovaná v roku 1933

Mapa vojenského mapovania – Königreich Hungarn, Kreis. Diefseits der Thiesz, Saroser und Zempliner Gespanschaft, 1820 – 1822

Mapa majetkov a pozemkov mesta Prešov, Formanek Jan, mierka 1:100 viedenských siah, 1811 – 1812

Plán mesta Prešov : pôdorys mesta, Balažské Ďarmoty, Elsztner František, 10. júl, 1880

E.3. Zoznam literatúry

BLICHA, M. Názvy ulíc mesta Prešova. In *Nové Obzory 18 : zborník*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1976. s. 323 – 356.

Deklarácia NR SR o ochrane kultúrneho dedičstva č. 91/2001 Z. z.

DOROTJAK, D. Pôdorys mesta Prešova a jeho vývoj. In *Pamiatky a múzeá*, 1957, roč. 5, č. 4, s. 160 – 162.

HLINKA, J. Z dejín mesta Prešov. In *Pamiatky a múzeá*, 1957, roč. 5, č. 4, s. 146 – 149.

HUSOVSKÁ, E. ed. *Zásady pamiatkovej starostlivosti pre sídelný útvar Prešov*. Bratislava : Štátny ústav pamiatkovej starostlivosti, 1985.

KAZIMÍR, Š. Základné rysy obchodu Prešova v 16. a 17. stor. In *Nové Obzory 19 : zborník*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1977. s. 171 – 195.

KRIŽANOVÁ, E. Prešov. In *Pamiatky a múzeá*, 1957, roč. 5, č. 4, s. 150 – 159.

KOVAČOVIČOVÁ, S., KOMLÓŠOVÁ, M. Prešov Mestská rezervácia. In *Pamiatky a múzeá*, 1954, roč. 3, č. 4, s. 15 – 16.

KUČA, K., KUČOVÁ, V. *Princípy památkového urbanizmu*. Praha : Státní ústav památkové péče, 2000. ISBN 80-86234-15-0

KUČA, K., KUČOVÁ, V., KIBIC, K. *Novostavby v památkově chráněných sídlech*. Praha : Národní památkový ústav, 2004. ISBN 80-86234-54-1

Nariadenie vlády SR č. 596 z 13. decembra 2001 o pamiatkových rezerváciách Bardejov, Bratislava, Kežmarok, Levoča, Prešov, Spišská Kapitula a Spišská Sobota

PETRANSKÁ, D. ed. *Zásady pamiatkovej starostlivosti pre mestskú pamiatkovú rezerváciu Prešov : aktualizácia*. Prešov : Pamiatkový ústav, 1994.

- KOSOVÁ, M. Prešov. In *Súpis pamiatok na Slovensku*. Bratislava, 1967. s. 538-564.
- Prešov mesto : Eperjes – Eperies : Štatistické dáta podľa sčítania ľudu z. r. 1921*. Prešov, 1921.
- SCHUBERT, A. Péče o výplně historických okenních a dveřních otvorů. Praha : Národní památkový ústav, 2004. ISBN 80-86234-56-8
- SEDLÁK, I. a kol. *Dejiny Prešova I. Košice* : Východoslovenské vydavateľstvo, 1965.
- SEDLÁK, I. a kol. *Dejiny Prešova II. Košice* : Východoslovenské vydavateľstvo, 1965.
- SRVÁTKA, E. *Praktický adresár mesta Prešov 1941*. Prešov : Tatran, 1941.
- ŠKABRADA, J. *Konstrukce historických staveb*. Praha : Argo, 2003. ISBN 80-7203-548-7
- URBANOVÁ, N. *Prešov : pamiatková rezervácia*. Bratislava : Tatran, 1986.
- VINAŘ, J., KUFNER, V. *Historické krovy : Konstrukce a statika*. Praha : Grada, 2004. ISBN 80-7169-575-0
- Zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov*
- ZIBRIN, P. *Vnímanie urbanistického priestoru*. Bratislava : Alfa, 1988.

Časť II.

A. Historický a urbanisticko – architektonický vývoj územia

A.1. Stručný historický vývoj

A.1.2. Zemepisná poloha

Mesto Prešov leží na severnom okraji Košickej kotliny, jej podcelku Toryskej pahorkatiny. Od juhu otvorený mikroregión Prešova je obkolesený vyvýšenými geomorfologickými jednotkami. Na západe susedí s členitou oblasťou Šarišskej vrchoviny. Od zarovnaného Šarišského podolia v údolí hornej Torysy ho na severozápade oddeľuje sopečný masív Stráží. Na severovýchode je údolím Sekčova otvorený do Záhradnianskej brázdavy Beskydského predhoria. Prirodzenou východnou hradbou je horský masív Slanských vrchov. Historické jadro mesta leží na druhej, ľavobrežnej vyvýšenej terase rieky Torysa, severne od vtoku jej najväčšieho prítoku - Sekčova.

A.1.3. Prešov v praveku a na prahu dejín

Územie mesta patrí k regiónom so silnou koncentráciou archeologických nálezísk. Archeologické nálezy boli získavané zberom, sledovaním výkopových prác, ako aj záchrannými archeologickými výskumami súvisiacimi najmä s intenzívnou stavebnou činnosťou od druhej polovice 20. storočia.

Najstaršie doklady osídlenia sú zviazané s obdobím staršej doby kamennej (paleolitu). Pomerne husté a početné nálezy z tohto obdobia boli získavané zberom na západnom okraji katastra Prešova na pravostrannej terase Torysy. V polohách Bikoš až Kráľova hora je systematickými prieskumami v súčasnosti doložených až 14 plôch, odkiaľ pochádzajú kamenné nástroje. V bohatej kolekcii kamennej industrie sa okrem nástrojov nachádzajú aj predmety poukazujúce na miestne výrobné dielne. S osídlením na Bikoši a Kráľovej hore súvisia aj o niečo južnejšie ležiace náleziská v polohách Mýto a Sosninky. Získané predmety dovoľujú zaradiť osídlenie do stredného paleolitu, ale najmä staršieho úseku mladého paleolitu. Neprekvapuje, že práve z Bikoša pochádzajú aj kostrové pozostatky mamuta. Ďalšie kostrové zvyšky pleistocénnych zvierat sa našli na vysokom pravom brehu Delne na hranici katastrov Solivaru a Dulovej Vsi.

Výraznejšie doklady už trvalejšieho, poľnohospodárskeho osídlenia pochádzajú z obdobia mladšej doby kamennej (neolitu). Dnes už z viacerých polôh sú doložené nálezy ľudu kultúry s východnou lineárnou keramikou a bukovo-horskej kultúry. Na pravom brehu Torysy sú to nálezy z plochy bývalého mestského záhradníctva na Ul. Pod kamennou baňou a na JZ svahu Sosnínok pri bývalej tehelni. Záchranným výskumom boli skúmané neolitické objekty na Sídlišku II a na Bikoši. Na ľavom brehu Torysy sa nachádzajú neolitické sídliská na Pavlovičovom námestí a Budovateľskej ulici. K významným sa radia aj náleziská v katastri Solivaru, a to na ľavom brehu Torysy pri vtoku Sekčova a na vysokom pravom brehu Delne. Najvýznamnejšie neolitické nálezy sa však našli pri výstavbe Drevokombinátu v susedných Šarišských Lúkach v katastri Ľubotíc.

Po dlhšom sídelnom hiáte bola prešovská oblasť opätovne osídlená v závere staršieho úseku neskoršej doby kamennej (eneolitu). Lažnianska fáza polgárskej kultúry bola zachytená na Pavlovičovom námestí. Sídliskové objekty tejto kultúry boli skúmané aj v blízkych Šarišských Lúkach. S ľuďmi bádenskej kultúry je spätých viacero osídlených polôh. Sídliskové objekty boli nájdené aj na polykultúrnom sídlisku Pod Bikošom, zberom boli získané nálezy aj z vyvýšených polôh, ako napr. SV úbočie Táboriska pod nemocnicou a návršie medzi Solňou Baňou a Šalgovíkom (v polohe vodojemu). Najvýznamnejšie doklady

osídlenia z tohto obdobia priniesol archeologický výskum v Šarišských Lúkach. Záver eneolitu je spojený s pastierskym ľudom kultúry so šnúrovou keramikou. Mohylník tejto kultúry sa nachádza vo Veľkom Šariši (v miestnej časti Kanaš), v tesnom susedstve hranice katastra Prešova a je národnou kultúrnou pamiatkou.

Zatiaľ chýbajú akékoľvek presvedčivé doklady života ľudí v období staršej doby bronzovej. V súčasnosti však evidujeme viaceré náleziská zo strednej až neskorej doby bronzovej zviazané s ľudom pilinskej a následne gávskej kultúry. K pozoruhodným nálezom patrí popolnicový hrob z Volgogradskej ulice. K početným sídliskám patria na pravostrannej terase Torysy polohy Pod Bikošom, Mýto, Sídlisko II a Ulica Pod Kamennou baňou, na ľavej strane Torysy Pavlovičovo námestie a terasa pri vtoku Sekčova do Torysy. Ojedinelý lievikovitý bronzový závesok pochádza aj z Kmeťovho stromoradia. Osídlenie v mladších úsekoch doby bronzovej bolo zachytené aj v intraviláne Solivaru na Valkovskej ulici a v Nižnej Šebastovej v polohe Kopanina.

Na neprerušenu kontinuitu osídlenia až do začiatku staršej doby železnej (halštatskej) poukazujú sídliskové objekty z polôh Pod Bikošom a na Ul. Pod kamennou baňou. Na archeologickej mape osídlenia Prešova nechýba ani osídlenie z mladšej doby železnej (laténskej). K významnejším lokalitám patrí polykultúrne sídlisko Pod Bikošom aj so zachytenými príbytkami. Ďalšie stopy sú však doložené aj na Mýte a Sídlisku II, kde bola zachytená aj sústava hrnčiarskych pecí. Na ľavom brehu je laténske osídlenie aj na Pavlovičovom námestí a Budovateľskej ulici (v polohe materskej školy), medzi vyvýšené miesta patrí rozsahom menšia lokalita na Letnej ulici.

Na území Prešova žili ľudia aj v dobe rímskej a na počiatku sťahovania národov. Osady z tejto doby sa nachádzali v tradičných polohách Pod Bikošom, Kráľova hora, Mýto, Sídlisko II, Pavlovičovo námestie a Budovateľská ulica. Na mimoriadny význam regiónu poukazujú aj dva depoty rímskych mincí, a to z mlynskeho náhonu a z Mičurinovej ulice. Sporadické nálezy z doby rímskej pochádzajú aj z Nižnej Šebastovej z polohy Tably.

Na základe doterajších výsledkov archeologického výskumu môžeme konštatovať, že Slovania osídlili priestor Prešova už v 7.-8. storočí. Zahľbené objekty, ktoré tvorili súčasť obytných a hospodárskych stavieb boli zdokumentované archeologickým výskumom v polohe Kráľova hora. Prekvapivo boli nájdené aj v inundačnom území na pravom brehu Sekčova pri výstavbe komunikácie MK4. Zdá sa, že v regióne Prešova sídlilo kontinuálne obyvateľstvo aj v nasledujúcich storočiach. Včasno-stredoveké nálezy a objekty (aj s typickými polozemnicami) sú doložené v polohách Pod Bikošom, Kráľova hora, Mýto, Sídlisko II, južnejším smerom na Pavlovičovom námestí, Budovateľskej ulici a na Ulici Pod kamennou baňou. Vo väzbe na tunajšie sídliská je unikátne doložené aj mohylové pohrebisko na horskom chrbte Šarišskej vrchoviny na Cemjate, ktoré je národnou kultúrnou pamiatkou. Rozptýlená a pohyblivá štruktúra osád na terasách Torysy zaniká v prvej polovici 13. storočia v súvislosti so založením mesta.

V oveľa menšej miere máme vedomosti o formách včasno-stredovekého osídlenia v miestnych častiach Prešova. Včasnostredoveké nálezy sú však hlásené z historického jadra Nižnej Šebastovej zo Slánskej ulice, ako aj z polí v polohách Kopanina a Tably. Na hranici katastrov Nižná Šebastová a Ľubotice bol pri výstavbe základnej školy zdokumentovaný príbytok z 12. – 13. storočia. Prekvapivá je zatiaľ absencia včasno-stredovekého osídlenia v miestnej časti Solivar, kde v rano-uhorskom období sa v polohe Várhed' predpokladá hrad drevozemnej konštrukcie. Uvedená archeologická lokalita je spolu s kostolom sv. Štefana národnou kultúrnou pamiatkou. Na starých fotografiách z konca 19. storočia sú tu ešte dokumentované zvyšky valového opevnenia. Na hrad poukazuje aj pôvodný názov obce – Sóvár. Z prieskumov sú evidované zatiaľ len nepočtetné úlomky keramiky z 12. – 13. storočia.

A.1.4. Počiatky a prvý rozvoj mesta vo vrcholnom až neskorom stredoveku

Šarišský región sa stal pevnou súčasťou Uhorského kráľovstva niekedy v priebehu 11. storočia. V ranouhorskom období tvoril severný okraj komitátu Novum Castrum so sídlom v Abaujvári (v Maďarskej republike). Toponymia miestnych názvov ako aj sporadické písomné správy z obdobia 13. storočia dokumentujú, že v priestore stredného Šariša boli usadení maďarskí strážcovia. Ich sídla nadväzovali na predchádzajúce včasno-stredoveké osídlenie. Archeologické pramene totiž dokladajú nepretržité osídlenie v tých istých sídelných komorách v priebehu 7. - začiatku 13. storočia.

V období po tatárskom vpáde začiatkom 40-tych rokov 13. storočia dochádza k sídelnej, sociálnej a ekonomickej transformácii regiónu. V tomto období vzniká nový administratívno-správny celok – Šarišská župa aj so svojim novým sídlom – Hradom Šariš, situovaným na sopečnom sopúchu nad Veľkým Šarišom. Súčasťou transformačného procesu bolo aj usadenie sa nemeckých hostí vo Veľkom Šariši, Prešove a Sabinove.

Prešovskí Nemci si pre svoje sídlo vybrali priestor na druhej vyvýšenej terase rieky Torysa v polohe, na ktorej (ako preukázala archeológia) sa v predchádzajúcom období nenachádzalo osídlenie. Pri vzniku mesta teda nezohrávali úlohu len poľnohospodárske danosti regiónu, ale najmä poloha vyvýšeného miesta na prirodzenej križovatke diaľkových cestných ťahov. Cesta vedúca z juhu z centrálneho Uhorska sa tu totiž rozvetvovala na západnú miestnu cestu vedúcu Šarišskou vrchovinou na Spiš, severozápadnú cestu údolím hornej Torysy (cez Sabinov) až do priestoru údolia Popradu s pokračovaním do Poľska a východnú cestu, ktorá sa v neďalekých Kapušanoch rozvetvovala na severnú vetvu údolím horného Sekčova do údolia hornej Tople (cez Bardejov) s pokračovaním cez karpatské priesmyky do Poľska a ďalšiu miestnu východnú vetvu vedúcu (cez Hanušovce nad Topľou) do rovinatého Zemplína.

Nevýhodnú polohu ďaleko od vodného toku museli noví kolonisti riešiť výstavbou umelého vodného náhonu. Vzhľadom na vyvýšený terén musela byť voda zvedená z Torysy až 1,5 km severne od sídla. Početná komunita zdá sa nemala dostatok poľnohospodárskeho zázemia o čom svedčia vôbec najstaršie písomné správy vzťahujúce sa k Prešovu. V roku 1247 prešovskí Nemci zabrali časť majetkov bardejovských cistercitov, ktorí vlastnili susediace údolie dolného Sekčova a Delne. V roku 1249 zeman Ečo dostal majetok v údolí Svinky ako náhradu za iný ležiaci severne od Prešova, ktorí potrebovali Prešovskí Sasi. Tento majetok je možné dať do súvisu so sídelnou komorou na pravom brehu Torysy v priestore medzi Sídliiskom II až Bikošom, kde práve v prvej polovici 13. storočia je archeologicky doložená posledná fáza osídlenia. Osídlenie z južnej predlokačnej sídelnej komory (Pavlovičovo námestie, Budovateľská ulica, Ulica Pod kamennou baňou) bolo posunuté južným smerom, kde na pravom brehu Torysy bola založená obec Sv. Ladislav (1. správa 1261) v nedávnom čase lokalizovaná v polohe Pod Willec hôrkou. V roku 1410 bola táto obec darovaná mestu Prešov. Následne zanikla a jej územie sa stalo súčasťou prešovského chotára.

Nepochybne od počiatku sa prešovskí hostia zaoberali okrem poľnohospodárstva aj remeslami a obchodom. Privilégium Ondreja III. hovorí totiž o platnosti práv daných Belom IV. a Štefanom V. Listinou z roku 1299 dostali hostia z Prešova, V. Šariša a Sabinova rovnaké práva ako spišskí Sasi. Boli oslobodení zo súdnej právomoci šarišského župana, povinnosti účasti vo vojsku, pričom im boli stanovené dávky sumou 150 mariek striebra. Tri mestá tvorili osobitné Spoločenstvo toryských miest, ktoré ako jeden celok postupovalo a riešilo spory jednotlivých členov spoločenstva v 14. – 15. storočí. Výsadné mestečká sa nevyvíjali rovnomerne, a tak v roku 1347 bol stanovený podiel kráľovských dávok na základe ich skutočného ekonomickeho stavu. Najvyššia dávka Prešova hovorí o najdynamickejšom raste. V tom istom roku Prešovčania začali aj s výstavbou nového trojloďového farského kostola sv. Mikuláša na mieste staršieho jednoloďového ranogotického kostola. Pôvodné

jadro mesta tvorilo Hlavné námestie a paralelná Slovenská ulica na východnej strane, na južnom konci ktorej je v závere 14. storočia doložený kláštor žobravej rehole – karmelitov aj s kostolom Sv. Trojice. Zdá sa, že v 14. storočí sa mesto postupne rozširuje. Začiatkom 15. storočia už existovala nová štvrť Hungarorum, ktorá vznikla južným predĺžením Hlavnej ulice. Na juhu ju uzatváral špitál s kostolom Panny Márie. Na severnej, ako aj južnej strane však už v tom čase existovali aj Dolné a Horné predmestie (huštáky) a zopár domov bolo aj pri bývalom mlynskom náhone západne od námestia (Jarková ulica). V daňovom registri z roku 1428 je zachytených cca 340 rodín (cca 1700 obyvateľov), v roku 1491 cca 400 rodín (t. j. približne 2000 obyvateľov). Mesto od záveru 14. storočia organizuje aj usádzanie obyvateľstva z príľahlých dedín a mestečiek, nakoľko ho potrebuje pri rôznych námezdných prácach.

Privilegiá potvrdzovali a udeľovali mestu aj Anjouovci. Z nich najvýznamnejšie je privilegium z roku 1374, ktorým mesto bolo postavené na úroveň najvýznamnejších slobodných kráľovských miest – Budína a Košíc. Malo sa však opevniť hradbami. Výstavba hradieb začala následne už v 70-tych rokoch 14. storočia, postupovala však veľmi pomaly. Začiatkom 15. storočia kráľ Žigmund prechodne oslobodil mesto od platenia dane, dokonca poskytol mestu príjem z odpredaja soli tak, aby sa príjmy investovali do opevňovacích prác. Práce na opevnení intenzívne prebiehali v 30-tych rokoch 15. storočia, keď Prešov dostal výnimku pracovať na opevnení aj v nedele a sviatky. V tom čase boli vykúpené súkromné mlyny a mlynský náhon posunutý západným smerom. Do opevneného mesta sa dostala nielen štvrť Hungarorum so špitálom, ale aj nová ulica v polohe bývalého náhonu (Jarková ulica). Mesto bolo uzatvorené hradbami zrejme okolo polovice 15. storočia, pramene však hovoria o prestavbách a dostavbách na opevnení aj v závere 15. storočia.

Podobne ako iné nemecké komunity, mal aj Prešov od počiatkov svoje samosprávne orgány. V čele stál richtár a mestská rada (prísazní). Funkciu mestského parlamentu plnila veľká rada. K mestským zamestnancom patrili notár, pisár, trubač, posol, od 15. storočia si mesto musí na obranu vydržiavať aj ozbrojencov. Ladislav Pohrobok udelil v roku 1453 Prešovu prvý erb. Ekonomickú silu mesta dokumentuje aj skutočnosť, že Prešov požičiava peniaze zemanom na vidieku, pričom zálohovaním získava podiely vo viacerých okolitých dedinách. Vidiecky majetok však nikdy nenadobudol kompaktný charakter ako u Bardejova a Košíc. Už v 15. storočí sú doložené doklady o mestských viniciach v tokajskej oblasti. V 15. storočí prejavujú záujem o opevnené mesto aj okolití zemanovia, ktorí sa tu usádzajú.

Obchodníci profitovali nielen z miestneho, ale aj diaľkového obchodu na významnej ceste od Balkánu k Baltu. Ťažili najmä z úseku cesty medzi Sárospatak, resp. Košicami a Krakovom. Panovníci poskytovali Prešovčanom rôzne úľavy a oslobodenia (oslobodenie od platenia mýta za stavebné drevo z roku 1331, od dovozu poľnohospodárskych produktov pre vlastnú potrebu z roku 1402 a pod.). K významným úľavám patrilo všeobecné oslobodenie od platenia kráľovských mýt z roku 1405 a získanie prešovského mýta z roku 1479. Písomné pramene potvrdzujú veľmi širokú špecializáciu remesiel. Už v 14. storočí remeselníci vytvárali spoločenstvá okolo oltárov svojich patrónov. Z nich sa postupne vyvinuli cechy. Do začiatku 16. storočia je doložených až 9 cechov – kožušníkov, kováčov a zámočníkov, debnárov, pivovarníkov, krajčírov, obuvníkov, olejníkov, mäsiarov a garbiarov. Cechy vznikali však len u odborov s vyšším zastúpením majstrov. K významným hospodárskym odvetviam patrila aj výroba a bielenie plátna, kvôli ktorému sa mesto dostalo do sporu s Bardejovom, ktorý mal na túto činnosť monopol. V 15. storočí je doložená aj dielňa na výrobu diel.

Centrom mesta bolo jeho námestie, kde od počiatkov sa konal tradičný pondelňajší trh. Od roku 1455 sa konal aj výročný trh na sv. Vavrinca, začiatkom 16. storočia aj na sv. Trojicu.

Na konci stredoveku tvoril Prešov súčasť Pentapolitany – spoločenstva piatich slobodných kráľovských miest v severovýchodnom Uhorsku. Veľkosť a ekonomickú silu

dokumentujú aj jeho sakrálne stavby. Začiatkom 16. storočia mešťania po prestávke dokončujú prestavbu farského kostola sv. Mikuláša. V jeho blízkosti vtedy stál aj menší kostol sv. Štefana. Na Slovenskej ulici existoval karmelitský kláštor. Písomné údaje však svedčia aj o pôsobení dominikánov. Pri dolnej bráne stál špitálsky kostol Panny Márie. Ďalší kostol sv. Leonarda (zrejme rovnako so špitálom) bol na predmestí. Písomné údaje dosvedčujú, že aj začiatkom 16. storočia existoval naďalej aj kostol v bývalej obci Sv. Ladislav. Z listín poznáme údaje o viacerých stavbách – o radnici, škole, špitáli, väznici, sladovni, vinárni, kúpeľoch, kovolejárskej dielni, mlynoch a pod.

Začiatkom 16. storočia sa uvádzajú aj prestavby na opevnení. Zrejme v tomto období bola hlavná hradba obkolesená nižším parkánovým múrom vo funkcii vnútorného priekopového múru a priekopu uzatvoril vonkajší priekopový múr.

A.1.5. Rozmach Prešova v ranom novoveku

V ranom novoveku prežíval Prešov jedno z najdynamickejších období rozvoja a prosperity. Daňové registre zo začiatku 16. storočia svedčia síce o prechodnej stagnácii, ale ešte v priebehu 1. polovice 16. storočia je zaznamenaný nepretržitý rast obyvateľstva. V registri z roku 1617 je zaznamenaných už 622 daňovníkov (cca 3300 obyvateľov), pričom počet obyvateľstva rástol ešte do polovice 17. storočia, kedy dosiahol počet cca 4000 duší. V meste sa usádzajú napriek nevôli a protestom okolitých zemepánov aj poddaní z blízkeho vidieka. Rastie však aj počet tu usadených remeselníkov z iných miest, ako aj obchodníkov z Poľska, Sliezska a Rakúska. V závere 17. storočia sú tu doložení aj grécki a talianski obchodníci. V polovici 17. storočia tu žilo už aj cca 50 zemianskych domácností, pričom v meste sa konali aj župné kongregácie.

Boje medzi Jánom Zápoľským a Ferdinandom Habsburským síce prechodne znamenali výdavky, v čase prímeria však k nim pristúpili aj nové výhody. Prešov získava v roku 1537 právo skladu, čím preberá postavenie Košíc, ktoré zostali Jánovi Zápoľskému. Rast obchodu a remesiel je dokumentovaný hromadnou prestavbou meštianskych domov od druhej polovice 16. storočia. V čase povstania Štefana Bocskaya samospráva musela znovu vynakladať veľké prostriedky, nakoľko tu bola umiestnená cisárska posádka. Kráľ Matej však v roku 1616 oslobodil mešťanov na 15 rokov od platenia daní. Napriek nepokojom a vojnovým konfliktom Prešov rozkvitá aj v prvej polovici 17. storočia. Podobne ako iné mestá, v prvej fáze povstania Gabriela Bethlena na začiatku 20-tych rokov 17. storočia sa Prešov pridal na stranu povstalcov. Znovu tu bolo umiestnená kráľovská posádka aj s úradom kráľovského komisára a kapitána. V 40-tych rokoch 17. storočia Prešov podporoval povstanie Juraja Rákocziho.

V 16.-17. storočí narastá aj počet remeselníkov. Zastúpené boli takmer všetky známe odvetvia. Písomné správy dokladajú aj ďalšie cechy - povrazníkov, tokárov a kolárov, remenárov, hrnčiarov, stolárov a mečiarov, zlatníkov a klobučníkov. V 17. storočí dochádza k osamostatneniu cechu zámočníkov, pričom sú správy o ďalších cechoch - murárov a kamenárov, tkáčov, nožiarov, prachárov, holičov a ránhojičov, mieškárov, hrebenárov, pekárov, gombikárov a čižmárov.

Rástol aj význam tunajšieho obchodu, organizovaného v obchodníckom cechu. Prešovskí obchodníci naďalej zabezpečovali obchodnú výmenu medzi Malopoľskom, severovýchodným Uhorskom a Sedmohradskom. Tunajšie výročné trhy svojim významom predčili trhy ostatných okolitých miest. Tretí jarmok sa konal od roku 1563 na Hromnice, v roku 1578 bol preložený na sviatok sv. Karola. V roku 1593 získalo mesto povolenie konať štvrtý jarmok.

Prešov aj naďalej vlastnil menšie majetky v okolitých obciach a vinice v tokajskej oblasti. Dôležité zisky prinášali najmä mlyny a predaj vína v mestskej vinárni. V čele obce

bol naďalej richtár a mestská rada skladajúca sa z 12 senátorov. Počet členov vonkajšej rady bol pohyblivý (cca 50 – 70). Väčšie výdavky súviseli so zabezpečením chodu kostolov, škôl a udržiavania opevnenia aj s patričnou výzbrojou a posádkou. So šírením humanistických myšlienok rastie význam vzdelania. V meste žili významní predstavitelia uhorského humanizmu - Juraj Werner, Ján Bocatius, Jakub Jakobeus a Ján Weber.

V 30-tych rokoch 16. storočia sa šíria reformačné myšlienky. Kláštor bol karmelitánmi opustený a mesto ho začalo využívať na skladové účely. Zanikajú však aj menšie sakrálne objekty (kostol sv. Štefana, kostol sv. Leonarda na predmestí, kostol sv. Ladislava na pravom brehu Torysy). Nemecký cirkevný zbor užíval farský kostol, slovenskí evanjelici špitálsky kostol. Nakoľko v Košiciach sa od začiatku 17. storočia obnovujú katolícke inštitúcie (presunutá jágerská kapitula, neskôr usadení jezuiti, ktorí tu zakladajú univerzitu), Prešov sa stáva hlavným strediskom hornouhorských evanjelikov. Na námestí bol v roku 1642 postavený nový kostol pre maďarských evanjelikov a v roku 1667 založené evanjelické kolégium ako protiváha jezuitských univerzít v Trnave a Košiciach, na ktorom vyučovali vynikajúce humanistické osobnosti Izák Caban, Ján Bayer a Eliáš Ladiver.

Začiatkom druhej polovice 17. storočia sa extenzívny rozvoj pribrzdil. Úpadok priniesli nasledujúce vojnové pohromy posledných stavovských povstaní. V 70-tych rokoch boli evanjelikom odňaté všetky kostoly, panovník porušil doterajšie slobody samosprávy, keď priamym zásahom do najvyšších funkcií presadil jemu verných katolíkov. Z uvedeného dôvodu mesto patrilo k najvýraznejším podporovateľom Imricha Tökölyho. Vojenský súd v roku 1687 po predchádzajúcom mučení popravil najvýznamnejších evanjelických predstaviteľov mesta a tunajšieho zemanstva. Krvavé prešovské jatky mali podlomiť slobodného ducha mesta, ale zároveň boli aj celouhorskou výstrahou pre ďalší odpor. Konfiškované kostoly získali nové katolícke rehole. Bývalý karmelitánsky kláštor získali františkáni z Nižnej Šebastovej, špitálsky kostol minoriti, maďarský a neskôr aj farský kostol jezuiti. Zrušené kolégium jezuiti zreorganizovali v katolícke gymnázium. Ďalšou pohromou bola účasť na povstaní Františka II. Rákocziho. Po epidémii v roku 1710 a následných požiaroch, bolo v roku 1715 zaznamenaných len 309 domácností (cca 1500 ľudí).

A.1.6. Vývoj mesta po satumarskom mieri

Zničujúce pohromy na začiatku 18. storočia sú zároveň medzníkom nového pozvoľného rozvoja v nastupujúcom storočí osvietenstva. Dostupné údaje svedčia o neustálom raste obyvateľstva. Počiatkový rast však nahrádzal predchádzajúce straty. Nový mohutný rozmach nastáva tak až v závere 18. storočia, keď po strate funkcie opevnenia sa mesto rozrastá aj do polôh bývalej hradobnej priekopy a postupne likviduje časti opevnenia. V tomto období tu žilo až 6000 obyvateľov, pričom do polovice 19. storočia vzrástol na počet 9000 obyvateľov.

Kým v roku 1715 bolo zaevidovaných len 61 remeselníckych majstrov, v závere 18. storočia tu malo dielne už takmer 400 majstrov 58-ich odvetví. Nové cechy vznikali aj v 18. storočí. Z tohto obdobia sú správy o nových cechoch medikováčov, farbiarov, kordovaníkov, medovníkárov a nemeckých klobúčnikov. Zároveň došlo k rozdeleniu cechu obchodníkov a kramárov.

Rozvoj však bol vo väzbe aj na populačný rast obyvateľstva na vidieku vďaka novo sa rozširujúcim technológiám. Drvivý podiel hospodárskeho sektora tvorili ešte tradične cechovo organizovaní remeselníci a obchodníci. Niet preto divu, že z bývalej obchodnej metropoly sa stalo mesto len regionálneho významu.

Nové formy výroby sú zaznamenané len ojedinele, najmä v pláteníctve, ktoré malo v závere 18. storočia charakter rozptýlenej manufaktúry. Niekoľko prešovských obchodníkov ovládalo výrobu a predaj plátna z celého regiónu Šariša. Za Jozefa II. je snaha o zlepšenie

kvality výroby. S tým súvisí aj usadenie českých plátenníkov v meste. Charakter manufaktúry tu mali začiatkom 19. storočia aj dielne na výrobu súkna. Zdá sa, že len neúspešným pokusom zostalo založenie manufaktúry na výrobu fajansy v závere 18. storočia. Nie dlho fungovala ďalšia manufaktúra na výrobu kameniny začiatkom nasledujúceho storočia. Úspešne sa rozvíjala len Burchardtova octáreň a mestské mlyny.

Éra prešovského veľkoobchodu skončila v súvislosti s veľkými hospodárskymi zmenami a zánikom stredovekých obchodných obmedzení. Vedúcu úlohu v diaľkovom obchode získavajú pôvodom cudzí, najmä balkánski obchodníci (Gréci, Srbi, Arméni), od prelomu 18. a 19. storočia aj Židia napriek odporu tunajšieho patriciátu. Nové myšlienky sa šírili len veľmi pomaly. Predsa však v roku 1846 sa v meste konala prvá priemyselná výstava. V roku 1845 bola založená prvá prešovská sporiteľňa.

Strata bývalého ekonomického postavenia a prílev nového obyvateľstva znamenal postupné poslovenčovanie a znižovanie podielu nemeckého etnika. Maďarské etnikum zastupovali najmä zemanovia a niektoré remeselné odvetvia.

Výraznejšie stavebné aktivity sa sústreďovali spočiatku na sakrálne stavby. Začiatkom 18. storočia dobudovávajú kláštor františkáni, v polovici 18. storočia minoriti. Jezuiti držia oba kostoly na námestí, v roku 1721 začínajú s výstavbou kalvárie. V bývalom kolégiu sa nachádzalo gymnázium, ktoré však nedosiahlo úroveň kolégia.

Od záveru 18. storočia v súvislosti so šírením nových technológií možno vidieť začiatok nového stavebného rozmachu. Drevené stavby nahrádzajú už zásadne murované domy. Stavebný materiál poskytovala tehelňa na Poliankach. V závere 18. storočia je postavený Župný dom a prestavaná fara, v roku 1808 nemocnica v priestore bývalej Malej bránky. Významným bol aj mestský hostinec Čierny orol, na dvore ktorého vzniká už v prvej polovici 19. storočia reduta. V meste sa nachádzali aj vojenské kasárne. V prvej polovici 19. storočia boli založené kúpele na Cemjate. Prestavované boli aj domy patriciátu, niektoré aj zlúčením dvoch, resp. troch bývalých domov.

Najvýznamnejším školským zariadením bolo jezuitské gymnázium. Jeho úpadok je spojený so zrušením rehole jezuitov v roku 1773. Správu gymnázia prevzali minoriti, ktorých kláštor však bol zrušený v roku 1787. V transformovanej podobe katolíckeho gymnázium fungovalo aj v nasledujúcom storočí. Jozefínske obdobie však znamenalo zrovnoprávnenie evanjelikov. Už v závere 18. storočia obnovili kolégium, ktoré čoskoro opäť získalo charakter vyššej vzdelávacej inštitúcie. V roku 1815 sa tu začalo prednášať právo. Predovšetkým kolégium sa stalo strediskom šírenia vzdelania a literatúry ako aj národného uvedomenia. V roku 1827 bol tu založený Maďarský samovzdelávací spolok, Slovenskú spoločnosť založili aj slovenskí študenti.

A.1.7. Mesto po zrušení stavovského zriadenia

V roku 1848 predstavitelia mesta sa pripojili k maďarskej národnej revolúcii. Vojna však znamenala výdavky a striedanie cisárskych a národných vojsk. Po rakúsko-uhorskom vyrovnaní vystriedali procisársku stranu miestni aktivisti najmä z Liberálnej strany, ktorá mala v regionálnej politike najdominantnejšie postavenie. Revolúcia, ktorá zlikvidovala zvyšky stavovského zriadenia, neznamovala pre odľahlý Prešov žiadne d'alekosiahle zmeny. Od polovice 19. storočia až do začiatku 90-tych rokov počet obyvateľstva viac menej stagnoval dosahujúc cca 10 000 obyvateľov. Pre prvou svetovou vojnou nastal už nárast na cca 16 000 obyvateľov.

Čiastočné oživenie začalo až jeho napojením na železnicu v roku 1870 a následnou výstavbou trate do Plavča a koncom 19. storočia aj do Bardejova. Nový stavebný rozvoj urýchlil ničivý požiar zo 6. mája 1887. V poslednej tretine 19. storočia boli prestavované radnica, farský kostol, kolégium, Čierny orol (mestský hostinec s divadlom). Novými dominantami mesta sa stali školské budovy, akými boli grécko-katolícky seminár, dievčenský

ústav, nové katolícke gymnázium. Buduje sa synagóga, ako aj komplexy dvoch kasární. V roku 1894 sa začína s výstavbou elektrárne a verejného osvetlenia. S dobudovaním infraštruktúry súvisí aj výstavba kanalizácie, v roku 1907 vodovodu. Mesto sa novými obytnými štvrtami rozširuje na všetky svetové strany. Okrem tradičných predmestí na južnej, západnej a severnej strane sa buduje nová rozsiahla obytná štvrť na východnej strane v polohe Táboriska.

V hospodárskom živote mala stále rozhodujúce zastúpenie remeselná výroba, ktorá sa však zrušením cechov v roku 1872 dostala na pokraj zániku. Remeselníci transformovaní na živnostníkov sa zväčša neúspešne snažili konkurovať továrenskej výrobe zakladaním spolkov, či mestskou propagáciou výrobkov. V roku 1893 malí živnostníci založili Priemyselnú korporáciu.

Mimoriadne pomaly a s malým úspechom sa rozvíjali väčšie priemyselné podniky. Začiatkom druhej polovice 19. storočia existovali plátennícke a súkennícke dielne, mlyny, tehelne, závod na výrobu bielych nádob, závod na výrobu vaty, kníhtlačiareň, octáreň a likérka. Pokusy o rozšírenie textilného priemyslu však neboli úspešné.

V roku 1884 vznikol závod na výrobu kachlí, ktorý čoskoro získal odbytiská svojich výrobkov v celej krajine. Priemyselná zóna mesta sa začína konštituovať v polohe susedných Šarišských Lúk. V závere 19. storočia je doložený pivovar a menší strojársky podnik. Ani začiatkom 20. storočia nedošlo k výrazným zakladaniam tovární. Podnik na výrobu kachlí bol v tom čase už v úpadku. Úspešné boli tehelne, existovali aj pily, liehovar, strojársky podnik vyrábajúci najmä poľnohospodárske nástroje, závod na výrobu mydla a udržovali sa aj súkennícke a plátennícke dielne.

V meste výrazne chýbal kapitál. Najsilnejšou bankovou inštitúciou bola Mestská sporiteľňa. Vznikali aj ďalšie menšie bankové inštitúcie, ktoré sa spájali, resp. boli dotované priemyselným sektorom.

Prešov však naďalej zostal administratívnym centrom Šariša a strediskom školstva. Okrem katolíckeho gymnázia, najvýznamnejšou školskou inštitúciou bolo evanjelické kolégium. Evanjelici budujú nové kolegiálne gymnázium na južnom predmestí. V kolégiu študovali výrazní predstavitelia slovenského a maďarského národného života.

Vedúce vrstvy miestnej nobility sa snažili modernizovať zaostalé prostredie prostredníctvom osvetovej a kultúrnej činnosti, často spojenej so šírením maďarského jazyka. V roku 1878 bol založený Szechényiho kruh. Podporované bolo aj separatistické slovjacké hnutie (Naša zastava).

Aj keď sa obraz Prešova na prelome 19. a 20. storočia postupne menil, rástli nové obytné štvrte a vznikali aj zárodky súčasných priemyselných zón, hospodárske napredovanie bolo výrazne pomalé oproti rozvoju v ostatných častiach monarchie.

A.1.8. Prešov v medzivojnovom období a počas druhej svetovej vojny

Vládnuca elita nevítila rozpad monarchie a s ním spojený vznik Československej republiky. Bývalá samospráva mesta bola nahradená inštitúciami zviazanými so štátnou mocou. Mesto nemajúc maďarské zázemie nadobudlo opäťovne prevažujúci slovenský charakter. Mierne narastal aj počet obyvateľov. V roku 1930 žilo tu cez 21 000 ľudí, v roku 1940 cez 24 000 ľudí.

Vznik novej republiky však nebol novým ekonomickým stimulom. Presunom kolégia do Miškovca zaniká aj vyššie školstvo. Zostal tu len učiteľský ústav. Rozvíjajú sa však transformované stredné školy (evanjelické a štátne gymnázium, vzniká priemyselná škola). Tunajších obyvateľov živili úrady, drobné živnosti, slobodné povolania, či drobné závody. Žiadny prešovský závod nepresiahol význam soľného závodu v Solivare, či mlynu vo Veľkom Šariši. Najviac podnikov bolo v textilnom sektore, (Magura), potravinárskom

sektore (bryndziareň, likérky, perníkareň) a v kovovýrobe (Grosmannova zlieváreň). Fungovali tu aj tehelne, píly, tlačiarne a elektráreň.

Po počiatkovej letargii badať náznaky nového ekonomického rozvoja od 30-tych rokov a najmä v období vojnovkej konjunktúry za Slovenskej republiky. V tom čase sa Prešov stáva sídlom Šarišsko-zemplínskej župy. V meste vznikajú nové verejné stavby na širokej ulici vedúcej ku stanici.

A.1.9. Búrlivý rast v období po druhej svetovej vojne

Prechod frontu na konci vojny zanechal ničivé stopy. Letecké nálety zlikvidovali niekoľko objektov aj v samotnom jadre mesta. Povojnová obnova spočiatku bola zameraná na obnovu zničenej infraštruktúry. Aj v novom územnom členení Prešov zostal krajským mestom so spádovým územím na severovýchodnom Slovensku. Ekonomický rozvoj začiatkom druhej polovice 20. storočia bol v podmienkach počiatkovej totalitného režimu sprevádzaný budovateľskou aktivitou.

V južnej časti mesta (od Budovateľskej ulice) vzniká silná priemyselná zóna, ktorá sa rozširuje smerom na juh k Novému Solivaru. Ďalšia výrazná priemyselná zóna sa rozširuje na Šarišských Lúkach. V priemyselnom sektore dominovali strojárne, potravinárske, textilné a drevospracujúce odvetvia. Výstavba fabrík, a tým prílev nového obyvateľstva, si vynútil realizáciu nových obytných zón. Nové bytové domy sa spočiatku stavali najmä v okrajových polohách na východnej (Hollého ul.), no najmä na západnej strane mesta (Pavlovičovo nám., Ul. Tarasa Ševčenka, Ul. 17. novembra, Ul. Obrancov mieru). Na zástavbu na západnej strane nadväzovala v 60-tych až 70-tych rokoch výstavba Sídlička II a III na západnom okraji katastra. Prešov zanedlho pohltil aj susedné obce - Šarišské Lúky, Ľubotice, Nižnú Šebastovú, Šalgovík, Solivar a Hanisku. Počet obyvateľstva rýchlo narastal až na konci storočia predstavoval štvornásobok predvojnového stavu.

Mohutný extenzívny rast pokračoval v 70-tych a miernejším tempom aj v 80-tych rokoch 20. storočia. Druhá etapa komunistckej výstavby bola sprevádzaná mimoriadne škodlivými urbanistickými zásahmi (výstavba izolovaného sídliska Sekčov bez ohľadu na danosti terénu, realizácia priemyselného areálu VUKOV v obytnej zóne Sídlička III a pod.). Takmer žiadna pozornosť sa nevenovala historickému jadrú. Chátrajúce objekty v bočných blokoch boli postupne asanované. Asanáciou Vyšného Huštáku stratilo mesto urbanisticky ako aj výtvarne hodnotnú zástavbu z prelomu 19. a 20. storočia. Nové výškové budovy občianskej vybavenosti na Sabinovskej a Levočskej ulici znehodnotili prostredie centra mesta. Len zmenené pomery po roku 1989 zastavili a minimalizovali výstavbu sídliska v západnej časti pamiatkovej rezervácie.

Po roku 1989 možno sledovať dočasný stavebný útlm. Od počiatku 90-tych rokov 20-teho storočia postupne dochádza v pamiatkovej rezervácii k rekonštrukcii jestvujúcich a dostavbe nových objektov na plochách asanovaných domov. Výstavbu obytných blokov v meste nahradila individuálna bytová výstavba realizovaná v okrajových, najmä členitých terénoch. Hospodárske oživenie v poslednom období si vynútilo hľadanie nových priestorov na rozšírenie priemyselnej zóny v tradičnej polohe na južnej strane už v priamom kontakte na katastre obcí Záborské a Haniska.

A.2. Urbanistický a stavebný vývoj pamiatkového územia

A.2.1. 1. etapa - obdobie drevenej zástavby (1241 – 1400)

Mesto Prešov bolo založené nemeckými kolonistami v 40-tych rokoch 13. storočia. Archeologický výskum potvrdzuje, že jeho nepriamymi predchodcami boli roľnícke predlokačné osady na nižších terasách rieky Torysa v polohách Pod Bikošom, Kráľova hora,

Mýto, Sídliisko II, Pavlovičovo nám., Budovateľská ulica, Ul. Pod kamennou baňou. Osídlenie v týchto polohách totiž končí lokáciou mesta.

Archeologickým výskumom zachytené sídliskové objekty v centre mesta z čias lokácie, ako aj zachovaný pôdorys potvrdzujú, že výsadná obec bola založená na druhej, ľavostrannej vyvýšenej terase rieky v rozsahu šošovkovitej časti dnešného námestia a paralelnej Slovenskej ulice.

Jednoduchá pôdorysná štruktúra ulicovky poukazuje na rustikalizovanú schému uplatňovanú od kolonizačného obdobia najmä u vidieckych sídiel. Zástavba sa sústreďovala pozdĺž hlavného severo-južného ťahu. Centrum malo tak ulicový, priebežný charakter, pričom hlavná obchodná križovatka sa nachádzala už mimo sídla na hornom predmestí. Na rozdiel od vidieckych obcí má prešovská ulicovka v strede rozšírený priestor slúžiaci ako trhové námestie. Po oboch stranách boli vytýčené pozdĺžne parcely. Úzke parcely umožňujúce hustú zástavbu sú jednoznačným mestským prvkom. Dĺžka parciel však poukazuje, že roľnícky spôsob obživy bol spočiatku dominantný. V strede námestia bol nepochybne zanedlho po usadení kolonistov postavený aj farský kostol. Rozšírenie námestia je však len na západnom fronte, východný front parciel je rovný, nakoľko v rovnakom období bola vytýčená aj Slovenská ulica so zástavbou na východnej strane. Hlavné námestie bolo zrejme od počiatku rozdelené priečnou spojovacou komunikáciou (Metodova – Floriánova), rozdeliac ho tak na 4 pevné bloky. Úzke a rovnako dlhé sú parcely aj na Slovenskej ulici.

Kolonisti si na vytýčených parcelách ponajprv postavili zahĺbené provizórne príbytky. Zrejme zvyšok takéhoto obydlija bol zachytený na Hlavnej ul. č. 121. Neskôr boli provizórne stavby nahradené nadzemnými domami postavenými z dreva a hliny. Prešov po svojom založení sa spočiatku vyvíjal ako mestečko miestneho regionálneho významu. Dreveno-hlinitá zástavba tu tak existovala cca 150 rokov. Na uličnej čiare stáli dlhšou stranou kolmo na ulicu orientované viacpriestorové domy postavené na severnej strane parcely. Južne od nich bol užší voľný, či krytý prejazd vedúci do dvora. Za obytným objektom sa nachádzali ďalšie drevené hospodárske stavby (maštale, dielne, sýpky, stodoly). Parcely uzatvárali drevené ploty na konci s bránou. Zaiste už v 13. storočí bol vybudovaný aj mlynský náhon, ktorého trasa prechádzala pôvodne dnešnou Jarkovou ulicou.

Z trojice Spoločenstva torýskych miest sa Prešov vyvíjal najprogressívnejšie. Potvrdzuje to začiatok prestavby tunajšieho farského kostola na trojlodie v 40-tych rokoch 14. storočia. Založenie Bardejova okolo roku 1320 predstavovalo isté oslabenie pozície Prešova. V porovnaní s Prešovom mal Bardejov aj oveľa dynamickejší rozvoj (cca 30 rokov po usadení kolonistov buduje svoje opevnenie a zanedlho sú drevené stavby na námestí nahrádzané murovanými objektmi). Rozvoj mesta však pokračoval naďalej, čo dokumentuje usadenie mendikantskej rehole. Karmelitáni, ktorí prišli z Poľska, sa usídlili v tradičnej okrajovej polohe mesta, na južnom konci Slovenskej ulice. Nepochybne v tomto období bolo mesto rozširované južným smerom. Nová štvrť dostala pomenovanie Hungarorum a poznáme ju až zo správ zo začiatku 15. storočia. Bola južným pokračovaním námestia s obojstrannou zástavbou s úzkymi dlhými parcelami. Na južnom konci západnej časti ulice bola ukončená špitálom s kostolom Panny Márie. Štvrť Hungarorum bola oddelená od námestia kolmými ulicami Tkáčska – Svätoplukova. Kým prvá ulica mala len prepojovací charakter, súčasťou Svätoplukovej ulice vedúcej ku kláštoru bola vymeraná zástavba na jej južnej strane. Z pôdorysu jasne vyplýva, že tunajšie parcely boli určené pre chudobnejších mešťanov, nakoľko boli krátke a neboli priebežné.

Významným medzníkom vo vývoji Prešova bolo udelenie košicko-budínskych práv v roku 1374. Mesto vtedy začalo s výstavbou opevnenia. V prvej etape zrejme prebiehala výstavba hradieb na východnej strane mesta. Opevnenie definitívne dotvorilo pôdorysnú štruktúru mesta. Vtedy muselo dôjsť aj k úpravám ukončenia parciel na severnom konci Slovenskej ulice tak, aby priebeh hradbového múru v zlomových bodoch nebol ostrý. Južne od karmelitánskeho kláštora je jeho priebeh JZ smerom plynulejší, nakoľko tu výstavbe nič

nebránilo. Hradby mesto finančne vyčerpávali, a tak na prelome 14. a 15. storočia bola pozastavená aj prestavba farského kostola.

Napriek výstavbe hradieb na prelome 14. a 15. storočia, v tomto období najchudobnejšie vrstvy obyvateľstva žili už aj mimo postavených, resp. plánovaných múrov - na hornom a dolnom predmestí. Začiatkom 15. storočia existovalo aj niekoľko domov západne od námestia pozdĺž mlynskeho náhonu (dnešná Jarková ulica).

V rámci pokračujúcich opevňovacích prác v prvej polovici 15. storočia došlo k rozhodnutiu zväčšiť mesto na západnej strane mesta. Pritom pôvodný náhon bol zasypaný a posunutý západným smerom. Opevnenie na severozápadnej strane má do vnútra mesta zaoblený tvar. V tejto polohe hradbový múr rešpektoval rozšírenú časť priekopy s funkciou rybníka. Na novej – Jarkovej ulici boli vymerané úzke parcely pre novú zástavbu. Postupne sa tu usadzovali chudobnejšie vrstvy obyvateľstva, ktorí nemali väčšie hospodárstva. Rozsah zastavania parciel bol tak malý, pričom väčšiu časť ich zadných častí tvorili záhrady a políčka, ako to môžeme vidieť ešte aj na Casparovej vedute mesta. Význam priečnej Floriánovej ulice sa posilnil, nakoľko ňou viedla cesta k Malej bránke. Z uvedeného dôvodu súčasťou novej štruktúry na predĺženej časti ulice sa stali úzke parcely na jej oboch stranách. Patrili k najlacnejším, nakoľko nevynikali ani rozmermi a neboli prejazdne.

A.2.2. 2. etapa - počiatky murovanej zástavby (1400 – 1550)

Počiatky kamennej meštianskej architektúry siahajú zrejme do záveru 14. storočia. Definitívne uzatvorenie mesta hradbami v polovici 15. storočia tento vývoj výrazne urýchlil. V období od druhej polovice 15. až po začiatok 16. storočia sa prestavuje do kameňa zrejme väčšina domov na námestí. V okrajových polohách námestia a v ostatných uliciach však naďalej pretrvávali drevené domy. Nakoľko v Prešove obdobie drevenej zástavby bolo dlhšie, šírka parciel pri majetkových susedských transakciách sa menila. V niektorých prípadoch došlo k markantnému zväčšeniu (dnes štvorosové domy), ojedinele aj k výraznému zmenšeniu až tak, že pôvodný prejazd sa stal len priechodom (dnes dvojsové domy).

Najcharakteristickejším dispozičným typom domu v závere stredoveku bol sieňový dom. Prednú časť domu v celej šírke parcely tvorila sieň. Časť siene na severnej strane mohla slúžiť aj ako kuchyňa. V zadnej časti domu sa sieň zúžila na prejazdovú chodbu do dvora, vedľa ktorej bola uzatvorená obytná miestnosť. Druhým, menej častým typom domu v Prešove bol prejazdový dom. Celý južný trakt domu tvorila prejazdová chodba. Severný obytný trakt tvoril tradičný obytný trojpriestor s prostrednou miestnosťou vo funkcii čiernej kuchyne. Vyskytovala sa však aj kombinácia oboch dispozičných typov domu (najmä na širších parcelách). Nezriedka sú totiž zachované domy, kde v prednej časti sa nachádzala širšia sieň susediaca na severe s úzkou miestnosťou a čiernou kuchyňou. Sieň bola otvorená vzadu do užšieho prejazdu, vedľa ktorého sa nachádzala širšia obytná miestnosť. Murované domy boli už aspoň čiastočne aj podpivničené. Vstup so suterénu viedol zo siene, resp. prejazdu, avšak zároveň aj z ulice. Bohatší mešťania mali domy aj s druhým, zníženým skladovacím podlažím. Výnimočne boli prešovské domy v závere stredoveku aj dvojpodlažné (podľa písomných prameňov napr. mestská vináreň – dnes radnica).

Takmer bezvýhradne všetky miestnosti domov mali drevené trámové stropy, len niektoré menšie suterénne miestnosti boli zaklenuté kamennými valenými klenbami. Z kamenných prvkov sa do súčasnosti zachovali predovšetkým vstupné portály do prejazdov, ako aj sedílie a sedlové portály v prejazdoch vedúce do miestností. Kamenné ostenia okien sa výnimočne zachovali na budove radnice na fasáde obrátenej do Floriánovej ulice. Kamenné, resp. drevené domy zaiste neboli jedinými stavbami na parcele. Na dom mohli nadväzovať ďalšie drevené hospodárske stavby na severnej strane parcely.

V závere stredoveku k novým dominantám námestia patrili dokončené trojlodie farského kostola, kostol sv. Štefana, ako aj radnica a škola. Do tohto obdobia radíme

výstavbu niektorých bášť, parkánu, ako aj barbakánov vstupných brán. Úžitková voda bola privádzaná do mesta z mlynskeho náhonu do vodnej veže v parkáne, kde sa prečerpávala do zbernej nádoby v podkroví a tlakom bola vedená drevenými potrubiami do cisterien na námestí. Prebytočná voda bola odvádzaná uličkami kolmými na námestie do priekopy. Jarčeky spĺňali funkciu otvorenej kanalizácie. Nedostatok pitnej vody riešili obyvatelia už v závere stredoveku budovaním studní.

A.2.3. 3. etapa - renesančná prestavba mesta (1550 – 1650)

Výrazným medzníkom vo vývoji mesta bolo získanie práva skladu v roku 1537. Prosperita tunajších remesiel a obchodu sa od polovice 16. storočia odrazila v systematických prestavbách domov. Začala tretia, rozhodujúca stavebná etapa vo vývoji mesta, ktorá najviac zanechala stopy v pamiatkovom fonde rezervácie. Mohutný stavebný ruch pokračoval až do polovice 17. storočia.

Úplne sa zmenil obraz námestia. Nadstavbami o druhé nadzemné podlažia, získalo vo svojich hrubých hmotách svoju dnešnú podobu. Na rozdiel od súčasnosti boli domy pokryté sedlovými strechami s hrebeňom kolmým na smer komunikácie. U niektorých patricijských domov strechy zakrývala, a zároveň chránila ozdobná murovaná atika. Pri prestavbách dochádzalo často k zmenám v pôdorysnej dispozícii objektov. V drvivej prevahe začali prevládať domy prejazdového typu. Prejazdy, ktoré takmer pravidelne zostali na južnej strane, bol zaklenuté valenými klenbami s výsečami. Severný trakt domu si zachovával zväčša tradičný trojpriestor. Predná ako aj zadná miestnosť je buď zaklenutá, resp. opatrená dreveným profilovaným trámovým stropom. V prostrednej časti je z prejazdu prístupný priestor úzkeho schodiska vedúceho na poschodie a do suterénov domu. Za schodiskom zostávala čierna kuchyňa. Výnimočne sa kuchyňa presúva už na druhé podlažie domu. Podobne ako na prízemí, aj miestnosti poschodia sú zaklenuté klenbami, vyskytovali sa však aj trámové stropy. Na hlavnom námestí sú pravidlom zaklenuté suterény pod celou dispozíciou objektu. Boli prístupné pôvodne aj samostatnými rampovitými vstupmi z ulice. Prosperujúci obchod (najmä s vínom) si vynútil zväčšovanie priestorov. Zvlášť na západnej strane námestia tak nechýbajú doklady dvojpodlažných, výnimočne aj trojpodlažných suterénov. V niektorých prípadoch bol vysoký zaklenutý priestor predelený na dve podlažia trámovým stropom.

Šírka domov však už bola podmienená murovanou zástavbou na parcelách zo záveru stredoveku. Zväčšovanie objektov nastáva tak formou skúpenia susediacich domov a následnej prestavby v jeden celok. Sceľovanie domov v tejto etape bolo však ešte výnimočné. Zvlášť u širších domov sa ešte vyskytujú aj sieňové dispozície. Renesančné siene zaklenuté klenbami dosadajúcimi na obvodové steny a kamenné stĺpy patria medzi najhodnotnejšie interiéry v pamiatkovom území. Na zúžených parcelách v meste sa stretávame s murovanými priechodovými domami, resp. sieňovými domami v zadnej časti s priechodom do dvora, ktoré sú rovnako zaklenuté valenými klenbami.

Na murované domy nadväzovali na severnej strane situované hospodárske stavby. Išlo poväčšine o drevené objekty, v niektorých prípadoch však dochádza aj k výstavbe murovaného jednopodlažného, resp. dvojpodlažného, poväčšine samostatne stojaceho krídla. Nechýbajú výnimočné doklady úplnej murovanej dostavby parcely s hlavným dvojtraktovým hlavným objektom v celej šírke parcely, dvorovým krídlom na severnej strane, na konci parcely uzatvoreným dvojtraktom v celej šírke parcely.

Murované prízemné, nezriedka už aj dvojpodlažné domy boli budované aj na južnom konci Hlavnej ulice v bývalej štvrti Hungarorum. Stavebný rozvoj je možné sledovať aj na ďalších uliciach. Na Slovenskej ulici dochádza hromadne k výstavbe prízemných, ojedinele aj dvojpodlažných murovaných domov, ktoré nahradili drevené stavby zo stredoveku. V polovici 17. storočia tu už zdá sa prevládala murovaná zástavba, v ojedinelých

prípadoch aj s murovanými dvorovými krídlami. Výnimočne dochádzalo u meštianskych domov na východnej strane námestia k výstavbe prízemných murovaných domov obrátených do Slovenskej ulice. Zdá sa, že prízemné, sčasti aj murované meštianske domy prevládali aj na uličke vedúcej k Malej bránke. Naproti tomu na Svätoplukovej ulici prevládala naďalej drevená zástavba. Murované domy na Jarkovej ulici boli v tom čase len výnimočné.

Okrem parcelácie, dispozície, horizontálnych a vertikálnych konštrukcií, renesančná etapa zanechala množstvo architektonických a výtvarných prvkov. Hlavné fasády domov boli zmenené v nasledujúcich storočiach, a tak sú opticky vnímateľné len portály do prejazdov, či štítkové atiky so sgrafitovou výzdobou. Kamenné šambrány okien a dverí sú však miestami zachované na fasádach dvorových krídiel, výnimočne na fasádach do bočných ulíc. Charakteristickými prvkami v interiéri sú kamenné stĺpiky na schodiskách a loggiách, krakorce loggií a pavlačí dvorových krídiel, portály v interiéri. Klenby sú opatrené štukovými dekormi. Kým v staršom období boli obľúbené najmä hrebienky s rozetami a nástennými konzolkami, v mladšom období sa presadzujú plošné rastlinné, resp. rastlinno-geometrické obrazce. V súčasnosti sú pri obnovách domov odhaľované aj renesančné bohato profilované trámové stropy.

A.2.4. 4. etapa - stavebný útlm v období baroka (1650 – 1770)

Ešte aj okolo polovice 17. storočia prežíva Prešov obdobie rozmachu. Pri prestavbách meštianskych domov sú uplatňované stále rovnaké dispozičné a stavebné postupy, využívajú sa rovnaké systémy zaklenutí. Výtvarné prvky sú zviazané z neskororenesančným tvaroslovím, avšak miestami sa okolo polovice 17. storočia stretávame už aj s prvými znakmi raného baroka (evanjelický kostol). Zachované vročenia (zvlášť na portáloch) nás informujú o pokračujúcich prestavbách domov aj začiatkom druhej polovice 17. storočia. V poslednej tretine 17. storočia dochádza však v súvislosti s povstaním I. Tökölyho a cisárskymi represáliami k úpadku. Do začiatku 18. storočia dochádza k zníženiu počtu obyvateľstva takmer o polovicu. Obdobie veľkého stavebného rozmachu sa skončilo. Väčšie stavebné podujatia tu organizujú už len novo osadené katolícke rehole. Na začiatku 18. storočia sa dokončuje kláštorňý komplex františkánov, jezuiti upravujú bývalé kolégium pre potreby gymnázia a začínajú s výstavbou kalvárie. K najvýznamnejším barokovým pamiatkam v meste však patrí komplex minoritského kláštora s kostolom.

V meštianskej architektúre nedochádza k výraznejším stavebným zmenám. Jestvujúce objekty sa väčšinou len udržujú a adaptujú. Niektoré trámové stropy sú nahradené novými klenbami. Pokračuje aj tradícia štukovej výzdoby na klenbách. Značne dynamické rastlinné obrazce sú už často prepletené geometrickou štruktúrou konkávno-konvexných línií.

Šľachtickej nobile nevyhovovala hustá zástavba na námestí. Preto skupuje pozemky v okrajových polohách mesta. V 18. storočí tak vzniká štvorica budov, ktoré upomínajú skôr na vidiecke sídla šľachty. V mestskom prostredí však museli byť prispôsobené a zakomponované do radovej zástavby. Tak na východnej strane štvrte Hungarorum vzniká v rozsahu takmer piatich pôvodných parciel štvorkrídlový palác rodiny Klobušických s pompéznou štukovou výzdobou na hlavnej fasáde. K palácu patrila veľká záhrada pri hradbách južne od františkánskeho kláštora.

Vernú podobu mesta z polovice 18. storočia nám dokumentuje Casparova veduta mesta z roku 1768 (foto č. 5). Dominantou námestia boli oba kostoly, z nich menší bol arkádou prepojený s poschodím bývalého kolégia s barokovo upravenou atikou. Na námestí stála dvojpodlažná škola ukončená atikou, mariánske súsošie, ako aj prízemný komplex verejných budov s radnicou. Okrem Paláca Klobušických dominoval na námestí objekt fary rovnako so štítkovou atikou. Meštianske dvojpodlažné domy so sedlovou strechou kolmou na smer ulice mali dlhé dvorové krídla. Veľká časť z nich bola v tomto období ešte drevená. Časť dvorových krídiel siahala po paralelnú ulicu, ale len výnimočne bola parcela uzatvorená

objektom v celej šírke parcely. Pri domoch s krátkymi krídlami sú dobre čitateľné na konci parciel drevené ploty s bránkami. Na južnom konci námestia v štvrti Hungarorum sa kde tu nachádzali ešte prízemné domy. Na severnom konci Hlavnej ulice, ako aj v štvrti Hungarorum sú čitateľné prieluky, zrejme voľné parcely po požiaroch drevených domov. Pred minoritským kláštorom stálo súsošie sv. Jána Nepomuckého.

Na Slovenskej ulici prevládala prízemná, zväčša už murovaná zástavba, na východných ukončeniach parciel pri hradbách sa kde tu už nachádzali menšie (nepochybne drevené) domčeky. V zástavbe sa vynímal dvojpodlažný dom na dvoch stredovekých parcelách so štítkovou atikou, ktorý dnes tvorí severnú časť Župného domu. Pred františkánskym kláštorom bolo širšie námestie so sochou sv. Rocha. V susedstve kláštora bola záhrada rodiny Klobušických, južnejšie od nej zopár drobných parciel s malými domčekmi pri hradbách. Na Svätoplukovej ulici bola drobná prízemná, zrejme ešte prevažujúca drevená zástavba, čo dokumentujú aj písomné správy zo začiatku 18. storočia. Malé domčeky však už stáli aj v západnej časti Metodovej ulice, vyčlenené zo zadných častí bývalých parciel domov z Hlavnej ulice.

Väčšie stavebné aktivity prebiehali zdá sa na Jarkovej ulici. Drevená zástavba je tu čoraz častejšie nahrádzaná murovanými prízemnými prejazdovými domami s miestnosťami zaklenutými klenbami, resp. s trámovými stropmi, niekedy aj so skladovacou výškou nad zadnou časťou domu. Bolo tu zároveň jediné možné miesto, kde sa mohli realizovať veľkorysejšie stavebné zámery, nakoľko tu ešte stále prevládala drevená zástavba.

Vynímali sa tu tri komplexy vystupujúce z drobnej zástavby, z nich dva v severnej časti ulice zrealizovala rodina Pulszkých. Severnejší z nich (Jarková ul. č. 79) tvoril trojkrídlový objekt postavený v rozsahu troch parciel otvorený na západnej strane do záhrady. Južne od neho sa nachádzal v rozsahu piatich parciel štvorkrídlový palác (Jarková ul. č. 77), na západe otvorený do záhrady vežovitou bránou. Posledný tretí dom sa nachádzal v strednej časti ulice na ploche troch pôvodných parciel (Jarková ul. č. 49). Tvorila ho do obdĺžnika uzatvorená zástavba s ústredným dvorom. Západné krídlo sa otváralo dvojpodlažnou arkádou do záhrady.

Okrem vyššie uvedených troch komplexov stáli na Jarkovej ulici predovšetkým drobné, zväčša drevené domy. Na mnohých miestach boli parcely širšie s prielukami. Na zadných častiach boli políčka a záhradky, kde - tu stáli už domčeky pri hradbách. Drobná prízemná zástavba bola na uličke vedúcej k Malej bránke. Dominantnou stavbou v západnej časti mesta bola budova Suchého mlynu.

Mesto bolo ešte stále uzatvorené hradbami. Nepochybne pred všetkými troma bránami sa nachádzali predmestia s drevenou zástavbou. Pred Malou bránkou bol drevený evanjelický kostol.

A.2.5. 5. etapa - klasicistická dostavba mesta (1770 – 1850)

Záver 18. storočia je spätý s reformnými úsiliami vo všetkých sférach ľudskej činnosti. Ekonomický rozvoj tak naštartoval aj nový stavebný rozmach mesta, ktorý je čitateľný mohutnými prestavbami od začiatku 70-tych rokov, ktoré predstavujú novú - 5. stavebnú etapu vo vývoji mesta s nepretržitým priebehom až do polovice 19. storočia. Pri prestavbách domov sa už oveľa výraznejšie uplatňovali protipožiarne opatrenia. Z uvedeného dôvodu sa začali budovať sedlové strechy s hrebeňom rovnobežným so smerom ulice, od susedov vymedzené tehlovými múrmi. Nová výstavba mohla byť už len murovaná. Ako stavebný materiál sa používali tehly vyrábané v miestnej tehelni, kameň získavaný z rozoberania hradieb, u chudobnejšieho obyvateľstva hlavne v dvorových častiach je doložená aj nepálená tehla. Katastrálna mapa mesta z roku 1869 zachytáva drevené stavby len ojedinele, zrejme vo funkcii menších hospodárskych stavieb, rôznych kôlní, maštál a stodôl, a to nielen v centre mesta, ale aj mimo hradieb.

Na Hlavnej ulici sa stávalo už bežnejšie, že bohatí mešťania skupujú dve, výnimočne aj tri susediace domy, ktoré scelujú v jeden objekt. Pri prestavbách domov sa pritom zachováva pôvodná dispozícia renesančných domov aj s vertikálnymi a horizontálnymi konštrukciami, len trámové stropy sú nahradzované novými valenými, plackovými, či korytkovými klenbami. Dochádza k hromadnej likvidácii čiernych kuchýň, ktoré sú rovnako preklenuté novými klenbami a zväčša otvorené širokými otvormi do prednej miestnosti. Pri veľkorysejších prestavbách dochádza k likvidácii malých renesančných schodísk. Nové schodisko je umiestnené buď v pôvodnej polohe, ale v celej šírke traktu aj v priestore bývalej kuchyne, resp. ako samostatná dostavba za hlavným objektom, pričom je komunikačne napojené aj na pavlač dvorového krídla. Drevené dvorové objekty sa likvidujú a sú nahrádzané murovanými jednotraktovými objektmi, neraz aj s uzatvorenou dvojtraktovou dispozíciou na konci parcely. Výnimočne dochádza u zopár objektov na západnej strane námestia k nadstavbe tretieho nadzemného podlažia. Už začiatkom 19. storočia bola Horná brána zlikvidovaná, pričom Hlavná ulica bola rozšírená severným smerom. Na uvoľnenej ploche tak mohli vzniknúť rozsahom širšie domy. Dolná brána bola spočiatku obštvávaná parazitnou zástavbou, okolo polovice 19. storočia však bola zlikvidovaná, pričom nová zástavba už rovnako nadväzovala na zástavbu Hlavnej ulice.

Na Slovenskej ulici sú posledné drevené domy nahradené murovanými stavbami, pričom dochádza k nadstavbe prízemných domov. Prízemné domy však zostávajú aj naďalej zastúpené. Na hlavné objekty pravidelne nadväzujú dvorové krídla, avšak len zriedkavo v celej dĺžke parcely. Na nároží Slovenskej a Metodovej ulice vzniká začiatkom 70-tych rokov prestavbou a dostavbou na ploche 5 parciel veľkolepý Župný dom. Z prihradobnej uličky na severovýchodnej strane mesta sa vytvorila Kováčska ulica. Prízemné domčeky na severnej strane využívali murivá hradby, na južnej strane boli menšie domy v zadnej časti parciel domov Hlavnej a Slovenskej ulice. V ďalšom pokračovaní bola hradba zlikvidovaná a založená Nová ulica (dnes Konštantínova ulica) s parcelami ukončenými až pri vonkajšom priekopovom múre. Na jej severnom konci vznikla drobná, zväčša prízemná meštianska zástavba. Na tejto ulici bola v polovici 19. storočia postavená prvá prešovská synagóga. Na nároží s Metodovou ulicou sa nachádzala širšia verejná stavba (kasárne). Na Novú ulicu v miernom odskoku nadväzovala Ulica Márie Szüz (južné pokračovanie Konštantínovej ulice) s prízemnou zástavbou pristavanou k hradbám. Vedľa františkánskeho kláštora sa naďalej nachádzal park, južne od neho malé domčeky na Kasárenskej ulici s malými parcelami ukončenými pri hradbách. Na južnej strane smerom k bývalej dolnej bráne sa budovali rovnako malé domčeky pristavané k hradbám.

Veľmi výrazne zmenila svoju tvár Jarková ulica. Oproti Casparovej vedute, tu už len zriedkavo existovali voľné prieluky. Na ulici sa nachádzali štyri väčšie domy s parkami. V drvivej prevahe však prevládali drobné, takmer výhradne prízemné domčeky s kratšími dvorovými krídlami, alebo bez nich. Niekedy domy nemali ani krytý prejazd do dvora. Prízemná zástavba dominovala aj na Floriánovej ulici. Malé domčeky boli aj na severnej strane Weberovej ulice. V západnej časti Tkáčskej ulice bola obytná zástavba na južnej strane, na severe sa nachádzal rozľahlý park so záhradnou vilkou. Malé domčeky stáli aj pozdĺž Suchomlynskej ulice.

Aj na západnej strane mesta došlo k likvidácii opevnenia. Zástavba v hradobnej priekope tu však bola ešte ojedinelá. Menšie prístavby k múru boli južne od bývalého kostola minoritov, ktoré získalo Grécko-katolícke biskupstvo. Zopár domčekov bolo pristavaných k hradbe na Baštovej ulici severne od jej kríženia s Weberovou ulicou. V ďalšom pokračovaní bol múr zachovaný až po bývalú Malú bránu, ktorá bola prestavaná a obštvávaná krídlami začiatkom 19. storočia pre potreby nemocnice. Severne od Floriánovej brány bol múr ponechaný až po Suchomlynskú ulicu. V ďalšom pokračovaní Baštovej ulice až po jej vyústenie na Jarkovú ulicu boli postavené prízemné domčeky z vnútornej strany hradieb. Priekopa mestského opevnenia zostala voľná, slúžiaca ako záhrady na celej západnej,

juhozápadnej, juhovýchodnej až východnej strane. Len na severovýchodnej strane bola zastavaná zástavbou Novej ulice a severnejším smerom zástavbou, ktorá tvorila jeden z domových blokov nového trhového námestia na hornom predmestí. Pozdĺž vonkajšej strany bývalého vonkajšieho priekopového múru sa vytvorili okružné ulice, na východnej strane s charakterom stromoradia, východne od ktorého sa zakladali ďalšie parky.

Najvýznamnejšie a najbohatšie domy stáli na námestí (*foto č. 16*), stredne bohatí mešťania vlastnili domy na vedľajších uliciach, kým v polohách pri bývalých hradbách žilo najchudobnejšie obyvateľstvo s domčekmi s malými dvormi, alebo aj bez nich.

Okrem striech prestavbami sa pravidelne upravovalo aj členenie fasád. Pôvodné renesančné okná boli hromadne likvidované a nahrádzané dvojjitými drevenými von otváracími oknami. Do 70-tych rokov 18. storočia sú datované najstaršie komplexne zachované fasády domov (Župný dom, fara). Charakteristická je pre ne zväčša už štuková barokovo-klasicistická ornamentika len už so zriedkavým využitím kamenných prvkov (portály). Fasády niektorých významných domov ukončujú neskoro-barokové dynamické atiky a presadzujúce sa klasicistické trojuholníkové štíty. Začiatkom 19. storočia sa vyskytuje už čisté klasicizujúce členenie s pilastrami, profilovanými rímsami, rastlinnými vlysmi, častými zapustenými zrkadlami v suprafenestre, resp. parapete vyplnenými rastlinným dekorom, či antropomorfnými výjavmi. U zopár objektov bolo priečelie zvýraznené stĺpovým portikom, alebo aspoň balkónom. Architektonicky členité boli aj priestory nových schodísk, dopĺňané nezriedka aj plastikou.

Murovanou zástavbou sa začínajú dotvárať aj bývalé predmestia. Na hornom predmestí sa kryštalizuje nové veľké trhové námestie, ohraničené blokmi menšej obytnej zástavby. Domy sa budujú aj pozdĺž významných cestných ťahov (Sabinovská ul., Levočská ul.). Drobná, soliterna individuálna zástavba sa nachádzala aj na západnej strane mesta na dnešnej Požiarnickej ulici (nadväzujúcej na Floriánovu bránu) a Kúpeľnej ulici popri mlynskom náhone. Na južnom predmestí bol rešpektovaný cestný ťah na Košice (Masarykova ul.) ako aj ďalší smer vedúci k bývalej osade Sv. Ladislava (k minerálnym prameňom na Borkúte). Na južnom predmestí barón Splényi prestavbou staršej kúrie vytvoril v závere 18. storočia reprezentačné sídlo otvorené do rozľahlého parku.

Sumárne môžeme konštatovať, že výrazná stavebná etapa od záveru 18. storočia v historickom jadre mesta rešpektovala zachovanú parceláciu a stavebné konštrukcie, pričom dodržiavala aj spôsob tradičnej zástavby. Novými strechami a fasádami dostalo mesto svoj súčasný vzhľad. Bývalé opevnenie však bránilo rozvoju mesta. Preto bolo z väčšej časti zlikvidované, pričom pri zostávajúcich reliktoch hradieb boli stavané malé domčeky chudoby. Väčšia časť priekopy však bola ešte nezastavaná. Pôdorys opevnenia zostal naďalej čitateľný v parcelácii, ba ešte sa umocnil vybudovaním vonkajších okružných ulíc.

A.2.6. 6. etapa - úpravy v období historizmu a secesie (1850 – 1930)

Začiatkom druhej tretiny 19. storočia doznievala jedna z výrazných rozvojových etáp mesta. Aj v staviteľstve je možné sledovať zjavný ústup. Objekty dostavované okolo polovice 19. storočia sú ešte výtvarne členené neskoroklasicistickým tvaroslovím. Jednou z posledných väčších stavieb je výstavba Grécko-katolíckeho biskupského paláca z roku 1848 (*foto č. 90*).

Začiatkom 2. polovice 19. storočia prenikajú do architektúry nové, romantické vplyvy. Na katastrálnej mape mesta z roku 1869 je zachytený v parku južne od františkánskeho kláštora dodnes zachovaný romantický altánok s vežičkou, postavený na ruine hradby. Pri jeho stavbe boli použité gotické kamenné články. Prvé fotografie mesta spreď veľkého požiaru v roku 1887 zachycujú až na malé výnimky ešte neskorobarokovo-klasicistický výraz domov. Sporadicky sú ešte dokonca aj domy so sedlovou strechou kolmou na smer ulice. Novú stavebnú etapu urýchlil práve ničivý požiar v roku 1887 (*foto č. 14, 24*,

25, 26, 27). V Prešove, podobne ako aj v ďalších menších mestách, ekonomický rozvoj na prelome storočí nebol spojený s hromadnou asanáciou a výstavbou nových objektov. Na Hlavnej ulici vznikli len dve úplne nové stavby. Reštaurácia Berger - Svätoplukova ul. č. 1 (foto č. 100) bola postavená v závere 19. storočia na ploche viacerých prízemných, zrejme asanovaných domov. Z pôvodných domov sa však zachovali suterény. Ďalší reštauračný secesný objekt vznikol v prvej tretine 20. storočia ako novostavba na ploche asanovaného domu na nároží Hlavnej a Weberovej ulice (Hlavná ul. č. 13). Aj pri väčších prestavbách a nadstavbách ďalších domov (napr. radnice, resp. domu Hlavná ul. č. 45) zachovali sa vertikálne a horizontálne konštrukcie pôvodných objektov. Registrujeme skôr úpravy fasád, dostavby nových schodísk, nových stropov, resp. dvorových krídiel.

Na Slovenskej ulici sa stavebný ruch na východnej strane obmedzil len okrajovo. Oveľa výraznejšie rastú domy na západnej strane, na zadných ukončeníach parciel z Hlavnej ulice. Väčšie stavebné úpravy môžeme vidieť na východnom okraji starého mesta. Na Konštantínovej ulici sa novou dominantou stáva komplex Neologickej synagógy. Južnejšie boli asanované bývalé domčeky aj so zvyškami hradieb a vznikol tu dievčenský ústav Sancta Maria (foto č. 153). Oproti nemu vzniká ďalší, dokonca trojpodlažný objekt učiteľského ústavu.

Výstavba nebola obmedzovaná pásom bývalých hradieb. Na voľnej ploche medzi Kmeťovým stromoradiím a Vajanského ulicou tak mohli vznikať solitérne viacpodlažné školské stavby.

Veľkými premenami prešla Svätoplukova ulica s dosiaľ prevažujúcou prízemnou zástavbou. Jej nový rozmer naznačil rohový objekt Bergerovej kaviarne. Následne tu začali vznikať poschodové secesné stavby. Na severnej strane ulice vzniká začiatkom 20. storočia budova kina Olympia (foto č. 121).

Stavebné zmeny na prelome 19. a 20. storočia na Jarkovej ulici dodali urbanizmu tejto ulice čiastočne nevyvážený stav. Drobné, zväčša prízemné domčeky na západnej strane, ako aj zadné parcely domov z Hlavnej ulice, ponúkali po vykúpení a ich následnej úprave, resp. asanácii, novú plochu na výstavbu. Veľkoryso začatá prestavba však nemala pokračovanie. Prestavbami niekoľkých domov vzniklo zopár poschodových domov aj na Floriánovej ulici. Naproti tomu Tkáčska, Suchomlynská a Weberova ulica si zachovávali prízemný charakter.

Zapĺňala sa však postupne plocha hradobnej priekopy. Na severozápadnej strane vzniká komplex budov židovského suburbia s ortodoxnou synagógou. Prízemnými domami sa zaplňuje aj priestor medzi Okružnou ulicou a mlynským náhonom. Zachované zostali prízemné domčeky pristavané k hradbe na severnom konci Baštovej ulice. Priekopa tu bola zväčša voľná, užívaná ako záhrady. Južne od Suchomlynskej ulice bola priekopa užívaná na športové účely. S týmito aktivitami súvisí výstavba vstupnej budovy klziska na začiatku 20. storočia. Nová zástavba v priekope sa však zaplňala južnejším smerom v prvej polovici 20. storočia s prízemnými domami obrátenými do Baštovej ulice, na južnej strane do Okružnej ulice. Zmenami prešiel priestor južne od františkánskeho kláštora. Kým priestor voľnej priekopy tu zostal zachovaný, v bývalej záhrade vzniká komplex poschodových budov evanjelickej cirkvi.

Mimoriadne významná bola táto stavebná etapa najmä pre bývalé predmestia. Na hornom predmestí stabilizovanom v prvej polovici 19. storočia, bola pôvodná drobná zástavba nahrádzaná novými domami, niekedy už aj poschodovými s bohatou výtvarnou úpravou. Povestným bol komplex žrebčína, podľa ktorého dostali Prešovania svoju prezývku. Začiatkom 20-tych rokov 20. storočia sa priestor urbanisticky dotvoril výstavbou Bosákovej banky na nároží Levočskej a Hlavnej ulice.

Veľkorysejšie urbanistické zmeny však ponúkalo aj dolné predmestie. Tu sa sformovala široká ulica formou bulváru, ktorej význam sa zvýšil výstavbou železničnej trate. K novým dominantám tejto ulice patrili poschodové objekty grécko-katolíckeho seminára

(foto č. 150), Divaldov ateliér, kolegiálne gymnázium a budova kasární. Formujú sa nové obytné štvrte so soliternou prízemnou zástavbou so šachovnicovým priebehom ulíc, ktoré narušujú len rešpektované staršie cestné ťahy.

Skúmané obdobie zanechalo v meste výrazné stopy najmä na fasádach domov (foto č. 18, 23). Nanovo sa preriešili partery, kde vznikajú nové vstupy a výkladce v súvislosti s rozvojom maloobchodu. Veľmi časté je novorenesančné členenie fasád, vyskytujú sa však aj rôzne eklektické, menej novogotické riešenia. Medzi obľúbenými výtvarnými prvkami nájdeme opäť aj sgrafito, nechýbajú aj novodobé variácie atikových múrov.

Charakteristickými prvkami riešených objektov sú zdobné vstupné haly a schodiská s dekoratívnymi zábradliami. Ako horizontálne konštrukcie sa používajú ploché segmentové klenby, traverzové a rovné stropy, v reprezentačných priestoroch však nechýbajú doklady murovaných neoslohových, resp. drevených falošných klenieb. Vstupné haly, schodiská, či iné reprezentačné priestory sú na klenbách a stropoch zdobené niekedy aj florálnymi maľbami. K zachovaným prvkom patria ozdobné konštrukcie svetlíkov, kachľové pece, drevené dvere a okná a pod. Od prelomu 19. a 20. storočia sa na fasádach sa začínajú objavovať prvky secesie. Výtvarne hodnotné secesné objekty sa nachádzajú skôr na bočných uliciach (najmä Jarková a Svätoplukova ulica) a mimo historického jadra (Táborisko, Štefánikova ulica, Levočská ul., asanovaná Sabinovská ul. – foto č. 136).

Všeobecne môžeme povedať, že prestavby na prelome 19. a 20. storočia v historickom jadre mesta nezmenili výraznejšie tradičnú štruktúru a charakter zástavby. Väčší zásah je zreteľný len v okrajových polohách, kde výstavbou niekoľkých (ojedinele výškou nevyvážených) budov v bočných uliciach sa chcel - zdá sa - naznačiť názor ďalšieho vývoja (zotretie vidieckeho charakteru). Sceleňovanie parciel a presahy výšky boli však skôr ojedinelé, ostatné prestavby zväčša rešpektovali pôvodnú parceláciu a históriu osvedčený spôsob zástavby.

A.2.7. 7. etapa - nástup architektonickej moderny a úpadok za éry komunizmu

Prvá svetová vojna predstavovala medzník aj v stavebnom vývoji mesta. Dvadsať rokov totiž v historickom jadre sú už v znamení útlmu. Nepočítané prestavby a dostavby sú budované spočiatku ešte pod vplyvom secesie (Bosákova banka). Postupne sa začína presadzovať strohý funkcionalizmus. Vedenie mesta si uvedomovalo pamiatkové hodnoty územia a snažilo sa o zachovanie jestvujúceho stavebného fondu. Vidieť to najmä zo sporu s firmou Baťa, ktorá kúpila jeden dom na námestí, ktorý následne zbúrala a vystavala výškovo dominantný trojpodlažný objekt. Avšak na rozdiel od Baťovho domu nepočítané realizácie stavieb z 30-tych a 40-tych rokov 20. storočia najmä na Jarkovej a Slovenskej ulici poukazujú skôr na tradičné riešenia. Zväčša dvojpodlažné objekty rešpektujú pôvodnú parceláciu ako aj spôsob zástavby (pavlačové bytové domy). Vynímajú sa len svojim strohým architektonickým riešením, ktorý však po súčasných obnovách zaniká. Oživená výstavba v meste v 30-tych a začiatkom 40-tych rokov sústreďuje veľké verejné stavby najmä na široký bulvár vedúci k železničnej stanici (nová synagóga, Justičný palác, budova pošty, dnešná budova VÚB) a na Levočskej ulici (nemocenská poisťovňa).

V závere 2. svetovej vojny niektoré domy v historickom jadre boli zbombardované. Povojnová zástavba novými výrazovými prostriedkami zväčša citlivo riešila dostavby prelúk. Platí to v prípade bývalého obchodného domu Rozvoj (foto č. 98), prelúk východne od kolégia, či domov severne od Župného domu. Aj značne vysoká stavba Vojenskej správy na nároží Jarkovej a Floriánovej ulice (foto č. 124) je ešte ako - tak znesiteľná. Dokonca aj výškovo dominantný hotel Dukla na južnom okraji rezervácie (foto č. 106) bol riešený tak, aby nezakryl siluetu šošovkovitého námestia.

Obdobie 60-tych až 80-tych rokov 20. storočia predstavuje však v dejinách Prešova jedno z najzhubnejších období, kedy došlo k najväčším stratám pamiatkových hodnôt územia

napriek deklarovanej snahe ochrany jej vyhlásením za pamiatkovú rezerváciu. Stavebno-technický stav objektov sa postupne zhoršoval a nebol až na malé výnimky riešený. Jadro si zachovalo naďalej charakter centra mesta, nakoľko tu existovali najdôležitejšie obchodné prevádzky, bytové jednotky však boli prideľované neprispôsobivým občanom, ktorí ich devastovali, čo viedlo k rozsiahlym asanáciám predovšetkým na Slovenskej ulici. Z ideologických dôvodov bol zlikvidovaný Horný hušták (*foto č. 134*), kde sa realizovala nová výstavba pochybnej architektonickej úrovne vrátane výškových domov na Levočskej ulici (*foto č. 135*), poškodzujúcich dôležité pohľady a siluetu mesta (*foto č. 11*).

Takmer každá novostavba predstavovala rušivý prvok. Na Konštantínovej ulici bola postavená viacpodlažná budova Geodézie, výškou prevyšujúca úroveň historickej zástavby. Na opačnej strane ulice bol prestavaný a nadstavaný dom bývalých kasární, ktorý síce drží výškové pomery, ale svojim vonkajším výrazom stratil charakter historického objektu.

Novostavby na západnej strane Slovenskej ulice dodržia síce uličnú čiaru a len mierne prevyšujú historickú zástavbu, avšak scelením parcel vznikli pomerne dlhé objekty, ktoré sú v kontraste k zachovanej zástavbe na východnej strane ulice. Neveľký objekt Minerálnych vôd (*foto č. 193*) osadený hlbšie do parcely nerešpektuje jeden z najzákladnejších princípov mestskej zástavby.

Katastrofálny vývoj nabrala aj Jarková ulica, aj keď tu rozsah asanovaných budov bol o niečo menší. Široká dostavba za bývalým Rozvojom síce dodržiava uličnú čiaru, avšak ruší pôvodnú parceláciu územia. Objekt nepresahuje výšku domov na Hlavnej ulici, nerešpektuje však klesajúcu gradáciu terénu Weberovej ulice. Novostavby Dopravoprojektu, objektu na nároží Tkáčskej a Jarkovej ulice, resp. bytového domu na nároží Weberovej a Baštovej ulice boli postavené bez rešpektovania uličnej čiary, parcelácie územia a prevažujúcej výšky okolitej zástavby ulice. Len pád režimu zvrátil likvidáciu Jarkovej ulice a výstavbu sídliska v pamiatkovej rezervácii. Obeťou však zostal blok budov na západnej strane Jarkovej ulice a po oboch stranách Weberovej ulice (*foto č. 188*).

A.2.8. 8. etapa - súčasná rekonštrukcia mesta

Stav pamiatkovej rezervácie v roku 1989 bol katastrofálny. Najhodnotnejšie jadro územia (hlavné objekty domov na Hlavnej ulici) bolo až na malé výnimky zachované, avšak s narušeným stavebno-technickým stavom. Na bočných uliciach boli dlhé prieluky po asanovanej historickej zástavbe. Medzi nemnohými rušivými novostavbami boli však stále zachované ojedinelé domy, resp. bloky s historickou zástavbou, ako aj zachovanou parceláciou. Stav územia bol miestami tak narušený, že v mnohých prípadoch reštitúcia pôvodných pomerov už nebola možná. Boli vynútené ďalšie asanácie architektonicky nevýrazných domov, zvlášť dvorových krídiel, nakoľko mnohé už boli bez stiech, resp. vertikálnych konštrukcií.

Reštitúcia pôvodných majetkov a ich následné transakcie viedli (predovšetkým na Hlavnej ulici) k početným rekonštrukciám budov. Obnovované boli sčasti aj dvorové krídla, resp. nahradené novostavbami v hmotách a proporciách pôvodnej, resp. okolitej zástavby. Avšak novo sa presadzujúce podkrovia priniesli aj dosiaľ neodskúšané riešenia s predimenzovanými presvetľovacími vikiermi a loggiami a strešnými rovinami s vysokými sklonmi, ktoré pôsobia rušivo v porovnaní s tradičnými strechami. Snaha investorov o čo najväčšie zhodnotenie územia viedla čoskoro k realizácii nadstavieb domov. Pokiaľ v prípade (už len ojedinelých prízemných domov) Slovenskej ulice to nebol problém, zložitým sa stal priestor na Jarkovej ulici so zvýšeným zastúpením jednak prízemnej zástavby, no na druhej strane aj existenciou vysokých budov z prelomu 19. a 20. storočia.

Postupne sa začali zastavovať aj prieluky na plochách asanovanej zástavby. Skôr bezproblémové boli riešenia dostavieb menších prelúk, kde sa podarilo zrealizovať

novostavby za využitia súčasných výrazových prostriedkov a rešpektovania pôvodnej parcelácie, tradičného systému zástavby a výšky pôvodnej, resp. okolitej historickej zástavby.

Osobitným problémom sa ukázala výstavba na plochách viacerých asanovaných susediacich domov. Tak na Kováčskej ulici bol vybudovaný Mestský účelový objekt s dodržaním primeranej výšky, avšak značných objemov (*foto č. 156*). Bez rešpektovania parcelácie a tradičnej formy zástavby bol osadený štvorpodlažný objekt Mestského úradu na Jarkovej ulici (*foto č. 195*).

Len minimálne limity boli stanovené pre výstavbu na ploche asanovanej zástavby na západnej strane Weberovej ulice. Dosiaľ zrealizované domy bez zachovania pôvodnej parcelácie sú svojimi objemami v rozpore s historickou zástavbou, ktorú nahradili. Táto plocha natrvalo stratila pamiatkové hodnoty, jej zachovanie v rámci pamiatkového územia má opodstatnenie najmä z dôvodu rešpektovania susediaceho priestoru hradobnej priekopy.

Vývoj po roku 1989 viedol teda k rekonštrukcii jestvujúcich historických objektov, ako aj zväčša ich primeraných dostavieb. Zrealizované novostavby na voľných parcelách nás však varujú, že v prípade nedodržania najmä pôvodnej parcelácie a pri stanovení predimenzovanej výšky odvodenej z najvyšších historických objektov, či výškovej hladiny Hlavnej ulice môže dôjsť k ďalším nezvratným stratám pamiatkových hodnôt územia.

B. Charakteristika pamiatkových hodnôt územia

B.1. Špecifikácia jednotlivých typov štruktúr a prvkov územia

B.1.1. Pôdorysná dispozícia, verejné priestranstvá a ulice

B.1.1.1. Základná charakteristika

Pôdorys historického jadra Prešova je výsledkom ovplyvňovania viacerých činiteľov, z ktorých najvýznamnejšie sú:

- založenie sídla prostredníctvom nemeckých kolonistov,
- založenie trhového námestia ako nevyhnutnej súčasť mesta,
- diaľková obchodná cesta,
- postupný extenzívny rozvoj,
- výstavba opevnenia,
- transformácia plôch opevnenia po strate jeho pôvodnej funkcie.

Nosnými prvkami pôdorysnej štruktúry mesta sú ulicovité námestie – *foto č. 28, 33 – 36* (približne severo-južného smeru), ktoré sa na severnej strane rozširuje do tvaru nepravidelnej šošovky a dve paralelné ulice (Jarková a Slovenská ul.). Na staršiu Slovenskú ulicu na južnej strane v miernom odskoku nadväzuje nepravidelná Ulica Hurbanistov (*foto č. 175, 176*). Výstavba opevnenia si vynútila ponechanie súvislej uličky pozdĺž hradbového múru.

Námestie, paralelné ulice a prihradbovú komunikáciu spájali na ne kolmo orientované ulice. V pôdoryse sa vynímajú dve základné priečne osi. Významnejšou je os ulíc Floriánova – Metodova (*foto č. 37, 38, 170*), rozdeľujúca námestie na štyri mestské štvrte. Z dvojice bola dominantnejšia západná - Floriánova ulica (*foto č. 123, 125, 126*) vedúca k Malej bránke. Druhú priečnu os tvorí Tkáčska – Svätoplukova, ktoré oddeľovali staršiu severnú časť námestia od jej novej južnej časti. Z dvojice ulíc bola významnejšia východná - Svätoplukova ulica (*foto č. 120, 122*) vedúca ku klášturu.

Ostatné priečne osi mali menší význam. Z nich len Weberova ulica na juhozápadnej strane (*foto č. 117*) tvorí dlhšiu os od námestia až k bývalým hradbám. Suchomlynská (*foto č.*

131) a Šarišská ulica spájajú Jarkovú a Baštovú ulicu na severozápadnej strane, Špitálska ulica prepája Slovenskú a Konštantínovu ulicu na severovýchodnej strane mesta.

Približne pôvodný priebeh prihradbovej uličky na východnej strane sledujú Kováčska (foto č. 138, 139), Konštantínova (foto č. 132, 133) a južný úsek Ulice Hurbanistov. Na západnej strane je reliktom prihradbovej komunikácie Baštová ulica (foto č. 192).

V období od záveru 18. až po polovicu 19. storočia sa súčasťou urbanistickej štruktúry historického jadra stali aj vonkajšie okružné ulice situované pozdĺž vonkajšieho okraja bývalej priekopy. Na západnej strane ide o ulicu Ku Kumštu (foto č. 116) s priamym pokračovaním Okružnej ulice a ulice Biskupa Gojdiča (foto č. 152). Na východnej strane je to Kmeťovo stromoradie a paralelná Vajanského ulica.

B.1.1.2. Vznik a vývoj pôdorysu mesta

Svojim pôdorysom sa radí Prešov medzi mestá s pozdĺžnym ulicovitým námestím. Táto forma je zvlášť typická pre východoslovenské mestá. Nájdeme ju tak medzi väčšími mestskými sídlami (Košice, Spišská Nová Ves), mestami regionálneho významu (Spišská Belá, Poprad, Stráže), nechýba však ani na vidieku v prostredí trhových obcí (Vranov nad Topľou, Humenné). Tvar námestia vychádza z pôdorysnej schémy kolonizačnej dediny. Základným rozdielom medzi mestom a dedinou však bola šírka parciel. Kým v dedinskom prostredí sú parcely značne široké (priestor voľného dvora je zväčša širší ako šírka domu), v mestskom prostredí, kde bola nevyhnutná koncentrácia obyvateľstva na malom priestore, je parcela obmedzená na minimálnu šírku. Na úzkej parcele mohol vzniknúť len jednotraktový, kolmo na priebeh ulice situovaný dom, pričom dvor bol maximálne zúžený tak, aby ním mohol prejsť voz s nákladom. Prečo práve vo východoslovenských mestách bola uplatnená (oveľa častejšie) rustikalizovaná schéma mesta s ulicovitým námestím, zostáva záhadou. Hypoteticky je možné uvažovať, že kolonisti prichádzali z vidieckeho prostredia.

Medzi základné znaky takýchto miest patrí (na rozdiel od vidieckych obcí) rozšírená plocha ulice, kde sa často nachádza farský kostol, prípadne ďalšie verejné stavby (foto č. 13, 43). Plocha námestia je pritom vymedzená dvoma blokmi zástavby, pričom u každého mesta je tvar námestia v detaile odlišný. Najčastejšia rozšírená je šošovkovitá forma. Ulicovité námestie nadradzuje základnú komunikačnú os prechádzajúcu námestím nad všetky ostatné ulice. Tak je tomu aj v prípade Prešova, kde jediný diaľkový cestný ťah vedúci od juhu z Košíc prechádzal námestím (foto č. 29), pričom hlavná križovatka sa nachádzala už mimo mesta, na hornom predmestí.

Špecifikom prešovského námestia je tvar nepravidelnej šošovky. Námestie je zaoblené len na západnej strane, kým východná je priama. Súvisí to s faktom, že so založením námestia a vymieraním parciel po jeho oboch stranách bolo rovnčasné aj založenie paralelnej ulice na východnej strane (platea Sclavorum). Tejto pôdorysnej štruktúre je najbližšou paralelou historické jadro blízkeho Sabinova s rozšíreným ulicovitým námestím a jednou paralelnou ulicou na juhozápade.

V priebehu 14. storočia s postupným rozvojom mesta sa pôvodná štruktúra z 13. storočia rozširovala. Námestie bolo predĺžené južným smerom. V rámci opevňovacích prác bol pôvodný mlynský náhon zrušený, čím do opevneného jadra sa dostala aj druhá paralelná ulica (Vallis fossatum - Jarková ul.). Nová, predĺžená časť námestia na južnej strane však dlhší čas tvorila osobitnú štvrť (platea Hungarorum).

Šošovkovitým námestím a dvomi paralelnými ulicami je Prešov najbližším pôdorys mesta Košíc. V Košiciach však medzi základné komunikačné osi od počiatku patrila okrem ulicovitého námestia aj jedna ulica kolmá na námestie (Alžbetina ulica), ktorá výrazne podmienila rozšírenie pôdorysu mesta na juhozápade a tvorila od počiatku súčasť základnej

osnovy ulíc (smer diaľkovej cesty na Moldavu a Rožňavu) významovo prevyšujúcich obe paralelné ulice.

Opevnenie ohraničilo mesto do nepravidelného oválu (s priebežnou prihradbovou uličkou) a stabilizovalo túto štruktúru až do prelomu 18. a 19. storočia. Aj po výstavbe hradieb však žilo obyvateľstvo aj na predmestiach (Horný a Dolný Hušták a predmestie pred Malou bráňkou).

Na prelome 18. a 19. storočia dochádza postupne k likvidácii mestského opevnenia, s čím súvisí aj vytvorenie vonkajších okružných ulíc vo forme obchvatov. Predmestia sa začínajú stabilizovať murovanou zástavbou. Trhovú funkciu preberá založené námestie na Hornom Huštáku (Vásártér). Nová zástavba sa stabilizuje pozdĺž historických diaľkových ciest (Levočská ul., Sabinovská ul., Duklianska ul., Masarykova ul.), ako aj regionálnych miestnych ťahov (Požiarnická ul., Kúpeľná ul., Ul. Janka Borodáča).

Búrlivý rozvoj mesta na prelome 19. a 20. storočia si vynútil založenie nových obytných štvrtí, ktoré obkolesili bývalé historické jadro mesta. Charakteristická je pre ne pravidelná, šachovnicová sústava ulíc, ktorú narušovali len staršie ťahy, ktoré museli byť rešpektované.

Centrum mesta si zachovalo svoj pôdorys aj v období druhej polovice 20. storočia, kedy dochádza k hromadnej likvidácii historickej zástavby v okrajových polohách. Rozsiahlou asanáciou bývalého Horného Huštáku (*foto č. 134*) však bola natrvalo stratená štruktúra Horného predmestia (*foto č. 135*). Výstavbou divadla a obchodného domu Prior bola čiastočne pozmenená uličná sieť na dolnom predmestí (*foto č. 108, 109*). Tieto územia však netvoria súčasť pamiatkovej rezervácie.

B.1.1.3. Hlavná ulica

(Fö útcza, Masarykova, Hlinkova, Leninova, Slovenskej republiky rád)

Hlavná ulica odjakživa predstavovala najvýznamnejší verejný priestor mesta slúžiaci predovšetkým ako trhové námestie. Súčasná plocha námestia je vymedzená obojstrannou zástavbou, rozdelenou priečnou osou ulíc Floriánova – Metodova do štyroch historických blokov. Zrejme v priebehu 14. storočia bolo námestie rozšírené južným smerom o štvrť Hungarorum rovnako s obojstrannou zástavbou. Po dobudovaní opevnenia bola Hlavná ulica vymedzená bránovými vežami Hornej a Dolnej brány (*foto č. 6*).

V centrálnej, rozšírenej časti námestia boli postupne budované solitérne verejné stavby. Zanedlho po založení mesta bol postavený farský kostol sv. Mikuláša. V neskorom stredoveku tu stáli aj menší kostol sv. Štefana, škola a radnica. Na námestí sa nachádzali aj mestské cisterny, napĺňané vodou prostredníctvom dreveného potrubia privádzajúceho vodu zo zbernej nádrže umiestnenej vo vodnej veži. Prebytočná voda odtekala jarčekom s funkciou otvorenej kanalizácie priečnymi ulicami na západe do mestskej priekopy. Zdá sa, že námestie v stredoveku nemalo žiadne pevné povrchy. Výraznou dominantou južnej časti ulice bol špitálsky kostol Panny Márie.

V 17. storočí stál na námestí farský (nemecký) kostol, škola, nový kostol maďarskej evanjelickej cirkevnej obce (*foto č. 78*) a severne od neho kolégium (*foto č. 68, 80*). Južne od osi Metodova – Floriánova stál v strede ďalší blok verejných budov s radnicou.

V 18. storočí sa situácia výraznejšie nezmenila. Blok cirkevných stavieb s jezuitským gymnáziom bol vymedzený ohradným múrom (vymedzujúc tak aj plochu cintorína). Severne od budovy gymnázia však stálo aj súsošie Panny Márie. Naďalej existovala radnica. Pred minoritským kláštorom stálo súsošie Sv. Jána Nepomuckého. V rozstupoch od severného konca námestia až po južný bolo najmenej 6 murovaných cisterien.

S ohľadom na dosiaľ nedostatočný archeologický výskum dnes nedokážeme špecifikovať, aký bol povrch námestia v prvých storočiach novoveku. Niekedy v závere 18.,

resp. začiatkom 19. storočia bol komplex bývalej radnice zbúraný. Už v prvej polovici 19. storočia bolo odstránené súsošie sv. Jána Nepomuckého, tvoriace zrejme bariéru na frekventovanej ulici. Nepochybne v prvej polovici 19. storočia je celé námestie pokryté dlažbou z riečnych okruhliakov, ktorá bola dokumentovaná na rôznych miestach v súvislosti s výkopmi pre inžinierske siete počas nedávnych rekonštrukčných prác. Novým výtvarným prvkom sa stala Neptúnova fontána zriadená z jednej z mestských cisterien (*foto č. 21*). V priebehu 19. storočia boli postupne zlikvidované všetky vstupy do suterénov meštianskych domov z priestoru Hlavnej ulice. Zasypaním bývalých rampových vstupov sa tak celá plocha ulice zjednotila, čím pred domami vznikol priebežný peší chodník.

V rámci likvidácie opevnenia dochádza na začiatku 19. storočia k zbúraniu Hornej brány. Následne bola severným smerom predĺžená Hlavná ulica zástavbou, kde mohli vzniknúť aj širšie domy, nakoľko neboli limitované úzkou stredovekou parceláciou. Ulica na severe vyúsťovala do trhového námestia Horného predmestia (Vásártér, Švehlovo námestie, Námestie Pittsburskej dohody, Námestie mieru). Na južnej strane bola Dolná brána spočiatku zachovaná, avšak obstavovaná novou parazitnou zástavbou. V polovici 19. storočia bola však táto zástavba spolu aj s bránou zlikvidovaná, pričom nové objekty osadením nadväzovali na bloky jestvujúcej zástavby ulice. Hlavná ulica na južnej strane vyúsťovala do námestia dolného predmestia (Szent László tér, Duchnovičovo námestie, Námestie legionárov).

Nové zmeny vo vývoji Hlavnej ulice priniesol záver 19. storočia. Presunutím hlavných trhov na horné predmestie, voľná centrálna plocha námestia stratila funkciu. Naproti tomu naberal význam komunikačný priestor pozdĺž domov. Vysadením stromovej aleje začiatkom 80-tych rokov 19. storočia sa tak ustálil v podobe pešieho chodníka – Korza (*foto č. 17*). Na nevyužitej ploche v strednej časti bol založený v druhej dekáde 20. storočia secesný južný park (*foto č. 19, 20*). Pred južným parkom stál v období medzi dvoma vojnami Pomník prezidenta T. G. Masaryka. V 40-tych rokoch 20. storočia bol s analogicky použitými prvkami utvorený aj severný park (*foto č. 31*). V tomto období bola v južnom parku osadená busta Jonáša Záborského. Po druhej svetovej vojne sa dominantou južného parku stal Pomník padlým v 2. svetovej vojne (*foto č. 85*).

B.1.1.4. Ulice na východnej strane mesta

Slovenská ulica a Františkánske námestie

(Magyar útca, Kossuth Lajos utca + Fenrenciek tere, Slovenská ul. + Námestie Františkánov)

Slovenská ulica je spolu s Františkánskym námestím najstaršou komunikačnou štruktúrou v meste. Slovenská ulica začína na severe pri bývalých hradbách a na juhu ústí do Františkánskeho námestia. Zástavba bola pôvodne len na jej východnej strane (*foto č. 159, 160*). Na západnej strane ulice vyúsťovali parcely domov východných blokov Hlavnej ulice. Výraznou dominantou ulice od záveru 14. storočia sa stal kláštor karmelitánov situovaný na jej južnom konci. Kláštor bol ustúpený východným smerom, čím sa vytvoril priestor mininámestia (*foto č. 110*), kde vyúsťovala z Hlavnej ulice priečna Svätoplukova ulica. Pred kláštorom (v novoveku prestavanom františkánmi) bolo v 18. storočí osadené súsošie sv. Rocha. Podľa archeologických obhliadok výkopov tvorila v 19. storočí povrch ulice okruhliaková dlažba. Zrejme v závere 18. storočia bola plocha pred kláštorom oddelená od ulice murovaným plotom.

Metodova ulica

(Megyeház utcza, Konstantin utca, Husova, Onderčova, Marxova)

Metodova ulica (*foto č. 170*) patrí medzi najstaršie priečne komunikačné ťahy vo východnej časti mesta. Zrejme od počiatku mesta rozdeľovala blok II. a III. mestskej štvrte

Hlavnej ulice, pričom pokračovala naprieč Slovenskou ulicou (*foto č. 166*) až k hradbám. Zdá sa, že sekundárne v novoveku vzniká v západnej časti ulice radová zástavba menších domov. V 17. storočí rozšírením južného nárožného domu na Hlavnej ulici do priestoru komunikácie vznikol podjazd, ktorého pandantom bol analogický podjazd vedúci z Hlavnej do Floriánovej ulice. Dominantou ulice sa stal v závere 18. storočia Župný dom postavený na nároží Slovenskej a Metodovej ulice. Na prelome 18. a 19. storočia bola na východnom konci ulice v opevnení situovaná nová brána, ktorá však už okolo polovice 19. storočia bola zbúraná. V priestore za bývalou bránou bola cesta predĺžená východným smerom, pričom tak vznikol hlavný spojovací článok centra s Táboriskom, kde sa začínala od druhej polovice 19. storočia rozvíjať nová obytná zóna.

Špitálska ulica (*Kórház útca*)

Východný blok zástavby v severnej časti Slovenskej ulice je prelomený úzkou uličkou (*foto č. 165*) smerujúcou pôvodne k hradbám. Ulička sa začala formovať (zdá sa) až v ranom novoveku v súvislosti s tu založeným špitálom. Casparova veduta mesta nám pozdĺž uvedenej ulice zachytáva už aj drobnú zástavbu. Archeologický výskum v nedávnej dobe odhalil pôvodné dláždenie tejto ulice z 19. – 20. storočia z tradičných riečnych okruhliakov.

Svätoplukova ulica (*Rózsza útca, Ružová*)

Svätoplukova ulica vznikla na prelome 14. a 15. storočia rozšírením mesta južným smerom, pričom oddeľovala štvrť Hungarorum od III. mestskej štvrte. Tvorila súčasť dôležitej priečnej osi spolu s Tkáčskou ulicou. Mala však oveľa väčší význam, nakoľko spájala námestie s karmelitánskym kláštorom. Na južnej strane ulice sa sformovala zástavba na úzkych parcelách. Nie je vylúčené, že ulička s touto zástavbou siahala až k hradbám, pričom jej východná časť bola zlikvidovaná až v súvislosti so založením záhrady Klobušických v 18. storočí. Pozdĺž južnej strany východného úseku ulice vznikli solitérne domy opäť v prvej polovici 19. storočia. Významný peší ťah nadobudla ulica až koncom 1. polovice 20. storočia (*foto č. 112*), keď k vonkajšiemu priekopovému múru bolo pribudované schodisko so súsoším sv. Františka, ktoré tak prepojilo priestor centra mesta so školskými budovami na vyvýšenom Kmeťovom stromoradí.

Ulica Hurbanistov (*Kaszárnya útca, Žižkova*)

Ulica Hurbanistov reprezentuje nepravidelnú komunikačnú štruktúru v pamiatkovej rezervácii. Na južnej strane vychádza z Hlavnej ulice, pričom po počiatočnom východnom smere sa stáča na sever a s ďalším miernym nepravidelným odskokom (*foto č. 172*) vyúsťuje na Františkánske námestie. Vznik a vývoj ulice zostáva zatiaľ nejasný.

Nemožno však úplne vylúčiť, že ulička môže súvisieť s rozšírením mesta na južnej strane, kde po vymedzení blokov zástavby Hungarorum zostal úzky klin na juhovýchodnej strane mesta. Z prihradobnej uličky tak bola odpojená krátka ulička s vymeranou drobnou zástavbou na východnej strane, ktorú zachytáva Casparova veduta mesta z roku 1768. Zrejme až v súvislosti s výstavbou Klobušického paláca vrátane záhrady južne od kláštora bola táto ulica prepojená na Slovenskú ulicu, avšak nie priamym smerom, ale s nepravidelným zaoblením rešpektujúc nepochybne jestvujúce nevykúpené domy. Na prelome 18. a 19. storočia začali vznikať domčeky ako prístavby k hradbovému múru aj na južnej strane uličky pri jej vyústení na Hlavnú ulicu.

B.1.1.5. Ulice na západnej strane mesta

Jarková ulica

(Árok útca, Jarková, Martýra Majoča)

V 13. – 14. storočí priestorom dnešnej Jarkovej ulice pretekal mlynský náhon. Pozdĺž náhonu začali vznikať nepočtetné domy na prelome 14. a 15. storočia. V 30-tych rokoch 15. storočia bol pôvodný náhon zlikvidovaný a posunutý západným smerom. Do vtedy dostavovaného okruhu opevnenia sa tak dostala nová Jarková ulica (Fossatum, Vallis fossatum). Ulica spočiatku na svojich oboch koncoch ústila do prihradbovej uličky. Na východnú stranu ulice vyúsťujú parcely západného bloku domov Hlavnej ulice (*foto č. 177, 178, 179, 180*). Novou plochou pre výstavbu sa tak stali vymerané úzke parcely na západnej strane ulice (*foto č. 186*).

Severný koniec Jarkovej ulice sa dnes lomí, pričom východným smerom vyúsťuje na námestie rozbiehajúce tak zástavbu I. mestskej štvrte. Zdá sa, že tento úsek je až mladším prepichom zo záveru stredoveku, resp. začiatku novoveku. Poukazuje na to aj odlišná, archeologickým výskumom zachytená stredoveká parcelácia v areáli domu na Hlavnej ul. č. 121 na nároží Hlavnej a Jarkovej ulice. Na Casparovej vedute mesta sa na tejto severnej časti ulice nachádzala otvorená kanalizácia odvádzajúca prebytočnú vodu z mestskej cisterny.

Floriánova ulica

(Szent Florián útca, Floriánova, 29. augusta)

Floriánova ulica tvorí súčasť základnej priečnej osi urbanistickej štruktúry mesta, rozdeľujúcej zástavbu západnej časti Hlavnej ulice na I. a IV. mestskú štvrť. Význam ulice vzrástol v súvislosti s rozšírením mesta v prvej polovici 15. storočia. Komunikácia odvtedy križovala Jarkovú ulicu a viedla k Malej bránke. V západnej časti ulice boli vymerané úzke parcely pre obojstrannú zástavbu. Stredom ulice viedla takisto otvorená povrchová kanalizácia, ako to ešte zachycuje Casparova veduta mesta. Zaklenutý priepust kanalizácie je dodnes čitateľný na východnej fasáde Floriánovej brány.

V súvislosti s rozšírením objektu bývalej mestskej vinárne do priestoru komunikácie v 17. storočí bola ulica preklenutá podjazdom (*foto č. 127, 128, 129*). Začiatkom 19. storočia dostavbou Malej bránky vznikla nemocnica. Prízemie bránky však bolo podklenuté, čím bola naďalej zachovaná komunikácia vedúca západným smerom do bývalého predmestia (Požiarnická ulica).

Tkáčska ulica

(Takács útca)

Tkáčska ulica je súčasťou druhej významnej priečnej komunikačnej osi pôdorysu mesta. Oddeľovala IV. mestskú štvrť Hlavnej ulice od bloku Hungarorum. Vznikla nepochybne v súvislosti s rozšírením námestia na prelome 14. a 15. storočia. Viedla z námestia naprieč Jarkovou ulicou až k hradbám. Stredom ulice viedla rovnako otvorená kanalizácia, ktorou sa odvádzala voda z mestských cisterien. Úzka ulica spĺňala len komunikačnú funkciu, zástavba v západnej časti ulice sa začala rozvíjať až na prelome 18. a 19. storočia. Začiatkom 19. storočia bola ulica preklenutá podjazdom (*foto č. 119*) v súvislosti s rozšírením meštianskeho domu Hlavná ul. č. 23.

Weberova ulica

(Csatornya útca, Žľabová, Na žľaboch, kpt. Jaroša)

Poslednou priečnou komunikáciou vedúcou z námestia naprieč Jarkovou ulicou (*foto č. 117*) až k hradbám je Weberova ulica na juhozápadnej strane mesta. Patrí k mladším

prvkom v štruktúre mesta. Jej založenie odhadujeme niekedy v ranom novoveku. Pôvodne totiž blok západnej zástavby štvrte Hungarorum bol súvislý od Tkáčskej ulice až po špitálsky (neskôr minoritský kostol). Nakoľko cisterny boli osadené aj v časti Hungarorum, hľadali sa nové riešenia odvedenia odpadových vôd. Voda z poslednej z cisterien bola tak nakoniec zvedená do murovanej kanalizácie, ktorá prechádzala popod jeden z domov. Za domom kanál vyúsťoval do otvoreného žľabu so šikmými stenami, od ktorého dostala neskoršia ulica svoje pomenovanie. Voda odtekajúca západným smerom tak vymedzila priestor novej ulice, ktorá sa postupne zastavovala už v 18. storočí. Niekedy v závere 18. resp. v prvej polovici 19. storočia bol dom, popod ktorý tiekol kanál, zlikvidovaný, čím sa dotvorila súčasná ulica (foto č. 63). V 19. storočí patrila medzi najvýznamnejšie priečne ťahy. Viedla totižto už aj naprieč bývalým opevnením k dolnému mestskému mlynu (Kúpeľná ulica).

Suchomlynská ulica

(*Száraz malom utcza*)

Suchomlynská ulica patrí medzi kratšie priečne komunikácie na západnej strane mesta. Jej vznik súvisí s existenciou Suchého mlyna umiestneného na severozápadnom okraji mesta. Mlyn existoval v období raného novoveku, pričom nebol osadený pri hradbách, ale hlbšie v západnom bloku parciel Jarkovej ulice. Rozšírený priestor vedúci k mlynu sa stal zárodkom neskoršej Suchomlynskej ulice. Jej zakrivený priebeh (foto č. 131) poukazuje, že prepoj na Jarkovú ulicu vznikol o čosi neskôr. Ulicu však zachycuje už Casparova veduta mesta. V prvej polovici 19. storočia je tu už zachytená aj solitérna zástavba menších domov.

Šarišská ulica

(*Sárossy Márton utcza*)

Šarišská ulica je najmladšou ulicou v západnej časti mestského jadra. Vznikla až v 19. storočí, ako úzky prepoj z Jarkovej do Baštovej ulice pozdĺž komplexu Pulszkého paláca.

B.1.1.6. Ulice v páse opevnenia

Výstavba mestského opevnenia stabilizovala pôdorys mesta na cca 350 rokov. Od záveru 18. storočia však dochádza k jeho postupnej likvidácii. S tým súvisí aj počiatočná výstavba na tejto uvoľnenej ploche. I napriek fragmentárnemu zachovaniu v súčasnosti, opevnenie zanechalo výrazné stopy v mestskom pôdoryse. Už od výstavby hradieb existovala úzka prihradbová ulička s plynulým priebehom pozdĺž hradbového múru. Od záveru 18. storočia boli plochy uličiek transformované do novej zástavby.

Kováčska ulica

(*Kovács utcza*)

Kováčska ulica vznikla z bývalej prihradbovej ulice na SV okraji mesta. Postupne tu vznikala zástavba jednak na južnej strane (na ukončeníach bývalých parciel domov z Hlavnej a Slovenskej ulice), ale najmä na severnej strane ako prístavieb k hradbovému múru (foto č. 138).

Konštantínova ulica

(*Új utcza + Szűz Mária utcza*)

Konštantínova ulica je nepriamym pozostatkom prihradbovej uličky na východnej strane mesta. Na juhu sa stáča JZ smerom, obchádzajúc komplex kláštora. Táto odbočka z prihradbovej uličky už existovala zrejme od počiatkov existencie kláštora. Môžeme ju vidieť aj na Casparovej vedute.

Začiatkom 19. storočia boli hradby v severnej časti úseku ulice zlikvidované, pričom tu bola založená Nová ulica so zástavbou na východnej strane (*foto č. 132*) s parcelami siahajúcimi po vonkajší priekopový múr. V južnej časti bol múr zachovaný a k nemu boli pristavované menšie domčeky, ulica sa tak v strednej časti mierne lomila. Toto zalomenie ostalo aj vtedy, keď bývalé prílepkové aj s hradbou boli nahradené novou školskou budovou v závere 19. storočia.

Baštová ulica

(*Bástya útca + Galamb útca, Baštová + Holubová / Dobrianskeho / Rázusova*)

Baštová ulica tvorí pôvodnú transformovanú prihradbovú uličku na západnej strane mesta. Na severe vychádza z Jarkovej ulice sledujúc pôvodné hradby (*foto č. 190*), prechádza južným smerom popri Malej bránke, pričom na južnej strane sa zatáča na východ až vyúsťuje na Jarkovú ulicu (v 19. storočí ešte na Hlavnú ulicu). Výstavba v závere 18. – prvej polovici 19. storočia sa sústreďuje formou malých domčiekov pristavaných k hradbe na severnom konci ulice, severne od križovatky s Weberovou ulicou a pri križovatke s Jarkovou ulicou. Zástavba sa následne postupne zahusťovala v priebehu 2. polovice 19. – 1. polovice 20. storočia. Prepoj na Hlavnú ulicu bol však zlikvidovaný dostavbou biskupského paláca.

B.1.1.7. Okružné ulice

Likvidácia opevnenia od záveru 18. storočia prebiehala postupným tempom. Rozširujúcej zástavbe mesta však nebránili len murované hradby, ale aj znížené plochy priekopy. Preto došlo k rozhodnutiu vytvoriť pozdĺž vonkajšieho priekopového múru okružné ulice, ktoré spĺňali funkciu vonkajšieho obchvatu a zároveň spájali mesto s novými štvrtkami mimo hradieb. Okružné ulice istým spôsobom umocnili zachovanie stredovekého pôdorysu jadra.

ulica Ku Kumštu, Okružná ulica, ulica Biskupa Gojdiča

(*Viz vittét útca + Malom útca, Alsó körut, Dolná okružná, Švermova*)

Západná okružná ulica vychádza z Hlavnej ulice v blízkosti bývalej brány a smeruje k budove vodnej veže – Kumštu (ulica Ku Kumštu – *foto č. 116*). Z mlynského náhonu však smerom do vodnej veže viedol jarček. Archeologický výskum preukázal, že v súvislosti s výstavbou ulice bol jarček v priestore ulice prekrytý murovaným kanálom a samotná ulica podobne ako iné ulice v jadre mesta bola pokrytá okruhliakovou dlažbou. Od budovy Kumštu pokračovala komunikácia už pozdĺž vonkajšieho priekopového múru (Okružná ulica). Medzi novou ulicou a mlynským náhonom začala postupne vznikáť drobná zástavba. Južným smerom ulica viedla až po Floriánovu bránu, kde bol širší komunikačný priestor. Od Floriánovej brány viedol dôležitý priečny cestný ťah na dnešnú Požiarickú ulicu. Ulica v južnom pokračovaní bola vymedzená mlynským náhonom na západe a bývalým priekopovým múrom na východe. Ďalším významným priečnym ťahom je križovatka Weberova – Kúpeľná, kde sa mlynský náhon stáčil na západ. Komunikácia však ďalej sleduje hranu priekopového múru a vyúsťuje opäť na Hlavnej ulici (posledný úsek Ulica Biskupa Gojdiča).

Kmeťovo stromoradie, Vajanského ulica

(*Séta tér + Felső körut, Komenského stromoradie + Duchnovičova/Horná okružná, Kmeťovo stromoradie + Duchnovičova + Vajanského*)

Na východnej strane mesta priekopový múr tvoril výrazný terénny skok. Preto tu boli postupne vytvorené až dva okružné ťahy. Pozdĺž vonkajšieho priekopového múru bola sekundárne v priebehu prvej polovice 19. storočia vytvorená pešia komunikácia s alejou

(Kmeťovo stromoradie – foto č. 137), kým skutočná komunikácia vo funkcii okružnej ulice existovala už skôr východnejším smerom. Obe uličky na juhu vyúsťovali do rozšíreného námestia bývalého dolného predmestia. Túto významnú komunikačnú štruktúru zlikvidovala dostavba nového divadla. Na severnej strane mesta obe uličky ústili do nového trhového námestia na severnom predmestí.

B.1.2. Systém mestského opevnenia a jeho vývojové etapy

B.1.2.1. Vývoj mestského opevnenia

Počiatok výstavby mestského opevnenia je kladený k roku 1374, keď Prešov získava rozsiahle výsady a má sa opevniť múrmi. V roku 1378 kráľ vyzýva obyvateľov Prešova k výstavbe hradbového múru s vynechaním miesta pre veže a posielal mestu svojho staviteľa majstra Ambróza z Diósgyöru. V roku 1404 adresuje kráľ Žigmund mestu list, v ktorom sa sťažuje, že vo výstavbe hradieb mesto sklamarilo jeho dôveru, oslobodzuje ho od daní, aby peniaze investovalo do opevňovacích prác. V roku 1411 dáva mestu k dispozícii väčšie množstvo soli na odpredaj, aby zisk investovalo do opevňovacích prác. V roku 1433 kardinál Julián povolil Prešovčanom pracovať na hradbách aj vo sviatočné dni a v roku 1435 boli odkúpené dva súkromné mlyny na starom mlynskom náhone, ktoré bránili výstavbe hradieb na západnej strane. Všetky uvedené listiny svedčia o pomalom postupe prác. V rámci opevňovacích prác sa vykryštalizovala aj definitívna pôdorysná podoba vnútorného mesta.

Opevňovacie práce koncom 14. – začiatkom 15. storočia prebiehali pravdepodobne najprv na východnej strane mesta, kde terén stúpala a odkiaľ najviac hrozilo nebezpečenstvo. Tvoril ho hradbový múr v zlomových bodoch prerušovaný baštami. Na severnom konci námestia bola postavená bránová veža Hornej brány. Ďalšia bránová veža Dolnej brány bola postavená najneskoršie v prvej polovici 15. storočia na južnom konci mesta pri špitáli. Nevieme, či s výstavbou hradieb dochádza súčasne aj k hĺbeniu priekopy. Na západe bolo mesto chránené v priestore dnešnej Jarkovej ulice spočiatku len mlynským náhonom, ktorý mohol byť posilnený valom s palisádou. V 30-tych rokoch 15. storočia bol pôvodný mlynský náhon zasypaný a posunutý na západ a pri postupujúcich opevňovacích prácach bola do mestského organizmu začlenená nová štvrť (Platea fossatum – Jarková ulica). Aj opevnenie na západnej strane tvoril rovnako hradbový múr s ochodzou. Časť novej priekopy zaberá nový mlynský náhon. Tento výrazný obranný prvok bol hádam príčinou menšieho počtu bašt na tejto strane mesta. Približne v strednej časti západnej línie opevnenia bola postavená bránová veža Malej brány, ku ktorej viedla z námestia dnešná Floriánova ulica. Pravdepodobne v polovici 15. storočia boli práce na opevnení ukončené a mesto hradbami uzatvorené. Zachované úseky opevnenia na západnej strane mesta, ako aj výsledky výskumov poukazujú, že hradbový múr mal šírku až 190 cm. V užšom predprsňovom múre v úrovni ochodze sa striedali ozuby a štrbinové strielne. V závere stredoveku, resp. na začiatku novoveku boli ozuby zamurované. Hradbový múr bol chránený proti dažďu na vonkajšej strane dvoma rímsami z vystupujúcich pieskovcových platní.

Sporadické správy z druhej polovice 15. storočia až začiatku 16. storočia hovoriace o opevňovacích prácach svedčia o úprave a dostavbe mestského opevnenia. Do uvedeného obdobia môžeme zaradiť posilnenie opevnenia výstavbou ďalších bašt, posilnenie všetkých troch bránových veží predbrániami a výstavbou barbakánov pred Hornou a Dolnou bránou.

V roku 1509 mesto pod vedením majstra Jána Colina začína budovať druhú líniu opevnenia, ktorú tvoril nižší a užší parkánový múr prerušovaný baštami. V roku 1512 sa zúčastňuje výstavby opevnenia majster Mikuláš, pôsobiaci na prestavbe farského kostola. V polovici 16. storočia dostáva mestské opevnenie svoju definitívnu podobu tvorenú hlavnou hradbou s tromi bránovými vežami a baštami, parkánovým múrom s baštami a priekopou, ktorá na severozápadnej strane bola rozšírená vytvoriac veľký rezervoár vody prichádzajúcej

z mlynského náhonu. Z rezervoáru bola voda mechanickým zariadením vo vodnej veži (situovanej v parkánovom múre) prečerpávaná do mestských cisterien a v prípade nebezpečenstva do priekopy na východnej strane opevnenia. Parkánový múr plnil zároveň funkciu vnútorného priekopového múru. Priekopa bola na vonkajšej strane vymedzená vonkajším priekopovým múrom.

V závere stredoveku bola postavená dodnes zachovaná polygonálna bašta na Kováčskej ulici (*foto č. 144*) aj s kľúčovými strieľňami v úrovni prvého nadzemného podlažia. Pamiatkovým výskumom bol potvrdený zvyšok ďalšej polygonálnej bašty v hmote Domu rabína (*viď výkres č. 3*). Archeologický výskum plne preukázal, že táto bašta bola pristavaná k staršiemu hradbovému múru, pričom jej čelo bolo previazané s parkánovým múrom.

Ako svedčí zvyšok parkánového múru na Baštovej ulici, tvoril parkán cca 80 cm široký nižší múr, opatrný rovnako štrbinovými strieľňami. Väčšie úseky vonkajšieho priekopového múru sa zachovali na východnej strane mesta. Aj priekopový múr mal v hornej časti ochrannú rímsu z vystupujúcich pieskovcových platní.

Dobrá predstavu o opevnení nám prináša opis opevnenia mesta z roku 1603. Podľa opisu bola Horná brána bránená cechom krajčírov a členená na viacero objektov, ktoré možno identifikovať ako bránovú vežu, predbránie a barbakán. Medzi Hornou a Dolnou bránou bolo na východnej línii opevnenia 5 bášť (pôvodne 6 bášť), ktoré v čase nebezpečenstva bránili cechy pekárov, debnárov, obuvníkov, hrnciarov a kolárov. Dolná brána bránená cechom mäsiarov bola rovnako členená na viacero objektov, ktoré možno rovnako identifikovať ako bránovú vežu, predbránie a barbakán. Za Dolnou bránou na západnej línii nasledovali dve bašty, bránené cechmi kožušníkov a garbiarov, Malá bránka (bránená tesármi) a posledná červená bašta bránená cechom obchodníkov. Druhú líniiu opevnenia predstavoval parkán s menšími 19 baštami na východnej línii a 8 baštami na západnej línii.

V 17. storočí dochádza k menšej úprave mestského opevnenia na dvoch miestach. Za bývalým karmelitským kláštorom bola hrnciarska bašta zrušená a na jej mieste vybudovaný bastión. Prebudovaný bol aj priestor Malej bránky s predbráním. Bránová veža bola znížená, pričom v úrovni druhého podlažia bola vytvorená terasa pre palebné postavenie diel. Mestské opevnenie nám zachycuje viacero vedút zo 16. – 18. storočia. Vo väčšine prípadov však ide o schematické zobrazenia. Iný charakter však má veduta mesta od C. Caspara z roku 1768 (*foto č. 5*), ktorá predčí ostatné hodnovernosťou a zachytením rôznych detailov.

B.1.2.2. Vývoj plochy opevnenia po strate jeho pôvodnej funkcie

Mestské opevnenie prestalo byť udržiavané ako fortifikačný prvok v poslednej tretine 18. storočia. To však neznamenalo jeho úplnú likvidáciu. Len v náznakoch môžeme sledovať dve, na seba nadväzujúce krátke stavebné úpravy na jeho ploche. V prvej etape, ktorú predbežne zaraďujeme do záveru 18. – začiatku 19. storočia, bola hradba ešte ponechaná. K šírkoivo redukovaným múrom však boli z vonkajšej, resp. vnútornej strany pristavované malé domčeky. Zdá sa, že systematicky už v tomto období bol likvidovaný parkánový múr, resp. vonkajší priekopový múr (len na západnej strane mesta). V druhej etape (koncom prvej tretiny až v druhej tretine 19. storočia) boli zvyšky opevnenia asanované, priekopa zasypaná, pričom vznikol čistý priestor pre novú zástavbu. Táto druhá etapa bola však realizovaná len na niektorých úsekoch opevnenia. Katastrálna mapa mesta Prešova z roku 1869 nám zachytáva stav využitia plochy opevnenia okolo polovice 19. storočia.

Horná brána bola začiatkom druhej etapy úplne zlikvidovaná a Hlavná ulica tak mohla byť rozšírená severným smerom s obojstrannou prízemnou, resp. dvojpodlažnou zástavbou. Z bývalej uličky popri hradbách východne od Homej brány sa stala ulica s obojstrannou prízemnou a poschodovou zástavbou. Staršie domy z prvej etapy úpravy

opevnenia na severnej strane ulice využívali redukované murivá hradbového múru. Dom na Kováčskej ul. č. 2 je postavený z vnútornej strany mesta k hradbám, ostatné domy boli postavené z vonkajšej strany hradby, pričom bolo zachované vnútorné líce muriva hradby (s prelomenými otvormi), úrovňou ochodze a predpršnou so štrbinovými strieľňami.

Je možné, že parazitná zástavba bola pôvodne aj na severnej časti dnešnej Konštantínovej ulice. Avšak v druhej fáze bolo opevnenie zlikvidované, čím vznikla Nová ulica, pričom parcely siahali až k pôvodnému vonkajšiemu priekopovému múru.

Na vyústení Metodovej ulice bola v prvej etape postavená nová (skôr reprezentačná) brána spájajúca mesto s Táboriskom. Už začiatkom druhej polovice 19. storočia už bola zlikvidovaná, zanechajúc len nevýraznú stopy v parcelačnej štruktúre. Z pôvodnej uličky pri hradbách v priestore južnej časti dnešnej Konštantínovej ulice sa vytvorila ulica Márie Szűz a menšie domčeky na jej východnej strane z prvej etapy úpravy opevnenia boli postavené z vnútornej strany k redukovanému murivu hradby. Hradbový múr (v redukovanej šírke) bol zachovaný za areálom františkánskeho kláštora aj zo zachovaným bastiónom. Múr plnil funkciu ohradného múru tohto areálu z východnej strany. Za ním bol zachovaný priestor priekopy (s funkciou záhrady) a vonkajší priekopový múr. Len minimálne bol zastavaný priestor opevnenia na juhovýchodnej strane mesta. Zachovaný zostal priekopový múr a nezastavaná priekopa (záhrady). Parkánový múr bol však zlikvidovaný a hradbový múr znížený. Priestor západne od hradby slúžil už od 18. storočia ako záhrada a v polovici 19. storočia bol na zvyšku hradby postavený romantický murovaný altánok. Z pôvodnej uličky popri hradbách na južnej strane bola vytvorená ďalšia ulica (Kaszárnya utcza). Na jej južnej strane boli domy v prvej etape postavené z vonkajšej strany k hradbovému múru, pričom v polovici 19. storočia bol tu zachovaný aj úsek parkánového múru s otvorenou baštou.

Priestor bývalej dolnej brány bol najprv upravený koncom 18. storočia zástavbou, ktorú čiastočne zachytil archeologický výskum. Pôvodný zúžený vstup do mesta vymedzený komplexom brány bol načas zachovaný. Zachovaná ostala aj bránová veža, ale k redukovaným murivám predbránia a barbakánu boli pristavané prízemné obytné domy. V polovici 19. storočia bol celý komplex dolnej brány spolu s prílepkami zlikvidovaný a nová širšia ulica s obojstrannou zástavbou priamo nadväzovala na Hlavnú ulicu. Západne od bývalej brány v areáli Grécko-katolíckeho biskupstva bol v polovici 19. storočia zachovaný hradbový a čiastočne aj parkánový múr, zachovaná v prestavanej podobe bola aj kožušnícka bašta. Vzniklo tu aj niekoľko menších prízemných domčekov pristavaných k hradbe.

Pôvodná ulička pri hradbách v ďalšom pokračovaní sa transformovala v Holubiu ulicu, opevnenie v tomto priestore bolo zlikvidované v polovici 19. storočia, avšak priestor nebol zastavaný, ale využíval sa ako záhrady. S likvidáciou opevnenia súvisí aj predĺženie dnešnej Weberovej ulici naprieč opevnením až po dnešnú Kúpeľnú ulicu.

Zachovaný múr zostal severne od Weberovej ulice aj s krátkym úsekom parazitnej zástavby z prvej etapy v jej južnej časti. Hradbový múr po Malú bránku bol ešte zachovaný.

Malá bránka bola začiatkom 19. storočia upravená nadstavbami a prístavbami pre potreby nemocnice. V úrovni jej prízemnia bol vytvorený podklenutý podjazd vedúci na dnešnú Požiarnickú ulicu. Severne od Floriánovej bránky bol hradbový múr ponechaný, priestor priekopy slúžil ako záhrada. Na severnom úseku Baštovej ulice boli v prvej etape postavené dva bloky prízemných domov, ktoré boli postavené ako prílepky z vnútornej strany hradieb. Jeden dom nepravidelného pôdorysu využíval murivo bašty (neskorší Dom rabína). Severovýchodne od neho sa zachoval ďalší úsek hradby, keďže vymedzoval zvýšený terén mesta. Zachovaná ostala aj budova vodnej veže (*foto č. 115*), jej prístavba využívala pravdepodobne parkánový múr. Zvyšky hradbového múru boli využité pri dostavbe veľkého trojkridlového empírového meštianskeho domu (Hlavná č. 129) v blízkosti bývalej hornej brány.

Takmer bez zmeny zostala vodná veža. Tá na rozdiel od zvyšných častí opevnenia naďalej plnila svoju funkciu. Kým v predchádzajúcom období bola priamo prostredníctvom

jarčeka napojená na mlynský náhon, v 19. storočí bol vybudovaný kanál privádzajúci vodu k objektu a ďalší kanál odvádžajúci prebytočnú vodu do mlynského náhonu. Výstavba kanálov umožnila vytvoriť tak priebežnú Dolnú okružnú ulicu.

Všeobecne môžeme konštatovať, že výstavba na ploche opevnenia sa v drvivej prevahe realizovala formou prístavieb k šírkoovo redukovanému múru. Len zriedkavo bol zastavovaný celý priestor opevnenia (na plochách oboch brán, severná časť Konštantínovej ulice). Priestor priekopy zostal na väčšine úsekov voľný. Zvlášť na západnej strane sa priekopa stala na dlhé desaťročia miestom, kde sa dal vyvážať stavebný odpad.

Zvyšky mestského opevnenia boli postupne likvidované aj v druhej polovici 19. – prvej polovici 20. storočia. Koncom 19. storočia bola zlikvidovaná zástavba na hradbách v južnej časti Konštantínovej ulici a na asanovanej ploche bola vybudovaná dievčenská škola (*foto č. 153*). Ďalšia asanácia budov na hradbách na prelome storočí prebehla v susedstve bývalej dolnej brány a to východne od nej, kde vznikla budova pošty (*foto č. 103*), ale rovnako aj západne, kde sa dobudoval areál Grécko-katolíckeho biskupstva (*foto č. 91*). Južne od neho v priestore Jarkovej ulice bol asanovaný dom, vzniknutý prestavbou bašty. Hradbový múr bol zrušený aj na južnej strane Baštovej ulice a nové domy postavené na mieste opevnenia už nevyužívali murivá opevnenia. Svoju pôvodnú funkciu prestala plniť aj vodná veža. Do nevyužitej stavby bolo umiestnené novovznikajúce židovské múzeum. V priestore priekopy na SZ strane mesta začali vznikať solitérne objekty židovského suburbia.

Ešte aj v polovici 20. storočia bol priestor priekopy znížený oproti okolitému terénu mesta na juhovýchodnej (*foto č. 148*), juhozápadnej, západnej až severozápadnej strane mesta. V polovici 20. storočia zostali voľné úseky priekopy na juhovýchodnej strane, juhozápadnej strane (dnešné trhovisko) a západnej strane (športová plocha, klzisko).

Obdobie od druhej polovice 20. storočia znamenalo veľké zmeny a stavebné úpravy na plochách opevnenia. V 60-tych rokoch 20. storočia bola asanovaná veľká časť Kováčskej ulice, pričom došlo k likvidácii budov pribudovaných k hradbe. Asanácie bol ušetrená bašta, ktorá bola očistená od prístavieb (*foto č. 141 – 144*). Priebeh hradbového múru bol priznaný nízkym murivom formou náznakovej rekonštrukcie (*foto č. 140*).

V druhej polovici 20. storočia prebiehali komplexné asanácie budov na ploche bývalého opevnenia na západnej strane mesta. Zlikvidované boli tak objekty medzi Jarkovou po Weberovu ulicu (*foto č. 188, 189*). Severne od Weberovej ulice boli zlikvidované domy pristavané k hradbe, severne od nich celá zástavba na ploche opevnenia. Až do nedávnej minulosti do zníženej priekopy bol vyvážaný stavebný odpad z mesta. V blízkosti Floriánovej brány bol však postavený nevhodný objekt hádzanárskej haly (*foto č. 192*). Areál Floriánovej brány bol adaptovaný pre potreby školy, voľný priestor severným smerom naďalej slúžil pre športové účely.

B.1.2.3. Zachované zvyšky mestského opevnenia v súčasnosti (*vid' výkres č. 3*)

Mestské opevnenie je v nadzemných častiach zachované v kratších úsekoch na severovýchodnej, východnej, juhovýchodnej, západnej a severozápadnej strane historického jadra mesta. Väčšia časť opevnenia sa nachádza však už len v základoch pod dnešným terénom. Opevnenie však zanechalo výrazné stopy v urbanizme mesta, čo bolo posilnené aj vybudovaním Hornej a Dolnej okružnej ulice v 19. storočí z vonkajšej strany bývalej priekopy mestského opevnenia.

Východne od bývalej Hornej brány sa zachovalo pravdepodobne redukované murivo hradby v severnom vonkajšom murive meštianskeho domu Kováčska ul. č. 2. Po asanáci zástavby východne od uvedeného domu na Kováčskej ulici, bola rekonštruovaná pekárska polygonálna bašta a náznakovou rekonštrukciou bol prezentovaný aj hradbový múr. Severne od prezentovaných murív zostala voľná, parkovo upravená plocha. Opevnenie na východnej strane na Konštantínovej ulici bolo novšou zástavbou takmer úplne zlikvidované,

avšak je tu zachovaný vonkajší priekopový múr, ktorý oddeľuje znížený terén historického jadra mesta. Za františkánskym kláštorom je zachovaný rano-novoveký bastión s menším úsekom rekonštruovaného hradbového múru na sever od neho. Ďalší úsek opevnenia je na juhovýchodnej strane historického jadra mesta a je tvorený značne deštruovaným hradbovým múrom, priekopou (takmer nezastavanou vo funkcii Záhrady umenia – *foto č. 149*) a priekopovým múrom na vonkajšej strane.

Na juhozápadnej strane (západne od bývalej Dolnej brány) opevnenie už nie je v nadzemných častiach zachované. Plocha slúži ako parkovisko a trhovisko.

Menší úsek v hrúbke a výške redukovaného hradbového múru sa zachoval severne od križovatky s Weberovou ulicou na západnej strane Baštovej ulice nakoľko tvoril zadný, západný múr dnes asanovanej zástavby z prelomu 18. a 19. storočia. Západne od neho je niekoľko solitérnych drobných stavieb. Severným smerom je plocha opevnenia voľná, s funkciou zelene.

Za rušivou hádzanárskou halou je nad zemou zachovaný úsek opevnenia v hmote Floriánovej brány, ktorá vznikla prestavbou bývalej Malej brány s predbráním, v južnej a severnej prístavbe aj s čiastočne zachovaným hradbovým múrom.

Dva ďalšie úseky hradbového múru sa nachádzajú v severozápadnej časti historického jadra na Baštovej ulici, kde tvoria zadné múry, ku ktorým sú pristavané prízemné domy z prelomu 18. a 19. storočia. V blízkosti je dom rabína, ktorý kooptoval do svojej hmoty čiastočne zachované murivá polygonálnej bašty pristavanej k hradbovému múru. Priestor priekopy je zväčša voľný, využívaný ako záhrady, len miestami sú menšie obytné domy.

Severovýchodne od komplexu židovského suburbia sa nachádza menší úsek hradbového múru, ktorý v ďalšom pokračovaní tvorí vonkajší múr trojkrídlového meštianskeho domu na Hlavnej ul. č. 129. Pred nárožím severného a západného krídla sa nachádza objekt Kumštu, ktorý predstavuje pôvodnú vodnú vežu v parkánovom múre.

B.1.3. Vývoj a súčasný stav parcelácie v pamiatkovom území

B.1.3.1. Stručný náčrt vývoja parcelácie pamiatkového územia

Vývoj parcelácie v období stredoveku

Medzi významné pamiatkové hodnoty Mestskej pamiatkovej rezervácie Prešov patrí v zachovaných historických blokoch prevažujúca stredoveká parcelácia územia. Najvýraznejšie je čitateľná na Hlavnej, Floriánovej a Svätoplukovej ulici, na ostatných uliciach sú bloky historickej zástavby na niektorých miestach prerušené rozsiahlejšími asanáciami, ako aj novodobými dostavbami.

Založenie mesta v období po tatárskom vpáde nebolo spojené len s vymieraním a ohraničením verejných plôch (námestia a ulíc), ale aj (pôvodne) rovnakých parciel pre nových usadlíkov v rozsahu Hlavnej (bez južného okraja) a Slovenskej ulice. Vytýčené parcely boli veľmi úzke (*foto č. 5*), čo vyplývalo z nutnej koncentrácie väčšieho počtu obyvateľstva na malom priestore.

Tvar parcely je významným historickým prameňom, nakoľko odráža zamestnanie a život obyvateľov. Tak vo vidieckom prostredí žijúci roľník, vyrábajúci poľnohospodárske produkty pre trh, potreboval zväčša širšiu parcelu, nakoľko na dvore sa nachádzali aj ďalšie hospodárske stavby, ako sú maštale, stajne, chlievy, kôlne, sýpky a najmä rozľahlé stodoly. Úzka parcela však v mestskom prostredí postačovala. Poľnohospodárska produkcia nebola totižto extenzívna, ale zameraná najmä na vlastnú spotrebu. Veľkosť parcely tak určovala šírka kolmo osadeného domu a malej voľnej plochy dvora pozdĺž domu tak, aby ňou mohol

prejsť voz s nákladom. Pomerne dlhé prešovské parcely však predsa len naznačujú, že tu nebolo hneď založené mesto celokrajinského významu, ale skôr menšie mestečko, kde v prvopočiatoch poľnohospodárska produkcia pre zabezpečenie vlastnej produkcie potravín bola ešte mimoriadne dôležitá. Na ploche dvora sa samozrejme vykonávali aj ďalšie činnosti späté s remeselnou výrobou a obchodom. Niektoré hospodárske odvetvia z dôvodu nebezpečenstva ohňa, značnej spotreby vody, či iných (napr. hygienických) dôvodov, boli vymiestňované do okrajových polôh, resp. mimo obytnej zóny.

Medzi základné znaky stredovekej parcely bola jej prejazdnosť až po paralelnú ulicu, resp. okraj zastavanej časti sídla. Z uvedeného dôvodu rovnčasne vzniknutá Slovenská ulica (neskoršia štvrť Sclavorum) mala pôvodne zástavbu len na východnej strane ulice. Jestvujúci pôdorys mesta poukazuje, že veľkosť parciel (jej dĺžka a šírka) boli spočiatku rovnaké vo všetkých vytýčených blokoch.

V dlhšom období drevenej zástavby nezriedka dochádzalo k rôznym susedským majetkovým transakciám, ktorých výsledkom boli aj mierne posuny hraníc parciel. Súčasná šírka stredovekých parciel totiž nie je konštantná, rozdiely sú však len minimálne. Len výnimočne dochádzalo k výraznejším posunom. Je pritom charakteristické, že v priamom, či blízkom susedstve zväčšených parciel nachádzame zúžené parcely.

Prešov z trojice Spoločenstva toryských miest ťažil od počiatku z významnej prirodzenej križovatky cestných diaľkových ťahov. Z miestneho trhového mestečka tak pomalým tempom rastie mesto regionálneho (v závere stredoveku) až nadregionálneho významu (v ranom novoveku). Preto bolo nevyhnutné zväčšiť priestor obytnej zástavby. Zrejme už v druhej polovici 14. storočia došlo k predĺženiu mesta na južnej strane. Na južnom konci Slovenskej ulice bol v tomto období založený karmelitánsky kláštor. Či pritom došlo k zrušeniu najjužnejších parciel s domami, bude môcť objasniť len plošný archeologický výskum na Františkánskom námestí.

Nová južná štvrť Hungarorum pozostávala z obojstrannej zástavby na predĺženej, južnej časti dnešnej Hlavnej ulice a jednostrannej zástavby na južnej strane Svätoplukovej ulice. Pokiaľ na Hlavnej ulici boli parcely takmer totožné s parcelami 4 mestských štvrtí námestia, parcely na Svätoplukovej ulici boli výrazne kratšie a neboli prejazdné. Rozvoj mesta bol teda úzko spätý už aj s výraznejšou majetkovou diferenciáciou, s čím súvisela aj potreba vytvoriť menšie pozemky pre chudobnejších remeselníkov, ktorí mali malý, resp. žiadny nehnuteľný majetok v extraviláne.

Obyvateľstvo však už na počiatku 15. storočia žilo aj na predmestiach a pri mlynskom náhone. V rámci opevňovacích prác v prvej polovici 15. storočia bola po presunutí mlynskeho náhonu zahrnutá do opevnenia nová mestská štvrť (Fossatum). Jej súčasťou bolo aj predĺženie priečnej Floriánovej ulice na západnej strane s obojstrannou zástavbou. Krátke neprejazdné, parcely na Floriánovej ulici boli, zdá sa, lacnejšie. Naproti tomu parcely na Jarkovej ulici boli dĺžkou, ako aj šírkou obdobné parcelám na Hlavnej ulici, pričom boli prejazdné do prihradbovej uličky. Zamýšľaný veľkorysý zámer však plne nereflektoval skutočnú silu ekonomického potenciálu tu žijúceho obyvateľstva. Z daňových registrov z 15. – 16. storočia je zrejme, že Jarková ulica sa zaplňala postupne. Naproti tomu existovalo však už aj väčšie množstvo domov na nechránenom predmestí. Ukazuje sa teda, že mesto síce vymedzilo nové stavebné pozemky, ale nemohlo ich ihneď zaplniť. Chudoba žijúca na predmestí v drobných domčekoch len s minimálnym dvorom (alebo bez neho) si zrejme nemohla zakúpiť väčší pozemok v opevnenom meste.

Pravdepodobne ešte stredovekého pôvodu môže byť aj parcelácia na JZ strane mesta. Vymedzením východnej strany bloku Hungarorum sa vytvoril malý klin, kde vznikla nová ulička (Ul. Hurbanistov) s krátkymi nepočesnými parcelami na jej východnej strane.

Výstavba opevnenia v 14. – 15. storočí bola síce spojená s nevyhnutnou úpravou (skrátienie) starších parciel na severozápadnej a severovýchodnej strane mesta, na druhej strane však opevnenie predstavovalo nevyhnutný základ continuity a rastu. Hromadná

prestavba domov do kameňa v štyroch mestských štvrtiach na námestí v závere stredoveku predstavovala viac menej definitívnu stabilizáciu stredovekej parcelácie v najstaršej časti mesta. Oproti tomu na predmestiach, často plienených počas vojenských nepokojov, striedavo sa rozširujúcich a zmenšujúcich, mala zástavba, zdá sa, skôr živelný charakter.

Zmeny v parcelácii mesta na počiatku novoveku

V ranom novoveku nedochádzalo už k žiadnym výraznejším zmenám v parcelácii územia. V ojedinelých prípadoch bohatí mešťania kúpili dva susediace domy, ktoré prestavali na rozsiahlejší dvojpodlažný objekt. Zjednotením domov boli tak zjednotené aj parcely. V ranom novoveku však spájanie domov bolo ešte skôr výnimočným javom.

Murovaná zástavba sa však šírila aj na ďalšie ulice. Najmä na Slovenskej ulici murované domy v ranom novoveku už neboli ničím výnimočným. Takmer bez zmien je zachovaná stredoveká parcelácia v južnom bloku Slovenskej ulice. Pravidelnú štruktúru s menšími výkyvmi sledujeme v bloku medzi Metodovou a Špitálskou ulicou, výraznejšie posuny boli len na severnom konci bloku.

Najneskoršie v ranom novoveku dochádza v západnej časti Metodovej ulice (blízko nárožia so Slovenskou ulicou) k vytvoreniu niekoľkých parciel (cca 3 parcely na každej strane) pre novú zástavbu na bývalých koncoch parciel domov z Hlavnej ulice. Výnimočne vznikajú na východných ukončeníach parciel domov II. a III. štvrte murované obytné objekty obrátené do Slovenskej ulice. Nevieme, či išlo o samostatné domy, či domy nájomníkov.

Mimoriadne dôležitým faktorom pre zachovanie, resp. úpravu parcelácie bol rozsah zástavby. Ukazuje sa totiž, že na Hlavnej ulici v tomto období neboli neobvyklé kratšie, či dlhšie dvorové murované krídla. Tam, kde sa nachádzajú krídla z obdobia baroka, resp. klasicizmu, môžeme predpokladať ich drevených predchodcov. Casparova veduta mesta totiž zachytáva takmer na každej parcele námestia (zväčša) samostatne stojace dvorové objekty.

Naproti tomu na chudobnejšej Slovenskej ulici boli dvorové krídla skôr výnimočné a takmer úplne chýbali na Jarkovej ulici. Pre drobnejších remeselníkov nepotrebné voľné západné konce dvorov sa využívali skôr ako políčka a sady, čo následne mohlo viesť k rôznym prenájmom, ako aj ďalším majetkovým transakciám spojeným i so stratou prejazdnosti, pri scelení susediacich záhrad dokonca aj s likvidáciou pôvodnej parcelačnej štruktúry. Jarková ulica predstavovala v ranom novoveku najchudobnejšiu štvrť v opevnenom meste. Len veľmi výnimočne boli v tomto období na tejto ulici postavené murované domy. Časté požiare mohli prechodne znamenať uvoľnenie zástavby a vytvorenie aj väčších prelúk (viď Casparova veduta mesta). Nakoľko tu žili len drobní remeselníci, obnovenie zástavby bolo spojené viac-menej s obnovením pôvodnej parcelačnej štruktúry.

Stabilizované boli krátke parcely na Floriánovej a Svätoplukovej ulici, ako aj ulici Hurbanistov, a to aj napriek prevažujúcej drevenej zástavbe.

Vznik šľachtických rezidií a úprava parciel v 18. storočí

Výraznejšie zmeny vo vývoji parcelácie územia môžeme sledovať v 18. storočí. Do vývoja okrajových štvrtí zasiahla výstavba rozsiahlejších areálov šľachtických rezidií. Šľachta skupovala pozemky práve v okrajových polohách, kde bola najmä drevená zástavba. Na pozemkoch troch až piatich parciel po ľahkej likvidácii drevených stavieb tak mohol vzniknúť reprezentačný palác. Palác bol otvorený už do veľkej záhrady. Tri takéto objekty narušili dosiaľ jednotvárnú štruktúru Jarkovej ulice. Na južnom konci Hlavnej ulice vznikol na pozemku zjednotených viacerých parciel palác Klobušickovcov (*foto č. 92*). Postavený bol na území, kde sa však nachádzali nielen drevené, ale aj murované stavby. Výstavba vyvolala po severnej strane následné úpravy, čo je výrazne sledovateľné na nepravidelnom priebehu hraníc parciel domov po severnej strane (Hlavná ul. č. 24, 26). Bohatí Klobušickovci vykúpili pozemky aj na severnej strane Svätoplukovej ulice a založili tam v neďalekej blízkosti svojho

nového sídla rozsiahly park. Bol to prvý výraznejší zásah do systému tradičnej parcelácie mesta.

V 18. storočí boli vydelené drobné pozemky aj pozdĺž ďalších priečných ulíc. Formujú sa tak parcely drobných drevených, resp. murovaných domov na Špitálskej a Weberovej ulici.

Casparova veduta mesta naznačuje, že časť domov na Slovenskej ulici mala už skrátené parcely. Na bývalých východných ukončeníach boli záhrady, kde - tu aj ojedinelé domy. Existencia domov samozrejme nemusí ešte dokazovať odlišné vlastníctvo, teda delenie parcel. Zástavba na západných ukončeníach parcel Jarkovej ulice bola v tomto období ešte výnimočná. Drvivá časť pozemkov slúžila ako políčka a záhrady. Len na Hlavnej ulici boli pravidelne zachované tradičné pozdĺžne parcely prejazdné do paralelných ulíc, ukončené zväčša dreveným plotom s brámkou.

Úpravy parcelácie počas klasicistickej prestavby a rozšírenia mesta

Druhá najvýraznejšia stavebná etapa vo vývoji mesta bola v znamení využitia dovtedajšieho stavebného fondu a kontinuity pôvodnej štruktúry v historickom jadre.

Zmeny môžeme najdetailnejšie sledovať na najstaršej zachovanej katastrálnej mape mesta z roku 1869 (*výkres č. 6*). Na Hlavnej ulici dochádza k ďalším spájaniam dvoch, nanajvýš troch domov, s ktorými sú zviazané aj zjednocovania parcel. Úzke stredoveké parcely však zostali naďalej dominantné. Murovaná zástavba sa prostredníctvom dvorových krídiel predlžuje až do paralelných ulíc. Pokračuje tendencia vytvárania nových parcel pozdĺž priečných ulíc. Nové parcely tak nachádzame okrem Metodovej aj na južnej strane novo sa formujúcej Kováčskej ulice. Na Svätoplukovej ulici začína vznikať zástavba s novými parcelami aj na severnej strane ulice. Vo vnútrobloku Hlavnej ulice však zostávalo zachované vlastníctvo celých prejazdných parcel. Samostatné domy obrátené do Slovenskej ulice so samostatnými parcelami nachádzame vo vnútrobloku len v troch prípadoch.

Na Slovenskej ulici stredoveká parcelácia bola v južnej časti dokonca zachovaná oveľa výraznejšie oproti Hlavnej ulici, nakoľko tu stál len jediný združený dom. Aj na Slovenskej ulici nadväzovali na hlavné objekty dvorové krídla, boli však kratšie, len výnimočne siahali po prihradbovú uličku. Parcelácia zostala zachovaná, východné konce parcel však slúžili ako záhradky.

V severnom bloku pôvodnú štruktúru na západe porušoval len monumentálny Župný dom v rozsahu pôvodných piatich parcel (*foto č. 157*). Podobne ako na iných priečných uliciach, aj pozdĺž Špitálskej ulice boli vyčlenené malé pozemky pre drobnú zástavbu. Na domy v severnej časti Slovenskej ulice nadväzovali zväčša kratšie dvorové krídla. Avšak už nie všetky pozemky boli priebežné. Až 8 samostatných parcel (okrem nárožných na Špitálskej ulici) smerovalo do novo sa formujúcej Novej ulice (Konštantínova ulica). Na troch z nich stáli aj samostatné domy, z nich jeden predstavoval rozsiahlejšiu verejnú stavbu osadenú v hĺbke vnútrobloku. Avšak aj na pozemkoch, ktoré zostali súčasťou parcel domov na Slovenskej ulici bolo zrejme, že väčšina z nich slúžila ako záhradky.

Čiastočne zmenená situácia bola aj na západnej strane mesta. Aj na Jarkovej ulici bola zachovaná stredoveká parcelácia s úzkymi pozemkami a malými domčekmi. Na ulici bolo celkovo len 6 stavieb postavených na združených parcelách. Na domy však nenadväzovali žiadne dlhšie dvorové krídla. S výnimkou nepočetných rozsiahlejších palácov a kúrií zo záhradami, však už žiadna parcela nesiahala po prihradbovú uličku.

Celý južný blok po Weberovu ulicu mal skrátené parcely. Až 8 drobných parcel s domčekmi vzniklo popri hradbách. Veľká časť zostávajúcich pozemkov slúžila ako záhrady. Podobná situácia bola v bloku od Weberovej po Tkáčsku ulicu. Drobné domčeky už od 18. storočia boli na severnej strane Weberovej ulice. Aj na južnej strane Tkáčskej ulice boli drobné parcely s domčekmi. Západnú časť bloku tvorili záhrady so samostatnými parcelami.

Medzi Weberovou a Floriánovou ulicou mali priebežné parcely len tri rozsiahlejšie stavby (z toho 2 s parkami). Západnú časť bloku tvorili 3 parky, v jednom prípade aj s menšou vilkou.

Zachovaná stredoveká parcelácia zostala na Floriánovej ulici, spojením viacerých parciel vznikli len 3 objekty. V ďalšom pokračovaní Jarkovej ulice boli zachované na východnej strane úzke stredoveké parcely, ktoré však už rovnako nesiahali do prihradbovej ulice. Výnimkou tvorili len dva rozsiahlejšie objekty rodiny Pulszkých, na ktoré nadväzovali parky. Ostatné pozemky na západnej strane slúžili ako samostatné záhrady. Len miestami sa tu už nachádzali aj domy. Zástavba s domami bola pozdĺž Šarišskej a Suchomlynskej ulice. Aj na poslednom úseku Jarkovej ulice boli zachované na východe úzke parcely, avšak na ne nadväzovali už vydelené početné parcely s domami obrátenými do Baštovej ulice.

Najvýraznejšou zmenou v stavebnom vývoji daného obdobia bola likvidácia mestského opevnenia. S tým súvisela aj transformácia bývalých prihradbových uličiek. Zástavbe však tu dlhšie bránila ešte znížená niveleta priekop. Preto najskôr boli vyčleňované drobné pozemky pre chudobu mimo priekopy - pozdĺž hradbového múru. Domy boli stavané zväčša ako prílepy z vnútornej, resp. vonkajšej strany k šírkoovo redukovanému murivu hradby, pričom postrádali dvor. Tak boli stavané domy na Kováčskej ulici, na južnej strane Konštantínovej ulice (Maria Szüz útca), ulici Hurbanistov a Baštovej ulici. Samotné rozparcelované plochy znížených priekop slúžili ako záhrady.

Len na štyroch miestach boli zastavané plochy bývalej priekopy. Prvé dva úseky súvisia s najdôležitejšími vstupmi do mesta. Začiatkom 19. storočia bol komplex bývalej Hornej brány zlikvidovaný, pričom ulica bola rozšírená severným smerom až do novo formujúceho sa trhového námestia horného predmestia. Vytýčené boli nové parcely, ktoré na rozdiel od vnútorného mesta boli širšie. V priestore bývalej Dolnej brány bola spočiatku prilepovaná drobná zástavba, avšak v polovici 19. storočia bol celý komplex brány zlikvidovaný, pričom predĺžená široká ulica prepojila Hlavnú ulicu do formujúceho sa námestia dolného predmestia.

Tretia zastavaná časť priekopy bola pozdĺž severného úseku dnešnej Konštantínovej ulice. Tu v 1. polovici 19. storočia boli hradbové múry úplne zlikvidované. Nakoľko priekopa v tejto polohe nebola príliš hlboká, pozdĺž novo sformovanej Novej ulice boli vymerané nové parcely siahajúce až po vonkajší priekopový múr. Šírka parciel bola rozdielna, závisela zrejme od finančných možností nových stavebníkov. Okrem meštianskych domov tu boli postavené aj verejné stavby (synagóga, kasárne).

Štvrtá zastavaná plocha bola na SV strane mesta. Na severnom okraji plochy priekopy tu bola vymedzená radová zástavba pre menšie domčeky na malých parcelách (avšak oproti stredovekým parcelám v meste o niečo širším). Trhové námestie horného predmestia malo nepravidelný lichobežníkový tvar, rešpektujúc cestné ťahy z Hlavnej ulice na Sabinovskú, priečny ťah Levočská - Duklianska a vyústenie Vajanského (Hornej okružnej) ulice. Námestie ohraničovala nová radová zástavba. Premennivá šírka parciel bola odvodená zaiste od finančných možností stavebníkov, ako aj funkcie novo vznikajúcich objektov.

Pozdĺž vonkajšej strany opevnenia boli vytvorené nové okružné ulice. Na východnej strane to boli Kmeťovo stromoradie a Vajanského ulica. Dvojica okružných ulíc vymedzovala plochu, užívanú ako parky so záhradnými vilkami, na juhu boli menšie záhradky.

Obe ulice vyúsťovali do námestí horného a dolného predmestia. Nepravidelné, rozsahom menšie námestie dolného predmestia vymedzovali zväčša solitérne stavby. Určujúcimi pre jeho formovanie bol cestný ťah Hlavná – Masarykova, vyústenie okružných ulíc ako aj starší ťah ulice Janka Borodáča smerujúci k minerálnym prameňom Borkút.

Dolná okružná ulica bola situovaná pozdĺž vonkajšieho priekopového múru, na západnej strane susedila sčasti aj s mlynským náhonom. Na severozápadnej strane sa náhon odkláňal, pričom tak medzi ulicou a náhonom boli vytvorené parcely, na ktorých vznikala drobná solitérna zástavba.

Aj pozdĺž významných cestných ťahov mimo stredovekého mesta sa postupne rozširovala nová zástavba.

Vývoj od druhej polovice 19. storočia po súčasnosť

Ani nový stavebný rozmach v druhej polovici 19. storočia neznamenal vážnejšie porušenie urbanistickej a parcelačnej štruktúry historického jadra mesta. Takmer nijako sa nedotkol Hlavnej ulice. Ojedinele len pokračovalo oddeľovanie zadných častí parcel obrátených do Slovenskej a Jarkovej ulice. Oveľa výraznejšie dochádzalo k vydeľovaniu samostatných parcel bývalého bloku Slovenskej ulice ústiacich do Konštantínovej ulice.

Na západnej strane mesta záhradky nachádzajúce sa za blokom Jarkovej ulice sa stali potencionálnymi plochami pre novú výstavbu. Výnimočne tu dochádza dokonca aj k reštitúcii parcelácie, keď združená parcela záhrady sa nanovo delí, pričom určujúcou pre rozdelenie boli hranice parcel na východnej strane bloku Jarkovej ulice.

Okrajové časti mesta sa stali perspektívnymi plochami najmä pre realizáciu nových verejných školských, resp. reštauračných budov. Na vykúpených, často aj spojených parcelách vznikajú dva nové objekty v južnej časti Konštantínovej ulice (*foto č. 133*) a niekoľko objektov na Jarkovej ulici. Rozsiahlejšie solitérne stavby vznikajú v zelenom páse medzi Kmeťovým stromoradiám a Vajanského ulicou.

Nové výraznejšie zmeny nastali na ploche bývalého opevnenia. Na juhovýchodnej strane zostávala priekopa naďalej prázdna. Avšak na juhozápadnej až západnej strane je priekopa rozparcelovaná pre obytnú zástavbu. V ďalšom pokračovaní bol väčší úsek nezastavanej plochy slúžiacej na športové účely. Na severozápadnej strane sa v priekope postupne zastavuje areál židovského suburbia. Nová obytná, zväčša solitérna zástavba sa realizuje mimo centra na novo vymeraných blokoch so šachovnicovitou štruktúrou ulíc.

Obdobie Československej republiky a 1. Slovenskej republiky neznamenal žiadne výraznejšie negatívne zásahy do pôvodnej parcelácie, nakoľko výstavba väčších objektov bola vymiestňovaná mimo centrum mesta.

Mimoriadne negatívne bolo obdobie od druhej polovice 20. storočia, spojené s programovými asanáciami blokov dvorových krídiel domov z Hlavnej ulice ústiacich do paralelných ulíc, ale aj čiastkových asanácií historickej zástavby na Jarkovej a Slovenskej ulici. Nová zástavba pritom nerešpektovala pôvodnú parceláciu územia.

Mimoriadne škodlivá bola výstavba dlhých novostavieb v severnej časti Slovenskej ulice (*foto č. 194*), ktoré zlikvidovali priebežnosť parcel z Hlavnej ulice. Aj široké novostavby na Jarkovej ulici boli realizované rovnako bez rešpektovania pôvodnej parcelačnej štruktúry. Výrazne zmenili pomer medzi drobnou zástavbou na tradičných parcelách a rozľahlejšími verejnými stavbami. Úplná asanácia a rozbitie parcelačnej štruktúry nastalo na juhozápadnej strane mesta (blok Jarková - Weberova ul. - *foto č. 188*).

B.1.3.2. Charakteristika historického vývoja a súčasného stavu parcelácie v rámci jednotlivých blokov na východnej strane mesta

Hlavná ulica - blok II. štvrte

Historický blok II. mestskej štvrte sa nachádza v stredo-severovýchodnej časti pamiatkového územia a je vymedzený Hlavnou, Kováčskou, Slovenskou a Metodovou ulicou.

Historická parcelácia územia je zachovaná v plnom rozsahu na západnej strane bloku s 33 historickými parcelami. Pôvodne sa tu nachádzalo cca 38 úzkych stredovekých parcel. Širšie parcely domov Hlavná ul. č. 80 b, 86, 90 a 92 (*foto č. 94, 96*) vznikli totiž spojením dvoch samostatných domov. Stredne široké susediace domy Hlavná ul. č. 94 a 96 vznikli na ploche troch kolonizačných stredovekých parcel. Na pôvodných dvoch parcelách

vznikol aj dom Hlavná ul. č. 106-108, ktorý bol opätovne rozdelený na prelome 19. a 20. storočia.

Na Metodovej ulici na bývalom východnom ukončení parcely objektu Hlavná ul. č. 80 b vznikli najneskoršie v ranom novoveku tri drobné parcely. Najneskoršie v súvislosti s transformáciou bývalej prihradbovej uličky na Kováčsku ulicu na prelome 18. a 19. storočia vznikli nové stavebné parcely na zadných ukončeniach bývalých parciel domov Hlavná ul. č. 140-142 a Kováčska ul. č. 1. Dve parcely boli na Kováčskej ul., jedna na nároží Kováčskej a Slovenskej ulice.

V polovici 19. storočia bola samostatná parcela s domom v rozsahu dvoch parciel za objektmi Hlavná ul. č. 140-142. Ďalšia samostatná parcela s domom bola v polovičnom rozsahu ukončenia parcely za domom Hlavná ul. č. 90. Novými dostavbami na konci parciel, resp. majetkovými transakciami do polovice 20. storočia, došlo k oddeleniu východných častí dvorov za domami Hlavná ul. č. 100, 114, 128. Drvivá väčšina parciel siahala však aj v polovici 20. storočia až po Slovenskú ulicu.

Súčasný stav parcelácie na východnej strane bloku je mimoriadne narušený. Po asanácii objektov na Kováčskej ulici vznikla nevhodná novostavba, ktorá zjednotila plochu za domami Hlavná ul. č. 128 – 142 a Kováčska ul. č. 1. Túto narušenú situáciu je možné zmierniť len prípadnou výstavbou krídiel v pozícii dvorových krídiel objektov na Hlavnej ulici. Zachovaná štruktúra je za objektmi Hlavná ul. č. 118 – 126 (so 4 stavbami). Samostatné parcely boli síce vydedené z parciel domov na Hlavnej ulici, nedošlo však k ich sceleniu.

Južným smerom po rozsiahlej asanácii dvorových objektov vznikli tri novostavby, pričom došlo k nevhodnému sceleniu parciel za domami Hlavná ul. č. 112 – 116, Hlavná ul. č. 104 -110, Hlavná ul. č. 98 – 102. Na južnom konci bloku dosiaľ zostala zachovaná parcelácia územia, ktorú je nevyhnutné rešpektovať pri novej výstavbe. Zachované sú dokonca aj dva domy v rozsahu parciel za objektmi Hlavná ul. č. 92, 94. Jediným rušivým prvkom je novostavba múzea osadeného v strede vnútrobloku v rozsahu dvoch parciel domov (Hlavná ul. č. 88-90).

Dosiaľ je zachovaná aj pôvodná parcelačná štruktúra na južnej strane Metodovej ulice za objektom Hlavná ul. č. 80 (*foto č. 167*).

Hlavná ul. - blok III. štvrte

Historický blok III. mestskej štvrte sa nachádza v stredo-východnej časti pamiatkového územia a je vymedzený Hlavnou ulicou, Metodovou ulicou, Slovenskou ulicou, Františkánskym námestím a Svätoplukovou ulicou.

Rovnako aj III. blok je charakteristický dominantným zachovaním pôvodnej parcelačnej štruktúry, na západnej strane s 27 historickými parcelami. V bloku bolo pôvodne 33 úzkych stredovekých parciel. Súčasná parcela domu Hlavná ul. č. 80 a vznikla rozšírením do priestoru Metodovej ulice, na čo poukazuje absencia suterénu v rozšírenej časti a odskok smerom k parcelám domov na Metodovej ulici. Širšie parcely domov Hlavná ul. č. 70 a 62 vznikli spojením dvoch samostatných domov. Na ploche štyroch stredovekých parciel vznikol bývalý areál mestského hostinca s divadlom (Hlavná ul. č. 50). Už v prvej polovici 19. storočia bola postavená na západnom konci tejto veľkej združenej parcely budova reduty (*foto č. 169*). Dve susediace stredne široké parcely domov Hlavná ul. č. 38 a 40 vznikli na plochách troch stredovekých kolonizačných parciel. Výraznejší posun hranice stredovekej parcely je viditeľný aj na susedstve zúženého domu Hlavná ul. č. 30 a mierne rozšíreného domu Hlavná ul. č. 28.

Na Metodovej ulici na bývalom východnom ukončení parcely objektu Hlavná ul. č. 80 a vznikli najneskoršie v ranom novoveku tri drobné parcely, z nich severné dva boli zlúčené v polovici 19. storočia. Južnejšie od nich bola v tomto období ďalšia menšia parcela vydedená s pozemku za domom Hlavná ul. č. 80 a.

Samostatná parcela sa v tom čase nachádzala za objektmi Hlavná ul. č. 28-30 na nároží Svätoplukovej ulice a Františkánskeho námestia. Iná samostatná parcela s domom na Františkánskom námestí bola za domom Hlavná ul. č. 38 a sčasti Hlavná ul. č. 40. Novými dostavbami na konci parciel, resp. majetkovými transakciami do polovice 20. storočia došlo k oddeleniu východných častí dvorov za domami Hlavná ul. č. 40, 46, 62, 64. Väčšina parciel však siahala aj v polovici 20. storočia až po Slovenskú ulicu.

V celom bloku sa do dnešných dní zachovala pôvodná historická štruktúra parcelácie. Na mierne nadpolovičnej väčšine parciel do Slovenskej ulice je dokonca zachovaná aj pôvodná historická zástavba. Jediným rušivým prvkom je nedodržanie uličnej čiary pri osadení objektu Minerálnych vôd (*foto č. 193*) za domom Hlavná ul. č. 62. Nové parcely od Slovenskej ulice a Františkánskeho námestia sú totiž len vydelené z parciel objektov na Hlavnej ulice bez vzájomného sceľovania. Zachovanie takejto štruktúry vo väzbe na historický blok na východnej strane Slovenskej ulice je mimoriadne žiaduce.

Slovenská ulica - severný úsek štvrte Sclavorum

Severný blok štvrte Sclavorum sa nachádza v severovýchodnej časti pamiatkového územia a je vymedzený Slovenskou, Kováčskou, Konštantínovou a Špitálskou ulicou.

Napriek tomu, že murovaná zástavba na Slovenskej ulici začína až v ranom novoveku, parcelácia územia si zachovala stredoveký charakter. V prvej polovici 19. storočia tu existovalo 17 historických úzkych parciel (po asanácii južnej časti bloku zostala zástavba v rozsahu bývalých 12 parciel).

Pôvodne na tomto území mohlo existovať cca 18 stredovekých parciel. Nepochybne na pôvodne troch kolonizačných parcelách vznikli dom Slovenská ul. č. 92 a dom na nároží Slovenskej a Kováčskej ulice. S ohľadom na dlhšiu drevenú zástavbu dochádzalo aj k ďalším miernym posunom hraníc. V tejto väzbe možno vidieť susedstvo mierne rozšíreného domu Slovenská ul. č. 76 a zúženého domu Slovenská ul. č. 78, ďalej širšieho domu Slovenská ul. č. 82 a úzkych domčekov Slovenská ul. č. 84 a južnej časti domu Slovenská ul. č. 86 (*foto č. 159*).

Už v ranom novoveku boli východné ukončenia parciel využívané ako záhrady, pričom tu ojedinele vznikala aj drevená zástavba. Zrejme až v tomto období vznikla dnešná Špitálska ulica, čím došlo k rozdeleniu severnej časti Slovenskej ulice na dva bloky. Nové zmeny nastali až po konštituovaní Konštantínovej ulice (Új utcza) v polohe bývalej prihradbovej uličky. V prvej polovici 19. storočia tak existovali 4 malé parcely s domčekmi pozdĺž Špitálskej ulice za domami Slovenská ul. č. 64 – 66. Za objektom Slovenská ul. č. 68 existovala nová parcela s domom obráteným do Konštantínovej ulice. Za domami Slovenská ul. č. 70 – 74 existovala široká verejná stavba osadená do hĺbky vnútrobloku po severnej strane s krídlom až po Konštantínovu ulicu. Viedla k nej aj úzka, novovytvorená ulička zo Slovenskej ulice medzi domami Slovenská ul. č. 72 a 74. Nová parcela s domom na Konštantínovej ulici bola aj za objektom Slovenská ul. č. 76.

Do polovice 20. storočia dochádzalo k ďalšiemu vyčleňovaniu parciel a vzniku ďalšej zástavby obrátenej do Konštantínovej ulice a Kováčskej ulice (za domami Slovenská ul. č. 78, 80, 86). Naproti tomu boli v tomto období zlikvidované drobné domčeky južne od širšieho objektu vo vnútrobloku pri Špitálskej ulici, pričom vznikol areál záhrady vymedzenej secesným plotom. Výnimočne došlo aj k zlúčeniu dvoch, pôvodne samostatných domov (Slovenská ul. č. 86). Pôvodná historická zástavba bol výrazne porušená v druhej polovici 20. storočia rozsiahlymi asanáciami domov Slovenská ul. č. 64 – 72 (*foto č. 161, 162*).

Jedinou samostatnou novostavbou v celom bloku je v súčasnosti Mestský účelový objekt na rozhraní Kováčskej a Konštantínovej ulice (*foto č. 156*), ktorý celoplošnou zástavbou pomerne širokej trojuholníkovej parcely je postavený v rozpore s pravidlami tradičnej historickej zástavby.

Vzhľadom k tomu, že s výnimkou MÚČa sú asanované plochy voľné, je možná regenerácia pôvodnej historickej parcelácie na ploche asanovaných domov Slovenská ul. č. 64 -72, pričom je možné usmerniť aj výstavbu na Konštantínovej ulici tak, aby táto zástavba nadväzovala svojou štruktúrou na parceláciu domov na Slovenskej ulici.

Slovenská ulica - prostredný úsek štvrte Sclavorum

Prostredný blok bývalej štvrte Sclavorum sa nachádza v severovýchodnej časti pamiatkového územia, vymedzený Slovenskou, Špitálskou, Konštantínovou a Metodovou ulicou. Zachovaná zástavba na západnej strane dodržiava z väčšej časti pôvodnú stredovekú parceláciu územia. Blok sa však osamostatnil zrejme až v ranom novoveku v súvislosti so vznikom Špitálskej ulice.

V prvej polovici 19. storočia sa nachádzalo na západnej strane bloku 14 historických parciel. Zdá sa však, že pôvodne bolo na tomto území až cca 18 stredovekých parciel. Ako dokumentuje Casparova veduta, v ranom novoveku došlo len v jednom prípade k spojeniu dvoch domov, a tým aj vytvoreniu širšej parcely. Tento objekt sa neskôr stal súčasťou Župného domu situovaného na nároží Slovenskej a Metodovej ulice v rozsahu celkovo piatich stredovekých parciel (*foto č. 158*). S ohľadom na dlhšiu drevenú zástavbu však dochádzalo aj k miernym posunom hraníc ostatných parciel. V tejto väzbe možno vidieť susedstvo rozšíreného domu Slovenská ul. č. 46 a bývalých dvoch úzkych domčekov na ploche dnešnej novostavby Slovenská ul. č. 48. Zúženie parciel s domčekmi Slovenská ul. č. 62 a Špitálska 1 je možné zase dať do súvisu s vytvorením Špitálskej ulice.

Už v ranom novoveku boli východné ukončenia parciel využívané ako záhradky, pričom tu mohla vzniknúť aj prvá, spočiatku zaiste len drevená zástavba. Nové zmeny nastali po konštituovaní Konštantínovej ulice v polohe bývalej prihradbovej uličky (Új útca). V prvej polovici 19. storočia tak existovalo až 6 malých parciel s 5 domčekmi pozdĺž Špitálskej ulice za domami Slovenská ul. č. 62 a Špitálska ul. č. 1. Na západnej strane boli vydelené len tri nové parcely, ktoré však slúžili ako záhrady. Uzavretú zástavbu až do Konštantínovej ulice mali domy Slovenská ul. č. 42 a 44. Na objekt Župného domu nadväzovala ďalšia rozsiahla verejná stavba. Do polovice 20. storočia nedochádzalo už k žiadnym výraznejším zmenám parcelácie územia.

Pôvodná historická parcelácia je dodnes výrazne čitateľná najmä na východnej strane. V strednej časti bloku na ploche spadnutých domov vznikli začiatkom 2. polovice 20. storočia 3 domy v rozsahu pôvodných 4 parciel (Slovenská ul. č. 48-52). Vážnejším porušením pôvodnej parcelácie však bola výstavba Geodézie, ktorá bola postavená nielen v rozsahu Župného domu, ale aj susedných parciel domov Slovenská ul. č. 40 – 42. Na túto stavbu nadväzuje ďalší novodobý objekt za domami Slovenská ul. č. 46 – 52. Pôvodná parcelácia je tak zachovaná len na severnom okraji, na dvoch najsevernejších parcelách aj s historickými objektmi.

Slovenská ul. - južný úsek štvrte Sclavorum

Južný úsek bývalej štvrte Sclavorum sa nachádza vo východnej časti pamiatkového územia a je vymedzený Slovenskou, Metodovou a Konštantínovou ulicou.

Na ploche bloku sa nachádzalo pôvodne 24 stredovekých parciel. Na južnej strane sa parcely skracujú v súvislosti s komunikáciou Konštantínovej ulice vedúcej pred objekt františkánskeho kláštora. V prvej polovici 19. storočia len v jednom prípade došlo k spojeniu dvoch domov (Slovenská ul. č. 8). Na katastrálnej mape z roku 1869 je tak zachytených 23 historických parciel. Stredoveká parcelácia sa teda v južnom bloku Slovenskej ulice zachovala takmer bezo zmien celé stáročia.

Aj v 19. storočí siahali parcely až po dnešnú Konštantínovu ulicu. Mnohé z nich však na západnom konci slúžili ako záhradky. K porušeniu pôvodnej parcelácie došlo až pri

výstavbe učiteľského ústavu na prelome 19. a 20. storočia za objektmi domov Slovenská ul. č. 18 – 24. Len odčlenením parcely sa vyčlenil ďalší dom na Konštantínovej ulici za domom Slovenská ul. č. 32. Dostavba pokračovala miestami aj na iných miestach, avšak bez vydeľovania osobitných pozemkov.

Historická parcelácia územia bloku je aj dodnes výrazne čitateľná (*foto č. 160*). Bohužiaľ však došlo k likvidácii najjužnejšieho domu a troch najsevernejších domov s dvorovými krídlami. Zlikvidované boli aj domy, resp. dvorové krídla pri Konštantínovej ulici. Jediným novým urbanisticky rušivým prvkom sa stala výstavba modlitebne Cirkvi bratskej na ploche dvoch parciel za domami Slovenská ul. č. 32 – 34. Pri Metodovej ulici sú aj v súčasnosti voľné plochy (*foto č. 163, 164*). Nová výstavba tu tak môže byť realizovaná vo väzbe na pôvodnú parcelačnú štruktúru územia.

Františkánsky kláštor

Areál františkánskeho kláštora sa nachádza na východnom okraji pamiatkovej rezervácie vymedzený hradbovým múrom mestského opevnenia, Konštantínovou ulicou, Františkánskym námestím a Svätoplukovou ulicou.

Bývalý stredoveký karmelitský kláštor bol založený až v závere 14. storočia. Preto nie je vylúčené, že plocha kláštora sa nachádza na území zrušených (cca 8) stredovekých parciel tvoriacich pôvodne južný okraj Slovenskej ulice. Kláštor bol na rozdiel od bloku Slovenskej ulice situovaný východnejším smerom, čím vznikol pred objektom priestor malého námestia (*foto č. 110, 111*). Vzhľadom k tomu, že priestor pre kláštornú záhradu bol pri hradbách malý, došlo k čiastočnému skráteniu parciel objektov severne od kláštora, čím vznikol prepoj od prihradbovej uličky na námestie.

Areál kláštora vymedzený ohradným múrom má nepravidelný lichobežníkový tvar. Zachoval sa nielen samotný kostol s kláštorom (*foto č. 114*), ale aj kontinuálne nezastavaná plocha kláštornej záhrady.

Ulica Hurbanistov

Pôvodný historický blok sa nachádza v juhovýchodnej časti pamiatkového územia a je vymedzený Svätoplukovou ulicou, ulicou Hurbanistov a hradbovým múrom.

Z celej plochy pamiatkového územia je vývoj tohto bloku najmenej čitateľný. Vzhľadom na sekundárny prepoj z ulice Hurbanistov na Františkánske námestie je možné, že v stredoveku pokračovala úzka parcelácia na južnej strane Svätoplukovej ulice až k prihradbovej uličke (na tejto ploche mohlo existovať ešte cca 10 parciel). Okrem jednostrannej Svätoplukovej ulice vznikol nový blok obojstrannej zástavby na dnešnom južnom okraji Hlavnej ulice. Toto nové rozšírenie tvorilo pôvodne štvrť Hungarorum. Pozdĺž východného ukončenia parciel východného bloku Hlavnej ulice vznikla malá ulička napojená na prihradbovú ulicu. Severne od nej boli vymerané menšie stavebné pozemky (cca 12 parciel).

Pôvodná štruktúra bola pozmenená výstavbou Klobušického paláca v 18. storočí. V tomto období bola totižto ulica Hurbanistov prepojená na Františkánske námestie a na vykúpenej severnej časti bloku bola založená veľká záhrada. V južnej časti bloku existovalo naďalej cca 8 úzkych parciel s malými domčekmi.

V prvej polovici 19. storočia pozdĺž Svätoplukovej ulice sa nachádzali dva pozdĺžne objekty, ktoré ešte súviseli s komplexom záhrady. Parcelácia na južnom konci bloku zostala nezmenená. Len od prelomu 18. a 19. storočia v súvislosti s postupnou likvidáciou opevnenia sa malé domčeky začali stavať aj južnejším smerom k murivu hradbového múru a do priestoru parkánu.

Začiatkom 20. storočia boli v severnej časti bloku postavené dva nové solitérne objekty evanjelickej cirkvi, z nich jeden na ploche bývalej zástavby pozdĺž ulice, ďalší pri hradbách. Aj po tejto výstavbe však bol zachovaný široký voľný priestor záhrady.

V druhej polovici 20. storočia bola celá zástavba na južnom konci bloku asanovaná (foto č. 171). Parceláciu územia je však možné novou regulovanou výstavbou obnoviť.

Svätoplukova a Hlavná ulica - východný úsek štvrte Hungarorum

Predmetný blok sa nachádza v stredo-juhovýchodnej časti pamiatkového územia a je vymedzený Hlavnou ulicou, Svätoplukovou ulicou a Ulicou Hurbanistov.

Na území je čitateľná pôvodná historická parcelácia tvorená úzkymi parcelami obrátenými do Hlavnej, ako aj Svätoplukovej ulice. Na severnej strane bloku - na Svätoplukovej ulici existovalo pôvodne 12 úzkych neprejazdných parciel, ktoré sa skracovali západným smerom. Stredoveká parcelácia je tu výnimočne dobre zachovaná, a to aj napriek tomu, že ešte začiatkom 18. storočia tu prevládala drevená zástavba. V 19. storočí boli len prvé 3 drobné parcely od juhu zjednotené do jedného objektu. Historická parcelácia územia bola zachovaná aj počas stavebných úprav v nasledujúcom období. Až v druhej polovici 20. storočia boli na severnom konci asanované dva domy, reštitúcia v tejto polohe je však možná.

Oveľa významnejšie boli parcely ústiace do Hlavnej ulice, ktoré s výnimkou niekoľkých kratších parciel na severnej strane boli prejazdné do Ulice Hurbanistov. Stredoveká parcelácia je výrazne čitateľná predovšetkým na južnej strane (foto č. 59), severnejším smerom je narušená výstavbou Klobušického paláca. Celkovo tu môžeme predpokladať cca 19 - 20 stredovekých parciel. V súčasnosti nevieme posúdiť pôvodnosť prvej úzkej najjužnejšej parcely na katastrálnej mape z roku 1869 (dom asanovaný). Ďalších 12 stredovekých parciel je dodnes výrazne čitateľných.

Výraznou zmenou v parcelačnej štruktúre bola výstavba Klobušického paláca v 18. storočí, postaveného na celých štyroch a časti piatej parcely (foto č. 92, 93). V objekte Hlavná ul. č. 24 je čitateľný suterén staršieho renesančného domu, ktorý sčasti zasahuje pod objekt Klobušického paláca. Severne od Klobušického paláca sa nachádzali ešte ďalšie tri parcely. Na zvyškoch pôvodnej štruktúry stáli v prvej polovici 19. storočia širšie dva domy (Hlavná ul. č. 24, 26) s odlišným priebehom hraníc pozemkov pri Hlavnej ulici a vo vnútrobloku.

V 19. storočí boli okrem širšieho Klobušického paláca spojené parcely len v prípade dvoch domov (Hlavná ul. č. 8 a 20). Celkový počet parciel sa tak zmenšil na 14, po asanácii najjužnejšieho domu na 13.

Dlhé parcely mali až do polovice 20. storočia plynulý priebeh až po Ulicu Hurbanistov. Zástavba obrátená do tejto ulice rešpektovala pôvodnú štruktúru územia, pričom tvorila súčasť objektov na Hlavnej ulici.

Pôvodná parcelácia bola čiastočne narušená v druhej polovici 20. storočia v súvislosti s asanáciou dvorových krídiel. V tom čase tu vznikli dve novostavby nerešpektujúce pôvodný priebeh parciel. Prvý objekt vznikol v susedstve Klobušického paláca v rozsahu parciel za domami Hlavná ul. č. 16-20, druhý objekt za domami Hlavná ul. č. 10-14 (foto č. 173, 174). Toto porušenie je však možné čiastočne korigovať novou zástavbou na voľných plochách asanovaných dvorových krídiel za dodržania tradičného spôsobu zástavby.

B.1.3.3. Charakteristika historického vývoja a súčasného stavu parcelácie v rámci jednotlivých blokov na západnej strane mesta

Hlavná ulica - severný okraj I. štvrte

Severný okraj I. štvrte námestia je vymedzený Hlavnou ulicou, Jarkovou ulicou, krátkym úsekom bývalej prihradbovej uličky a Ulicou Ku Kumštu.

S ohľadom na to, že v tejto okrajovej polohe existovala dlhšie drevená zástavba, plocha má značne pozmenenú parceláciu. Na území sa nachádzalo pôvodne cca 7 stredovekých parciel. Najsevernejšia z nich tvorí súčasť južnej časti domu Hlavná ul. č. 129. Druhá parcela zostala rovnako nezmenená (Hlavná ul. č. 127). Tretia tvorí severnú časť parcely domu Hlavná ul. č. 125. Ďalšie pokračovanie bolo odlišné od súčasnej situácie, čo potvrdil aj archeologický výskum (4. parcela - južná časť parcely Hlavná ul. č. 125, severná časť parcely Hlavná ul. č. 123, 5. parcela - severná časť parcely - Hlavná ul. č. 123, južná časť parcely - Hlavná ul. č. 121, 6. parcela - južná časť parcely - Hlavná ul. č. 121, severná časť Jarkovej ulice, 7. parcela - južná časť Jarkovej ulici, severný okraj parcely domu Hlavná ul. č. 119).

Výrazným zásahom v tomto území bolo vytvorenie prepichu Jarkovej ulice s Hlavnou ulicou, čo znamenalo výrazné posuny hraníc parciel. V tomto období bola severným smerom rozšírená parcela domu Hlavná ul. č. 119. Posuny dvoch parciel južným smerom (Hlavná ul. č. 121-123) mali za následok vytvorenie širšej parcely Hlavná ul. č. 125, na ktorej bola dlho len drevená zástavba (na Casparovej vedute prázdna). Výstavba murovaných objektov v novoveku znamenala definitívnu stabilizáciu parcelácie. Novou zmenou bola len dostavba najsevernejšieho domu (Hlavná ul. 129) do priestoru uličky pri hradbách na začiatku 19. storočia. Odvtedy sa 5 historických parciel nezmenilo až do súčasnosti.

Severný okraj historickej I. štvrte patrí medzi plochy s najzachovalejšou historickou štruktúrou územia v pamiatkovej rezervácii.

Hlavná ulica - I. štvrť

Historický blok I. štvrte (bez jeho Jarkovou ulicou oddeleného severného okraja) tvorí centrálny stredo-severný blok zástavby v pamiatkovom území. Vymedzený je Hlavnou, Jarkovou a Floriánovou ulicou.

Na tejto ploche pôvodne existovalo cca 35 stredovekých parciel prejazdnych až do paralelnej Jarkovej ulice. V súčasnosti je zástavba na východnej strane rozdelená 23 parcelami.

Dom Hlavná ul. č. 75 (*foto č. 52*) vznikol na ploche troch stredovekých parciel. Dnešný dom Hlavná ul. č. 77 je na ploche bývalých troch parciel. Avšak ešte v 19. storočí to boli dve samostatné parcely (z nich severná bola širšia). Na ploche dvoch parciel vznikli domy Hlavná ul. č. 79 (*foto č. 53*), 81 (fara), 93, 97, 101, 103 a 117. Až sekundárne boli spojené domy Hlavná ul. č. 107 a, b. Parcela domu Hlavná ul. č. 119 bol rozšírená severným smerom v súvislosti s vtedy dotvorenou komunikáciou. Napriek nepočetným sceleniam na území stále prevláda pôvodná úzka parcelácia územia. V polovici 19. storočia všetky parcely siahali až do Jarkovej ulice. Ako osobitná parcela bola vymedzená len voľná záhrada na konci fary. Takáto nezmenená štruktúra pretrvávala až do prvej polovice 20. storočia. Len v prípade dvorovej zástavby za domom Hlavná ul. č. 79 došlo k vymedzeniu samostatného pozemku.

Výraznou ujmou územia sa stalo zrušenie dvoch domov Hlavná ul. č. 107 b (*foto č. 75, 76*) a 109. Nová stavba bola postavená bez rešpektovania pôvodne samostatných dvoch domov (*foto č. 77*). Ďalším rušivým prvkom sa stala novostavba na Jarkovej ulici v šírke parciel domov Hlavná ul. č. 107 – 109. Nehľadiac na asanácie niektorých krídiel, na ostatných plochách bloku je pôvodný priebeh parcelácie až do Jarkovej ulice zachovaný (*foto č. 178*) a mal by byť rešpektovaný aj novými dostavbami.

Hlavná ulica - IV. štvrť

Historický blok IV. štvrte námestia je situovaný v stredo-západnej časti pamiatkového územia. Vymedzený je Hlavnou, Floriánovou, Jarkovou a Tkáčskou ulicou.

Na území bloku je možné zo zachovanej dispozície rekonštruovať cca 33 stredovekých parciel prejazdnych až do paralelnej Jarkovej ulice. V súčasnosti je zástavba na východnej strane rozdelená 26 parcelami. Na pôvodných dvoch parcelách vznikli domy Hlavná ul. č. 33. Dom Hlavná ul. č. 67 vznikol spojením troch pôvodných stredovekých parciel. Obdobne na ploche troch parciel sa nachádza dom Hlavná ul. 45 (v polovici 19. storočia ešte širší južný a užší severný dom). Šírka plochy súčasných domov Hlavná ul. č. 57-61 naznačuje, že tieto tri domy vznikli na území pravdepodobne štyroch stredovekých parciel. Dnešná budova radnice Hlavná ul. č. 73 (*foto č. 65*) a širší dom Hlavná ul. č. 71 vznikli na pôvodne troch stredovekých parcelách.

Obdobie drevenej zástavby zanechalo ojedinele aj ďalšie výraznejšie zmeny v šírke parciel. V tejto väzbe je potrebné vidieť susedstvo širšej parcely domu Hlavná ul. č. 37 a užších parciel domov Hlavná ul. č. 39-43. Parcela dnešnej radnice bola už na prelome 15. a 16. storočia čiastočne rozšírená aj severným smerom do Floriánovej ulice. V 17. storočí bola ďalšou nadstavbou v ploche ulice s podjazdom napojená na objekt domu Hlavná ul. č. 75. Podobne začiatkom 19. storočia bol aj dom Hlavná ul. č. 23 dostavaný analogickou dostavbou s podjazdom k objektu Hlavná ul. č. 21. Až do polovice 19. storočia takmer všetky parcely siahali až po Jarkovú ulicu. Za domom Hlavná ul. č. 23, kde boli vytvorené dve parcely pre domčeky obrátené do Tkáčskej ulice. Ako samostatná úzka parcela záhrady bola vydelená z dvoru za domom Hlavná ul. č. 77.

Pôvodný priebeh parcelácie bol viac menej rešpektovaný aj pri dostavbách na Jarkovej ulici v závere 19. – prvej polovici 20. storočia, a to dokonca aj pri veľkých stavebných podujatiach. Pre výstavbu dvoch trojpodlažných objektov boli totižto vybraté široké parcely za domami Hlavná ul. č. 67 a vtedy zlúčeného domu Hlavná ul. č. 45.

Asanácie v druhej polovici 20. storočia uvoľnili priestor pre novú zástavbu, ktorá narušila pôvodný priebeh parcelácie. Pokiaľ dostavba sobášnej siene je aspoň čiastočne znesiteľná (na ploche dvoch parciel za domami Hlavná ul. č. 69-71, nový objekt Mestského úradu (*foto č. 185*) je jedným z najsilnejších rušivých prvkov postavený v rozsahu až 5 historických parciel za domami Hlavná ul. č. 57 – 65. Ďalším rušivým objektom je budova Dopravoprojektu postavená v šírke 5 parciel za domami Hlavná ul. č. 35 – 43.

Vyššie uvedené novostavby výrazne narušili urbanistickú štruktúru v západnej časti bloku. Širšie objekty totižto zaberajú v súčasnosti zhruba až polovicu územia. Nerešpektovanie pôvodnej parcelačnej štruktúry v tomto bloku už nie je prijateľné.

Hlavná ulica – severný úsek západnej časti štvrte Hungarorum

Menší úsek historickej štvrte Hungarorum sa nachádza v južnej časti mestského jadra, vymedzený Hlavnou, Tkáčskou, Jarkovou a Weberovou ulicou. Predmetná plocha tvorila súčasť pôvodne neprerušeneho bloku až po areál dnešného Grécko-katolíckeho katedrálneho chrámu. Na tejto ploche bolo pôvodne 8 stredovekých parciel. Už v prvej polovici 19. storočia bol postavený širší dom na ploche dvoch stredovekých parciel na severnom okraji bloku (Hlavná ul. č. 21). Na území obchodného domu Rozvoj existovali dva domy (z nich jeden na zdvojenej parcele). V závere 19. storočia boli prestavbou scelené ďalšie dve úzke parcely (Hlavná ul. č. 17). Charakter pôvodnej parcelácie aj v prípade scelenia zostal neporušený, pričom až do polovice 20. storočia všetkých 6 parciel siahalo až po Jarkovú ulicu.

Prvým (ešte nevýrazným) porušením štruktúry bola výstavba obchodného domu Rozvoj (*foto č. 98*) na ploche bombardovaných domov v rozsahu troch stredovekých parciel.

Mimoriadne vážnym porušením pôvodnej parcelácie sa stala výstavba na západnej strane bloku obrátená do Jarkovej ulice. Náročný objekt do Weberovej ulice bol postavený v rozsahu troch stredovekých parciel, naň nadväzujúci objekt severným smerom rovnako

v rozsahu troch stredovekých parciel. Blokový charakter zástavby síce scelila novostavba od Weberovej ulice, jej šírka v rozsahu takmer dvoch parciel je však neúnosná.

Kým na východnej strane do Hlavnej ulice je parcelácia ešte čitateľná, na západnej strane dostavby zotrelí totálne pôvodnú štruktúru územia, takže táto časť nevykazuje žiadne pamiatkové hodnoty. Akákoľvek ďalšia dostavba vo vnútrobloku (mimo dvorových krídiel vo väzbe na domy Hlavná ul. č. 17, 19) je už neúnosná.

Hlavná ulica - južný úsek západnej časti štvrte Hungarorum

Druhý úsek západnej časti štvrte Hungarorum sa nachádza v južnej časti pamiatkového územia. V súčasnosti blok je priamo prepojený na areál Grécko-katolíckeho katedrálneho chrámu Sv. Jána Krstiteľa. Vymedzený je Hlavnou ulicou, Weberovou ulicou, Jarkovou ulicou a Ulicou biskupa Gojdiča.

Územie tvorilo súčasť neprerušeneho meštianskeho bloku od bývalého špitálskeho kostola až po Tkáčsku ulicu. Pôvodne tu bolo 6 parciel, ďalšia siedma parcela bola v šírke dnešnej Weberovej ulice. Z nich prvá parcela s domom od juhu (Hlavná ul. č. 3) zrejme nebola pôvodná, ale súvisela s areálom minoritského kláštora. Južne od bloku stál špitálsky kostol Panny Márie (neskôr minoritský kláštor), ktorého areál bol vymedzený od juhu príhradbovou ulicou.

Až v prvej polovici 19. storočia bol dom na siedmej parcele zrušený, čím sa dotvorila Weberova ulica (*foto č. 63*). Postupne sa stavebne uzatvoril aj areál bývalého minoritského kláštora, ktorý bol odovzdaný vtedy vzniknúcemu Grécko-katolíckemu biskupstvu. V polovici 19. storočia siahali parcely až po Jarkovú ulicu, len za domom Hlavná ul. č. 13 bol postavený dom (nárožie Weberovej a Jarkovej ulice) so samostatnou parcelou. Na prelome 19. a 20. storočia bol areál biskupstva rozšírený až do priestoru bývalej priekopy novou štvorkrídlovou dostavbou (*foto č. 150 – 152*) a prepojením na hlavný objekt došlo aj k likvidácii pozostatku pôvodnej príhradbovej uličky.

Súčasný stav parcelácie územia je uspokojujivý. Na južnej strane je zachovaný mohutný grécko-katolícky areál s pomerne rozsiahlou plochou síce neupraveného, ale z väčšej časti nezastavaného dvora. U severnejšie ležiacich meštianskych domov síce boli asanované dvorové krídla (*foto č. 179, 180*), ale nová prípadná dostavba môže byť realizovaná za zachovania tradičnej parcelácie územia.

Jarková ulica - severný úsek štvrte Fossatum

Na celej Jarkovej ulici bola prevažujúca drevená zástavba až do 18. storočia. Preto nemožno s istotou tvrdiť, že tunajšia parcelačná štruktúra je priamo stredovekého pôvodu. Rozsiahle požiare a výkyvy obyvateľstva mali za následok, že na tomto území mohli byť väčšie prieluky, ktoré mohli byť prechodne aj súčasťou v susedstve stojacich domov. Pomerne početné prieluky zachytáva Casparova veduta mesta. Avšak opätovnou zástavbou drobných domčekov sa parcelačná štruktúra opätovne regenerovala.

Najsevernejší úsek bývalej štvrte Fossatum sa nachádza na severozápadnej strane rezervácie. Vymedzený je Jarkovou, Baštovou a Suchomlynskou ulicou.

Pôvodne tu mohlo existovať cca 7 stredovekých parciel siahajúcich až k hradbám. Blok tvoril súčasť neprerušenej zástavby až po Floriánovu ulicu. Západné časti parciel už v období raného novoveku boli využívané ako záhradky. V západnej časti bloku vtedy existovala aj budova suchého mlynu za súčasným prvým najjužnejším domom. Pôvodne bol tento objekt prístupný len od príhradbovej ulice, avšak v 18. storočí už existoval aj komunikačný prepoj na Jarkovú ulicu.

V prvej polovici 19. storočia parcely už neboli prejazdné po Jarkovú ulicu. Na východnej strane bolo ešte 7 historických parciel, z nich len na poslednej severnej parcele bol dom posunutý západným smerom z komunikačných dôvodov. V rozsahu posledných

najsevernejších dvoch až troch parciel bolo vymeraných nových 5 parciel s domami obrátenými do Baštovej ulice. Ďalšie tri pozemky boli na západnej strane bloku. Na dvoch z nich existovali už domy, na prostrednom pozemku vznikol dom v neskoršom období. Tretí pozemok s domom už stál na nároží so Suchomlynskou ulicou. Ďalší nový pozemok s domom sa vytvoril aj západne od suchého mlyna.

Celý blok zástavby má dosiaľ zachovanú pôvodnú parcelačnú štruktúru. Zachované sú od juhu prvé štyri domy na Jarkovej ulici, severne od nich boli zvyšky domov nedávno asanované (*foto č. 130*), no parcelácia môže byť obnoviteľná regulovanou zástavbou. Čiastočne asanované domy sú aj pozdĺž Baštovej ulice, vhodnou regulovanou dostavbou štruktúra územia však môže zostať zachovaná.

Jarková ulica - úsek štvrte Fossatum medzi Suchomlynskou a Šarišskou ulicou

Ďalší blok bývalej štvrte Fossatum je priamym pokračovaním predchádzajúceho bloku v severovýchodnej časti rezervácie. Ohraničený je Jarkovou, Suchomlynskou, Baštovou a Šarišskou ulicou.

Na tomto území mohlo byť zhruba 12 stredovekých parciel, z nich najsevernejšia siahala zrejme až do priestoru dnešnej Suchomlynskej ulice. Už v 18. storočí v rozsahu 2. – 4. parcely od juhu vznikla rezidencia rodiny Pulszkých (Jarková ul. č. 79), na ktorú nadväzoval široký pozemok zaberajúci aj západné časti bývalých parciel susedného domu od juhu a dvoch domov od severu.

Až v prvej polovici 19. storočia vznikla Šarišská ulica. Pozdĺž severnej strane ulice sa nachádzali dve parcely s domami. Severne od Pulszkého domu existovalo 5 tradičných úzkych parciel s domami. Na ďalšej združenej parcele existoval jeden úzky dom. Na zvyšku poslednej parcely uzatváral blok posledný dom na nároží do Suchomlynskej ulice. Celkovo do Jarkovej ulice bolo v tomto období 9 parciel.

Západne od dvoch najsevernejších domov boli nové parcely s tromi domami pozdĺž Suchomlynskej ulice. Zástavba ešte chýbala pozdĺž Baštovej ulice, nakoľko tvorila súčasť parku. Až neskôr tu vznikol areál židovských kúpeľov. V prvej polovici 20. storočia bol na nároží so Suchomlynskou ulicou postavený ďalší nový objekt v šírke historických troch parciel (Jarková ul. č. 89).

Súčasný stav zachovanej parcelácie bloku je uspokojivý. Výraznejším rušivým prvkom je však dlhý hospodársky objekt orientácie S – J za areálom domu Jarková ul. č. 79. V rozpore s tradičnou parceláciou je aj výstavba vo vnútrobloku pri parkovisku na Suchomlynskej ulici s budovami rovnako s orientáciou S – V.

Z hľadiska zachovania pôvodnej štruktúry by bola žiaduca dostavba na ploche parkoviska na Suchomlynskej ulici v súlade s historickou parceláciou. Vzhľadom k tomu, že reštitúcia pôvodného parku je asi nereálna, je možné priestor od Baštovej ulice (*foto č. 190*) zastavať v nadväznosti na zachovanú parceláciu na Jarkovej ulici.

Jarková ulica - úsek štvrte Fossatum medzi Šarišskou a Floriánovou ulicou

Posledný úsek bloku paralelného z I. štvrťou námestia je na západnej strane pamiatkového územia, vymedzený ulicami Jarková, Šarišská, Baštová a Floriánova.

Pôvodná historická parcelácia územia bola tvorená prejazdnými parcelami na Jarkovej ulici (s výnimkou 2 najjužnejších) a krátkymi neprejazdnými parcelami na Floriánovej ulici. Na Jarkovej ulici sa v spomenutom úseku nachádzalo cca 11 úzkych stredovekých parciel. 6 parciel na juhu je dodnes zachovaných. V 18. storočí v rozsahu 4 pôvodných parciel bol postavený štvorkrídlový palác Pulszkých (Jarková ul. č. 77), na ktorý nadväzovala záhrada. Miesto poslednej parcely zostalo vtedy voľné, v prvej polovici 19. storočia bol tu už rozšírený objekt paláca. Na západnej strane sa tak ustálil celkový počet parciel na 7. V tomto období vznikla aj Šarišská ulica. Na západnej strane boli záhrady, len za

areálom domu Jarková ul. č. 77 boli pri Baštovej ulici dve menšie vydelené parcelky s domami. V neskoršom období boli záhrady opätovne rozparcelované, pričom v prvej polovici 20. storočia reštituovaná parcelácia nadväzovala na parcely objektov na Jarkovej ulici. Len na širokej parcele za domom Jarková ul. č. 77 vznikol rozsiahlejší objekt.

Výnimočne zachovaná je parcelácia na Floriánovej ulici (*foto č. 126*). Tvorilo ju pôvodne 10 stredovekých parcel. V prvej polovici 19. storočia tu existovalo 9 domov, nakoľko tretí dom od východu bol v rozsahu dvoch parcel (Floriánova ul. č. 2). V závere 19. storočia vznikol na nároží do Jarkovej ulice ďalší objekt v rozsahu dvoch parcel (Jarková ul. č. 63). V súčasnosti je tu teda 7 parcel so zachovanými domami.

Pokiaľ parcelácia na Floriánovej ulici nebola negatívne narušená, v druhej polovici 20. storočia na západnej strane bloku vznikli dve novostavby porušujúce pôvodnú štruktúru. Široká hmotná novostavba vznikla v nadväznosti na severné krídlo objektu Hlavná ul. č. 77. Škodlivou bola novostavba v šírke troch parcel za domami Jarková ul. č. 71-75.

Jarková ulica - úsek štvrte Fossatum medzi Floriánovou a Tkáčskou ulicou

Ďalší úsek bývalej štvrte Fossatum tvoril blok paralelný s IV. štvrťou námestia na západnej strane pamiatkovej rezervácie. Od počiatku ho vymedzovali ulice Jarková, Floriánova, Baštová a Tkáčska.

Pôvodná stredoveká parcelácia bola tvorená úzkymi, krátkymi a neprejazdnými parcelami na Floriánovej ulici a dlhšími úzkymi prejazdnými parcelami (s výnimkou dvoch parcel na severe) na Jarkovej ulici.

Výrazne je zachovaná parcelácia na Floriánovej ulici (*foto č. 125*). Zo zachovanej štruktúry vyplýva, že pôvodne sa tu nachádzalo 10 stredovekých parcel. Ich nepravidelný priebeh poukazuje na menšie zmeny v období drevenej zástavby. Na južnej strane došlo dokonca k rozdeleniu dvoch stredovekých parcel na tri úzke parcely, čím sa zvýšil celkový počet na 11. V prvej polovici 19. storočia už na nároží s Jarkovou ulicou stál dom v rozsahu dvoch parcel (Jarková ul. č. 61). Za ním nasledovali dve tradičné parcely s domami, za ktorými bol ďalší širší dom v rozsahu dvoch parcel (Floriánova ul. č. 5). Celkovo sa tým znížil počet parcel na 9. Tento stav pretrval aj do súčasnosti, pričom parcelácia územia bola dodržaná aj počas prestavieb na začiatku 20. storočia.

Len v náznakoch je čitateľná pôvodná stredoveká parcelácia na Jarkovej ulici. Zo zachovanej štruktúry, historických podkladov, ako aj rozmerov jednotlivých parcel je zrejmé, že v tomto úseku sa mohlo pôvodne nachádzať cca 30 parcel. Avšak drobné remeselnícke usadlosti nepotrebovali dlhé parcely, a tak zadné časti dvorov sa začali využívať ako záhradky. Drobné domčeky zachytáva Casparova veduta mesta, pričom na mnohých miestach boli prieluky zaiste po početných a opakovaných požiaroch. Stála tu však v rozsahu troch parcel aj uzavretá dispozícia rozsiahlejšieho objektu obráteného na západe do parku (Jarková ul. č. 49).

Katastrálna mapa z roku 1869 zachytáva takmer úplné zastavanie parcel pri Jarkovej ulici na 19 parcelách. Od severu sa nachádzali 4 domy na pôvodných stredovekých parcelách (prvý dom je v súčasnosti asanovaný). Južnejšie od nich na ploche bývalých troch stredovekých parcel vznikol pozemok so susediacou zástavbou na južnej a severnej strane (v súčasnosti asanovaný) – *foto č. 181, 182*. Ďalej južnejším smerom sa v rozsahu troch parcel nachádzala už spomenutá kúria (Jarková ul. č. 49) v západnej časti s veľkou záhradou, ktorá bola prestavaná v závere 19. storočia na účelovú budovu školského internátu. Obdobná stavba vtedy vznikla západným smerom obrátená do Baštovej ulice. Ďalšia parcela bola voľná, neskôr však dostavaná objektom v rozsahu stredovekej parcely. V ďalšom pokračovaní bola pôvodná parcelácia mierne porušená. Dve nepravidelné širšie parcely sú rozmerovo v šírke pôvodných piatich stredovekých parcel. Na severnejšej širšej parcele (v rozsahu cca 4,5 parcely) bol dlhší objekt, ktorý bol rozšírený do polovice 20. storočia na celú šírku pozemku

(Jarková ul. č. 45). Na juhu susedil s ďalším objektom v rozsahu 1,5 parcely (Jarková ul. č. 43). Ďalšou nepravidelnosťou bola kúria osadená nezvykle hlbšie do parcely v šírke 3 stredovekých parcel. Otvorená bola do rozsiahleho parku, ktorý zasahoval poza predchádzajúce domy až k prvému parku za dnešným internátom. Neskoršou novostavbou východne od kúrie sa uličná čiara uzavrela (Jarková ul. č. 41). Južnejším smerom sa nachádzali dva domy na tradičných úzkych parcelách (severnejší dom už asanovaný). Nasledujúci širší dom nezaberal celú šírku pozemku zlúčenú z dvoch parcel (Jarková ul. č. 35). V nepravidelnom priebehu (odskoku) ulice sa nachádzal v rozsahu dvoch stredovekých parcel dlhší domček. V súčasnosti na asanovanej ploche vznikol objekt, ktorý je rušivo zapustený do hĺbky parcely. Na južnom konci bloku bolo ešte 5 ďalších domov na tradičných stredovekých parcelách. Za posledným z nich nadväzoval ďalší dom obrátený do Tkáčskej ulice. Blok posledných 5 domov bol asanovaný v druhej polovici 20. storočia. Ani južné parcely vtedy nesiahali do prihradobnej uličky, ale nachádzal sa tu tretí rozsiahly park so záhradnou vilkou.

Súčasný stav parcelácie územia je narušený nielen asanáciami, ale predovšetkým výstavbou rušivého objektu Východoslovenskej vodárenskej spoločnosti (Jarková ul. č. 31) v rozsahu 5 najjužnejších parcel. Už od začiatku 20. storočia sa postupne začala rozvíjať zástavba aj na západnom konci bloku v polohe zrušených parkov. Systém tradičnej uličnej zástavby drží dom na nároží Tkáčskej a Baštovej ulici. V netypickej polohe vo vnútrobloku je šikmo orientovaný objekt z prvej polovice 20. storočia za domami Jarková ul. č. 33-35. Bez rešpektovania uličnej čiary a parcelácie bol postavený v druhej polovici 20. storočia bytový dom za domami Jarková ul. č. 41-45. Ďalší bytový dom je pri Baštovej ulici za domami Jarková ul. č. 45-47.

Súčasná nepriaznivá situácia na západnej strane môže byť zmiernená výstavbou svojou štruktúrou a charakterom nadväznou na zachovanú zástavbu na východnej strane bloku.

Jarková ulica - úsek štvrte Fossatum medzi Tkáčskou a Weberovou ulicou

Predmetný blok sa nachádza v juhozápadnej časti pamiatkového územia. Vymedzený je ulicami Jarková, Tkáčska, Baštová a Weberova. Na území sa nachádzalo pôvodne 9 stredovekých parcel. Západné časti parcel sa užívali už na počiatku novoveku ako záhrady.

Na katastrálnej mape mesta z roku 1869 je takmer bez zmeny zachovaná pôvodná štruktúra s 9 parcelami, ktoré však už neboli prejazdné do Baštovej ulice. Scelené pozemky na západe slúžili naďalej ako záhrady. Pozdĺž bočných ulíc však existovali nové pozemky. Na Tkáčskej ulici tak za nárožným domom existovali už 3 samostatné domčeky s malými dvorčekmi, na Weberovej ulici za nárožným domom boli až 4 malé domy (zástavba už na Casparovej vedute mesta).

Takmer žiadne zmeny nenastali na území do polovice 20. storočia. Urbanistickú štruktúru v závere storočia narušila likvidácia domov na Weberovej a Tkáčskej ulici. Asanácie neboli ušetrené ani domy na Jarkovej ulici, ale zachoval sa tu blok piatich domov (*foto č. 186*), z nich jeden bol nahradený novostavbou. Nová výstavba dlhého objektu pozdĺž Weberovej ulice čiastočne narušila pôvodnú štruktúru územia. Trvalým škodlivým zásahom bola výstavba bytového domu s nerešpektovaním uličnej čiary Baštovej ulice. Deštruovanú štruktúru je možné upraviť regulovanou výstavbou pozdĺž Tkáčskej ulice, resp. dostavbou dvorových krídiel vo väzbe na zachované objekty na Jarkovej ulici.

Jarková ulica - južný úsek štvrte Fossatum

Posledný najjužnejší úsek štvrte Fossatum sa nachádza na juhozápadnom okraji rezervácie, vymedzený Jarkovou, Weberovou a bývalou Holubiou ulicou.

Podobne ako aj na iných plochách Jarkovej ulice sa aj na tomto území nachádzali úzke stredoveké pozdĺžne parcely orientácie V- Z, ktoré sa na južnom konci mierne lomili v smere priebehu fortifikácie. Pôvodných cca 12 stredovekých parciel bolo prejazdných až po prihradbovú uličku. Avšak ako dosvedčuje Casparova veduta mesta, západné časti parciel boli v novoveku už využívané ako záhradky, pozdĺž prihradbovej ulice vznikajú už prvé drevené, resp. murované domy. V novoveku bola zrušená posledná parcela, ktorou odvtedy pretekala otvorená kanalizácia odvádzajúca vodu z mestských cisterien. Na katastrálnej mape z roku 1869 je zachytených 11 tradičných parciel s malými domčekmi. Pozdĺž celej Baštovej ulice bolo celkovo až 8 samostatných domov. Zástavba sa v nasledujúcom období zahustila aj na Weberovej ulici.

V závere 20. storočia bol celý blok zástavby asanovaný (*foto č. 188, 189*). Rozbehnutá výstavba obytných viacpodlažných bytových domov trvale zlikvidovala pôvodnú parceláciu územia. Reštitúcia pomerov, zdá sa, už nie je možná. Toto územie už svojim charakterom nevykazuje žiadne pamiatkové hodnoty, jeho zotrvanie vo fonde pamiatkového územia má zmysel len vo väzbe na dosiaľ rešpektovanú plochu opevnenia.

Vývoj a súčasný stav parcelácie na ploche mestského opevnenia

Mestské opevnenie plnilo svoju obrannú funkciu do začiatku poslednej tretiny 18. storočia. Následne muselo ustúpiť novému rozmachu mesta. Hradbové múry boli postupne rozoberané a využívané ako stavebný materiál. Výraznejšiemu využitiu priekopy na počiatku bránila predovšetkým jej značná hĺbka, preto ostala zväčša voľná a len postupne bola zapĺňaná stavebným odpadom z celého mesta.

Severovýchodný blok

Severovýchodná plocha opevnenia patrila medzi tie výnimočné územia, ktoré boli zapĺňané výstavbou už na začiatku 19. storočia. Uzavretý blok zástavby bol vymedzený predĺženou časťou Hlavnej ulice, šikmou juhovýchodnou hranicou námestia horného predmestia a Kováčskou ulicou.

Veľkorysejšie stavebné objekty vznikali pozdĺž Hlavnej ulice. Na Kováčskej ulici vznikli len menšie domčeky pristavané z vonkajšej strany hradbového múru (*foto č. 138*). Priekopa bola tu hneď zasypaná, pričom drobná zástavba vznikala približne pozdĺž bývalej vonkajšej hrany priekopy. Zástavba zároveň vymedzila nové námestie. Šírka parciel bola značne premenlivá a závisela od majetnosti stavebníkov. Avšak aj u menších domov presahovala šírku stredovekých parciel v historickom jadre.

Výstavba budovy Okresného národného výboru spolu s parkom zaplnila priestor bývalého námestia, avšak ešte nezlikvidovala pôvodnú urbanistickú schému. V druhej polovici 20. storočia bol však blok postupne likvidovaný. Ponajprv bola asanovaná zástavba na nároží Hlavnej ulice a námestia, kde vznikla necitlivo osadená výšková budova Domu kultúry, ktorá trvale znehodnotila vstup do historického jadra mesta. Na Hlavnej ulici boli ešte ušetrené 2 najjužnejšie domy. Asanované však boli domy na Kováčskej ulici vrátane hradby. Prezentované nízke murivo hradbového múru tak nahradilo zlikvidovaný originál. V rámci týchto úprav bola očistená a rekonštruovaná polygonálna bašta mestského opevnenia (*foto č. 140*).

Výrazným zásahom do štruktúry bola komplexná asanácia budov pozdĺž námestia a osadenie budovy Okresného výboru KSS (*foto č. 139*) tak, že zlikvidovalo prirodzenú os vedúcu z Vajanského ulice na Levočskú ulicu.

Z celého bloku sú súčasťou pamiatkovej rezervácie len dva domy na Hlavnej ulici (Hlavná ul. č. 144, Hlavná ul. č. 146), jeden dom na Kováčskej ulici (Kováčska ul. č. 2) a prezentovaný hradbový múr s baštou. Ostatná plocha leží v ochrannom pásme. S ohľadom na úplne zlikvidovanú urbanistickú štruktúru územia je už nevyhnutné ponechať jestvujúce

voľné plochy v blízkosti opevnenia, nakoľko prezentované murivo s hradbou v kontexte voľnej plochy má výraznú výpovednú hodnotu.

Severný blok Konštantínovej ulice

Predmetný blok na východnom okraji pamiatkového územia je vymedzený Konštantínovou ulicou, Metodovou ulicou a Kmeťovým stromoradiím. Aj pre tento blok je charakteristická veľkorysá zástavba zo začiatku 19. storočia. Bývalý hradbový múr bol tu zlikvidovaný, čím vznikla pomerne širšia ulica s novo vyčlenenými parcelami siahajúcimi až k vonkajšiemu priekopovému múru, tvoriacemu terénny zlom v konfigurácii mesta. Na vyčlenených parcelách rôznej šírky vznikala postupne zástavba meštianskych domov. Nachádzala sa tu aj synagóga a na južnom konci župné kasárne.

Pôvodná štruktúra územia zostala zachovaná. Rušivým objektom je tu len novostavba po severnej strane bývalých župných kasární, nakoľko takmer úplne zastavali pôvodnú parcelu. Ako mimoriadnu hodnotu bloku treba považovať vonkajší priekopový múr, ktorý už v žiadnom prípade by nemal byť zakrytý ďalšími novostavbami.

Južný blok Konštantínovej ulice

Južný blok Konštantínovej ulice sa nachádza na východnom okraji pamiatkového územia, vymedzený Konštantínovou ulicou, Metodovou ulicou a Kmeťovým stromoradiím. Počiatok urbanizácie v tomto priestore je spojený so záverom 18. storočia, keď k hradbovému múru sa začali pristavovať menšie domčeky. V samotnej priekope sa nachádzal park so záhradnými vilkami. V závere 19. storočia bola celá zástavba aj so zvyškami múrov asanovaná, pričom tu vznikol rozsiahly komplex dievčenského ústavu Sancta Maria (*foto č. 153, 154*).

Tento komplex bol rozširovaný od druhej polovice 20. storočia na južnej strane novostavbami pozdĺž priekopového múru. Mimoriadne hodnotná je dosiaľ voľná plocha priekopy slúžiaca ako ihrisko vymedzená hradbovým a priekopovým múrom vo väzbe na bastión v susednom areáli františkánskeho kláštora.

Plocha mestského opevnenia na juhovýchodnej strane

Zvyšky mestského opevnenia na juhovýchodnej strane mesta tvoria najucelenejšie zachovaný prvok fortifikácie. Po cele 19. storočie sa v zníženom teréne nachádzal park. Až v prvej polovici 20. storočia sa tu postupne vytvárali solitérne stavby kúpaliska (*foto č. 148*). Tie boli v druhej polovici 20. storočia asanované.

Priekopa je voľná vo funkcii otvorenej galérie (Záhrada umenia) – *foto č. 149*. V ďalšom pokračovaní je areál priekopy neudržiavaný. Rušivými prvkami sú solitérny menší dom a na konci úseku nevhodná budova kotolne divadla. Mimoriadna hodnota územia spočíva v jeho nezastavanosti a reštitúcii stavu z 19. storočia, keď slúžil ako park.

Plocha opevnenia v kontakte s Hlavnou ulicou bola zastavovaná od strany Ulice Hurbanistov malými domčekmi do priestoru parkánu od záveru 18. storočia. Túto zástavbu po cca 100 rokoch nahradila monumentálna budova pošty. Na bombardovanej ploche vznikol začiatkom 2. polovice 20. storočia hotel Dukla. Tento areál je potrebné už nevyhnutné rešpektovať a považovať ho ako stavebne uzavretý.

Plocha mestského opevnenia na juhozápadnej strane

Po likvidácii bývalej Dolnej brány v prvej polovici 19. storočia bola na západnej strane predĺženej Hlavnej ulice postavená nová budova, ktorá svojim osadením nadväzovala na radovú zástavbu Hlavnej ulice. Južnejším smerom sa nachádzal až po Jarkovú ulicu ešte hradbový múr aj s ojedinelými domami pristavanými po jeho vonkajšej strane. Priekopa bola

vo väzbe na tieto murované objekty rozparcelovaná na záhradky, v ďalšom pokračovaní zostala ešte voľná až do kríženia s Weberovou ulicou.

V nasledujúcom období dochádza k postupnému zastavovaniu plochy priekopy. Na toto územie sa dostavbou rozšíril areál Grécko-katolíckeho biskupstva (*foto č. 150 – 152*). Západným smerom vznikali domčeky pozdĺž Okružnej ulice. Táto zástavba bola v druhej polovici 20. storočia asanovaná a územie slúži ako parkovisko. Severnejším smerom bola stále voľná plocha slúžiaca ako trhovisko.

V areáli Grécko-katolíckeho biskupstva je nevyhnutné rešpektovať súčasný stav zástavby ako uzavretý. Voľná nezastavaná plocha západne od neho je vymedzená líniami priebehu opevnenia. Reštitúcia zástavby v tejto polohe je už neodôvodnená. Je nevyhnutné zachovať čo najväčší voľný charakter územia a prezentovať líniu opevnenia, vrátane zníženej úrovne priekopy.

Západný úsek opevnenia

V prvej polovici 19. storočia bola úplne voľná plocha priekopy na západnej strane mesta. Severne od križovatky Baštovej s Weberovou ulicou bolo vytvorených 7 parciel, na ktorých vznikli domčeky postavené z vnútornej strany hradieb. Pôvodná prihradbová ulička tak bola posunutá juhovýchodným smerom. Za múrom však priekopa bola voľná až do priestoru Malej bránky, ktorá obojstrannými dostavbami začala slúžiť ako nemocnica. Voľná plocha priekopy však bola až do križovatky so Suchomlynskou ulicou. Až po polovici 19. storočia bol hradbový múr medzi Floriánovou brámkou až po križovatku Baštovej z Tkáčskou ulicou zlikvidovaný, pričom plocha bola rozparcelovaná na stavebné pozemky. Nové domy boli obrátené do Baštovej ulice. Len severne od Floriánovej brány zostala voľná plocha slúžiaca na športové účely (klzisko).

Celá zástavba okrem areálu Floriánovej bránky a niekoľkých objektov pri Weberovej ulici bola v druhej polovici 20. storočia asanovaná. Výrazným novým rušivým prvkom sa stala obrovská hádzanárska hala (*foto č. 192*). Územie južne od hádzanárskej haly ako aj severne od Floriánovej brány je však dosiaľ voľné.

Reštitúcia parcelácie a zástavby v tejto polohe je už neodôvodnená. Je nevyhnutné zachovať čo najväčší voľný charakter územia, prezentovať líniu opevnenia vrátane zníženej úrovne priekopy.

Severozápadný úsek opevnenia

Od záveru 18. storočia boli postupne budované domčeky na Baštovej ulici z vnútornej strany k hradbovému múru. Plocha priekopy zostala ešte voľná. Prestavbou bývalej bašty vznikol ďalší obytný objekt, ktorý v závere 19. storočia po ďalšej prestavbe slúžil ako dom rabína. Dve stavby existovali aj západne od Kumštu. Nová výstavba začala na západnej strane Okružnej ulice smerom k mlynskému náhonu. V druhej polovici 19. storočia sa severná časť územia stala majetkom židovskej obce, ktorá tu buduje svoje náboženské objekty. Južnejším smerom začínajú vznikať pozdĺž Okružnej ulice ojedinelé solitérne objekty. Väčšia časť územia slúžila ako záhradky.

Predmetná plocha bývalého opevnenia sa zachovala v takmer nezmenenej podobe až do súčasnosti bez rušivých zásahov v druhej polovici 20. storočia. Medzi najvýraznejšie hodnoty územia tvorí zástavba na hradbovom múre na Baštovej ulici s miestami viditeľným vonkajším stredovekým lícom hradby so strieľňami a rímsami, ktoré by malo zostať viditeľné. Je nevyhnuté rešpektovať solitérnu zástavbu tohto územia pri zachovanej dominantnej ploche nezastavaného územia, zníženej úrovne priekopy a prezentácie murív opevnenia.

Blok Bosákovej banky

Na začiatku 19. storočia po likvidácii Hornej brány začala vznikať zástavba na predĺženej časti Hlavnej ulice. Na západnej strane bol terén bývalej priekopy zaplnený a vyrovnaný, ukončený mohutným múrom pri mlynskom náhone. Vznikli tu rozsiahlejšie stavby s tradičnou radovou zástavbou, kde na hlavné objekty nadväzovali dvorové krídla. V 20-tych rokoch 20. storočia boli najsevernejšie domy nahradené veľkolepou budovou Bosákovej banky (*foto č. 134*). Urbanistická štruktúra je zachovaná a stavebne uzavretá.

Plocha mimo mestského opevnenia

Súčasťou pamiatkovej rezervácie mimo obvodu mestského opevnenia je aj pás zástavby nachádzajúci sa na východnej strane mesta (*foto č. 145 – 147*). Vytvorený bol najneskoršie v prvej polovici 19. storočia, keď bol vymedzený dvoma okružnými ulicami, z nich Kmeťovo stromoradie malo charakter pešieho ťahu s alejou (*foto č. 137*). V polovici 19. storočia sa tu nachádzali 3 parky so záhradnými vilkami, na juhu boli záhradky. Pás bol uzatvorený zástavbou obrátenou do námestia južného predmestia. V priebehu 19. storočia boli postupne parky redukované. Do dnešných čias sa zachovala jedna záhradná vilka. V severnej časti vznikol ako solitér mohutná stavba katolíckeho gymnázia. Južnejším smerom boli postavené ďalšie grécko-katolícke školské stavby. Aj počas 20. storočia sa tunajšia zástavba postupne zahusťovala.

Priestor bloku medzi Kmeťovým stromoradiem a Vajanského ulicou patrí medzi špecifické formy urbanistickej štruktúry danej prvotným využitím územia ako parkov. Charakteristické sú pre ňu veľké plochy zelene a solitérne stojace stavby.

B.1.4. Charakteristika spôsobu zástavby, hmotová skladba, urbanistická kompozícia a rozsah zachovania historickej štruktúry

B.1.4.1. Vývoj zástavby a súčasný stav zachovania historickej štruktúry (*výkres č. 4*)

Vývoj zástavby v pamiatkovom území

Medzi kľúčové hodnoty pamiatkovej rezervácie Prešov patrí okrem zachovanej pôdorysnej štruktúry a historickej parcelácie aj tradičný spôsob zástavby na jednotlivých parcelách. Aj keď meštianska architektúra bola ovplyvňovaná viacerými činiteľmi, akými sú napr. stav ekonomiky, bohatstvo a postavenie jednotlivých vlastníkov, či dobovými umeleckými a inými módnymi trendmi, cez celé stáročia sa zachovával viac menej jednotný kontinuálny spôsob zástavby. Zástavba bola totiž limitovaná úzkymi pozdĺžnymi stredovekými parcelami.

Tvar parcely tak podmienil vznik radovej meštianskej zástavby. Neberúc do úvahy najchudobnejšie objekty v meste, bol najzákladnejším stavebným prvkom obdĺžnikový dom v celej šírke parcely. Medzi určujúce znaky patrilo aj široký vstup z ulice. Dom bol totiž na prízemí prejazdný až do priestoru dvora. Dvorová zástavba bola závislá od finančných možností, resp. potrieb vlastníka. Na hlavný objekt nadväzovala drevená, resp. murovaná zástavba vo forme na hlavný objekt priamo nadväzujúceho, resp. samostatne stojaceho dvorového krídla. Dvorové krídlo bolo situované zásadne za širší trakt domu, pričom na prejazd nadväzovala voľná plocha dvora. Zástavba sa tak približovala písmenu L. Dom bol takmer vždy prejazdný na južnej strane (u domov s orientáciou V – Z), resp. na západnej strane (u domov s orientáciou S – J). Poloha prejazdu (a tým aj dvora) bola teda limitovaná prírodnými činiteľmi tak, aby dvorové krídlo mohlo byť čo najviac presvetlené, nakoľko dom v zásade nemal okenné, resp. dverné otvory do susednej parcely. U najmajetnejších vlastníkov nachádzame uzavretú zástavbu v tvare písmena C, keď na konci parcely je dvorové krídlo ukončené širším objektom v celej šírke parcely. V prípade, že parcela siahala

do paralelnej ulice, aj v koncovom objekte sa nachádzal prejazd. Tento základný spôsob zástavby, nachádzame nielen u gotických, renesančných, barokových a klasicistických objektoch, ale aj u ďalších stavieb z obdobia historizmu, secesie, dokonca aj funkcionalizmu.

V nasledujúcom texte sa pokúsime podať základné charakteristické črty vývoja zástavby na parcele v rámci jednotlivých stavebných etáp vývoja mesta.

Drevená zástavba v počiatkoch mesta

Najcharakteristickejším znakom prvej etapy vývoja mesta bola drevená meštianska zástavba. Jedinou murovanou stavbou v meste bol na cca 100 rokov farský kostol sv. Mikuláša nachádzajúci sa v strede námestia.

Prvými obytnými stavbami nových osadníkov bol zaiste jednopriestorový obdĺžnikový dom zapustený pod jestvujúcu úroveň terénu. Zrejme zvyšok takéhoto obydlia bol zachytený v dome Hlavná ul. č. 121. Nachádzal sa (tak ako analogické zemnice v iných mestách) pomerne ďaleko od uličnej čiary. Nie je to však nelogické, nakoľko zahĺbený prýbytok tvoril len dočasné provizórium. Po niekoľkých rokoch bol tento objekt nahradený viacpriestorovým dreveným prýbtkom osadeným už približne na uličnej čiare. Vzhľadom k tomu, že bývalá drevená zástavba bola v rovnakej polohe zlikvidovaná murovanými, často podpivničenými stavbami, je len málo pravdepodobné, že by sa podarilo zachytiť výraznejšie stopy týchto drevených domov. Preto bude potrebné venovať mimoriadnu archeologickú pozornosť plochám, kde predpokladáme v prvopočiatkoch existenciu meštianskej zástavby, ktorá bola neskôr nahradená voľnou plochou námestia (Františkánske námestie), resp. záhrady (Svätoplukova ul.).

Na severnej strane parcely si tak môžeme predstaviť tradičný trojpriestorový obytný dom na juhu s voľným priechodom, na ktorý nadväzovali ďalšie drevené hospodárske objekty. Parcelu mohla uzatvárať spočiatku širšia prejazdná stodola tak, ako sa to zachovalo miestami podnes u spišských mestečiek (Hniezdne). Vzhľadom na hustú zástavbu sa priamo ponúkala možnosť prekrytia nielen obytných priestorov, ale aj prejazdu spoločnou strechou. Na Spiši, kde pomerne hustá koncentrácia mestečiek hlboko ovplyvnila aj vidiecke prostredie, sú doložené drevené domy s krytým prejazdom, pričom sú prípady, že prejazd je priamo otvorený do prostredného priestoru čiernej kuchyne. Nemožno preto vylúčiť, že v mestskom prostredí sa vyskytovala „drevená“ obdoba sieňovej dispozície, kde krytý prejazd bol otvorený do pracovných a obchodných častí domu, pričom uzavretá bola len obytná miestnosť v zadnej časti. Rovnako ako u analógií zo spišských lokalít môžeme aj v prípade Prešova uvažovať, že pri výstavbe mohli byť použité aj kombinácie zrubovej (obytné miestnosti) a stĺpikovej konštrukcie (prejazd, prípadná sieň). O využívaní stĺpikovej konštrukcie v stredoveku presvedčivo dokazujú archeologické doklady. V areáli domu Hlavná ul. č. 121 boli vo vrstve z 15. storočia zachytené prepálené hlinené bloky s omazávkami stien, aj s odtlačkami drev.

S mohutným rozvojom mesta, zväčšovaním počtu obyvateľstva, dostatočným zabezpečením poľnohospodárskych produktov prostredníctvom trhu, dochádzalo postupne k poklesu významu poľnohospodárskej produkcie, s ktorou boli spojené zmeny v hmotovej skladbe. Nepochybne sa strácajú, resp. aspoň redukovujú stavby spojené s poľnohospodárskou činnosťou (najmä stodoly).

Premeny zástavby v závere stredoveku

Mimoriadne významným krokom vo vývoji mesta bola výstavba opevnenia v závere 14. – polovici 15. storočia. Obyvatelia mesta, tak mohli už bezpečne investovať aj do komfortnejších obytných stavieb. Najbohatší mešťania začali v strednej časti námestia so systematickou výstavbou murovaných domov. Gotické kamenné domy sú dodnes jadrami nehnuteľných pamiatok na námestí. Mali tradičný obdĺžnikový pôdorys. Častá bola najmä

dispozícia so sieňou v celej šírke domu, vyskytovali sa však aj dispozície s užšou sieňou (nie v celej šírke domu), ako aj bez siene len s prejazdom. Na zúžených parcelách sa nachádzali redukované dispozície s priechodom. Na oboch okrajoch námestia, ako aj vo všetkých ostatných štvrtiach však bola naďalej takmer bezvýhradne drevená zástavba. Avšak aj u objektov na námestí je zrejmé, že na hlavný murovaný objekt nadväzovali po severnej strane umiestnené drevené hospodárske stavby, pričom parcela bola ohradená dreveným plotom na konci s brámkou. Casparova veduta mesta zachytáva ešte v 18. storočí tradičné drevené ploty.

Zdá sa, že v Prešove sa nenachádzali domy s polozapusteným suterénom. Suterény nachádzajúce sa najmä pod prednou časťou domu boli celé pod úrovňou jestvujúceho terénu, pričom boli prístupné okrem vstupu z domu aj samostatným rampovitým vstupom z priestoru námestia. Drvivá väčšina murovaných domov predstavovala prízemné stavby. Časť domov však mohla mať aj zníženú výšku. Architektonicko-historický výskum však poukázal, že výnimočne sa v závere stredoveku nachádzali aj dvojpodlažné murované stavby.

Okrem meštianskych domov sa v meste nachádzali aj ďalšie murované verejné stavby. Z nich sakrálne stavby boli oddelené kamenným múrom vymedzujúcim plochu cintorína. V strednej časti námestia existovali dva kostoly – väčší sv. Mikuláša a menší sv. Štefana. Na južnom konci Slovenskej ulice existoval kostol karmelitov s kláštorom po severnej strane. Či súčasná tradičná štvorkrídlová budova minoritov vznikla prestavbou staršej stavby ukáže až ďalší výskum. Na južnom konci Hlavnej ulice bol pri hradbách ďalší kostol Panny Márie, pri ktorom sa nachádzal špitál. Existovali aj ďalšie murované profánne stavby. Lokalizovať však vieme len (zbúranú) radnicu stojacu na námestí a mestskú vináreň (dnešná radnica).

Úpravy v období renesancie a baroka

V ranom novoveku prežíva Prešov jedno z najdynamickejších etáp rozvoja mesta. Prosperita tunajších obchodníkov a remeselníkov sa pretavila do ďalších prestavieb domov.

Na Hlavnej ulici dochádza k hromadnej výstavbe dvojpodlažných murovaných domov. Pri prestavbách takmer pravidelne dochádzalo k likvidácii siení v celej šírke domu. Drvivá väčšina objektov tak získala prejazdovú dispozíciu. Širší trakt tvoril dispozičný trojtrakt, na oboch koncoch s miestnosťami a v strednej časti od prejazdu s priestorom schodiska vedúceho do suterénov a na poschodie, za ktorým sa nachádzala čierna kuchyňa. Skôr výnimočne boli ponechané sieňové dispozície. Nachádzame ich najmä u väčších objektov vzniknutých na dvoch parcelách, kde sieň s umelecky náročnou úpravou plní najmä reprezentačnú funkciu (Hlavná ul. č. 75, Hlavná ul. č. 86 - s dvoma sieňami, Hlavná ul. č. 106-108). Rešpektované boli aj staršie dispozičné schémy so sieňou nie v celej šírke domu (Hlavná ul. č. 59, Hlavná ul. č. 65, Hlavná ul. č. 71). V ranom novoveku dochádza pri prestavbách výnimočne aj k spájaniu dvoch susedných parciel. K rozľahlejším objektom na spojených parcelách patrili napr. dva domy na ploche neskoršieho mestského hostinca Hlavná ul. č. 50, ďalej domy Hlavná ul. č. 62, 72, 75, 81 (fara), 86, 106 - 108. Niektoré domy ukončovala vysoká murovaná atika. Na východnej strane mesta mali atiku prinajmenšom domy Hlavná ul. č. 46, dom na severnom okraji dnešného objektu Hlavná ul. č. 50, ďalej domy Hlavná ul. č. 66, v súvislom rade domy č. 80-90 a dom č. 124. Na západnej strane námestia sú na Casparovej vedute mesta čitateľné atiky u domu tvoriaceho dnes severnú časť domu č. 93, ďalej u domov č. 81, v súvislom rade Hlavná ul. č. 73 - 63, ako aj u domov č. 59 a 53.

Na celej ulici však neboli výhradne len dvojpodlažné murované stavby. Na východnej strane mesta zostali prízemné domy na južnom konci III. štvrte námestia (Hlavná ul. č. 28-32), na západnej strane mesta na južnom konci IV. štvrte (Hlavná ul. č. 23 - 31), ako

aj na severnom konci I. štvrte (Hlavná ul. č. 121,123,127,129). Na ploche domu č. 125 bola v druhej polovici 18. storočia prieluka, nepochybne po drevenom dome.

Chudobnejšia zástavba bola v južnej časti Hlavnej ulice patriacej do štvrti Hungarorum, kde bol vyrovnaný pomer medzi prízemnou a poschodovou zástavbou. Dvojpodlažné domy boli zaiste objekty Hlavná ul. č. 4, 6, 8 (južná časť neskoršie spojeného domu), 10, 12, 14, 16, 20 (severná časť neskoršieho spojeného domu), na západnej strane domy Hlavná ul. č. 9, 11, 15 (jeden z troch neskoršie spojených domov), 17 (severná časť neskoršie spojeného domu) a 19. Na ploche južnej časti domu Hlavná ul. č. 20 bola ešte v polovici 18. storočia prieluka poukazujúca nepochybne na miesto bývalého dreveného domu. Prízemné domy na Hlavnej ulici mali väčšinou kryté aj prejazdy, avšak v jednom prípade – u prízemného domu Hlavná ul. č. 18 bol prejazd voľný.

Za hlavným objektom pokračovala zástavba vo forme dvorového krídla. Na Casparovej vedute mesta sú zachytené na Hlavnej ulici výnimočne parcely len s hlavným objektom. U drvinej prevahy domov pokračovala zástavba formou tradičného dvorového krídla. Na základe vizuálnych obhliadok ako aj čiastkových pamiatkových výskumov je zrejmé, že len menšia časť dvorových krídiel bola murovaná. Dvorové krídlo bolo zásadne situované za širším traktom. Zvyčajne predstavovalo samostatne stojacu stavbu. Dvorová zástavba bola pritom značne variabilná. Najčastejšie boli krídla situované hneď za hlavným objektom, nechýbajú však doklady dvorových krídiel až na konci parcely. Skôr ojedinele dvorové krídlo zaberalo celú dĺžku parcely.

Parcely boli na paralelnej ulici ukončené drevenou alebo murovanou brámkou, v ojedinelých prípadoch nachádzame na konci parciel aj dvorové krídla s krytým prejazdom.

Skôr ojedinele sa vyskytujú murované uzavreté dispozície zástavby (Hlavná ul. č. 115). V tesnom susedstve hlavného objektu je situované za širším traktom domu pôvodne samostatne stojace dvorové krídlo siahajúce takmer až po koniec parcely, kde je uzavreté širším objektom v celej šírke parcely s prejazdom. Celkový tvar zástavby bol tak v tvare písmena C. Koncový objekt však nebol na uličnej čiare a západne od murovaného ukončenia objektu bola ešte menšia plocha dvora. Podobný spôsob uzavretej murovanej zástavby nachádzame aj u domu Hlavná ul. č. 39. Na hlavný objekt nadväzuje krátke murované krídlo s ukončením v celej šírke parcely s prejazdom. Uzavretá zástavba v tvare C však nesiahala ani do polovice hĺbky parcely. Uzavretú murovanú zástavbu nachádzame aj u najreprezentatívnejšieho renesančného objektu – Rákocziho paláca (Hlavná ul. č. 86). Na široký obdĺžnikový dom v rozsahu 2 parciel nadväzuje na južnej strane situované široké dvorové krídlo v rozsahu celej jednej parcely obrátené do dvora pôvodne otvorenou arkádou v rozsahu dvoch podlaží. Zástavba bola ukončená približne v strednej časti parcely objektom v celej šírke parcely s prejazdom. Je zrejmé, že uzavretou zástavbou s dvorom sa sledovalo oddelenie hospodárskej časti dvora nachádzajúcej sa na samom konci parcely.

V 18. storočí sa na Hlavnej ulici výrazne vynímal nový objekt – palác rodiny Klobušických. Šľachtická stavba prináša do mestského prostredia nový typ meštianskej zástavby. Veľkorysému projektu museli ustúpiť viaceré drevené a murované stavby. Na ploche združených parciel bol postavený uzavretý štvorkrídlový objekt s átriom. Zástavba však znovu nesiahala do paralelnej ulice. Tak za zadným krídlom zostala plocha dvora slúžiaca ako hospodárske zázemie.

Samostatnú skupinu objektov tvorili verejné stavby. Voľne stojace objekty sa totiž nemuseli prispôbovať meštianskej zástavbe. Osobitnú štruktúru tvoril komplex bývalého špitálskeho kostola, ktorý držali v 18. storočí minoriti. Kostol bol v istom odstupe od radovej zástavby a priliehal k nemu pomerne široký dvor. Minoriti zmenili orientáciu starého kostola tak, aby svojim priečelím dominoval na námestí. Južne na kostol nadväzovala mierne nepravidelná uzavretá dispozícia kláštora. Samostatne stojacimi objektmi boli na námestí farský kostol sv. Mikuláša, kostol postavený pôvodne pre maďarských evanjelikov, dvojpodlažná budova škola s vysokou atikou. Novou dominantou mesta sa stala dvojpodlažná

budova evanjelického kolégia. Pôvodne trojkriдловý objekt uzatváral na juhu múr. Južne od kostola bol druhý komplex k sebe pristavaných budov komplexu radnice.

Verejné stavby v radovej zástavbe museli dodržiavať jej tradičnú štruktúru. Medzi najvýznamnejšie takéto stavby patril objekt bývalej mestskej vinárne (Hlavná ul. č. 73). Dom bol rozšírený až do priestoru ulice s podjazdom prepájajúcim námestie s Floriánovou ulicou. Za hlavným objektom nasledovala voľná plocha dvora uzavretá pomerne dlhým dvorovým, ešte stredovekým krídlom, ktorý si zachovalo gotické členenie fasády. Voľná plocha dvora na južnej strane bola uzavretá murovaným plotom s bránou.

Pôvodne verejnou stavbou v radovej zástavbe bol aj dom Hlavná ul. č. 64 – bývalé krámiky. Od ostatných meštianskych domov sa líšil centrálnou situovaným prejazdom, z ktorého boli prístupné na oboch stranách malé vydelené obchodné priestory.

Vzhľadom na chudobnejšie obyvateľstvo, mala zástavba na vedľajších uliciach oproti námestiu redukovaný tvar. Na Slovenskej ulici v ranom novoveku dochádza k výstavbe murovaných domov. Drevené domy však miestami existovali aj naďalej. V 18. storočí tu stáli ešte prevažne prízemné domy. Miestami sa nachádzali už aj dvojpodlažné domy - 5 v južnom, 5 v strednom a 1 v severnom bloku. Nemožno ich však identifikovať so súčasnými objektmi (tak renesančný dvojpodlažný dom Slovenská ul. č. 54 je zaznamenaný na Casparovej vedute ako prízemný). Niektoré domy zase boli postavené ako dvojpodlažné, avšak neskoršie boli znížené (viď zachované renesančné schodiská v prízemných domoch Slovenská ul. č. 26, 86 - severná časť domu). Medzi najvýznamnejšie objekty patril poschodový dom postavený na dvoch parcelách ukončený atikou na ploche severnej časti dnešného Župného domu. Prevažujúce prízemné domy mali krytý prejazd, voľné prejazdy boli však u štyroch domov na južnej strane.

Podľa Casparovej veduty parcely už neboli prejazdne k prihradbovej uličke, ale boli rozdelené na nepravidelné záhradky s hospodárskymi stavbami vo vnútrobloku ako aj pri prihradbovej uličke, čo je však v rozpore s prejazdnými zachovanými parcelami na katastrálnej mape z roku 1869. V každom prípade za hlavným objektom sa len miestami nachádzali kratšie dvorové krídla. Len v ojedinelom prípade išlo o murované stavby (Slovenská ul. č. 54).

Samostatným solitérnym komplexom bol areál františkánskeho kláštora, tvorený kláštorným kostolom, po severnej strane s uzavretou dispozíciou trojkriдловého kláštora a voľnej záhrady.

Južne od františkánskeho kláštora bola v 18. storočí založená rozsiahla záhrada rodiny Klobušických, južne od nej sa nachádzalo zopár malých, zrejme drevených domčekov na malých úzkych parcelách.

Na Svätoplukovej ulici bola v ranom novoveku prevažujúca drevená zástavba, ale ojedinele tu začali vznikať aj murované domy (Svätoplukova ul. č. 9). Zástavbu tu teda tvorili najmä drevené domy s krytým, či voľným prejazdom.

Rovnako aj v západnej časti rezervácie v ranom novoveku prevažovala jednoduchá forma zástavby. Viac na význame získali domy na frekventovanejšej Floriánovej ulici. Niektoré domy sa totižto na tejto ulici začínajú prestavovať aj do kameňa.

Inak tomu bolo na Jarkovej ulici, kde zástavba mala naďalej drevený charakter. Na Casparovej vedute je zachytených množstvo prieluk, kde pôvodne nepochybne stáli drevené domy. Ojedinelé murované domy tu síce vznikli aj v 17. storočí (Jarková ul. č. 85), k hromadnejšej výstavbe však nastáva od 18. storočia (Jarková ul. č. 35, 65, 73, 75, 91). Drevená zástavba však naďalej pretrvávala. Vzhľadom k tomu, že domy obývali chudobní remeselníci, zástavba na parcele pozostávala len z domu postaveného na uličnej čiare. Na Casparovej vedute absolútne chýbajú dvorové krídla. Vyskytovali sa kryté, ako aj voľné prejazdy do dvorov. Dvory boli zväčša prázdne, ohraničené drevenými plotmi a užívali sa najmä ako záhradky.

Z drobnej zástavby sa v 18. storočí vynímali tri šľachtické rezidencie. Najokázalejším bol palác rodiny Pulszkých (Jarková ul. č. 75). Murovaná zástavba postavená v rozsahu 4 stredovekých parciel nesiahala ani do polovice hĺbky parcely. Dvojpodlažná štvorkrídlová stavba mala uzavretú dispozíciu s átriom uprostred. Palác sa však otváral malou vežovitou bránou s prejazdom na západnej strane do záhrady. Rodina Pulszkých v blízkosti vlastnila aj ďalšiu kúriu postavenú v rozsahu troch parciel (Jarková ul. č. 79). Typická trojkrídlová baroková zástavba sa nádvorím priamo otvárala do rozľahlého parku.

Poslednou treťou stavbou bol objekt postavený v rozsahu troch parciel v areáli Jarková ul. č. 49. Z Casparovej veduty možno vidieť zástavbu uzavretú západným krídlom do obdĺžnika s vnútorným nádvorím. Západne sa nachádzala rovnako záhrada.

Vývoj zástavby počas prestavby mesta v závere 18. – prvej polovici 19. storočia

Najcharakteristickejším znakom tejto významnej etapy stavebného vývoja mesta bola kontinuita. Pri početných prestavbách, nadstavbách a dostavbách domov dochádza totiž k využitiu dovtedajších stavebných murovaných konštrukcií. Pri prestavbách domov sa hľadelo na poskytnutie väčšieho komfortu bývania a bezpečnostné protipožiarne opatrenia. Zrejme už formou nariadenia bolo zakázané stavať z dreva. Do polovice 19. storočia boli všetky bývalé drevené stavby nahradené murovanými objektmi. V neskoršom období tu zostali len výnimočne menšie drevené kôlne. Pri prestavbách domov dochádzalo postupne k likvidácii pôvodných striech a ich nahradenie novými strechami s hrebeňom rovnobežným so smerom ulice s protipožiarinými štítovými múrmi od suseda.

Na Hlavnej ulici dochádza viac menej len k úpravám jestvujúcich objektov. Funkcia prejazdov ostávala naďalej nezmenená. V prípade zjednotenia dvoch domov, však jeden prejazd bol znefunkčnený a poväčšine priečkami predelený na miestnosti. Medzi časté úpravy patrila prestavba jestvujúceho schodiska, resp. výstavba nového schodiska za hlavným objektom už vo väzbe komunikácie na pavlač dvorového krídla. Hromadne dochádza k likvidácii kúrenísk čiernych kuchýň a výstavbe nových komínových telies tak, aby mohlo byť vykurovaných čo najviac miestností na poschodí domu. Objekty dostávajú novú úpravu fasád. Domy najbohatších mešťanov mali bohato členenú fasádu ukončenú murovanými štípmi. Pokračuje tendencia spájania domov (na ploche dvoch parciel vznikli domy Hlavná ul. č. 8, 20, 90, 92, 15, 21, 33, 45, 77, 79, 93, 97, 101, 103, 117). Zlúčením s menším domom sa prestavala aj fara, dostavbou do prihradbovej ulice sa rozšíril objekt domu Hlavná ul. č. 129, rozšírením do priestoru ulice s podjazdom dom Hlavná ul. č. 23. Na ploche troch stredovekých parciel sa nachádzali domy Hlavná ul. č. 67 a 75. Pôvodná radnica v strede námestia bola zrušená a presunutá do súčasného objektu. K významným rozľahlejším objektom v meste patrila mestský hostinec (Hlavná ul. č. 80). Vznikol spojením dvoch širších a jedného užšieho domu.

Výnimočne dochádza na Hlavnej ulici aj k nadstavbám domov o tretie nadzemné podlažie (Hlavná ul. č. 57 - 63, 69 - 71). Všetky drevené stavby vo dvore boli nahradené murovanými dvorovými krídlami, ktoré sú pravidelnou súčasťou zástavby na parcelách. Forma zástavby bola u jednotlivých parciel v detaile značne variabilná. Zostáva však naďalej pravidlo, že na funkčný prejazd nadväzuje voľná plocha dvora s prechodom až do paralelnej ulice. Skôr výnimočne sa objavuje zástavba len vo forme kratšieho krídla siahajúceho cca do polovice hĺbky parcely. Oveľa častejšia je existencia dvoch krídiel jedného v nadväznosti na hlavný objekt, ďalšieho na konci parcely. Avšak už nie sú výnimočné ani dvorové krídla po celej dĺžke parcely.

Nechýbajú doklady uzatvorenej zástavby. Podobne ako v predchádzajúcom období sa znovu uplatňuje uzavretá zástavba v tvare písmena C, za ktorou je ešte plocha dvora nezriedka ešte aj s ďalšími menšími krídlami (Hlavná ul. č. 12, 66, 82, 122, 51, 53, 63, 103, 107, 117).

Niekedy sa vyskytuje redukovaná uzavretá dispozícia s hlavným objektom, priečne situovanou stavbou tiež s prejazdom avšak bez postranného dvorového krídla (Hlavná ul. č. 20, 62).

V tomto období už častejšie nachádzame aj uzavretú dispozíciu na celej parcele (Hlavná ul. č. 36, 60, 100, 102, 15, pôvodne samostatný dom tvoriaci severnú časť domu č. 45, 69, 71, 75, 77, 81, 95, 97, 125, 129). Uzavretú zástavbu nachádzame aj u nepriebežných (Hlavná ul. č. 22), resp. vtedy sa rozdeliacich parciel (Hlavná ul. č. 38).

Na parcelách združených domov sa objavujú nové varianty zástavby. Združená parcela niekedy umožnila výstavbu dvoch dvorových krídiel (Hlavná ul. č. 50, 80, 90, 33, 75, 123), resp. širších dvorových krídiel v rozsahu celej parcely, výnimočne aj širších (Hlavná ul. č. 8, 50, 70, 108, 61, 67, 75, 77, 103).

Parcely boli ukončené na paralelnej ulici murovaným plotom s brámkou, s brámkou vedľa dvorového krídla, resp. brámkou vedúcou do prejazdu krídla.

K novým výrazným dominantám mesta sa stala mohutná bloková budova reduty postavená v dvore mestského hostinca.

Oveľa jednoduchšie formy zástavby sa vyskytovali na Slovenskej ulici. Posledné drevené domy boli nahradené murovanými stavbami, pričom pri početných prestavbách dochádza aj k nadstavbám prízemných domov. Prízemné domy však naďalej prevažovali, posledné voľné prejazdy však boli prekryté. Len ojedinele dochádzalo k spájaniu domov (Slovenská ul. č. 8). Novou dominantou ulice sa však stal dvojpodlažný objekt monumentálneho Župného domu.

S výnimkou ojedinelých prípadov na hlavný objekt nadväzovali pravidelne aj dvorové krídla. Väčšinou boli však krátke, siahajúce cca do polovice parcely. Niekedy bolo na konci parcely postavené ďalšie menšie samostatné krídlo. Uzavretá dispozícia v tvare C je výnimočná (Slovenská ul. č. 42, 44), v ďalších dvoch prípadoch súvisí s krátkymi parcelami (prvý najjužnejší asanovaný dom, Slovenská ul. č. 4, 92). Aj na Slovenskej ulici nachádzame doklad, že po odčlenení konca parcely vzniká uzatvorená neprejazdná dispozícia (Slovenská ul. č. 52).

Osobitnú objektovú skladbu mal areál Župného domu. Na pomerne širokej združenej parcele vznikla pravidelná uzavretá dispozícia. Na hlavný objekt nadväzovali po oboch koncoch parcely pomerne široké krídla ukončené priečnym krídlom pri prihradbovej ulici. Pomerne rozsiahle nádvorie bolo rozdelené ďalším priečnym krídlom na dve átriá.

Vážnym porušením systému dovtedajšej zástavby došlo výstavbou ďalšej verejnej stavby osadenej v šírke viacerých parciel do vnútrobloku za domami Slovenská ul. č. 70-74.

Zástavba na Ulici Hurbanistov bola veľmi jednoduchá. Pozostávala z jednoduchých obdĺžnikových domov s krytým, alebo voľným prejazdom, pričom na niektoré objekty nadväzovali aj kratšie dvorové krídelká. Na severnej strane bloku sa stále nachádzal rozľahlý park, pozdĺž Svätoplukovej ulice však už vznikali domy s dlhšou stranou rovnobežnou so smerom ulice.

Malé prízemné domčeky zostávali na Svätoplukovej ulici. Niektoré mali ešte aj voľný priechod do dvora. Väčšina objektov mala krátke dvorové krídlo, u objektu Svätoplukova ul. č. 8 je uzavretá dispozícia v tvare písmena C. Združením drobných parciel na nároží Svätoplukovej a Hlavnej ulice vznikla obdĺžniková dispozícia zástavby s malým átriom uprostred.

Najmenej zastavaná bola západná časť mesta s blokmi zástavby na Jarkovej ulici. Dochádza tu k hromadnej výstavbe murovaných domov, ktoré nahradili ich drevených predchodcov. Avšak ešte aj v polovici 19. storočia sa ojedinele stretávame s voľnými prielukami, kde ešte neboli postavené murované domy. Takmer bezvýhradne stáli na Jarkovej ulici prízemné domy v rozsahu jednej úzkej parcely. V niektorých prípadoch (zvlášť na južnom a severnom okraji) mali domy len voľné nekryté prejazdy.

Rozsiahlejšie stavby boli len výnimočné. K starším trom objektom pribudlo 5 stavieb. Na ploche troch parciel stál dom Jarková ul. č. 87. Zástavba bola tvorená po oboch okrajoch parcely dvoma tradične kolmo orientovanými domami so spoločnou plochou dvora. Podobná dispozícia bola u objektu Jarková ul. č. 51. K šľachtickým rezidenciám pribudla bloková kúria v rozsahu troch parciel nezvykle zapustená do vnútra parcely (na ploche objektu Jarková ul. č. 41). Na objekt nadväzoval park, ktorý svojou plochou zasahoval za areály domov Jarková ul. č. 43-47. Na ďalších dvoch spojených parcelách vznikli domy dlhšou stranou rovnobežnou so smerom ulice (Jarková ul. č. 33, 45). V drvivej väčšine prípadov zástavbu na parcele tvoril len jeden obytný dom. Niekedy za hlavným objektom sa nachádzalo kratšie dvorové krídlo. S výnimkou 5 objektov s parkami, žiadne domy nemali už prieběžnú parcelu do prihradbovej ulice. Severne od Tkáčskej ulice sa nachádzal aj samostatný park so záhradnou vilkou.

Na Floriánovej ulici boli posledné drevené stavby nahradené murovanými objektmi. Na území prevládali jednoduché prízemné domy. V dvoch prípadoch stáli domy na dvoch parcelách (Floriánova ul. č. 4, 5), z nich druhý bol poschodový.

Na parcele nachádzame rôznorodé formy zástavby. Výnimočne bol na parcele len hlavný objekt, charakteristické sú kratšie, či na celú parcelu siahajúce dvorové krídla. Pri dlhších krídlach dochádza k uzatvorenej zástavbe v tvare písmena C (Floriánova ul. č. 7-13, 4-8), prípadne redukovaná forma uzavretej zástavby pozostávajúcej s hlavného objektu a ďalšieho priečneho dvorového krídla na konci parcely (Floriánova ul. č. 2, 5).

Najjednoduchšie formy zástavby nachádzame na priečnych uliciach. Na Špitálskej ulici sú domy na celej ploche malej parcely, resp. s miernym ustúpením, čím vznikol netypický dvorček susediaci s ulicou. Na Metodovej ulici boli na južnej strane domy na celej ploche parcely, na severnej strane aj s krátkymi dvorovými krídlami. Na severnej strane Weberovej a Tkáčskej ulici sa striedali pozdĺžne orientované domy a voľné dvory. Osobitnou bola zástavba na južnej strane Tkáčskej ulice. Domy boli tradične kolmo orientované na smer ulice, na ne však nadväzovali v pravom uhle dvorové krídla, pred ktorými boli pri ulici menšie dvorčeky.

Najchudobnejšia forma zástavby bola realizovaná v styku s opevnením. K šírkoovo redukovanému murivu hradby boli pristavané malé obdĺžnikové prízemné domčeky s vonkajšej, resp. vnútornej strany hradby. Súčasťou domov sa stali niekedy aj bývalé bašty opevnenia. Všetky domy postrádali dvory. Takáto zástavba sa nachádzala na Kováčskej ulici, južnej časti Konštantínovej ulice, na južnom konci Ulice Hurbanistov, na Holubej ulici, na Baštovej ulici na krátkom úseku za križovatkou s Weberovou ulicou, ako aj v dvoch úsekoch tejto ulice na severozápadnom okraji mesta.

Plocha priekopy bola užívaná ako záhrady, len na štyroch miestach došlo k jej zasypaniu a využitiu pre novú zástavbu. Nová zástavba po likvidácii Hornej brány sa realizovala na severnom konci Hlavnej ulice, ďalej pozdĺž vonkajšej hrany priekopy na severovýchodnej strane vytvoriac tak južný blok námestia horného predmestia, na severnom konci Konštantínovej ulice a v južnom predĺžení Hlavnej ulice. Domy boli stavané na nerovnakých parcelách, širších však ako parcely v meste. Aj na týchto nových parcelách môžeme konštatovať tradičný spôsob zástavby. Prízemné, resp. poschodové domy mali stále prejazdy, resp. priechody do dvorov. Zástavba na parcele bola rôznorodá. Nachádzame jednak schémy len s obdĺžnikovým domom, ďalej zástavbu v tvare písmena L (s jedným dvorovým krídlom), v tvare písmena U (s dvoma dvorovými krídlami), výnimočne aj štvorkrídlové dispozície s átrium. V južnom úseku Hlavnej ulice vznikla prízemná budova dlhšou stranou orientovaná k ulici. Rozľahlejšie stavby boli hlavne na severnom konci Hlavnej ulice. Na Konštantínovej ulici sa vynímali trojkrídlová prízemná budova kasární a bloková stavba synagógy.

Na ploche medzi Kmeťovým stromoradím a Vajanského ulicou sa nachádzali parky s malými soliternými vilkami.

Menšie úpravy v období druhej polovice 19. – polovice 20. storočia

Zrýchlený vývoj na konci 19. storočia sa našťastie výraznejším spôsobom nedotkol historického jadra mesta. Tunajší stavebný fond zostáva zväčša naďalej zachovaný. Zmeny vidíme zvlášť vo funkčnom využití. Nakoľko plochy výroby sa presúvajú mimo centra, strácajú na význame pôvodné široké prejazdy. Niekedy tak široké vstupy sú nahradené užšími dverami. Len menšie úpravy sa realizujú vo vnútri objektu. Prízemie sa začína využívať na obchodné účely, s čím súvisí úprava fasád na prízemí s novými vstupmi a užšími, či širokými výkladcami. Podobne ako v predchádzajúcom období, dochádza k prestavbám bývalých úzkych renesančných schodísk. Niekedy sa nové schodiská umiestňujú netypicky už do bývalých prejazdov domov. Bývalé dvorové krídla sa prestavujú na pavlačové bytové domy. Nepočítané asanácie a výstavba nových objektov v meste súvisí s novými reštauračnými, ale predovšetkým školskými budovami.

Na Hlavnej ulici dochádza ojedinele ešte aj k nadstavbe niektorých budov (Hlavná ul. č. 74, 80, 45). O tretie podlažie sa nadstavuje evanjelické kolégium na námestí. Umelecky pôsobivým sa stal aj objekt radnice rovnako nadstavaný o ďalšie podlažie. K asanácii a výstavbe nových objektov došlo u dvoch reštauračných objektov (Hlavná ul. č. 13, Svätoplukova ul. č. 1) a jedného trojpodlažného obchodného funkcionalistického objektu firmy Baťa (Hlavná ul. č. 54).

V dvorovej časti dochádza k postupnému zahusťovaniu zástavby v tradičných schémach dvorových krídiel za podmienky zachovania plochy dvora a čoraz častejšie stavaných budov na konci parcely uzatvárajúcich zástavbu. V niektorých prípadoch sa objekty pri paralelných uliciach vyčleňujú ako samostatné domy na novo vyčlenených parcelách. Dvorové krídla sú takmer pravidelne dvojpodlažné bytové domy vyúsťujúce do Slovenskej ako aj Jarkovej ulice.

Na Slovenskej ulici pokračuje tendencia nadstavieb o druhé nadzemné podlažie. Dvojpodlažné stavby tak už mali mierne nadpolovičný podiel, prízemné stavby prevládali skôr na severnom a južnom konci. Vo vnútri parciel pokračujú dostavby dvorových krídiel v tradičných formách zástavby. Jediným novým rušivým objektom bola väčšia blokovaná stavba osadená do hĺbky nepravidelnej parcely na rozhraní Kováčskej a Konštantínovej ulice.

Zmenami prešla aj Svätoplukova ulica, kde sa domy rovnako nadstavujú o druhé podlažie, ba dokonca tu vzniká aj trojpodlažný objekt (Svätoplukova ul. č. 3). Na severnej strane vzniká mohutná blokovaná stavba kina Olympia. V bývalom areáli záhrady Klobušických vznikajú dve nové širšie blokované poschodové stavby evanjelickej cirkvi, z toho budova pozdĺž Svätoplukovej ulice bola až trojpodlažná. Na Ulici Hurbanistov nedochádza k žiadnym výraznejším zmenám. Nový dvojpodlažný objekt bol postavený za Klobušickým palácom.

Výraznejší stavebný rozmach nastal na Jarkovej ulici. Tu dochádza k výstavbe nových, resp. nadstavbe starších objektov, avšak za rešpektovania pôvodnej parcelácie, resp. spôsobu zástavby. Na východnej strane do Jarkovej ulice už pomerne často vyúsťovali dvojpodlažné objekty nových bytových domov. Ale aj na západnej strane ulice dochádza k nadstavbe objektov o ďalšie podlažie (Jarková ul. č. 89, 79, Špitálska 1, Jarková ul. č. 67, 61, 53, 47, 37, 27, 25, 23, 21). Prízemná zástavba však na ulici naďalej prevažovala. V tomto kontexte možno ako nevyváženú charakterizovať výstavbu piatich trojpodlažných stavieb, dvoch na západnej (Floriánova ul. č. 2, Jarková ul. č. 49) a troch na východnej strane ulice (Jarková ul. č. 26, 16, Weberova ul.).

K výraznejším novým objektom na priečných uliciach bola výstavba bytového domu na Floriánovej ul. č. 2 za domom Hlavná ul. č. 75. Na Weberovej ulici sa zahusťovala štruktúra do radovej zástavby s prevažujúcimi prízemnými domami. Prízemná zástavba naďalej dominovala na Tkáčskej, Suchomlynskej a Špitálskej ulici.

Výraznejšie zmeny je možné vidieť na bývalých prihradbových uličkách. Na južnej strane Konštantínovej ulice vzniká rozsiahly dvojpodlažný komplex dievčenského ústavu Sancta Maria s pôdorysom v tvare F, ako aj neproporčný vysoký trojpodlažný objekt učiteľského ústavu v rozsahu viacerých parciel. Novou dominantou sa stala nová prestavaná synagóga.

Žiadne výraznejšie zmeny nezaznamenávame na Baštovej ulici. Vzniká tu len nová prízemná zástavba v polohe priekopy na západnej a juhozápadnej strane. Rozsahom širšie prízemné stavby boli postavené v priestoroch zrušených parkov na východnej strane ulice.

Výraznejší stavebný ruch nastal v priekope opevnenia na severozápadnej strane, kde vznikajú náboženské objekty židovskej obce. Novou dominantou sa tu stáva predovšetkým objekt ortodoxnej synagógy.

Nové stavebné zmeny nastali aj v priestore Kmeťovho stromoradia. Vznikajú tu celkovo až tri nové školské stavby. Postavené sú však ako solitéry pri zachovaní dominantných plôch zelene.

B.1.4.2. Súčasný stav zachovania historickej štruktúry

Obdobie 50-tych až 80-tych rokov 20. storočia predstavovalo jedno z najzhubnejších období vo vývoji pamiatkovej rezervácie Prešov. V tomto čase dochádzalo k systematickým asanáciám dvorových krídiel, ale aj blokov historickej zástavby na Jarkovej a Slovenskej ulici. Len prevrat v roku 1989 zabrzdil úplnú likvidáciu historickej štruktúry v južnej časti Jarkovej ulice. Novodobá výstavba nerešpektovala uličnú čiaru, parceláciu, tradičný spôsob zástavby, jej hmotovej skladby, vrátane výšky. Takmer všetky objekty vzniknuté v uvedenom období sú rušivými prvkami v pamiatkovom území.

Hlavná ulica – II. mestská štvrť

Blok bývalej II. mestskej štvrte má pôvodnú historickú štruktúru na západnej strane. Do námestia je v plnej miere zachovaná radová zástavba 33 dvojpodlažných meštianskych domov na pôvodných historických parcelách (Hlavná ul. č. 80-142, Kováčska ul. č. 1). Len v prípade dvoch domov (Hlavná ul. č. 102-104) ide o novostavby zo začiatku druhej polovice 20. storočia postavené na mieste dvoch spadnutých domov. Zachovaním tradičných hmôt, pôvodnej parcelácie ako aj šikmými sklonmi strechy sú nenásilne vkomponované do historickej štruktúry. Všetky domy obrátené do námestia sú národnými kultúrnymi pamiatkami a patria medzi najvýznamnejšiu súčasť pamiatkového fondu rezervácie. V bloku prevažujú domy postavené na pôvodnej stredovekej parcele. Zmeny v historickej parcelácii sú badateľné najmä na niektorých objektoch na južnej strane, teda v centrálnej časti námestia. Tu sa vyníma aj blok stavieb ukončených vysokými atikami (Hlavná ul. č. 82-92). Výstavným objektom v bloku je Rákocziho palác (Hlavná ul. č. 86), u ktorého sa zachovalo v nadväznosti na hlavný objekt aj dvojpodlažné dvorové krídlo s uzavretou dispozíciou zástavby. K výtvarne najhodnotnejším domom v severnej časti ulice patria aj pôvodne samostatný dom Hlavná ul. č. 106 - 108, ako aj dom Hlavná ul. č. 126. Novodobé úpravy parterov sú realizované zväčša primeraným spôsobom. Rušivé je len veľkoplošné sklenené členenie parteru domu Hlavná ul. č. 96. Diskutabilné je aj osadenie sklenených výplní bez drevených rámov, ktoré výrazne zväčšili otvory domu Hlavná ul. č. 92. Cudzím prvkom sú aj dosiaľ nepočítané vikiere na strechách obrátených do námestia (Hlavná ul. č. 104, 120).

Výraznou urbanistickou stratou bola likvidácia dvorových krídiel. Pôvodná zachovaná štruktúra dvorového krídla siahajúceho až do Slovenskej ulice je už len u jediného objektu (aj to v havarijnom stave – Hlavná ul. č. 124). U nadpolovičnej väčšiny domov boli dvorové krídla zlikvidované úplne. U zostávajúcich objektov boli ponechané krátke relikty dvojpodlažných krídiel nadväzujúcich na hlavný objekt zasahujúcich nanajvýš do prostriedku bývalých parciel. V pôvodnej, resp. prestavanej podobe sa uchovalo 6 koncových domov

obrátených do Slovenskej ulice. Z nich tri objekty, svojou úpravou fasád, resp. zachovanou dispozíciou by mohli byť súčasťou pamiatkového fondu (za domami Hlavná ul. č. 118, 122, 124). Z toho objekt za domom Hlavná ul. č. 124 patrí k ojedinelým ešte renesančným domom na západnej strane Slovenskej ulice.

Na bočných uliciach boli asanované úplne domy obrátené do Kováčskej ulice. Zachované však ostali tri historické domy na Metodovej ulici, ktoré sú národné kultúrne pamiatky. Rozpačitá je však úplne novodobá (aj keď luxusná) úprava fasády prostredného objektu, nezohľadňujúca historické vnútro domu.

Trvalým znehodnotením prostredia Slovenskej ulice bola výstavba piatich novostavieb. Na nároží Kováčskej a Slovenskej ulice sa nachádza trojpodlažný dom v rozsahu asanovanej zástavby na Kováčskej ulici, v pokračovaní na Slovenskej ulici v rozsahu 9 historických parciel. Vo vnútrobloku je krčkom prepojený s rušivou blokovou obdĺžnikovou stavbou. Päť zachovaných parciel so štyrmi domami oddeľuje tento objekt od ďalšej skupiny troch novodobých objektov v rozsahu 3, 4 a 3 parciel. Dve severnejšie domy architektúrou tvoria jeden celok. Výškovo dominantné stavby sú posilnené dlhými súvislými vikiermi, ktoré budia dojem 4. podlažia. Len najjužnejší najmladší dom má snahu mať istý vlastný výraz. Na oba krajné domy nadväzujú síce kolmo situované dvorové krídla avšak bez rešpektovania pôvodnej parcelácie. Posledným rušivým objektom je blokovaná dvojpodlažná novostavba múzea osadená do hĺbky parcely za domami Hlavná ul. č. 88 - 90.

Vzhľadom na vyššie uvedené asanácie a realizácie rušivých objektov, je historická štruktúra na východnej strane v zúboženom, reliktnom stave. Vzhľadom k tomu, že štyri novostavby zaberajú viac ako polovičnú plochu územia obráteného do Slovenskej ulice je mimoriadne dôležité trvať pri nových dostavbách na Slovenskej ulici na zachovanie pôvodnej parcelácie a realizovať dvorové krídla v tradičných hmotách vo väzbe na objekty z Hlavnej ulice. Zmiernenie doterajších rušivých prvkov má totižto priamu väzbu na dosiaľ zachovanú štruktúru na východnej strane Slovenskej ulice.

Hlavná ulica – III. štvrť

Historický blok III. štvrte námestia predstavuje jednu z najzachovalejších historických štruktúr v pamiatkovej rezervácii. Najhodnotnejšou, takmer neporušenou je západná časť s 27 meštianskymi domami – národnými kultúrnymi pamiatkami, obrátenými do Hlavnej ulice (Hlavná ul. č. 28 – 80). Neprerušená radová zástavba pozostáva z dvojpodlažných, výnimočne aj trojpodlažných domov (Hlavná ul. č. 50, 54, 74, 80). V historickej štruktúre prevládajú objekty na pôvodných úzkych stredovekých parcelách. Aj v tomto bloku sa nachádzajú reprezentačné objekty ukončené výtvarne hodnotnými atikami a štítmi (Hlavná ul. č. 38, 44, 46, 64 – 66, 68, 72, 74, 76). Z bloku sa vyníma areál verejných budov mestského hostinca s divadlom na nádvorí so samostatne stojacou reďutou v šírke 5 stredovekých parciel (Hlavná ul. č. 50). Historické budovy divadla a reďuty patria medzi výtvarne najkrajšie interiéry z konca 19. storočia v pamiatkovej rezervácii. V radovej zástavbe meštianskych domov III. štvrte sa nachádza aj objekt tržnice (Krámiky) v s typickou dispozíciou s centrálnou situovaným prejazdom (Hlavná ul. č. 64). Z radu meštianskej zástavby v pamiatkovom fonde vybočuje aj historická budova hvezdárne v dvorovom krídle domu Hlavná ul. č. 32.

Len funkcionalistický Baťov dom (Hlavná ul. č. 54) vybieha z tradičných pravidiel zástavby. Novodobé riešenia parterov zväčša sa prispôsobujú historickému prostrediu. Prostredie znehodnocuje len pomerne dlhý výkladec na objekte Hlavná ul. č. 80 pretrvávajúci ešte z éry socializmu. Pokus o presvetlenie formou väčšieho vikiera u objektu Hlavná ul. č. 56 je síce architektonicky hodnotným prvkom, avšak nadrozmerný vikier rozbíjajúci strešnú rovinu je cudzorodým prvkom na historických strechách.

V bloku III. štvrte námestia je zachovaná pôvodná parcelačná štruktúra aj s tradičnou zástavbou dvorových krídiel až po Slovenskú ulicu. Ani v tomto bloku nechýbajú asanované objekty, avšak dvorové zväčša dvojpodlažné, tradičné pavlačové krídla sú zachované u viac ako polovice domov, pričom nezriedka je uchovaná takmer celá zástavba (Hlavná ul. č. 32 - 42, 46 - 50, 56, 72 - 74, 78 - 80). Pri adaptáciách dvorových krídiel je však znateľná snaha investorov a čo najväčšie využitie priestorov, čo vedie k aplikácii pre dvorové krídla nevhodných pultových manzardových striech, kde obytné podkrovie je len nafúknutým ďalším podlažím domu. Mimoriadne rušivou je prístavba dvorového krídla v pozícii prejazdu domu Hlavná ul. č. 54. Z objektov obrátených do paralelnej ulice sú v súčasnosti ešte dva objekty prízemnými domami (za domami Hlavná ul. č. 36 - 40), pričom sú rovnako významnými historickými dokladmi výrazu ulice.

Vzhľadom na zachované dvorové objekty, západná strana Slovenskej ulice nestratila svoje pamiatkové hodnoty. Väčšina (zväčša aj fasádou do Slovenskej ulice výtvarene zdobných) objektov je súčasťou kultúrnych pamiatok domov na Hlavnej ulici, nachádzajú sa tu však aj ďalšie funkcionalistické, ako aj historizujúce stavby, ktoré tvoria významnú súčasť pamiatkových hodnôt výrazu exteriéru (dvorové objekty za domami Hlavná ul. č. 46, 56, 72, 74). Z bloku zástavby sa vyníma historická budova reduty. Jediným výraznejším rušivým prvkom je trojpodlažná budova Minerálnych vôd, ktorá nie je osadená na uličnej čiare. Rozbitú štruktúru vo vnútrobloku ako aj na Slovenskej ulici bude možné zmierniť regulovanou dostavbou za rešpektovania parcelácie ako aj tradičnej formy zástavby. Ako úspešnú formu adaptácie možno vyzdvihnúť prestavbu prízemného dvorového objektu za domom Hlavná ul. č. 34 na dvojpodlažný objekt v hmotách tradičnej zástavby, avšak s priznaným moderným výrazom.

V urbanistickej štruktúre bloku sú v plnom rozsahu zachované aj menšie domy - národné kultúrne pamiatky na Metodovej ulici. Na Svätoplukovej ulici je v hmote (nie však už výraze) uchované aj bývalé secesné kino Olympia. Bohužiaľ tento objekt nebol súčasťou fondu NKP, takže pri poslednej adaptácii mu nebol vrátený jeho pôvodný vzhľad.

Slovenská ulica – severná časť

Na rozdiel od historických blokov námestia je zástavba na východnej strane Slovenskej ulice výraznejšie poznamenaná nevhodnými novodobými zásahmi. Asanácia domov Slovenská ul. č. 64 - 72 predstavovala jednu z najväčších strát v pamiatkovom území. Na západnej strane sa tak zachovali dve bloky historickej zástavby, ktoré oddeľuje Špitálska ulica. V južnom bloku sa v súčasnosti nachádza 13 domov (Slovenská ul. č. 40 - 62, Špitálska ul. č. 1, z nich domy č. 40, 42, 44, 54, 58, 60 sú NKP). Domy Slovenská ul. č. 48 - 52 sú novostavby zo začiatku druhej polovice 20. storočia na ploche spadnutých domov. Južný dom síce nerešpektuje úplne pôvodnú parceláciu (postavený na ploche dvoch zúžených parciel), ale aj napriek tomu môžeme povedať, že nové objekty napriek svojmu strohému výrazu sú postavené v tradičných formách, pričom nepoškodzujú prostredie pamiatkovej rezervácie. S výnimkou domu Slovenská ul. č. 62 ide všetko o dvojpodlažné murované stavby. Napriek okrajovej polohe majú domy aj bohatú výzdobu hlavných fasád. Len v jednom prípade (Slovenská ul. č. 58) došlo k likvidácii pôvodného členenia, ktoré je nevyhnutne prinavrátiť. Najdominantnejším objektom je rohový objekt Župného domu postavený v rozsahu 5 stredovekých parciel so zachovanou uzavretou dispozíciou s ústredným nádvorím. Bohužiaľ zástavba na východnej strane pri Konštantínovej ulici bol zlikvidovaná počas druhej svetovej vojny. Župný dom patrí medzi najokázalejšie pamiatky v rezervácii a je najvýraznejšou dominantou celej ulice.

V severnej časti ulice za voľnou plochou po asanovaných domoch nasleduje zachovaný blok 11 meštianskych domov (Slovenská ul. č. 74 - 92 a nárožný dom do Kováčskej ulice, z nich domy č. 78, 80, 82, 84, 86, 92 sú NKP). Dom Slovenská ul. č. 86

pozostáva z dvoch objektov samostatných ešte v druhej polovici 19. storočia. Dvojpodlažnými domami boli začiatkom druhej polovice 20. storočia domy od juhu až po južnú časť domu Hlavná ul. č. 86. V súčasnosti sú nadstavané - severná časť domu Slovenská ul. č. 86, 88, 90, pričom prízemným zostal len dezolátny dom č. 92 a nárožný dom na Kováčskej ulici. Takmer všetky objekty boli v závere 20. storočia v zúboženom stave. V poslednom období bola väčšina z nich obnovená. Podiel NKP medzi historickými objektmi je mimoriadne nízky. Existuje tu celý rad renesančných, klasicistických a historizujúcich objektov s pamiatkovými hodnotami, pre ktoré by mohli byť súčasťou pamiatkového fondu (Slovenská ul. č. 46, 56, 74, 76, 88, 90, nárožný dom do Kováčskej ulice).

Rušivým momentom sa však stal rad vikierov v strešných rovinách do ulice. Podobne ako v iných častiach mesta, boli aj u domov na Slovenskej ulici likvidované dvorové krídla, a to aj napriek tomu, že oproti Hlavnej ulici boli kratšie, pričom len v dvoch prípadoch siahali až po paralelnú ulicu. Dvorová zástavba tak bola zachovaná skôr len v ojedinelých prípadoch. Charakteristické sú pre ňu u dvojpodlažných objektoch odstupňované dvoj a nadväzne jednopodlažné dvorové krídla. V súčasnosti sú v rámci rekonštrukcie hlavných objektov postupne rekonštruované aj dvorové krídla. U nadstavovaných objektov sa akosi prirodzene akceptuje aj ich zvýšenie. Avšak použitie manzardových striech je u úzkych dvorových krídiel neprirodzené. Zo zástavby na Konštantínovej ulici sa zachoval ešte jeden samostatný objekt. Severne od neho boli všetky objekty asanované.

V súčasnosti takmer žiadne pamiatkové hodnoty nevykazuje východná časť územia. K jej znehodnoteniu došlo výstavbou budovy Geodézie na Konštantínovej ulici bez rešpektovania uličnej čiary, tradičnej plochy zástavby ako aj parcelácie (v rozsahu bývalých parcel domov Slovenská ul. č. 40 - 52). Štvorpodlažná budova patrí medzi najrušivejšie objekty v rezervácii.

Na južnej strane Špitálskej ulice sa čiastočne zachovala drobná zástavba. Plocha za domom Špitálska ul. č. 1 je asanovaná, no na východnom okraji sa nachádzajú menšie domčeky (Špitálska ul. č. 4, 5, 6, Konštantínova ul. č. 14). Z nich pôvodne prízemný zasunutý dom Špitálska ul. č. 6 bol nadstavaný o ďalšie podlažie a predĺžený dvoma krídlami po ulicu s rušivými dominantnými štípmi.

Z pôvodnej zástavby na Konštantínovej ulici okrem prízemného domu č. 14 sa zachoval vedľa stojaci dvojpodlažný dom č. 12. Ďalšia bloková historická stavba sa nachádza nezvyklo hlboko vo vnútrobloku za domami Slovenská ul. č. 72 - 76 a je od Konštantínovej a Špitálskej ulice vymedzená secesným plotom.

Na konci Kováčskej ulice bola v nedávnej dobe realizovaná novostavba Mestského účelového objektu. Objekt zastavanou plochou a objemami je ďalším rušivým prvkom územia.

Z hľadiska zachovania pôvodnej štruktúry Slovenskej ulice sa javí ako mimoriadne dôležitá dostavba na ploche domov Slovenská ul. č. 64 - 72, ktorá bude štrukturalizovaná podľa pôvodnej parcelácie. Dostavba na Konštantínovej ulici by rovnako mala už vychádzať z foriem tradičnej zástavby, rešpektujúc pôvodnú parceláciu územia. Vzhľadom na okrajovú polohu a plne nevyvinutú radovú zástavbu, mala by byť v týchto polohách preferovaná skôr prízemná zástavba.

Slovenská ulica – južná časť

Zástavba v južnej časti Slovenskej ulice si zachovala pôvodnú historickú štruktúru s domami na pôvodných úzkych stredovekých parcelách. Len v prípade dvoch objektov sa nachádzajú širšie domy na spojených parcelách (Slovenská ul. č. 8, 20). Bohužiaľ historická štruktúra bola ochudobnená o štyri asanované domy na severnom okraji. Zbúraný bol aj prvý dom od juhu. Celkovo sa tak zachovalo 17 meštianskych domov v jednoliatej radovej zástavbe. Väčšina z nich tvorí súčasť pamiatkového fondu nehnuteľných NKP (Slovenská ul.

č. 8, 14 - 34). Avšak aj zvyšné objekty sú historickými objektmi s tradičnou dispozíciou, zachovaným klenbovým systémom a ďalšími hodnotami, pre ktoré by mohli byť vyhlásené za NKP. S výnimkou troch najjužnejších domov sa tu nachádzajú dvojpodlažné stavby, niektoré z nich však boli nadstavané až v nedávnom období (napr. domy Slovenská ul. č. 26, 28). Zachované je aj pôvodné členenie fasád, ktoré je oproti Hlavnej ulice striednejšie, s prevládajúcim zachovaním okenných otvorov aj v úrovni prízemnia. Jediným rušivým prvkom sú vikiere u domu Slovenská ul. č. 28, ktoré sú svojimi rozmermi a počtom cudzie pre prešovskú historickú zástavbu. Podobne ak aj na iných plochách, sa ani tento blok nevyhol asanácií dvorových krídiel. Zachovaná je tak len štruktúra na južnom konci ulice na krátkych parcelách (Slovenská ul. č. 2 - 10). Severnejším smerom sú dvorové krídla asanované, resp. výrazne skrátene. Dlhšie krídla siahajúce až do strednej časti parcely sú zachované u domov Slovenská ul. č. 24 - 30. Dvorové krídla na južnej strane sú prízemné, severnejším smerom dvojpodlažné. Je potrebné zachovať charakter prízemnej zástavby dvorových krídiel na Konštantínovej ulici v úseku medzi gymnáziom a kláštorom. Jasne to preukazuje dvojpodlažný dom za objektom Hlavná ul. č. 6, ktorý je rušivý vo väzbe na úzku uličku.

Za domami Slovenská ul. č. 32 - 34 je v strednej časti parcely v rozsahu dvoch parciel postavený liturgický objekt Cirkvi bratskej. Má síce uspokojivú výšku, avšak svojou plochou je v rozpore s tradičnými formami zástavby.

Na východnom konci bloku sa kedysi nachádzali miestami ojedinelé stavby, ktoré sú v súčasnosti asanované. Výrazným zásahom do urbanistickej štruktúry v závere 19. storočia bola výstavba trojpodlažnej budovy v rozsahu 4 stredovekých parciel za domami Slovenská ul. č. 18 - 22.

Plocha severne od školy tak ostáva rezervou pre ďalšiu výstavbu. Obnovenie výstavby len rozsahu tu existujúcich ojedinelých domov je neudržateľné. Je nevyhnutné rešpektovať stav územia daný výstavbou dvoch školských objektov zo záveru 19. storočia. Z hľadiska zachovania hodnôt pamiatkového územia je však pri novej dostavbe zachovať pôvodnú parceláciu, spôsob zástavby a s ohľadom na okrajovú polohu preferovať maximálne dvojpodlažnosť nových objektov.

Svätoplukova ulica a nadväzná južná časť Hlavnej ulice

Zástavba na východnej strane Hlavnej ulice na jej južnom okraji je priamym pokračovaním historickej štruktúry II. a III. štvrte námestia. V takmer plnom rozsahu je zachovaná radová zástavba 14 domov – NKP, obrátených do Hlavnej ulice (Hlavná ul. č. 2 - 24, Svätoplukova ul. č. 1). Oproti 19. storočia bola zmenšená len o jeden najjužnejší dom. Väčšina domov je postavená na úzkych stredovekých parcelách, miestami sa vyskytujú aj združené domy (Hlavná ul. č. 8, 20). Nachádza sa však tu aj rozsiahly Klobušických palác (Hlavná ul. č. 22), ktorý je najväčšou súkromnou palácovou stavbou v meste. Výhradne dvojpodlažná zástavba má bohato výtvarne členené fasády. Vizuálny vnem narúšajú len nepočetné novodobé riešenia parterov s predimenzovanými, či nesúmernými otvormi (Hlavná ul. č. 20, 26).

Z radu tradičnej zástavby vybočuje areál Klobušického paláca svojou veľkorysou koncepciou mohutného štvorkrídlového komplexu s átriom uprostred. Ostatné domy zachovávajú tradičnú zástavbu, kde na hlavný objekt nadväzuje dvojpodlažné dvorové krídlo. Zlikvidované, resp. výrazne skrátene boli krídla u domov Hlavná ul. č. 10 – 16.

Prostredie historického bloku bolo znehodnotených na východnej strane osadením štvorpodlažnej stavby s kamuflovaným ďalším piatym podlažím za domami Hlavná ul. č. 12-16. Je síce orientované v smere V – Z, podobne ako dvorové krídla, absolútne však nerešpektuje parceláciu územia. Aj ďalší novodobý trojpodlažný objekt za domami Hlavná ul. č. 18-20 je svojou výškou, porušením parcelácie ďalším rušivým objektom v rezervácii.

Neproporčné výšky oboch stavieb sú badateľné najmä vo väzbe na zachovaný dvojpodlažný secesný dom za objektom Hlavná ul. č. 22 osadeným do Ulice Hurbanistov.

Na južnej strane Svätoplukovej ulice sa pomerne dobre zachovala historická štruktúra 8 historických objektov, z nich len náročný objekt reštaurácie Berger (Svätoplukova ul. č. 1) je postavený na ploche viacerých parciel. Blok bol skrátenej na severnej strane asanáciou dvoch domov, môže však byť obnovený regulovanou výstavbou v hmotách tradičnej zástavby a parcelácie územia. Len malá časť objektov je súčasťou nehnuteľného fondu NKP (Svätoplukova ul. č. 1, 3, 8). Avšak aj ďalšie tradičné objekty vykazujú celý rad pamiatkových hodnôt, pre ktoré by mohli byť vyhlásené za NKP (Svätoplukova ul. č. 2, 6, 9).

Zástavba ulice je výškovo mimoriadne členitá, nakoľko sa tu vyskytujú ešte aj prízemné domy (Svätoplukova ul. č. 5, 9). Objekt Svätoplukova ul. č. 3 je síce dokonca až trojpodlažný (so zníženým jedným podlažím), avšak dom neprevyšuje výšku dvojpodlažnej zástavby. Na mnohých objektoch je zachované pôvodné historické členenie, vynímajú sa predovšetkým dve secesné stavby (Svätoplukova ul. č. 2-3). U novodobých členení parterov je niekedy veľký nepomer medzi obrovskými otvormi a plnou stenou (Svätoplukova ul. č. 5).

Zachovaná je aj tradičná zástavba na neprejazdných parcelách s voľnou plochou dvora a dvorovými krídlami. Vytvárať koncové objekty na konci parciel však nie je šťastným riešením, pretože na krátkych parcelách to vedie ku kompletnej zástavbe, resp. zástavbe už len s malou voľnou plôškou, ktorý už nemožno nazvať dvorom, ale skôr presvetľovacím komínom.

Areál Františkánskeho kláštora a severná časť Ulice Hurbanistov

Obe plochy sa odlišujú od blokov ostatnej zástavby v meste. Areál františkánskeho kláštora pozostávajúceho z kláštorného kostola, kvadratury kláštora s rajským dvorom a veľkou záhradou ohraničenou múrom, ktorý na východe tvorí súčasť fortifikácie, je potrebné považovať za stavebne uzavretý. Mimoriadnu hodnotu územia je aj voľná nezastavaná plocha záhrady, ktoré je kontinuálne jedinou nezastavanou plochou zelene nepochybne už od stredoveku.

Blok na východnej strane Ulice Hurbanistov sa skladá sa z dvoch odlišných častí. V severnej časti je areál evanjelickej cirkvi s trojpodlažným objektom obráteným do Svätoplukovej ulice a dvojpodlažným objektom pozdĺž hradbového múru. Zväčša nezastavaná plocha je transformovaným pozostatkom pôvodného parku, ktorého súčasťou bola aj zachovaná romantická vežička postavená na ruine hradby (NKP). Je nevyhnutné rešpektovať nezastavaný priestor záhrady. Nový maximálne dvojpodlažný objekt môže byť znesiteľný len východne od severného domu avšak s ponechaním voľného miesta v kontakte s priebehom hradbového múru.

Južná časť bloku je v súčasnosti voľná, po komplexnej asanácii drobnej prízemnej radovej zástavby. S ohľadom na okrajový charakter mesta a väzbu na jeden z najzachovalejších úsekov opevnenia, najvhodnejšou by bola rehabilitácia pôvodnej prízemnej obytnej zástavby za dodržania pôvodnej parcelácie, avšak s dostatočnou ponechanou voľnou plochou pri hradbovom múre.

Hlavná ulica – I. štvrť

Historický blok I. štvrte námestia má zachovanú ucelenú historickú štruktúru na východnej strane. Radovú zástavbu tvorí 28 domov (Hlavná ul. č. 75 - 129), z nich len jediný (Hlavná ul. č. 109) predstavuje novostavbu, kooptujúcu do seba aj zvyšky dvoch spadnutých historických objektov (bývalé domy Hlavná ul. č. 107 b, 109). Okrem tejto novostavby sú všetky objekty národnými kultúrnymi pamiatkami. Väčšina z nich je na pôvodných úzkych stredovekých parcelách, vyskytujú sa však aj meštianske domy na dvoch, výnimočne až troch parcelách (Hlavná ul. č. 75). Dvojpodlažnú radovú zástavbu porušuje novostavba Hlavná ul.

č. 109, ktorá svojimi štyroma podlažiami a skleneným skeletom bez žiadnych architektonických hodnôt patrí medzi najrušivejšie objekty v celej rezervácii.

Dominantným objektom je budova fary s vysokou atikou (Hlavná ul. č. 81). Vyšší štít sa uplatňuje už len u jedného ďalšieho domu (Hlavná ul. č. 85). Všetky domy si zachovali historické členenie fasád. Nové úpravy parterov sú poväčšine prispôbené historickému prostrediu. Mimoriadne rušivé sú len dva veľkorozmerné vstupy v dome Hlavná ul. č. 123. Rozpačité sú aj však manzardové strechy s mimoriadne strmou prvou strešnou rovinou (Hlavná ul. č. 95, 107), ktoré sú len kamuflážou plných dvoch podlaží v podkroví.

Podobne ako vo všetkých ostatných blokoch, postihli aj blok I. štvrte v druhej polovici 20. storočia asanácie dvorových krídiel. U niektorých domov boli zlikvidované úplne, inde len časť siahajúca do Jarkovej ulice. Našťastie však asanácie nemali systematický charakter, takže nie je úplnou výnimkou zachovaná celá zástavba až do paralelnej ulice (Hlavná ul. č. 77, 81 - 83, 93 - 97, 115, 123 - 129). Nechýba dokonca aj výtvarné členenie fasád dvorových krídiel do Jarkovej ulice (Hlavná ul. č. 77, 83, 95, 99). Väčšina dvorových krídiel je rovnako ako hlavný objekt dvojpodlažná. V dvoch prípadoch s úplne nerozvinutou zástavbou sú doložené od Jarkovej ulice aj murované ploty s bránami (Hlavná ul. č. 81, 93). Osobitným objektom je dom na Floriánovej ul. č. 2. Bytový dom sa nachádza za domom Hlavná ul. č. 75. Vyšší objekt má jedno od dvora podzemné podlažie (v klesajúcom teréne ulice už s priamymi vstupmi, jedno ďalšie znížené a dve plné nadzemné podlažia.

Jediným vážnym rušivým prvkom je na Jarkovej ulici trojpodlažná novostavba za domami (Hlavná ul. č. 107, 109) nerešpektujúca pôvodnú parceláciu a svojou výškou značne prevyšujúca objekty historickej zástavby. Z obdobia začiatku druhej polovice 20. storočia je novostavba na nároží Jarkovej a Floriánovej ulice. Stavba je v bezprostrednom kontakte vyšších objektov, predsa len prevýšená štvorpodlažná časť od Jarkovej ulice, bezprostredne nadväzujúca na vysoký bytový dom Floriánova ul. č. 2, nereaguje na klesajúci terén ulice.

Pri nových dostavbách je nevyhnutné rešpektovať pôvodnú parceláciu, výškové pomery, charakter tradičnej zástavby. Výraz bloku na západnej časti je síce v súčasnosti pre mnohé prieluky rozbitý, avšak doposiaľ mimoriadne dobre zachovaná priebežnosť pôvodných parciel patrí medzi najvýznamnejšie pamiatkové hodnoty bloku.

Hlavná ulica – IV. štvrť

Najzachovalejšou časťou vymedzenej plochy je opäť jej východná časť tvorená súvislou radovou zástavbou 26 historických objektov, ktoré sú všetky národnými kultúrnymi pamiatkami (Hlavná ul. č. 23 - 73). Z dvoch domov (Hlavná ul. č. 29, 31) sa zachovali len východné časti, po havárii však boli doplnené novodobou dostavbou, bohužiaľ však od dvora so scelenou fasádou. Väčšinu domov tvoria dvojpodlažné domy, avšak v IV. štvrti je najväčší počet trojpodlažných objektov (Hlavná ul. č. 45, 57 - 36, 69 - 73). Bloku meštianskych domov dominuje objekt radnice s mierne vystupujúcou strednou časťou na spôsob „rizalitu“, akcentovaného aj v strmej strešnej rovine. Radnica patrí zároveň k domom s výtvarne najnáročnejšou úpravou fasád. K výtvarne najhodnotnejším objektom patria napr. eklektická budova Hlavná ul. č. 45, či klasicistická budova Hlavná ul. č. 51 ukončená trojuholníkovým štítom a balustrádou. Výrazným hodnotným prvkom sú podjazdy do Floriánovej a Tkáčskej ulice. Na dome Hlavná ul. č. 65 je zachovaná renesančná atika so sgrafitovou výzdobou. Zväčša nenásilné sú aj riešenia novodobých parterov, s výnimkou dominantných obrovských otvorov na domoch Hlavná ul. č. 23, 59. Celý blok má od Hlavnej ulice má zachovanú aj pôvodný charakter striech, len u domu Hlavná ul. č. 39 bola po prestavbe osadená manzardová strecha s vysokým sklonom prvej strešnej roviny.

Dvorová zástavba je oproti I. a III. bloku len slabšie zachovaná. Nechýbajú doklady totálnej, resp. čiastočnej likvidácie dvorových krídiel, ale aj napriek tomu sa kompletná zástavba až do Jarkovej ulici zachovala na parcelách domov Hlavná ul. č. 23 - 25, 45 - 47, 53-

55, 67, 63. V zachovanej štruktúre sa nachádzajú dvojpodlažné, ako aj prízemné dvorové krídla. K najhodnotnejším objektom je budova so zachovalým gotickým výrazom za radnicou. U blokoch ukončených až po Jarkovú ulicu je zachovaný aj pôvodný výraz historizujúcich a secesných fasád. K výrazným dominantám patrí neogotická trojpodlažná stavba za domom Hlavná ul. č. 45, ako aj školská trojpodlažná stavba za objektom Hlavná ul. č. 67. Šírkoivo rozľahlé stavby však neporušili parceláciu územia, nakoľko boli postavené na širokých parcelách.

Výrazne negatívne zasiahli na charakter západnej časti bloku novostavby. Menším zásahom bola výstavba sobášnej siene. Postavená bola totižto v rozsahu dvoch parciel domov Hlavná ul. č. 69, 71. Dvojpodlažný objekt však svojou výškou nenarušuje prostredie územia. Stavba zo socialistickej éry má okrem toho moderný architektonický výraz. Výrazným znehodnotením rezervácie je však novostavba Mestského úradu v rozsahu piatich historických parciel (Hlavná ul. č. 57 - 65). Objekt síce neprevyšuje susednú výškovú historickú budovu, avšak realizácia štvorpodlažnej stavby je pochybná, vzhľadom na nevyužitý otvorený skelet prízemnia. Do prostredia interiéru ulice mimoriadne negatívne zasiahla vystupujúca časť v rozsahu dvoch podlaží. Trojpodlažná stavba Dopravoprojektu bola postavená rovnako v rozsahu piatich parciel (za domami Hlavná ul. č. 35 - 43). Snaha o individuálny architektonický prejav formou odstupňovanej fasády priniesol však prvok cudzí tunajšiemu prostrediu. Negatívne novostavby uzatvára náročný objekt do Tkáčskej ulice, ktorý nahradil voľakedajšiu štruktúru samostatných domov jedinou novostavbou v celej šírke pôvodnej historickej parcely domu Hlavná ul. č. 23. Naoko trojpodlažná stavba má však „strechou“ kryté ďalšie podlažie. Vo väzbe na ďalší štvorpodlažný dom na južnej strane stratila úzka Tkáčska ulica svoj charakter, pričom dostala podobu tunela.

Súčasný stav zachovanej historickej štruktúry a existencia dominantných novostavieb bez rešpektovania pamiatkových hodnôt vytvára mimoriadne kritický stav. Ďalšie nerešpektovanie charakteru zástavby, parcelácie a primeranej výšky by totižto mohlo viesť k strate „historickej“ Jarkovej ulice (ako okrajovej štruktúry vo väzbe na námestie).

Hlavná ulica – úsek od Tkáčskej po Ulicu Biskupa Gojdiča

Najzachovalejšou časťou územia je podobne ako v predchádzajúcich blokoch východná časť pozostávajúca z radovej zástavby 10 domov – národných kultúrnych pamiatok (Hlavná ul. č. 3 - 21). Najjužnejší dom tvorí už súčasť areálu Grécko-katolíckeho katedrálneho chrámu (Hlavná ul. č. 1). Najdominantnejším objektom je Katedrálny chrám sv. Jána Krstiteľa z rokokovou úpravou z čias, keď bol kláštorným kostolom rehole minoritov. Na južnej strane k nemu prilieha dvojpodlažný biskupský palác s mierne predstúpeným portikom a tympanónom, na ktorý nadväzuje dvojpodlažná budova seminára s eklektickou fasádou.

Severne ležiaci blok tvorí tradičný historický blok meštianskych domov postavených zväčša na úzkych stredovekých parcelách. Z bloku sa vyníma len objekt bývalého obchodného domu Rozvoj (Hlavná ul. č. 15), ktorý bol postavený na ploche zbombardovaných dvoch domov. Trojpodlažná budova je osobitou modernou stavbou inšpirovanou historickou zástavbou pamiatkovej rezervácie. Fasáda tretieho podlažia je riešená na spôsob atiky s menšími okennými otvormi, takže celkovo objekt svojimi parametrami nenarušuje interiér Hlavnej ulice. Vzhľadom na funkciu objektu (obchodný dom) však hmota stavby bola v porovnaní s meštianskymi domami výrazne posunutá západným smerom. V poslednom období bolo novými úpravami zlikvidované pôvodné riešenie parteru postfunkcionalistickej tradície s typickými ustúpenými vstupmi a celo obežným výkladcom.

K väčším objektom na skúmanej ploche patria aj domy Hlavná ul. č. 17 a 21 postavené na dvoch parcelách. Všetky meštianske domy predstavujú tradičné dvojpodlažné

stavby so zväčša bohato členenými fasádami, ako aj vhodnými novšími úpravami parterov. Historickú strešnú rovinu narušujú len vikiere na dome Hlavná ul. č. 11.

Pôvodná historická štruktúra v strednej a západnej časti je narušená asanáciami dvorových krídiel. Pôvodnú štruktúru zástavby dvorových krídiel až po Jarkovú ulicu si zachovali len domy Hlavná ul. č. 11 - 13.

Pôvodná parcelácia územia je trvale znehodnotená troma novostavbami za domami Hlavná ul. č. 15-21. Na dom Hlavná ul. č. 21 nadväzuje pomerne široká novostavba v šírke takmer dvoch stredovekých parciel, ktorá vyúsťuje až do paralelnej Jarkovej ulice. Predimenzovaná výška vyplynula z nadväznosti na korunnú rímsu meštianskeho domu bez rešpektovania spádu Tkáčskej ulice. Vznikla tak až štvorpodlažná stavba, ktorá síce v západnej časti s pokračujúcim klesaním je síce odstupňovaná, ale to už nezmenilo nič na tunelovom charaktere ulice.

Od Jarkovej ulice na ňu nadväzuje ďalšia rušivá štvorpodlažná novostavba za domami Hlavná ul. č. 17 - 19. Blok uzatvára na nároží Jarkovej a Weberovej ulice trojpodlažná budova za obchodným domom Rozvoj. Uvedená plocha patrí medzi najviac znehodnotenú časť v pamiatkovej rezervácii.

Situácia južnejším smerom je uspokojivá. Domy Hlavná ul. č. 11 - 13 majú zachované dvorové krídla až po Jarkovú ulicu, na voľných plochách za domami Hlavná ul. č. 5 - 9 môže byť realizovaná nová zástavba za rešpektovania pôvodnej parcelácie a charakteru tradičnej dvorovej zástavby.

Ako stavebne uzavretý je potrebné považovať areál Grécko-katolíckeho biskupstva. Vymedzený je na východe domom Hlavná ul. č. 3, katedrálom, budovami biskupstva, na juhu seminárom a na severozápade nižšou obslužnou budovou. Areál je znehodnotený len nevhodnou budovou kotolne a absentujúcou sadovou úpravou átria.

Jarková ulica – úsek od Baštovej ulice po Floriánovu ulicu

Západná časť pamiatkovej rezervácie patrí medzi územia najviac postihnuté novodobými demoláciami a dostavbami. Napriek uvedenému stavu, ešte stále prevažujúca historická zástavba má stále hodnotu významného dokumentu architektúry v okrajových polohách mesta. Na východnej strane je historická štruktúra najzachovalejšia, ešte stále s prevažujúcimi historickými objektmi na pôvodných historických úzkych parcelách. Bohužiaľ len malá časť objektov bola zaradená medzi NKP (Jarková ul. č. 63 - 67, 77, 85).

Istý nepokoj a nepomer vniesla do tohto priestoru výstavba reštauračnej trojpodlažnej budovy s bohato členenou historizujúcou fasádou na ploche dvoch parciel Floriánovej ulice (Jarková ul. č. 63). Kontrast tejto výškovej budovy vo väzbe na ďalšie dvojpodlažné objekty malo za následok nadstavby pôvodných prízemných domov. Tak došlo k nadstavbe o jedno plné podlažie pôvodne prízemného tradičného domu Jarková ul. č. 65. Na pôvodnej zrejme stredovekej parcele stojí dvojpodlažný dom Jarková ul. č. 67. Archaický charakter zástavby má dom na Jarkovej ul. č. 69. Tvorí ho jednotraktový prízemný dom s voľnou plochou dvora v polohe prejazdu, len s murovanou brámkou do Jarkovej ulice. Pôvodné prízemné domy Jarková ul. č. 71 - 73 boli v nedávnej dobe nadstavané o druhé nadzemné podlažie. K významným a hodnotným objektom patrí prízemný dom na Jarkovej ul. č. 75. Ide o pôvodne renesančný objekt pre Prešov s netypickou trojtraktovou dispozíciou s výškou nad zadnou časťou prejazdu. Dominantným objektom je dvojpodlažná štvorkrídlová budova bývalého paláca Pulszkých (Jarková ul. č. 77). Na pôvodnej parcele sa nachádza aj dvojpodlažný objekt z prelomu 19. a 20. storočia (Šarišská ul. č. 1). Z nepochopiteľných dôvodov nepatrí medzi nehnuteľné NKP ďalší palácový trojkrídlový objekt patriaci pôvodne rodine Pulszkých (Jarková ul. č. 79). Dvojpodlažná baroková stavba má síce znehodnotenú hlavnú fasádu, zachovala si však pôvodnú dispozíciu, horizontálne, vertikálne konštrukcie, ako aj ďalšie architektonické a výtvarné prvky v interiéri. V ďalšom pokračovaní zástavby sa

nachádzajú na pôvodných parcelách v nedávnej dobe nadstavaný dom Jarková ul. č. 81, ruina prízemného domu Jarková ul. č. 83 a dvojpodlažný dom Jarková ul. č. 85. Zaujímavý má tvar zástavby objekt Jarková ul. č. 87. Na zdvojenej parcele sa na južnom a severnom okraji nachádzajú tradičné jednotraktové prízemné objekty, ktoré majú spoločnú voľnú plochu dvora. Zo strany ulice sú však oba domy zjednotené múrom s brámkou vedúcou na nádvorie. Severne od tohto domu sa nachádza náročný funkcionalistický dvojpodlažný objekt postavený na takmer troch stredovekých parcelách (Jarková ul. č. 89). S ohľadom na existenciu jednej trojpodlažnej stavby ako aj viacerých dvojpodlažných historických objektov je zrejmé, že súčasnú tendenciu nadstavby prízemných domov o ďalšie jedno podlažie je už nevyhnutné akceptovať, nie však vyvolávať. Je nevyhnutné rešpektovať nielen pôvodnú parceláciu územia, ale aj tradičného riešenia parteru, ktorý (na rozdiel od Hlavnej ulice) je členený otvormi vstupu do prejazdov a menšími otvormi okien. Strešnú rovinu narušujú len vikiere na domoch Jarková ul. č. 65 a 71. Nepochopiteľná je aplikácia cudzorodej zaoblenej strechy na nároží Šarišskej ulice na historickom objekte so zachovanou dispozíciou ako aj členením fasád. Nahrádzanie tradičných prvkov akokoľvek modernými a hodnotnými novodobými formami v už tak narušenom prostredí západnej časti rezervácie je z hľadiska ďalšieho zachovania pamiatkovej rezervácie riskantné.

Ako na mierne odlišnú štruktúru zástavby je potrebné hľadiť na severnom okraji Jarkovej ulice. Tu doznievali najchudobnejšie objekty postavené na tradičných úzkych parcelách. Všetky objekty predstavovali prízemné domy. Vzhľadom na zachovanú štruktúru prízemných domov postavených k hradbovému múru na Baštovej ulici je nevyhnutné zachovať charakter tradičnej prízemnej zástavby v celom bloku vymedzenom Jarkovou, Suchomlynskou a Baštovou ulicou. Na nároží so Suchomlynskou ulicou sa nachádza už ruina prízemného objektu. Nasledujúce domy Jarková ul. č. 91 - 93 patria medzi tradičné prízemné prejazdové domy, z nich prvý má okrem dispozície zachované aj renesančné klenbové konštrukcie, čím by mohol patriť do fondu nehnuteľných NKP. Najsevernejšie tri domy patrili medzi prízemné jednotraktové domy s voľným priechodom do dvora. Ruinálne sa zachoval len dom Jarková ul. č. 95, domy č. 97 - 99 boli nedávno asanované. Pri novej výstavbe je však nevyhnutné rešpektovať pôvodné hmoty, charakter zástavby ako aj parceláciu územia. Na severný okraj bloku Jarkovej ulice nadväzuje zástavba pozdĺž Baštovej ulice. Po pozdĺžnom ustúpenom (dnes asanovanom dome) nasledujú tradičné kolmo orientované domy s voľnou plochou dvora (Baštová 41 - 33), z nich jeden dom je v stave ruiny a posledný je asanovaný. Nevhodne do hĺbky parcely je situovaný dom na Baštovej ulici č. 31 z prvej polovice 20. storočia. Južne od neho bol v nedávnej dobe asanovaný ďalší historický objekt zachytený už na katastrálnej mape z roku 1869. Pozdĺž Suchomlynskej ulice sa vyníma objekt Suchého mlyna, ktorý je národnou kultúrnou pamiatkou. Severne od neho sú v súčasnosti dve prízemné novostavby dotvárajúce prostredie.

Mimoriadne znehodnotené je nadväzné územie západnej časti pri Baštovej ulici. Z pôvodnej historickej štruktúry sa zachoval len menší prízemný dom na južnej strane Suchomlynskej ulice. Plocha na nároží Suchomlynskej a Baštovej ulici je prázdna po asanovanej zástavbe. Plochu súčasného parkoviska by bolo vhodné zastavať prízemnou zástavbou v tradičných formách. Ako nešťastné riešenie je potrebné považovať areál reštauračného zariadenia za domami Jarková ul. č. 85 - 87, kde jadro areálu tvorí nezvykle situovaná pozdĺžna stavba v smere J – S v hĺbke bloku v rozpore s tradičnou parceláciou územia. Ako rušivý objekt je potrebné považovať podobnú prízemnú stavbu obdobnej orientácie za objektom Jarková ul. č. 79. Celý blok nevhodných objektov bolo zrealizovaných vo väzbe na objekt Jarková ul. č. 77. Krídlo do Šarišskej ulice bolo zvýšené o tretie nadzemné podlažie. Nadväzne na neho stojí značne prevýšený kubus kotolne ako aj ďalšej novodobej stavby neosadenej na uličnú čiaru Šarišskej ulice. Bez akejkolvek väzby na historické prostredie je osadená desivá mohutná trojpodlažná stavba rozhlasu (za domami Jarková ul. č. 71-75 bez rešpektovania parcelácie, či uličnej čiary. Vzhľadom k tomu, že regenerácia

bývalých parkov za palácovými stavbami je v súčasnosti už nereálna, je vhodné západnú časť územia od Baštovej ulice dotvoriť prízemnou, resp. dvojpodlažnou zástavbou za podmienky regenerácie pôvodnej parcelácie zachovanej u objektov obrátených do Jarkovej ulice.

Mimoriadne zachovaná je historická štruktúra na severnej strane Floriánovej ulice – tvorená mimo trojpodlažného nárožného objektu (Jarková ul. č. 63) ďalšími 6 historickými domami (Floriánova ul. č. 4 - 12). Z nich dvojpodlažný dom Floriánova ul. č. 4 postavený na dvoch stredovekých parcelách je národnou kultúrnou pamiatkou. Ostatné domy sú na tradičných úzkych parcelách, posledný dom vznikol spojením pôvodných dvoch samostatných domov. Domy č. 8 - 10 sú dvojpodlažné, ostatné sú ešte prízemné. Všetky objekty si zachovali pôvodnú dispozíciu ako aj klenbový systém, pričom pre svoje hodnoty by mohli tvoriť súčasť pamiatkového fondu. Prostredie narušujú veľké otvory výkladcov a vstupov na domoch č. 8 - 10. Deštruktívne na zostávajúce hodnoty územia pôsobí manzardová strecha s veľkým počtom vikierov na objekte Floriánova ul. č. 4. Akoby bez poučenia tohto desivého príkladu bola v nedávnej dobe osadená manzardová strecha so strmou prvou strešnou rovinou a veľkoplošnou loggiou na dome Floriánova ul. č. 8. Vo väčšine prípadov zostala zachovaná pôvodná zástavba nadväzujúca na hlavné objekty vo forme tradičných dvorových krídiel, výnimočne aj s ukončujúcim objektom v celej šírke parcely (Floriánova ul. č. 6). Túto štruktúru je nevyhnutné zachovať, je však potrebné sa vyvarovať nových predimenzovaných objektov v celej šírke parciel na severnom konci, ktoré vedú k totálnemu zmenšeniu plochy dvora.

Jarková ulica – úsek od Floriánovej po Tkáčsku ulicu

Na vyššie vymedzenej ploche je najkompaktnejšie zachovaná historická zástavba na severnej strane s parcelami orientovanými do Floriánovej ulice. Radová zástavba je tvorená 9 historickými domami (Jarková ul. č. 61, Floriánova ul. č. 1 - 13, Baštová ul. č. 23) na pôvodných historických parcelách. Mimo domu Floriánova ul. č. 11 sú všetky domy národné kultúrne pamiatky. Väčšina z nich je postavená na úzkych stredovekých parcelách, len dva domy v rozsahu dvoch stredovekých parciel (Jarková ul. č. 61, Floriánova ul. č. 5). Domy Floriánova ul. č. 3 - 9 sú jednopodlažné ostatné sú dvojpodlažné. Z bloku budov sa vyníma predovšetkým dom na Jarkovej ul. č. 61 s hodnotnou secesnou fasádou. Vzhľadom k tomu, že väčšina domov patrí medzi NKP, bola by žiaduca rehabilitácia pôvodného členenia parterov, ktoré by nahradili nevhodné, v mnohých prípadoch až nadrozmerné otvory (Floriánova ul. č. 1, 3, 7). Na rozdiel od severnej strany Floriánovej ulice sú zachované aj pôvodné strechy, len v prípade domu Floriánova ul. č. 11 zbytočne prelomené vikiermi.

Zachovaná je vo väčšine prípadov aj dvorová zástavba tvorená dvorovými krídlami nadväzujúcimi na širší objekt, niekedy aj s koncovým objektom v celej šírke parcely (Floriánova ul. č. 3, 5, 7). Vytváranie ďalších objektov v celej šírke parciel však vzhľadom na krátke parcely nie je už žiaduce. Osobitnú zástavbu má objekt Baštová ulica č. 23. Na hlavný objekt v celej šírke parcely obrátený do Floriánovej ulici nadväzuje na západnej strane situované krídlo obrátené do Baštovej ulice. Ďalšie tretie krídlo je osadené v odskoku východným smerom vo väzbe na ďalšie objekty na uvedenej ulici.

Výraznejšie narušená je historická štruktúra na východnej strane obrátená do Jarkovej ulice. Okrem nárožného secesného domu Jarková ul. č. 61 sa tu nachádzajú už len štyri ďalšie NKP (Jarková ul. č. 53, 49, 37, 35). Avšak minimálne domy Jarková ul. č. 55 - 57 vykazujú hodnoty, pre ktoré by mohli byť vyhlásené za národné kultúrne pamiatky. V mladších úsekoch novoveku na uvedenej ploche vzniklo viacero stavieb na spojených parcelách. Stále tu však zostalo viacero objektov na pôvodných stredovekých úzkych parcelách.

Územie najviac znehodnotila výstavba trojpodlažnej budovy na ploche piatich asanovaných domov (Jarková ul. č. 31), osadená bez rešpektovania pôvodnej uličnej čiary,

s rovnako mohutným širokým krídlom obráteným do Tkáčskej ulice. Dvojpodlažný novodobý objekt Jarková ul. č. 33 je síce postavený na širšej historickej parcele, avšak osadený nevhodne do hĺbky parcely, vytvárajúc pred domom v radovej zástavbe Jarkovej ulice nevhodnú predzáhradku. Tento defekt je však možné odstrániť jej dostavbou. Mimoriadne hrozivo pôsobí objekt NKP – meštianskeho domu Jarková ul. č. 35. Prízemný dom má neoprávnenú vysokú manzardovú strechu s dvoma obytnými podlažiami so širokou trojuholníkovou loggiou do Jarkovej ulice. Pôvodný charakter si zachoval dvojpodlažný dom na Jarkovej ulici č. 37. Ďalší dom je asanovaný, na rezervnej ploche je možné dostavať nový dvojpodlažný objekt. Nevyvážene pôsobí dom Jarková ul. č. 41. Pôvodný prízemný dom bol totižto zvýšený o druhé nadzemné podlažie. Nevhodná manzardová strecha len kamufluje ďalšie plné tretie podlažie. Pôvodný charakter zástavby dodržia dvojpodlažný dom Jarková ul. č. 43, prízemný dom na širokej parcele Jarková ul. č. 45, ako aj dvojpodlažný dom na tradičnej parcele Jarková ul. č. 47. Budova trojpodlažného školského objektu na Jarkovej ul. č. 49 vznikla na prelome 19. a 20. storočia na širokej parcele, kde sa nachádzala trojkrídlová kúria. Objekt rešpektuje pôvodný tvar zástavby na danej parcele. Účelová prevýšená verejná stavba však nemôže byť určujúcou pre výškové pomery na úzkej Jarkovej ulici. Asanovaná je v súčasnosti zástavba na ploche bývalého objektu Jarková ul. č. 51. Pôvodná zástavba bola podobná ako na objekte Jarková ul. č. 87. Vzhľadom na vznik viacerých širších stavieb na Jarkovej ulici, by pri novej dostavbe bola žiaducejšia regenerácia pôvodných troch parciel. Na pôvodnej stredovekej parcele sa nachádzajú domy Jarková ul. č. 53-59. Z nich prvý dom je dvojpodlažný, ostatné sú ešte prízemné. Z toho dom Jarková ul. č. 55 má vzhľadom na okrajovú polohu hodnotnú neskorobarokovú fasádu. Ako rezervná je parcela po asanovanom prízemnom dome Jarková ul. č. 59.

Domy na Jarkovej ulici mali len zriedka dvorovú zástavbu. Zachovaná zástavba vo forme tradičných dvorových krídiel je u domov Jarková ul. č. 55 - 57. S výnimkou školskej budovy Jarková ul. č. 49 tu dvorové krídla už nenachádzame. Prípadná drobná zástavba v dvorovej časti u týchto objektov je však možná za dodržania proporcií a foriem tradičných dvorových krídiel. Už v 18. storočí boli západné ukončenia parciel domov zlúčené, pričom tu vznikli tri veľké záhrady. Regenerácia pôvodných parkových úprav však už nie je možná. Snahy o opätovné zastavovanie týchto priestorov začínali po likvidácii parkov od druhej polovice 19. storočia. V súvislosti s výstavbou budovy na Jarkovej ul. č. 49 bola postavená aj trojpodlažná budova na západnom ukončení parcely (Baštová ul. č. 21). K nej bola po južnej strane dostavaná nevhodná až štvorpodlažná stavba s krídlom vybiehajúcim východným smerom. Bez rešpektovania pôvodnej historickej parcelácie a charakteru zástavby bola osadená do hĺbky vnútrobloku bytová trojpodlažná stavba za domami Jarková ul. č. 41 - 45.

Rovnako v rozpore s tradičnou zástavbou je situovaný objekt z prvej polovice 20. storočia za domami Jarková ul. č. 33-35. Jeho netradičná poloha v hĺbke bloku, ako aj pôdorys nerešpektujúci orientáciu ulíc vychádza z danosti, že vznikol na mieste bývalej záhradnej vilky. Avšak vzhľadom na nemožnosť obnovy pôvodnej parkovej dispozície tento objekt stráca svoj zmysel a je rušivý v historickom bloku zástavby. V zhode s tradičnou mestskou zástavbou je len prízemný dom na nároží Baštovej a Tkáčskej ulice.

Rozbitú štruktúru na západnej strane je možné aspoň čiastočne eliminovať usmernenou zástavbou v nadväznosti na zachovanú štruktúru, parceláciu a tradičnú zástavbu na Jarkovej ulici.

Jarková ulica – južne od Tkáčskej ulice

Vymedzená plocha patrí medzi najzdevastovanejšie plochy pamiatkovej rezervácie. Bývalý blok budov zväčša prízemnej zástavby vymedzenej Jarkovou, Weberovou a Holubou ulicou bol v 80-tych rokoch 20. storočia komplexne asanovaný. Zmenené pomery po roku 1989 našťastie zastavili demolácie na ostatných plochách Jarkovej ulice. Avšak rehabilitácia

územia už nebola možná. Na asanovanej ploche bola schválená výstavba bytových domov vo forme jednoliateho bloku vymedzeného pôvodnými ulicami s vnútorným átriom. Toho času je postavený prvý trojpodlažný blok na nároží Jarkovej a Tkáčskej ulice. Nová výstavba nerešpektuje pôvodnú parceláciu a výšku bývalej zástavby. Toto územie stratilo všetky pamiatkové hodnoty.

Aspoň čiastočne zachovaná je zástavba severnejším smerom. Zachovaný blok radovej zástavby je na tradičných úzkych parcelách tvorený dvojpodlažnými stavbami. Z nich dom Jarková ul. č. 19 je novostavbou na ploche asanovaného domu v hmotách rešpektujúci historické prostredie avšak s nepovolenými rušivými nadrozmernými vikiermi. Pôvodné historické objekty predstavujú domy Jarková ul. č. 21 - 27. Z nich posledné dva domy majú zachované aj tradičné dvorové krídla.

Rušivým prvkom sa začiatkom druhej polovice 20. storočia stal bytový dom osadený v takmer celej šírke bloku na západnej strane bez rešpektovania uličnej čiary, parcelácie, výšky tradičnej zástavby. V nedávnej dobe bola zastavaná plocha po bývalej zástavbe na Weberovej ulici. Drobné domčeky v radovej zástavbe boli nahradené trojpodlažným (na nároží s Jarkovou ulicou až štvorpodlažným) objektom, v ničom nenadväzujúcim na pôvodnú štruktúru územia. Výstavba tohto objektu dala ulici „tunelový“ charakter. Stavba má síce moderné výrazové prostriedky, jej nadmerné objemy na úzkej parcele pôsobia mimoriadne neproporčne.

Pri ďalších dostavbách na voľných plochách na Jarkovej ulici a na Tkáčskej ulici je nevyhnutné rešpektovať pôvodnú parceláciu, tradičné formy zástavby vrátane výšky stavieb.

Zástavba na ploche opevnenia – východná strana

Plocha mestského opevnenia tvorí špecifický hraničný priestor v pamiatkovom území. Pôvodne voľná plocha vymedzená trojitým prstencom múrov bola len postupne zapĺňaná od prelomu 18. a 19. storočia. Charakteristickou črtou až do súčasnosti je prevažujúca voľná plocha, ktorá je posilnená aj asanáciami v nedávnej dobe. K najvýznamnejším hodnotám tohto územia patria fragmenty mestského opevnenia, ktoré sú národnou kultúrnou pamiatkou, historická parazitná zástavba, na mnohých miestach ešte zachovaná znížená úroveň terénu a predovšetkým prevažujúce voľné plochy, ktoré sú pozostatkom voľnej priekopy.

Likvidáciou oboch brán sa mesto prepojilo na obe predmestia. Z uvedeného dôvodu predĺženie Hlavnej ulice na severnej a južnej strane je nevyhnutné akceptovať ako nevyhnutnú súčasť novej urbanistickej štruktúry zo začiatku 19. storočia. Bohužiaľ zo severnej strany Hlavnej ulice zostali zachované len dva dvojpodlažné meštianske domy – NKP (Hlavná ul. č. 144 - 146). Ostatné tri objekty boli v druhej polovici 20. storočia nahradené nevhodnou plošne obrovskou dominantnou stavbou Domu kultúry odborov. Západne od neho stojí ďalšia výšková budova Okresného výboru KSS, ktorá úplne zlikvidovala urbanistickú štruktúru bývalého námestia na Hornom Huštáku. Oba objekty však už nepatria do pamiatkovej rezervácie. Dvojpodlažný dom Kováčska ul. č. 2 predstavuje prílepok z vnútornej strany hradbového múru. Nadväzne od neho západným smerom je náznakovo rekonštruovaný priebeh hradbového múru, ktorý vymedzuje na severnej strane Kováčsku ulicu. Súčasťou prezentovaného múru je aj rekonštruovaná trojpodlažná bašta mestského opevnenia. Plocha severne od hradbového múru je voľná. Je mimoriadne žiaduce zachovanie tejto voľnej, parkovo upravenej plochy. V budúcnosti je možné uvažovať s prezentáciou parkánového múru.

Na Konštantínovej ulici sa začiatkom 19. storočia vykryštalizovala obytná zástavba na ploche asanovaného opevnenia. Nerovnako dlhé parcely domov sú ukončené vonkajším priekopovým múrom. Formu tradičnej radovej zástavby má blok budov Konštantínova ul. č. 19 - 9. Blok začína na severnej strane dvojpodlažným objektom Konštantínova ul. č. 19

(NKP), pokračuje v súčasnosti nadstavaným dvojpodlažným domom č. 17 (NKP), za ním nasledujú ďalšie štyri prízemné domy. Pre zástavbu na parcele sú charakteristické aj tradičné kolmo na hlavný objekt orientované dvorové krídla. V území pôsobí cudzorodo vysoká manzardová strecha na dome Konštantínova ul. č. 19 a zväčšené okenné otvory na dome Konštantínova ul. č. 17.

Dominantou celej ulice je neologická synagóga (Konštantínova ul. č. 7 – NKP), ktorá v nedávnej dobe stratila svoj pôvodný romantický charakter, keď bola prekrytá jednofarebným náterom. Južne od nej je zachovaný dvojpodlažný objekt školy s pôvodnou historizujúcou fasádou (NKP - Konštantínova ul. č. 5). Južne od školy je trojpodlažná novostavba bez architektonických hodnôt. Bola postavená takmer na celej ploche parcely. Blok budov ukončuje na nároží budova COOP Jednota. Dnešná trojpodlažná stavba vznikla nadstavbou historického objektu župných kasární, pričom svojim vonkajším novodobým pochybným výrazom stratila charakter historickej stavby.

Vyššie uvedený blok zástavby na Konštantínovej ulici je nevyhnutné rešpektovať s pôvodným charakterom zástavby ako aj výškou. Dostavby v tomto bloku už nie sú žiaduce. Je nevyhnutné v čom najväčšej možnej miere zachovať voľné plochy popri priekopovému múru, ktorý je žiaduce prezentovať.

Južne od Metodovej ulice sa nachádza ďalšia dominanta mesta - dvojpodlažný objekt bývalého dievčenského ústavu, ktorý je národnou kultúrnou pamiatkou. Stavba má pôdorys ležiaceho písmena F. Na západnej strane bol areál rozšírený dostavbou popri priekopovom múre (učebne a jedáleň) na východné krídlo nadväzujú budovy dvoch telocviční. Južne od telocvične sa nachádza plocha ihriska, ktorá predstavuje jedno z najhodnotnejších území v rámci opevnenia. Vymedzené je hradbovým múrom s bastiónom a priekopovým múrom.

Južne od Svätoplukovej ulice pokračuje najhodnotnejšia plocha mestského opevnenia transformovaná vo voľnú galériu (Záhrada umenia). V plnej miere je tu zachovaný priekopový múr, ku ktorému je na vyústení Svätoplukovej ulici pristavané schodisko so sochou sv. Františka vedúce na Kmeťovo stromoradie. Fragmentárne je zachovaná aj hradba mestského opevnenia. Je nevyhnutné zachovať voľnú plochu priekopy aj v budúcnosti. Je však potrebné odčleniť a prezentovať plochu pôvodného parkánu. Aj keď plocha priekopy v nasledujúcom úseku je v súčasnosti neudržiavaná, je možné ju v budúcnosti parkovo upraviť. Rušivým objektom je tu len solitérny dom a pri Ulici Hurbanistov široká budova kotolne. Tá sa však už nachádza na konci zachovanej hradobnej priekopy.

V ďalšom pokračovaní opevnenia pri Hlavnej ulici sa nachádza vysoká budova hotela Dukla, postaveného na ploche bombardovanej historickej budovy pošty. Tento objekt je už nevyhnutné rešpektovať, nakoľko tvorí spojovací článok so zástavbou na Námestí legionárov.

Zástavba na ploche opevnenia – západná strana

Podobne ako na východnej strane mesta, aj na západnom úseku bývalého mestského opevnenia prevládajú voľné plochy. Na severnom okraji Hlavnej ulice sa zachovala v nezmenenej podobe urbanistická štruktúra založená po likvidácii Hornej brány začiatkom 19. storočia, prepájajúca plochu bývalého opevnenia s priestorom horného predmestia. Blok zástavby je mimoriadne zachovaný. Tvoria ho štyri objekty, ktoré sú aj národnými kultúrnymi pamiatkami (Hlavná ul. č. 129 - 131, Levočská ul. č. 1). Najjužnejší objekt je jediným zástupcom prízemného domu na Hlavnej ulici. Susedné dva domy predstavujú dvojpodlažné stavby, najsevernejší objekt uzatvárajúci zástavbu Hlavnej ulice je trojpodlažná stavba Bosákovej banky, najvýznamnejšia secesná budova v meste. Zachovaná je aj dvorová zástavba na širších parcelách, ktoré sú ukončené mohutným múrom pri mlynskom náhone.

Na hlavné objekty sa napájajú tradičné dvorové krídla pri zachovaní plochy širšieho dvora. Bosákova banka reprezentuje uzavretú štvorkrídlovú dispozíciu s ústredným dvorom.

Juhozápadným smerom sa nachádza rozšírená plocha opevnenia, ktorá sa od druhej polovice 19. storočia stala židovským náboženským centrom (areál židovského suburbia je národnou kultúrnou pamiatkou). Na uvedenom území sa zachovala vodná veža osadená v parkánovom múre a sčasti aj murivo hradbového múru. V areáli sú solitérne stavby pri prevažujúcej voľnej ploche zelene. Popri Okružnej ulici sa nachádza od severu nepravidelná dvojpodlažná stavba aškenázskej synagógy, ktorá je v novej hmote kópiou pôvodného objektu, dlhšia prízemná budova a funkcionalistická sefardská synagóga. Pri hradbovom múre je ďalšia sčasti prízemná, sčasti dvojpodlažná budova, juhozápadne od nej mohutná ortodoxná synagóga a dom rabína nepravidelnej dispozície, ktorý vznikol prestavbou zvyšku stredovekej bašty. Celý areál je možno považovať za stavebne uzavretý. Širšie voľné plochy zníženého územia jasne dosvedčujú, že táto plocha tvorí súčasť bývalej priekopy.

V ďalšom pokračovaní sa nachádza zástavba na ploche opevnenia jednak pri Baštovej, ako aj Okružnej ulici. Mimoriadne hodnotná je prízemná zástavba na Baštovej ulici, ktorá vznikla ako prílepok k redukovanému murivu hradby. Blok začína prízemným domom postaveným kolmo na priebeh hradbového múru (Jarková ul. č. 101). Západne od neho je širší prízemný dom pristavaný z vnútornej strany hradby v súčasnosti rozdelený na dva domčeky, znehodnotený v strešnej rovine početnými vikiermi. Užší prízemný domček západnejším smerom rovnako pristavaný z vnútornej strany k hradbe je v súčasnosti rovnako rozdelený na tri malé domčeky. Východnú časť znehodnocuje v strešnej rovine osadený nadrozmerný vikier. Vonkajšie líce hradbového múru je zachované v autentickej podobe aj s čitateľnými strieľňami. Pristavaný je tu len malý prízemný záhradný domček, ktorý podobne ako vedľa stojace kovové budy by bolo vhodné odstrániť. V ďalšom pokračovaní priebehu hradbového múru je osadená do priestoru parkánu prízemná stavba z prvej polovice 20. storočia. Zatiaľ voľná plocha je v zalomení priebehu hradbového múru, kde pod jestvujúcim terénom sa nachádza bašta mestského opevnenia, ktorú by bolo vhodné prezentovať nad úrovňou terénu. Zachovaný je tu však fragment parkánového múru so strieľňou. Prízemný dom Baštová č. 44 je postavený ako pristavba k parkánovému múru. Domy Baštová ul. č. 34-40 boli postavené pôvodne z vnútornej strany hradbového múru. V súčasnosti je z vonkajšej strany vnímateľný múr len za domom Baštová ul. č. 40. Pri adaptácii domu č. 38 bol pôvodný menší hospodársky objekt nahradený väčším dvojpodlažným objektom. Podobne bola z povolená výstavba dvojpodlažného rodinného domu za domom č. 36. A v nedávnej dobe bol ďalší sekundárny hospodársky prílepok za domom č. 36 nahradený dvojpodlažným domom, ktorý totálne prekryl hradbový múr aj so zachovanými rímsami a strieľňami.

Parazitná zástavba tvorí zaujímavú historickú štruktúru v pamiatkovej rezervácii, avšak novodobé adaptácie a rekonštrukcie výrazne znehodnotili tento priestor, nakoľko hradbový múr je v súčasnosti na upravovaných objektoch už nečitateľný. Akékoľvek ďalšie nabaľovanie hmôt v tomto priestore by znamenali nielen potretie posledných vnímateľných úsekov hradbového múru, ale aj likvidáciu parazitnej zástavby ako takej.

Mimo plochy hradbového múru zostala plocha priekopy až po Okružnú ulicu z väčšej časti voľná. Pri ohybe opevnenia sa nachádzajú dva menšie solitérne prízemné stavby (Okružná ul. č. 24, 26). Ďalší prízemný dom sa nachádza na nároží Okružnej a Suchomlynskej ulice. Je nevyhnutné zachovať voľnú zníženú plochu priekopy.

Ešte výraznejšie voľná je plocha opevnenia v jeho pokračovaní južnejším smerom. Znížený priestor sa dodnes používa na športové účely. Zachovaná zostala v prestavanej podobe Malá Bránka s dvojpodlažnými krídlami na severnej a južnej strane v polohe parkánu (Hotelová škola). Celá plocha priekopy je tak voľná, až na secesný vstupný objekt do bývalého klziska (NKP). Južne od komplexu Floriánovej brány sa nachádza rušivý objekt hádzanárskej haly, v nedávnej dobe doplnený dostavbami a nadstavbami zasahujúcimi do

priestoru Baštovej ulice. Avšak plocha južne od haly je dosiaľ voľná. Menšie solitérne stavby sú až južnejšie v blízkosti Weberovej ulice. Menší novodobý prízemný dom je obrátený do Okružnej ulice. Do Weberovej ulice sú orientované prízemný nárožný objekt, rodinný dvojpodlažný dom, ako aj ďalší prízemný dom postavený z vnútornej strany k zachovaného hradbovému múru.

V ďalšom pokračovaní je dominantná voľná plocha priekopy slúžiaca ako trhovisko s viac menej provizórnymi objektmi kovovej konštrukcie. Za ním nasleduje plocha parkoviska až po Jarkovú ulicu. V predĺžení Hlavnej ulice je na ploche opevnenia zväčšený od prelomu 19. a 20. storočia areál Grécko-katolíckeho biskupstva. S výnimkou Grécko-katolíckeho areálu, celá plocha opevnenia od Jarkovej ulice až po hádzanársku halu je zväčša voľná, len miestami so solitérnymi stavbami. Je nevyhnutné zachovať dominantnú voľnú plochu so zníženou úrovňou priekopy a pri úpravách prezentovať nad terénom zaniknuté murované konštrukcie opevnenia.

Kmeťovo stromoradie

Jediná plocha pamiatkovej rezervácie mimo plochy mestského opevnenia sa nachádza na západnej strane medzi Kmeťovým stromoradiem a Vajanského ulicou. Uvedené územie má osobitnú štruktúru zástavby. V prvej polovici 19. storočia sa tu nachádzali tri veľké parky s menšími záhradnými vilkami, na ktoré nadväzovali na južnej strane ďalšie záhrady. Až na prelome 19. a 20. storočia na tejto voľnej ploche začali vznikať školské budovy. Zástavba tak od uvedeného obdobia pozostávala zo solitérných budov pri zachovaní voľných plôch, ba dokonca aj časti porastových štruktúr bývalých parkov.

Na severnom nároží sa nachádza menšia plocha voľnej zelene. Južnejšie od nej je areál bývalého katolíckeho gymnázia (Stredná pedagogická škola). Trojpodlažná historizujúca stavba (NKP) je osadená ako solitér v strednej časti plochy, pričom je obklopená voľnými plochami zelene a ohraničená murovaným, sčasti kovovým plotom, len s menším prízemným objektom na nároží Vajanského a Metodovej ulice. Na južnej strane Metodovej ulice je ďalší prízemný objekt. Južne od neho v súčasnosti vyrástol nový solitérny objekt kláštora pri zachovaní voľnej plochy parkovo upravenej zelene. Južnejším smerom je zachovaná pôvodná prízemná klasicistická záhradná kúria s portikom, ktorá z neznámych dôvodov nie je zaradená medzi národné kultúrne pamiatky. Západne od nej však vyrástla novodobá dvojpodlažná stavba, ktorá pôsobí rušivo vo väzbe na záhradnú vilku. Južnejším smerom sa nachádza dvojpodlažný secesný objekt obrátený do Vajanského ulice. Plocha dvora je voľná až na menšie novodobé hospodárske stavby. Pozdĺž komunikácie vedúcej zo Svätoplukovej ulice vznikli ďalšie dve dvojpodlažné školské grécko-katolícke stavby. V ďalšom pokračovaní zostala voľný pás zelene až po novostavbu divadla, ktoré je však už mimo územia pamiatkovej rezervácie.

Je nevyhnutné rešpektovať uvedený priestor ako územie s dominujúcou zeleňou a solitérnymi stavbami.

B.1.5 Dominanty a výškové zónovanie jednotlivých blokov zástavby

Medzi najdôležitejšie podklady pre stanovenie podmienok zvlášť novej zástavby v pamiatkovom území je poznanie nielen pôvodnej štruktúry parcelácie, charakteristického spôsobu zástavby na jednotlivých parcelách, ale aj poznatky o premenách výšky zástavby, a to jednak v časovej - vertikálnej rovine, ale aj v horizontálnej rovine medzi jednotlivými objektmi, resp. blokmi v rámci pamiatkového územia.

B.1.5.1. Historický vývoj výšky zástavby v pamiatkovom území

Výška zástavby v mestách je významným historickým dokumentom postavenia toho ktorého mesta v ekonomickej štruktúre krajiny, či už ako centier obchodu a remesiel, iných výrobných činností (baníctvo, vinohradníctvo), resp. verejnej správy. Na druhej strane aj vyššia ekonomická sila jednotlivých vlastníkov nehnuteľností bola v priamej väzbe s vyššími, resp. širšími obytnými stavbami, ktoré tak aj navonok mali byť výrazom postavenia ich majiteľov. Charakteristickým prvkom bola pritom koncentrácia najmajetnejšieho obyvateľstva v samom centre mesta. Z uvedeného dôvodu pre historické mestá sú charakteristické najvyššie stavby najmä na hlavnom námestí, pričom zástavba smerom k okrajovým častiam sa postupne znižuje. V meste sa však vždy nachádzali stavby, ktoré svojou polohou, objemami, výškou, resp. výtvarnou úpravou vybočovali z bežného rámca, a tak sa stali dominantami. Väčšina z nich patrila medzi verejné stavby, no nemuselo to byť pravidlom. Nachádzame ich jednak ako solitérne objekty na plochách námestí, ale aj v radovej zástavbe.

Prešov vo svojej prvej vývojovej fáze v 13. – 14. storočí predstavoval trhové mestečko s drobnou prízemnou drevenou obytnou zástavbou. Avšak zanedlho po založení mesta môžeme predpokladať výstavbu farského kostola v polohe dnešného neskorogotického objektu dómu sv. Mikuláša. Kostol predstavoval najvyššiu stavbu v meste predovšetkým z nábožensko-symbolických dôvodov. Dominantnosť stavby ešte viac umocňovala vysoká veža, kde boli umiestnené zvony. Vysoká mohutná veža, ako najvyšší a zároveň najviac čitateľný objekt v širokom okolí symbolizovala mesto ako také, pričom plnila aj ďalšie funkcie (strážnica).

Povýšenie Prešova medzi slobodné kráľovské mestá v druhej polovici 14. storočia znamenali nové výrazné premeny v siluete mesta. Pribúdajú nové dominanty – akými sú ďalšie kostoly na námestí (kostol sv. Štefana kráľa), v okrajových polohách mesta (špitálsky kostol, karmelitský kostol) a na predmestí (kostol sv. Leonarda). Najvýraznejším novým prvkom sa stalo mestské opevnenie. Vysoký hradbový múr obkolesil a do značnej výšky prekryl vnútorné mesto. Len veľmi postupne sa odstraňoval nepomer medzi vysokými hradbami a drevenou zástavbou vo vnútri. Spočiatku sa menilo v závere stredoveku najmä námestie, kde drevené domy boli nahrádzané murovanými stavbami. Postupne začínajú tu vznikať aj ojedinelé prízemné domy s výškou, ba dokonca aj prvé dvojpodlažné meštianske, resp. iné verejné stavby (napr. mestská vináreň).

Kľúčovou mestotvornou etapou sa stala renesančná prestavba. Verný obraz mesta zachytáva Casparova veduta, musíme si však z nej odmyslieť novšie dominanty z 18. storočia. Pre štyri historické štvrte námestia sa s výnimkou niekoľkých ojedinelých prípadov stala charakteristická zástavba dvojpodlažnými meštianskymi domami. Bohatstvo mešťanov sa prejavilo nielen v (vtedy ešte nepočetnom) spájaní domov, ale aj vo výstavbe mohutných atikových múrov, ktoré dodávali domom dojem ďalšieho tretieho podlažia. Atiky tak narušili výškovo monotónne bloky tradičnej dvojpodlažnej zástavby. Je však potrebné mať na pamäti, že domy bez atík prevažovali. Na dvoch miestach, a to na južnom okraji II. štvrte a na severnom okraji IV. štvrte domy s atikami tvorili viac menej súvislý blok budov. Výškovo dominantné stavby sa sústreďovali aj v strede námestia. Boli to predovšetkým sakrálne objekty. Zaniknutý kostol sv. Štefana nahradil nový chrám maďarských evanjelikov. V ranom novoveku k výrazným objektom patrila aj dvojpodlažná bloková budova školy ukončená štítkovou atikou a od druhej polovice 17. storočia aj dvojpodlažná budova evanjelického kolégia (neskôr jezuitského gymnázia).

Na rozdiel od iných významných miest, prešovská radnica sa nestala (pohľadovo) dominantným symbolom mesta. Stála síce v strede námestia, išlo však o prízemnú stavbu. Potreba nových priestorov sa pretavila skôr v rozširovaní areálu formou dostavieb. Časť mestských stavieb sa nachádzala aj v radovej zástavbe (vináreň, tržnica). Na Casparovej vedute mesta sú zachytené aj ďalšie objekty vybočujúce z rámca tradičnej zástavby. Na západnom ukončení parcely dnešného objektu Hlavná ul. č. 75 sa na Jarkovej ulici

nachádzala vežovitá trojpodlažná stavba s ochodzou. Iná vežovitá stavba s atikou sa nachádzala na východnom ukončení parcely jedného z domov II. štvrte pri Slovenskej ulici.

Južné ukončenie námestia malo výškovo premenlivú dynamickú zástavbu. Nachádzali sa tu totižto jednak dvojpodlažné, ako aj jednopodlažné domy. Dominantou zostával špitálsky kostol slúžiaci slovenským evanjelikom.

Na Slovenskej ulici síce drevenú zástavbu nahrádzali murované stavby, len v ojedinelých prípadoch išlo o dvojpodlažné objekty. Dominantou tu zostával areál bývalého karmelitského kláštora užívaný mestom na hospodárske účely. V ostatných štvrtiach prevažovala nízka drevená zástavba. Na západnej strane mesta sa vynímal len objekt suchého mlyna.

Charakteristickou črtou zástavby na parcelách bola výšková gradácia od najvyššieho hlavného objektu, cez nižšie stavby dvorovej zástavby, až po prípadný voľný koniec dvora ukončený dreveným plotom s brámkou.

S nastupujúcou protireformáciou prinieslo 18. storočie nové dominanty v podobe kláštorňích komplexov františkánov (v polohe bývalého karmelitského kláštora) a minoritov (v polohe komplexu mestského špitála). Novým prvkom sa stali aj objekty šľachtických rezidencií. V tomto období vznikol na južnom okraji Hlavnej ulice palác Klobušických, najreprezentatívnejšia súkromná stavba v celom meste. Na Jarkovej ulici síce výraznejšie murovaná zástavba nahrádza drevené stavby, avšak v tradičných formách malých prízemných domčekov na úzkych parcelách. Z tradičného rámca zástavby vybočovali tri šľachtické rezidencie postavené na plochách viacerých parciel, z toho jeden palác rodiny Pulszkých tvoril štvorkrídlovú dvojpodlažnú stavbu.

Výrazné premeny vo výškovej zonácii nepriniesla ani mohutná neskorobaroková až klasicistická prestavba mesta. Najzákladnejším prvkom tejto prestavby je predovšetkým likvidácia zostávajúcej drevenej zástavby a jej nahradenie pevnými murovanými stavbami. V súvislosti s týmito protipožiarnymi predpismi sa začínajú presadzovať strechy s hrebeňmi rovnobežnými s ulicou, oddelené od susedov murovanými protipožiarnymi štítmami. Prestavby sledovali predovšetkým poskytnutie väčšieho komfortu a novej reprezentácie za použitia nových výrazových prostriedkov presadzujúceho sa klasicizmu. Snaha o reprezentatívnosť sa prejavila skôr spájaním viacerých susediacich domov. Len vo výnimočných prípadoch v IV. mestskej štvrti dochádza k nadstavbe šiestich objektov o tretie nadzemné podlažie. Nie je pritom náhoda, že domy sa kumulujú na severnej strane štvrte, kde predtým prevládali objekty s atikami. V okrajových polohách zase dochádza k nadstavbám prízemných domov.

Nový charakter nadobudla Slovenská ulica. Vo veľkej miere sa tu začalo s nadstavbami domov o druhé nadzemné podlažie. Novu dominantou sa stala mohutná budova Župného domu. Objekt bol postavený s využitím tu jestvujúcich meštianskych domov ako dvojpodlažná stavba. Potreba veľkého počtu nových priestorov bola uspokojená stavaním rozľahlých krídiel komplexu až po Konštantínovu ulicu. Na ostatných uliciach (Jarková, Floriánova, Suchomlynská, Tkáčska, Weberova, Hurbanistov, Svätoplukova, Špitálska) prevládala prízemná drobná zástavba, aj keď kde-tu sa ojedinele začali objavovať aj dvojpodlažné stavby. Na Jarkovej ulici rastie počet objektov na spojených parcelách, úzke objekty však stále prevládajú.

Stále zostával v platnosti model, že najväčšie domy boli na námestí, pričom ďalej od námestia výška zástavby klesala. Zostupný model od námestia po plochy opevnenia platil rovnako aj pre mieru zastavania. Tak v blokoch Hlavnej ulice boli charakteristické dvorové krídla často siahajúce až po paralelnú ulicu, na západnej strane sledujúce pritom aj klesanie terénu. Avšak aj na východnej strane mesta výška hrebeňa strechy dvojpodlažného krídla bola často nižšia ako výška hrebeňa hlavného objektu. V blokoch Slovenskej, Floriánovej a Svätoplukovej ulice sa nachádzali skôr kratšie, predovšetkým prízemné dvorové krídla. Dvorová zástavba zväčša absentovala v blokoch drobnej zástavby na Jarkovej ulici.

Najjednoduchšie a zároveň aj najnižšie objekty vznikali v polohe mestského opevnenia. Z vnútornej, resp. vonkajšej strany hradbového múru (do priestoru parkánu) boli vstavané malé nízke domčeky (bez dvorov) s pultovou strieškou. Ešte stále zväčša voľné znížené priekopy oddeľovali mesto od nových predmestí. Za opevnením východne od Kmeľovho stromoradia, rovnako ako aj na západnej strane za mlynským náhonom sa zakladali veľké parky s drobnými solitérnymi vilkami.

Zástavba však vznikala v polohách bývalých vstupných brán, ktoré boli zlikvidované a Hlavná ulica bola tak rozšírená severným, ako aj južným smerom. Prítom na severnej strane ústiacej do významnejšieho horného námestia boli postavené už aj dvojpodlažné domy.

Osobitnou plochou bývalého opevnenia bola aj severná časť Konštantínovej ulice, kde sa vymerali väčšie parcely. Väčšina tu postavených objektov predstavovala však prízemné domy. Novou dominantou v tomto priestore sa stala synagóga.

Pre vývoj slovenských miest sa v mnohých prípadoch stal určujúcim stavebný rozmach na prelome 19. a 20. storočia. Prešov v tomto období už nepatrila medzi najvýznamnejšie uhorské výrobné-obchodné centrá. Aj preto bol ušetrený početných asanácií, či mohutných prestavieb, ako to môžeme vidieť u veľkých metropol. Úpravy objektov sú spojené poväčšine s poskytnutím nového komfortnejšieho bývania, zahustením zástavby v tradičných formách, či aplikáciou nových modernejších výrazových prostriedkov. Len veľmi ojedinele sú nadstavané domy o tretie podlažie na námestí v IV. štvrti (2 objekty) a v III. štvrti (3 objekty). Z nich dve stavby však predstavujú verejné objekty, ktoré svojou novou výškou mali naznačovať ich význam (radnica, mestský hostinec s divadlom na nádvorí s reductou). Na Slovenskej ulici pokračovala tendencia nadstavieb prízemných domov, čím dvojpodlažné stavby začali na tejto ulici mierne prevažovať.

Ostatné ulice svojou jednoduchou prízemnou zástavbou sa ponúkali ako nový stavebný priestor pre novú prestavbu mesta. V okrajových polohách bolo tak zrealizovaných niekoľko veľkorysých stavebných podujatí. Tento začiatok veľkej prestavby však ostal len neúspešným pokusom. Väčšie stavby boli totižto spojené najmä s školskými a reštauračnými objektmi, pričom zväčša nemali pokračovanie v prestavbe obytných budov. Do okrajových častí sa tak vniesol istý nepokoj prameniáci z protikladu medzi prevažujúcou drobnou zástavbou na úzkych parcelách a nepočesnými (niekedy až trojpodlažnými) objektmi.

Tak na východnom okraji Svätoplukovej ulice vznikli tri nové vyššie stavby, z nich jedna je dokonca trojpodlažná. Na Jarkovej ulici vznikli na západnej strane dve trojpodlažné stavby. Na západných ukončeníach parciel z Hlavnej ulice bol pri vyústení Jarkovej ulice značný terénny zlom, čím u viacerých objektov suterén vystupoval už nad terén a prvé nadzemné podlažie tak bolo vyvýšené. Týmto spôsobom dvojpodlažné stavby dosiahli značnú výšku. Vznikli tu však aj 3 stavby s plnohodnotnými troma nadzemnými podlažiami. Širšie stavby obohatili ráz ulice dovtedy určovanej len malými domčekmi na úzkych parcelách. Značné výšky však vyvolali istý nepomer, nakoľko výstavba týchto 5 domov nemala nasledovníkov. Len zopár ďalších prízemných objektov v strednej časti ulice bola nadstavaná o druhé nadzemné podlažie.

Aj na východnom okraji mesta na voľných plochách vznikali nové školské objekty. V južnej časti Konštantínovej ulice vznikla dvojpodlažná rozľahlá budova dievčenského ústavu Sancta Maria, ale aj prevýšená trojpodlažná budova učiteľského ústavu, ktorá rovnako vyvolala v zástavbe ulice veľké výškové zlomy. Osadená je totižto do prostredia vyznievajúcich prízemných dvorových krídiel domov zo Slovenskej ulice a tento stavebný objekt nevyvolal následnú prestavbu Konštantínovej ulice.

Ako vhodnejším riešením pre mesto bola výstavba ďalších školských objektov východným smerom za hranicami bývalého opevnenia. Tu vznikla trojpodlažná budova katolíckeho gymnázia, ako aj dve ďalšie dvojpodlažné grécko-katolícke školské stavby.

Solitérne objekty boli osadené do priestorov bývalých parkov, pričom súčasťou ich areálov tak zostali ešte pomerne veľké plochy zelene.

Dotvárali sa oba konce Hlavnej ulice, kde vnikali ďalšie poschodové objekty (Bosákova banka, budova pošty, dostavba Grécko-katolíckeho areálu).

Stále zostávala voľná plocha priekopy na juhovýchodnej strane mesta. Na západnej strane mesta sa priekopa začala postupne zastavovať prízemnou zástavbou. Charakteristické však boli aj vynechané väčšie plochy slúžiace verejným účelom (športoviská). Na severozápadnej strane sa dotvára areál židovského suburbia, kde novou dominantou sa stáva nová ortodoxná synagóga.

Po prvej svetovej vojne nastáva v meste mierny stavebný útlm. Prestavby, resp. dostavby pokračujú vo formách tradičnej zástavby. Väčší rozruch a nesúhlas mesta vyvolala len výstavba trojpodlažného domu Baťa na Hlavnej ulici. Nová vlna rozvoja nastáva od 30-tych rokov, pričom pokračovala aj v období druhej svetovej vojny. Ako mimoriadne rozvážne je možné pokladať rozhodnutie mesta, že nové verejné stavby neboli situované do centra mesta, ale na predmestia (Levočská ul., Námestie Legionárov, Masarykova ulica).

Výrazné zmeny vo výške zástavby v pamiatkovom území nastali v období po druhej svetovej vojne. S výnimkou nepočítaných objektov postavených krátko po skončení vojny na miestach zbombardovaných domov, nové stavby boli zväčša prevýšené oproti jestvujúcej historickej zástavbe.

Nové dvojpodlažné domy Hlavná ul. č. 102 - 104 boli osadené v zhode s tradičnou formou zástavby. Trojpodlažný objekt obchodného domu Rozvoj (Hlavná ul. č. 15) prevyšuje síce okolitú zástavbu, avšak toto prevýšenie je znesiteľné, porovnateľné s atikovými domami. Prvou výškovou budovou v historickom jadre mesta sa stala novostavba hotela Dukla na ploche zbombardovanej starej pošty na južnom okraji Hlavnej ulice. Ide až o päťpodlažnú stavbu, ktorá však na južnej strane pozdĺž komunikácie graduje na nižšiu hmotu tak, aby bol zachovaný južný priehľad do pamiatkového územia. Ďalší nový objekt vznikol na severnom okraji Hlavnej ulice. Celkovo až päťpodlažný Dom kultúry značne prevyšuje okolité objekty historickej zástavby ulice. Na Slovenskej ulici vznikli vo formách tradičnej zástavby a výšky tri novostavby na východnej strane ulice (Slovenská ul. č. 48-52). Naproti tomu v severnej časti ulice na západnej strane bol postavený blok trojpodlažných novostavieb, ktoré značne prevyšujú najvyššie domy historickej radovej zástavby ulice. Mimoriadne škodlivým počínom bola výstavba štvorpodlažnej budovy Geodézie na Konštantínovej ulici na najvyššom bode bývalým opevnením vymedzeného historického jadra mesta, ktorej prevýšená budova je čitateľná aj z diaľkových pohľadov. V kontexte historickej zástavby Konštantínovej ulice je ešte znesiteľná dostavba domu Jednota na trojpodlažný objekt na východnej strane ulice. Na západnej strane mesta sa stali rušivými objektmi trojpodlažná a štvorpodlažná novostavba na Ulici Hurbanistov, ktoré značne prevyšujú aj tu najvyšší secesný poschodový dom na konci parcely domu Hlavná ul. č. 22.

Väčší počet vysokých novostavieb vzniklo na Jarkovej ulici. Na obchodný dom Rozvoj nadväzuje ďalšia trojpodlažná novostavba až do Jarkovej ulice. Severným smerom boli postavené ďalšie dve prevýšené štvorpodlažné budovy. K vyšším objektom sa v južnej časti ulice zaradil trojpodlažný objekt Východoslovenskej vodárenskej spoločnosti, no najmä štvorpodlažná stavba Dopravoprojektu, ktorej výška bola odvodená z prevýšenej susediacej novogotickej stavby. K vysokému bytovému domu na Floriánovej ulici č. 2 bola bez rešpektovania klesajúcej nivelety ulice postavená štvorpodlažná novostavba, ktorá však našťastie na Jarkovej ulici graduje na tri podlažia. Značne prevýšený trojpodlažný objekt bol postavený na severnom okraji Hlavnej ulice (za domami Hlavná ul. č. 107 - 109), ktorý je v kontraste s prízemnou zástavbou na západnej strane ulice.

Troj- až štvorpodlažné bytové domy vznikli aj na západnom okraji územia na Baštovej ulici. Rušivým prevýšeným objektom v ploche opevnenia sa stala novostavba hádzanárskej haly.

Celkovo môžeme sumarizovať, že v období druhej polovice 20. storočia nové objekty postavené v pamiatkovom území značne zmenili výškové pomery v pamiatkovom území. Mali totižto výšku prevyšujúcu okolitú historickú zástavbu, resp. v okrajových polohách vzniklo viacero stavieb, ktoré nadviazali na výšku tu existujúcich nepočetných vyšších trojpodlažných historických objektov.

Po roku 1989 sa situácia zmenila len čiastočne. Už síce nevznikali výrazne rušivé prevyšované stavby, avšak u nových objektov bola často uplatnená najmä maximálne možná výška odvodená z najvyšších budov okolitej zástavby. Takýmto spôsobom vznikli napr. štvorpodlažná novostavba Mestského úradu na Jarkovej ulici, troj až štvorpodlažné novostavby na Weberovej ulici, Mestský účelový objekt na Kováčskej ulici. Bez povolenia vznikol nový štvorpodlažný dom na Hlavnej ulici (Hlavná ul. č. 107-109). Takmer pravidlom sa stala nadstavba prízemných domov v okrajových častiach mesta.

B.1.5.2. Charakteristika súčasného stavu výšky zástavby v jednotlivých častiach pamiatkového územia

Hlavná ulica

Jedným z najcharakteristickejších znakov historickej zástavby pamiatkového územia je prevládajúca zostupná gradácia výšky zástavby od námestia až po plochy bývalého opevnenia. Najvyššie objekty v meste sa sústreďujú na námestí. Najvýraznejšou dominantou mesta je Rímsko-katolícky farský kostol sv. Mikuláša, ktorý je najvyššou stavbou v meste. Veža kostola vysoko prevyšuje okolité objekty a tvorí pevnú súčasť všetkých diaľkových pohľadov na mesto. Zástavbu meštianskych domov prevyšuje aj ďalšia sakrálna stavba v strede námestia – evanjelický a. v. kostol sv. Trojice.

Obe sakrálné stavby sú súčasťou štruktúry štyroch verejných stavieb na námestí. Blok je orientovaný svojou dlhšou stranou v smere S – J. Na oboch jeho koncoch sú najmohutnejšie stavby. Z južného pohľadu námestia vyrastá severne od priestoru južného parku rímsko-katolícky kostol. V strednej časti je na východe v smere S – J orientovaný evanjelický kostol, na západe bloková trojpodlažná budova Okresnej knižnice (bývalá mestská škola). Na severnej strane uzatvára blok trojpodlažná štvorkrídlová budova evanjelického kolégia. Kolégium je najvýraznejšie vnímateľné zo severnej strany námestia, kde pôsobí dojmom pevnej „hradby“ za priestorom severného parku. Oba mestské parky napriek svojmu mladšiemu veku sú súčasťou mimoriadne hodnotnej urbanistickej kompozície vnútornej plochy šošovky, nakoľko svojou vzrastlou zeleňou tvoria prechod medzi dominantnými stavbami a voľnou plochou námestia.

Súbor vyššie uvedených dominantných stavieb leží v severnej časti námestia. Ich južným výškovým pandantom je areál Grécko-katolíckeho biskupstva na západnej strane ulice. Jeho dominantou je Katedrálny chrám Sv. Jána Krstiteľa s vysokou vežou. Nakoľko južná časť námestia je úzka, dominanty sú na rozdiel od severnej časti súčasťou radovej zástavby. Na katedrálny chrám na južnej strane nadväzuje značne široká stavba Grécko-katolíckeho biskupstva s bohatým architektonicko-výtvarným členením s portikom a v strešnej rovine aj s vystupujúcim tamburom. Na opačnej, západnej strane ulice sa nachádza v radovej zástavbe druhá najreprezentatívnejšia (výškovo však neprevyšujúca) stavba – Klobušických palác.

Východná ako aj západná strana námestia je tvorená radovou zástavbou s drvivou prevahou dvojpodlažných stavieb. Len jemne v náznaku je naznačená vzostupná gradácia výšky od oboch okrajov k strednej časti námestia. Spodnú hladinu zástavby predstavuje v súčasnosti už len jediný jednopodlažný dom na severnej okraji ulice (Hlavná ul. č. 131). Na oboch koncoch sú okrem neho už dvojpodlažné objekty s nerovnakou výškou rímsy, a tým aj nejednotnou, výškovo rozohranou hladinou striech. Na severnej strane zachovanú štruktúru

tvrdro rozbíja nepovolená novostavba obchodného domu (Hlavná ul. č. 107 - 109), ktorého štvrté podlažie vystupuje vysoko nad hrebeňmi striech okolitej zástavby.

Východná strana je od juhu tvorená dlhšie dvojpodlažnými stavbami. Výškovú hladinu spestrujú len domy so štípmi (Hlavná ul. č. 10, 38, 44). Vysoká atika domu Hlavná ul. č. 46 upozorňuje na prechod k bohatším, vyšším objektom v strede námestia. Budova bývalého hostinca Čierny orol s divadlom je od juhu prvou vyššou trojpodlažnou stavbou a zároveň najdominantnejším objektom v strednej časti ulice. Východná strana ulice je v ďalšom pokračovaní rozvlnená len niekoľkými ďalšími trojpodlažnými stavbami (Hlavná ul. č. 54, 74, 80). Vyššiu hladinu však zvyrazňujú aj dvojpodlažné objekty s mohutnými štípmi (Hlavná ul. č. 68, 72). Severne od Metodovej ulice sa nachádzajú už len dvojpodlažné domy. Prechodom sú tu však na začiatku domy s vysokými atikami a štípmi (Hlavná ul. č. 82 – 90). Poslednou „vlnou“ je mohutný štít domu Hlavná ul. č. 126.

Na západnej strane ulice začína blok severne od katedrálneho chrámu typickými dvojpodlažnými stavbami. Prvým ešte nevýrazným zlomom je čiastočne prevýšená trojpodlažná novostavba obchodného domu Rozvoj (Hlavná ul. č. 15). Začiatkom vyššej rozvlnenej hladiny je však až trojpodlažný dom Hlavná ul. č. 45, ktorý je tak v strednej časti ulice akoby západným pandantom dominantného Čierneho orla. Severným smerom výšková hladina stúpa trojpodlažnými domami Hlavná ul. č. 57 - 63, ďalšieho dvojpodlažného domu s atikou Hlavná ul. č. 65. Po zníženej vlne u širšieho dvojpodlažného domu Hlavná ul. č. 67, hladina opäť stúpa u domov Hlavná ul. č. 69 - 73. Z nich posledný dom je radnica, ktorá tak púta nielen svojou bohatou výzdobou, ale jej reprezentačná funkcia a význam sa odráža aj vo zvýšenej manzardovej streche. Vyššia hladina v severnej časti doznieva vo vysokej atike objektu rímsko-katolíckej fary (Hlavná ul. č. 81).

Z naznačenej gradácie výšky sa vymyká mierne prevýšený objekt trojpodlažnej Bosákovej banky. Táto stavba z prvej tretiny 20. storočia však tvorila už výraznú dominantu a súčasť urbanistickej štruktúry dnes už zničeného námestia horného predmestia. Na opačnej strane ulice sa dnes nachádza päťpodlažná budova Domu odborov postaveného na ploche asanovanej historickej zástavby. Tento objekt narušil vstup do pamiatkového územia.

Rovnako na južnej strane sa nachádza novodobý výškový objekt hotela Dukla. Našťastie jeho prevýšená päťpodlažná časť je posunutá východným smerom, čím stavba nebráni priehľadu do námestia. Objekt hotela má už väzby na novodobo upravené dolné predmestie (Námestie legionárov), kde dominujú ďalšie výškové objekty, ktoré už nepatria do pamiatkového územia (novostavba Divadla Jonáša Záborského, Obchodný dom TESCO, Kolegiálne gymnázium, bývalý Justičný palác a pod.).

Východná strana mesta

S námestím je na východnej strane paralelná zástavba na Slovenskej ulici s južným pokračovaním na Františkánskom námestí a Ulici Hurbanistov. Podobne ako na námestí aj v tejto časti sledujeme rovnaký severo – južný profil. Zástavba mierne stúpa z oboch okrajov Slovenskej ulice smerom k jej strednej časti. Vzhľadom k tomu, že samostatná meštianska zástavba bola pôvodne len na východnej strane ulice, stále existoval rozdiel medzi súvislou radovou zástavbou na východnej strane ulice a prerušovanou, v mnohých prípadoch o niečo nižšou zástavbou na západnej strane ulice, kde doznievali dvorové krídla domov z Hlavnej ulice. Najmä v období od druhej polovice 19. storočia prestavby domov na západnej strane ulice chceli dotvoriť plnohodnotnú protiváhu východnej strany ulice. Mimoriadne dôležitý je pokles výšky zástavby v profile Hlavná ul. – Slovenská ul. Na Slovenskej ulici sa totižto nikdy nenachádzali trojpodlažné objekty. Tento profil je nevyhnutné zachovať, nakoľko niveleta Slovenskej ulice je obdobná ako na námestí.

Najvýraznejšou dominantou priestoru je Františkánsky kláštor s kostolom, ktorého oba veže sú vnímateľné z diaľkových pohľadov. Objekt neleží v zástavbe Slovenskej ulice,

ale je posunutý východným smerom. Týmto sa nielen posilnil jeho význam, ale vykryštalizovalo sa aj malé námestie (Františkánske námestie). Nie je bez zaujímavosti, že kláštor leží na južnom okraji Slovenskej ulice. Tvoril tak spolu s bývalým špitálskym kostolom južné dominanty v protiklade s verejnými stavbami v severnej časti námestia.

Spodnú úroveň výškovej hladiny na východnej strane ulice určujú prízemné domy na oboch koncoch ulice. V strednej časti je vyústením gradácie mohutná dvojpodlažná stavba Župného domu s trojuholníkovým štítom, ktorá je osadená na významnom bode – nároží Slovenskej a Metodovej ulice. Spodnú úroveň na juhu tvoria prízemné domy Slovenská ul. č. 2 -6. Nasledujúcim domom začína úsek dvojpodlažnej zástavby. Donedávna však sa tu nachádzali aj prízemné domy, ktoré boli nadstavané (Slovenská ul. č. 26 - 28). Aj v asanovanom bloku pri Metodovej ulici sa nachádzal prízemný dom. Dvojpodlažné stavby historickej, resp. novodobej zástavby pokračujú aj severne od Župného domu. Aj tu ešte ojedinele nájdeme prízemný dom (Slovenská ul. č. 62). V asanovanom bloku severne od Špitálskej ulice sa nachádzali takisto. Dvojpodlažné historické domy nasledujú až po južnú časť domu Slovenská ul. č. 86. Severná časť domu Slovenská ul. č. 86, ako aj domy č. 88 -90 boli nadstavané len nedávno. Prízemným zostal tak už len dom Slovenská ul. č. 92 a dom na nároží Slovenskej a Kováčskej ulice.

Oveľa výraznejšie je narušená výšková hladina na západnej strane ulice. Na nároží Svätoplukovej ulice a Františkánskeho námestia je dvojpodlažná stavba bývalého kina Olympia. Severne od neho sa nachádza len nedávno nadstavaný dvojpodlažný objekt. V ďalšom pokračovaní zástavby sa nachádzajú dva prízemné domy. Zachovaná zástavba severným smerom je už len dvojpodlažná. Z bloku sa výraznejšie vyníma len budova Reduty. Len novostavba Minerálnych vôd je trojpodlažná, avšak objekt s rovnou strechou nevystupuje z hladiny historickej zástavby.

Aj severne od Metodovej ulice sú zachované dvojpodlažné historické budovy. Na severnom konci ulice sú však vážnym porušením výškovej hladiny trojpodlažné novostavby prevyšujúce úroveň historickej dvojpodlažnej zástavby. V zachovanom historickom bloku medzi novostavbami sa nachádza ešte jeden prízemný dom, ďalší dom bol nedávno nadstavaný.

Z hľadiska zachovania výškovej hladiny Slovenskej ulice je mimoriadne dôležité, aby sa v budúcnosti už neaplikovali výškové pomery odvodené z novostavieb v severnej časti ulice. S ohľadom na prevažujúcu dvojpodlažnú zástavbu na ulici sú aj vo väzbe na novostavby pochopiteľné nadstavby prízemných domov. Zachovanie ostatných prízemných domov je asi neudržateľné, je však potrebné zdôrazniť, že majú rovnakú výpovednú hodnotu, ako architektonicky a výtvarne bohaté poschodové objekty.

Z väčšej časti zlikvidovaná je štruktúra na Ulici Hurbanistov. Na východnej strane tejto ulice tu bola drobná obytná zástavba, ktorá v súčasnosti je úplne asanovaná. V nadväznosti na ňu sa nachádza areál záhrady, kde boli v prvej polovici 20. storočia osadené dve poschodové budovy evanjelickej cirkvi. Zo zástavby na západnej strane ulice sa zachoval len dvojpodlažný secesný objekt za domom Hlavná ul. č. 22. Južne od neho vyrástli v druhej polovici 20. storočia troj - a štvorpodlažná novostavba, značne prevyšujúce zástavbu na Hlavnej ulici. Je mimoriadne žiaduce na západnej strane ulice už neuplatňovať výškové pomery týchto novostavieb. Hladina nových objektov by mala byť nižšia ako domov na Hlavnej ulici. Rovnako výstavba na západnej strane ulice musí byť vo väzbe na okrajovú polohu mesta, v odstupe od zachovanej plochy opevnenia. Nižšia štruktúra mala by mala byť teda v jemnom prechode vo väzbe na záhradu evanjelického areálu.

V súčasnosti mimoriadne rozbitá je výšková hladina Konštantínovej ulice – z východnej strany druhej paralelnej ulice s námestím. Výškové pomery tu určujú na jednej strane drobná zástavba z prvej polovice 19. storočia v polohe bývalého opevnenia (východná strana ulice) a zadných koncoch parciel domov Slovenskej ulice (západná strana ulice), na

druhej strane už aj nové dominantné stavby osadené v závere 19. storočia a následne v druhej polovici 20. storočia.

Aj keď len v názname, aj na Konštantínovej ulici badať zostupné padanie zástavby smerom k oboj koncom ulice. Na východnej strane ulice blok zástavby na severnej strane začína síce dvojpodlažnou stavbou (Konštantínova ul. č. 19), susedí však len s nedávnou nadstavanou budovou (Konštantínova ul. č. 17). V ďalšom pokračovaní sa nachádzajú dosiaľ zachované štyri prízemné domy. Výšková hladina kedysi gradovala dominantnou stavbou neologickej synagógy (kedysi aj s vežou). V jej susedstve sa nachádza dvojpodlažná budova židovskej školy. V súčasnosti najvyššiu hladinu zástavby určuje južnejšie ležiaca trojpodlažná budova COOP Jednota na nároží Metodovej ulice, ktorá vznikla nadstavbou jednopodlažného komplexu bývalých župných kasární a dostavbou voľnej parcely po jej severnej strane. Tento objekt mierne prevyšuje historickú zástavbu ulice. V južnej časti ulice sa nachádza dvojpodlažná budova gymnázia (bývalý ústav Sancta Maria). Výšková hladina však na južnom konci ulice však preda len klesá, nakoľko je tu voľná plocha františkánskej záhrady vymedzenej murovaným plotom.

Rozbitá výšková hladina je aj na západnej strane ulice. Nové pomery priniesla na severnej strane dvojpodlažná novostavba Mestského účelového objektu. Južne od neho vo vnútrobloku je ďalšia dvojpodlažná stavba. Na nároží Špitálskej ulice je ešte prízemný dom (Konštantínova ul. č. 14). V jeho susedstve je dvojpodlažný obytný dom (Konštantínova ul. č. 12). Postupnú gradáciu výšky silne znehodnotila značne prevýšená štvorpodlažná budova Geodézie. V južnej časti ulice po väčšej voľnej ploche vyrastá trojpodlažná školská stavba (Konštantínova ul. č. 2). Na južnom konci výšková hladina opäť klesá. Do ulice vyúsťujú prízemné dvorové krídla domov zo Slovenskej ulice. Na úzkej ulici rušivo pôsobí len dvojpodlažný dom za domom Slovenská ul. č. 6.

Nové stavebné objekty vznikajúce na Konštantínovej ulici od záveru 19. storočia teda značne zmenili výškové pomery v tejto časti rezervácie. V súčasnosti je len veľmi obtiažne stanoviť, ktoré výškové hladiny sú určujúce pre zachovanie pamiatkových hodnôt územia. Konštantínova ulica je svojou niveletou vyššie položená oproti Hlavnej a Slovenskej ulici. Z hľadiska zachovania výškovej gradácie pamiatkového územia ako celku sa javí dôležité udržať prevahu nižšej formy zástavby oproti Hlavnej a Slovenskej ulici, nakoľko nižšia forma zástavby bola v okrajových polohách určujúca. Vzhľadom na už jestvujúce výškové (aj historické) objekty je zachovanie prízemnej zástavby v strednej a severnej časti ulice už neopodstatnené. Ak chceme zachovať historický charakter tohto okrajového územia, nová zástavba by však mala byť limitovaná výškovými hladinami dvojpodlažných domov. Mimoriadne dôležité sa to javí v zúženej - strednej časti ulice. Avšak vzhľadom na úzky prepojavací charakter najjužnejšej časti ulice, sa vo väzbe na plochu františkánskej záhrady a súčasný stav zachovania historickej štruktúry ako mimoriadne dôležité javí zachovanie nielen voľnej plochy na východnej strane (záhrada), ale aj prízemnej zástavby dvorových krídiel domov zo Slovenskej ulice.

Nepravidelné výškové hladiny nachádzame aj na priečných uliciach na východnej strane mesta. Pre Svätoplukovu ulicu je charakteristická zvlnená hladina spôsobená striedaním prízemných a viacpodlažných stavieb. Na južnej strane ulice vo väzbe na Hlavnú ulicu je dvojpodlažná nárožná budova bývalej kaviarne Berger (Svätoplukova ul. č. 1). Východným smerom nasleduje dvojpodlažný a ďalší trojpodlažný dom avšak bez výraznejšieho výškového presahu (Svätoplukova ul. č. 2 - 3). Po menšom prízemnom dome (Svätoplukova ul. č. 5) nasledujú opäť dvojpodlažné stavby (Svätoplukova ul. č. 6 - 8), ukončené opäť prízemným domom (Svätoplukova ul. č. 9). Na severnej strane ulice za nárožným domom Hlavná ul. č. 28 sa nachádza ešte prízemné dvorové krídlo, východne od neho je po menšej prieluke dvojpodlažný prestavaný objekt bývalého kina Olympia. Výškovú hladinu tejto ulice už teda stabilizovali dvojpodlažné historické stavby.

O čosi odlišnejší charakter má východná strana ulice. Tu dominantným objektom je františkánsky kostol na západnej strane. Na južnej strane ulice je trojpodlažná stavba evanjelickej cirkvi (Svätoplukova ul. č. 11). Pri prípadnej dostavbe po severnej strane objektu je nevyhnutné rešpektovať klesajúcu hladinu smerom k hradbám až po voľnú plochu v polohe bývalej prihradbovej uličky.

Výškové pomery v západnej časti Metodovej ulice určujú dvojpodlažné stavby na oboch stranách ulice. Oveľa zložitejšia situácia je na východnej strane. Tu výškovú hladinu určuje na nároží dvojpodlažný Župný dom, avšak v pokračovaní krídla od Metodovej ulice už v rozsahu troch podlaží. Naň nadväzuje budova Geodézie v rozsahu troch, na nároží až štyroch podlaží. Tieto rušivé hladiny by sa už na južnej strane ulice nemali uplatňovať.

Poslednou priečnou ulicou na východnej strane je Špitálska ulica. Zachovaná zástavba je len na jej južnej strane. Prechodom z vyššej hladiny Slovenskej ulice je dvojpodlažný nárožný dom (Špitálska ul. č. 1). Po voľnej ploche sa nachádzajú dve menšie prízemné domy, nedávno nadstavaný dvojpodlažný dom a ďalší prízemný dom na nároží s Konštantínovou ulicou (Konštantínova ul. č. 12). Z celej východnej časti pamiatkovej rezervácie si len Špitálska ulica zachovala charakter drobnej prízemnej štruktúry.

Mimo bývalým opevnením vymedzeného jadra mesta, je na východnej strane súčasťou pamiatkového územia blok medzi Kmeťovým stromoradiem a Vajanského ulicou. Kmeťovo stromoradie založené v priebehu 1. polovice 19. storočia predstavuje jednu z najhodnotnejších urbanistických štruktúr mesta. Vzrastlá zeleň obojstrannej aleje výrazne oddeľuje plochu historického jadra mesta, pričom spolu s plochami zelene bloku pokrýva solitérnu zástavbu. V diaľkových pohľadoch prevyšuje stromoradie len trojpodlažná budova Strednej pedagogickej školy (bývalé katolícke gymnázium). Pre výškovú hladinu bloku sú určujúce ostatné jednopodlažné a dvojpodlažné objekty prekryté zeleňou.

Západná strana mesta

S námestím je na západnej strane paralelná zástavba na Jarkovej ulici. Výšková hladina ulice je mimoriadne nepravidelná. Súčasný stav je totiž podmienený pôvodnou prevažujúcou prízemnou zástavbou, ktorá bola od druhej polovice 19. storočia nahradzovaná dvojpodlažnými, niekedy aj trojpodlažnými stavbami. Druhá polovica 20. storočia priniesla asanácie zvlášť úsekov drobnej zástavby a jej nahradenie výškovo dominantnými objektmi.

Stále existoval rozdiel medzi nepretržitou radovou zástavbou na východnej strane ulice a západnou stranou, kde vyznievali dvorové krídla z Hlavnej ulice. Zvlášť prestavby z prelomu 19. a 20. storočia sú spojené s výstavbou poschodových objektov už aj s výtvarnou úpravou fasád, ktoré tak mali byť protiváhou domov na opačnej strane ulice. Mimoriadne dôležitým je pritom zostupný profil medzi Hlavnou a Jarkovou ulicou. Od Hlavnej ulice totižto terén postupne klesá, pričom najstrmší bol predovšetkým úsek prechodu na Jarkovú ulicu. Tento terénny zlom zapríčinil, že úroveň prvého nadzemného podlažia na východnej strane ulice je zväčša výrazne vyšší oproti západnej strane ulice.

Podobne ako na ostatných severo – južných komunikáciách aj v zástavbe Jarkovej ulice stále cítiť charakteristický vzostupný nárast výšky od oboch koncov k jej strednej časti.

Na východnej strane ulice za dvojpodlažným domom Hlavná ul. č. 119 nachádza voľná plocha dvora. Určujúcou hladinou sú v súčasnosti dvojpodlažné dvorové krídla za domami Hlavná ul. č. 117, 115. Táto hladina je na začiatku porušená výškovo dominantnou novostavbou za domami Hlavná ul. č. 107 - 109. Za týmto rušivým objektom striedavo pokračujú nepočítané stavby, akými sú dvojpodlažný objekt za domom Hlavná ul. č. 99, dosiaľ prízemný dom za domom Hlavná ul. č. 97, ďalšie dvojpodlažné domy s polozapustenými suterénmi za domami Hlavná ul. č. 95, 83, 77. Medzi týmito stavbami sú početné voľné plochy, ktoré boli sčasti voľné, resp. zastavané prízemnou, resp. poschodovou

zástavbou. Výšková hladina ulice graduje na nároží S Floriánovou ulicou dominantnou novostavbou s troma nadzemnými podlažiami.

V ďalšom pokračovaní ulice po stredovekej a jednej novodobej dvojpodlažnej stavbe hladina opätovne narastá trojpodlažnou secesnou stavbou Jarková ul. č. 26 (za domom Hlavná ul. č. 67). Po južnej strane na ňu priamo nadväzuje v rovnakej výškovej hladine štvorpodlažná novostavba Mestského úradu (Jarková ul. č. 24). V ďalšom pokračovaní ulice hladina zástavby klesá dvojpodlažným domom Jarková ul. č. 22 (za domom Hlavná ul. č. 55), prízemnými domami za domami Hlavná ul. č. 53, 47. Zástavba sa opäť dvíha dvojpodlažným (nedávno nadstavaným) a trojpodlažným domom za domom Hlavná ul. č. 45. Južne od trojpodlažného domu rovnakú výškovú hladinu drží štvorpodlažná novodobá budova Dopravoprojektu. Južnejším smerom po voľnej prieluke sa nachádza nedávno nadstavaná dvojpodlažná stavba dvorového krídla Hlavná ul. č. 27, dvojpodlažné krídlo za domom Hlavná ul. č. 25 a zástavbu uzatvára na nároží Tkáčskej ulice dvojpodlažný dom avšak s ďalším plnohodnotným podlažím kamuflovaným strechou. V bloku medzi Tkáčskou a Weberovou ulicou sa nachádzajú tri novostavby, dve so štyroma, jedna s troma podlažiami. Na južnom nároží Weberovej ulice sa nachádza ďalší secesný trojpodlažný bytový dom za domom Hlavná ul. č. 13, v susedstve ktorého je dvojpodlažný objekt dvorového krídla s polozapusteným suterénom domu Hlavná ul. č. 11. V ďalšom pokračovaní ulice sú dvorové krídla asanované a ulica je ukončená areálom Grécko-katolíckeho biskupstva zo strany Jarkovej ulice vymedzeného prízemným a trojpodlažným objektom.

Vo všeobecnosti teda môžeme povedať, že pre zástavbu na západnej strane ulice je charakteristická ešte stále prerušovaná zástavba, kde tu sa nachádzajú ešte prízemné stavby, v súčasnosti už prevažujúce sú dvojpodlažné objekty. K dominantám patria historické trojpodlažné stavby za domami Hlavná ul. č. 45 a 67 v strednej časti ulice. Veľmi rušivo do interiéru zasiahli pomerne rozľahlé novostavby vo výškovej hladine historických trojpodlažných stavieb. Situácia je v súčasnosti už kritická. Vzhľadom na zachovanú historickú štruktúru a podružný význam ulice, musí byť určujúca pre ďalší vývoj ulice niveleta zachovanej historickej dvojpodlažnej zástavby. Aj keď je nevyhnutné akceptovať posun výškovej hladiny zástavby od druhej polovice 19. storočia, nie je možné, aby na významovo okrajovej ulici vznikla zástavba, ktorá by prevyšovala zástavbu Hlavnej ulice.

Pre východnú stranu ulice je naproti tomu charakteristická kontinuálna radová zástavba, ktorá je v súčasnosti miestami prerušená asanáciami z druhej polovice 20. storočia. Aj východná strana ulice má výškovú hladinu pomerne nepravidelnú, určenú voľakedajšou prízemnou zástavbou a snahou o prestavbu ulice od druhej polovice 19. storočia. Na rozdiel od východnej strany, kde síce dvorová zástavba bola prerušovaná prielukami, a kde sa pri dostavbách koncových objektov na prelome 19. a 20. storočia už zväčša uplatňovali poschodové objekty, na východnej strane Jarkovej ulice prevažovala prízemná zástavba až do polovice 20. storočia. V súčasnosti je situácia už pozmenená nadstavbami starších domov, ako aj výstavbou nových viacpodlažných stavieb. Pôvodný profil s nižšou hladinou na oboch koncoch je však stále čitateľný.

Nižšia úroveň hladiny sa zachovala na severnom okraji medzi Baštovou a Suchomlynskou ulicou, kde sa nachádzajú len prízemné stavby. Výška zástavby sa dvíha v bloku medzi Suchomlynskou a Šarišskou ulicou. V súčasnosti sú už tu prevažujúce dvojpodlažné stavby - Šarišská ul. č. 1, Jarková ul. č. 79, 81 (nedávno nadstavaná), 85, 89, nechýbajú tu však ešte aj prízemné domy (Jarková ul. č. 83, 87). Prevažujúce dvojpodlažné stavby sa nachádzajú aj v ďalšom bloku medzi Šarišskou a Floriánovou ulicou (Jarková ul. č. 67, 77, nedávno nadstavané domy - č. 65, 71, 73). Zostali tu ešte stále dva prízemné domy (Jarková ul. č. 69, 75). Výšková hladina dosahuje vrchol nárožným trojpodlažným domom Jarková ul. č. 63. Dojmom vyššieho objektu pôsobí aj na južnom nároží Floriánovej ulice dvojpodlažný dom Jarková ul. č. 61. Po menšej prieluke nasledujú dva prízemné domy Jarková ul. č. 55, 57, dvojpodlažný dom Jarková ul. č. 53. Po ďalšej prieluke výšková hladina

sa opäť dvíha mohutným trojpodlažným domom Jarková ul. č. 49. Zástavba opäť klesá dvojpodlažným domom Jarková ul. č. 47, prízemným domom Jarková ul. č. 45, nedávno nadstavanými dvojpodlažnými domami Jarková ul. č. 43, 41. Po prieluke po asanovanom dome nasleduje dvojpodlažný dom Jarková ul. č. 37, prízemný dom Jarková ul. č. 35, dvojpodlažná novostavba Jarková ul. č. 33. Zástavbu na nároží s Tkáčskou ulicou rušivo ukončuje trojpodlažná novostavba Jarková ul. č. 31. V bloku medzi Tkáčskou a Weberovou ulicou sa nachádzajú dvojpodlažné domy Jarková ul. č. 19 - 27. Pôvodná zástavba na južnom okraji ulice bola kompletne asanovaná. Zostupná gradácia terénu tu už nie je zachovaná, nakoľko novou výstavbou na nároží Jarkovej a Weberovej ulice vznikli štvorpodlažná a trojpodlažná budova.

Vzhľadom na zachovalejšiu historickú štruktúru, sú na východnej strane ulice čitateľnejšie znaky určujúce výškovú hladinu zástavby. Dodnes je na severnom konci ulice prízemná zástavba, ktorú by bolo vhodné zachovať. Zástavba v strednej časti ulice je súčasnými dostavbami prevažne už dvojpodlažná. S ohľadom na veľkorysú prestavbu ulice od konca 19. storočia túto výškovú hladinu je potrebné už akceptovať. Je nevyhnutné zachovanie nižšej hladiny dvojpodlažnej zástavby na východnej strane ulice, oproti západnej, kde zástavba je o čosi vyššia v súvislosti s šikmým profilom terénu a vystupujúcimi polozapustenými suterénmi. Ako významnú urbanistickú hodnotu je potrebné považovať vyvrcholenie krivky dominantným stavbami na nároží Floriánovej ulice. V ďalšom južnom pokračovaní ulice je ďalšou dominantou školská stavba Jarková ul. č. 49. Určujúcou výškovou hladinou sú však naďalej dvojpodlažné historické domy. Túto hladinu je nevyhnutné zachovať tak, aby prevýšené budovy zostali len ojedinelými, podobne ako tomu je aj na námestí. Mimoriadne rušivo zasahuje do výškových pomerov štvorpodlažná novostavba Jarková ul. č. 31. V najjužnejšej časti Jarkovej ulice je na ploche asanovanej zástavby však už schválená výstavba trojpodlažných bytových domov. Pôvodná zostupná hladina na okraji mesta tak už nemôže byť v tejto časti obnovená.

Druhou paralelnou ulicou s námestím na západe je Baštová ulica. Podobne ako na ostatných severo – južných komunikáciách je pre ulicu charakteristický zvlnený profil so zníženou zástavbou na okrajoch a výškovou gradáciou v strednej časti ulice. Dlhो platil aj zostupný východo – západný profil poklesu zástavby od Hlavnej, cez Jarkovú po Baštovú ulicu.

Výškovú hladinu ulice určila drobná zástavba budovaná v bezprostrednej väzbe na mestské opevnenie od prelomu 18. a 19. storočia. Výšková hladina gradovala na objekte dvojpodlažnej Floriánovej bránky na krížení s Floriánovou ulicou. Avšak pôvodnú nízku výškovú hladinu na prelome 19. a 20. storočia narušila výstavba školskej stavby za domom Jarková ul. č. 49 a následne prevýšené novostavby v druhej polovici 20. storočia. Veľké plochy predovšetkým drobné zástavby boli pritom asanované .

Pre východnú stranu ulice bola dlho charakteristická predovšetkým štruktúra drobnej zástavby na parcelách vyčlenených z pôvodných parciel domov na Jarkovej ulice. Rozľahlejšie objekty vznikali len v polohách zrušených parkov. Bez výraznejších zásahov je zachovaná zástavba na severnom okraji ulice, tvorená až po Suchomlynskú ulicu malými prízemnými domčekmi (Baštová ul. č. 41 - 31), z nich niektoré sú však už v stave ruiny, resp. asanované. Plocha medzi Suchomlynskou a Šarišskou ulicou je v súčasnosti voľná. Výškovú hladinu tu určujú prízemné, resp. dvojpodlažné stavby v hĺbke bloku. V ďalšom pokračovaní ulice sa nachádza novodobý dvojpodlažný objekt za objektom Jarková ul. č. 79. Južnejšie výšková hladina graduje trojpodlažnou novostavbou rozhlasu. Na severnom nároží s Floriánovou ulicou je ešte prízemná stavba, na južnom nároží už dvojpodlažná. Južne od nej je školský trojpodlažný objekt zo začiatku 20. storočia (Baštová ul. č. 21), ktorý prvý narušil nízku výškovú hladinu ulice. Naň nadväzujú v rovnakej výškovej hladine novodobé štvorpodlažné a dve trojpodlažné bytové domy. Po voľných plochách hladina klesá prízemnými domami Baštová ul. č. 9 a 5. Posledný z nich je už na severnom nároží Tkáčskej

ulice. Mimoriadne rušivo výškovú hladinu narušil trojpodlažný dom medzi Tkáčskou a Weberovou ulicou. V ďalšom pokračovaní bývalej Holubej ulice je plocha po asanácii prázdna. Napriek značne zdeštruovanej historickej štruktúre je na Baštovej ulici v oveľa výraznejšej miere ako na východnej strane mesta čitateľná prevažujúca drobná, okrajová zástavba. Je mimoriadne žiadúce zachovať prízemnú výškovú hladinu na severnom okraji, najmä vo väzbe na prízemnú parazitnú zástavbu na opačnej strane ulice. Z hľadiska zachovania hodnôt Baštovej ulice ako okrajového územia mesta, je žiadúce v strednej časti ulice vychádzať z výškovej hladiny prízemných, resp. dvojpodlažných domov. Južne od Tkáčskej ulice je komplexnou asanáciou štruktúra ulice zlikvidovaná. Nová schválená výstavba tu už nenadväzuje na tradičné výškové pomery územia.

Podobná gradácia výšky je čitateľná aj na západnej strane ulice. V severnej časti sa zachovali úseky drobnej hodnotnej zástavby postavenej v polohe priebehu línie opevnenia, v niektorých prípadoch aj s využitím murív pôvodného hradbového, resp. parkánového múru (od nárožia Jarková ul. č. 101 – po dom Baštová ul. č. 34). Južne od Suchomlynskej ulice je kontinuálne nezastavaná plocha. Výšková hladina graduje na križovatke s Floriánovou ulicou dvojpodlažným objektom Strednej hotelovej školy, ktorá vznikla prestavbou bývalej Malej bránky vrátane prístavieb po južnej a severnej strane. Mimoriadne rušivý je prevýšený objekt hádzanárskej haly. V ďalšom pokračovaní je voľná plocha priekopy až po križovatku s Weberovou ulicou, kde sa nachádza prízemný dom postavený z vnútornej strany k zvyšku hradbového múru. Pre zástavbu západnej časti ulice sú teda charakteristické prízemné štruktúry, ako aj voľné nezastavané plochy bývalého opevnenia.

Pamiatkové územie na západnej strane končí Okružnou ulicou. Súčasťou rezervácie je len východná strana ulice na ploche bývalej priekopy mestského opevnenia. Pre výškovú hladinu tohto priestoru sú určujúce najmä voľné nezastavané plochy priekopy a solitérna prízemná zástavba. Len v severnej časti sa nachádzajú vyššie objekty židovského suburbia. Táto plocha však predstavuje najrozširujúcu časť priekopy, kde pre tunajšiu štruktúru je charakteristická solitérna zástavba a veľké plochy zelene. Na severnom okraji vymedzuje areál budova bývalej vodnej veže v parkánovom múre – Kumšt. Južne od nej sú dvojpodlažné a prízemné stavby židovskej náboženskej obce, z nich výraznou dominantou je bližšie k Jarkovej ulici zasunutá ortodoxná synagóga. Južne od židovského areálu sa nachádzajú už len dva solitérne prízemné domy, ďalší prízemný dom je na nároží Suchomlynskej ulice. Za ďalšou voľnou plochou sa nachádza výraznejšia dominanta pri križovatke s Požiarnickou ulicou – secesná dvojpodlažná vstupná budova klziska. Za komplexom Floriánovej brány je po rušivej hádzanárskej hale voľná plocha zelene. Dva prízemné domy sú až pri krížení s Weberovou ulicou. V ďalšom pokračovaní je plocha bývalého mestského opevnenia využívaná ako trhovisko s provizórnymi mobilnými nízkymi objektmi, a v poslednej časti ako parkovisko.

Pre priečne ulice je charakteristická zostupná výšková hladina od Hlavnej, naprieč Jarkovou ulicou až po prízemné objekty, resp. voľné plochy na ploche mestského opevnenia. Tento profil je umocnený výrazným poklesom nivelety terénu medzi Hlavnou a Jarkovou ulicou. Na ploche opevnenia sú zase miestami zachované znížené plochy bývalej priekopy.

Najjužnejšou priečnou komunikáciou je Weberova ulica. Pôvodný profil klesajúcej zástavby bol zlikvidovaný asanáciou zástavby na západnej strane ulice. V súčasnosti je výšková hladina zástavby určená tak zväčša len klesajúcou niveletou terénu. Na južnej strane ulice na nároží dom Hlavná ul. č. 13 priamo nadväzuje v rovnakej výškovej úrovni trojpodlažný dom na nároží Weberovej a Jarkovej ulice z prvej tretiny 20. storočia, ktorý tak nerešpektuje postupné klesanie terénu. Západným smerom až do začiatku 80-tych rokov 20. storočia sa nachádzala drobná historická štruktúra menších prízemných, miestami dvojpodlažných domov. Po ich asanácii sa tu mala realizovať výstavba bytových domov. Postavený dosiaľ bol len jeden trojpodlažný bytový dom na nároží Jarkovej ulice. Nový bytový dom už nerešpektuje pôvodnú výškovú hladinu, je však nižší ako domy na východnej

strane ulice. Po voľnej ploche výšková hladina klesá na ploche bývalého opevnenia, kde sa nachádza trhovisko s prevažujúcou voľnou plochou a nízkymi objektmi ľahkej konštrukcie.

Na severnej strane ulice na východnom konci začiatok výškovej hladiny určuje mierne prevýšený trojpodlažný Rozvoj (Hlavná ul. č. 15), na ktorý v miernom poklese výšky nadväzuje ďalší trojpodlažný novodobý dom na nároží Jarkovej ulice. V ďalšom pokračovaní ulice po asanácii drobných domov bola postavená trojpodlažná novostavba. Výškou rešpektuje klesajúci profil, avšak jej úzka nárožná prevýšená časť pôsobí od východu istým nepokojom. Postupné klesanie terénu nerešpektuje vysoká trojpodlažná bytová budova na nároží Baštovej ulice. V páse opevnenia sú však už 3 nižšie solitérne stavby, z nich prostredná je dvojpodlažná, nárožné domy prízemné.

Na Weberovej ulici došlo teda v západnej časti k nárastu výškovej hladiny. Na užšej časti ulice tak vzniká „tunelový“ efekt. Avšak vzhľadom na klesajúci terén nebol prerušený zostupný výškový profil. Je nevyhnutné zachovať nízku výškovú hladinu na západnom konci na ploche bývalého opevnenia určenú solitérnymi prízemnými domami.

Výrazne pozmenenú výškovú hladinu má aj Tkáčska ulica. Na južnej strane na dom Hlavná ul. č. 21 v rovnakej výškovej hladine nadväzuje štvorpodlažný novodobý dom, ktorý na nároží Jarkovej ulice odskokom rešpektuje klesajúci terén ulice. Avšak vzhľadom k tomu, že na opačnej strane ulice je rovnako viacpodlažná stavba, úzka ulička získala tmavý tunelový charakter. Južne od Jarkovej ulice bola zástavba drobných prízemných domov asanovaná a v súčasnosti je plocha voľná. Túto prízemnú štruktúru už vo väzbe na vysokú novostavbu na opačnej strane ulice už asi nebude možné rehabilitovať. Pre výškové pomery tejto časti ulice je teda určujúca niveleta historickej dvojpodlažnej zástavby Jarkovej ulice. Klesajúci profil na západnej strane však by mal zostať zachovaný.

Na severnej strane ulice na dom Hlavná ul. č. 23 nadväzuje novostavba na nároží s Jarkovou ulicou. Jej dve nadzemné podlažia plne rešpektujú klesajúci profil ulice. Avšak pomerne strmé strešné roviny dávajú domu charakter trojpodlažného objektu. Na západnej strane ulice pokračuje zástavba trojpodlažnou novostavbou Jarková ul. č. 32, ktorá deštruktívne zmenila výškové pomery, avšak vzhľadom na klesajúci terén zostal zostupný profil zachovaný. Spodnú hladinu zástavby určuje prízemný dom na nároží s Baštovou ulicou.

Zachované historické výškové pomery má tretia priečna os - Floriánova ulica. Na južnej strane na vysoký trojpodlažný dom Hlavná ul. č. 73 nadväzuje gotické dvojpodlažné krídlo, ktoré tak rešpektuje tradičný zostupný profil od Hlavnej ulice smerom k opevneniu. V západnej časti ulice pokračuje zástavba dvojpodlažným secesným domom Jarková ul. č. 61, ktorého poloha je zvýraznená na nároží mohutnými štípmi. Výšková hladina mierne klesá susediacim dvojpodlažným domom Floriánova ul. č. 1. Spodnú hladinu určujú ešte stále prízemné domy Floriánova ul. č. 3 - 9. Na západnom konci výška opäť graduje dvojpodlažnými stavbami Floriánova ul. č. 11 - 13 a Baštová ul. č. 23.

Na severnej strane ulice zástavba nerešpektuje klesajúci terén. Na dom Hlavná ul. č. 75 v rovnakej výškovej hladine nadväzuje bytový dom Floriánova ul. č. 2 so suterénmi s priamymi vstupmi z ulice, nad ktorými sa nachádza jedno znížené a dve plnohodnotné podlažia. Novostavba na nároží Jarkovej ulice postavená okolo polovice 20. storočia opäť nerešpektovala klesanie terénu, jej rímsa bola odvodená z rímsy susediaceho bytového domu. Vznikol tak štvorpodlažný objekt, ktorý našťastie smerom k Jarkovej ulice už graduje na trojpodlažný. Zástavba pokračuje v zostupnom výškovom sklone na západnej strane ulice. Na nároží s Jarkovou ulicou je vysoká trojpodlažná budova Jarková ul. č. 63. Za ňou výšková hladina klesá dvojpodlažným domom Floriánova ul. č. 4. Po prízemnom dome Floriánova ul. č. 6 nasledujú dvojpodlažné stavby Floriánova ul. č. 8 - 10. Ukončenie spodnej hladiny výšky určujú na západnom ukončení ulice domy Floriánova ul. č. 12.

Na rozdiel od predchádzajúcich ulíc, sa vďaka historickej štruktúre zachovali na Floriánovej ulici historické výškové pomery. Prestavby domov z 19. – 20. storočia v západnej časti ulice naznačili však nové výškové pomery v úrovni dvoch nadzemných podlaží.

Novodobými dostavbami má pozmenenú hladinu výšky zástavba na Šarišskej ulici. Na jej južnej strane sa nachádza na nároží Jarkovej ulice dvojpodlažný dom Jarková ul. č. 77. Avšak severné krídlo do Šarišskej ulice bolo zvýšené o tretie nadzemné podlažie. K domu je pristavaný značne prevýšený „vežovitý“ kubus zázemia, ktorý patrí medzi najrušivejšie, výškovo dominantné objekty v pamiatkovom území. Západným smerom hladina klesá ďalšou dvojpodlažnou novodobou stavbou. Na západnom ukončení ulice je voľná plocha. Na severnej časti ulice výškové pomery na západnej strane určuje nárožný dvojpodlažný dom Šarišská ul. č. 1. Západným smerom okrem menšieho prízemného hospodárskeho objektu je celá plocha pozdĺž severného okraja ulice voľná. Na západnej strane dosiaľ voľné územie je rezervnou plochou pre novú výstavbu. Určujúcou výškovou hladinou pre danú ulicu by mal byť zachovaný v smere V – Z zostupný profil výšky zástavby, s najvyššou hladinou určenou dvojpodlažnými historickými objektmi na východnej strane ulice.

Poslednou priečnou ulicou na západnej strane mesta je Suchomlynská ulica. Výškové hladiny zástavby sú aj v súčasnosti určené zachovanou historickou zástavbou. Podobne ako na ostatných uliciach pre zástavbu ulice je charakteristické klesanie v smere V – Z, ktoré je dané poklesom nivelety terénu. Výraznou dominantou ulice je budova suchého mlyna na severnej strane ulice. Na južnej strane ulice hornú hladinu zástavby určuje dvojpodlažný dom na nároží Jarkovej ulice. Západným smerom po menšej voľnej ploche hladina klesá menším prízemným domom. Pôvodná zástavba na nároží s Baštovou ulicou je asanovaná a dnes územie slúži ako parkovisko. Na západnom konci ulice na ploche opevnenia je voľná plocha športového areálu vymedzeného murovaným plotom.

Na severnej strane ulice je na nároží s Jarkovou ulicou menší prízemný dom v narušenom stavebno-technickom stave. Západne od neho na ploche asanovanej zástavby v nedávnom období boli postavené dva menšie prízemné domy. Výška zástavby sa dvíha budovou Suchého mlyna. K jej západnej vonkajšej fasáde je prilepený menší prízemný domček. Ďalší prízemný dom na nároží s Baštovou ulicou bol nedávno asanovaný. Na ploche opevnenia sa nachádza prízemný dom Baštová ul. č. 34 postavený z vnútornej strany k murivu hradby. Zástavba na západnej strane je ukončená ďalším prízemným domom na nároží Okružnej ulice. Výraznou hodnotou územia je prevažujúca prízemná zástavba, z ktorej vystupuje len budova suchého mlyna. Túto výškovú hladinu by bolo žiaduce zachovať.

B.1.6. Silueta, panoráma územia, obraz sídla v krajine, konfigurácia terénu, hodnotné pohľadové uhly v rámci krajiny

Urbanisticko-architektonická štruktúra mesta Prešov, vyvíjajúca sa vo vnútri hradbami obkoleseného stredovekého mesta, bola v hlavných rysoch ustálená v druhej polovici 17. storočia. Dobudovanie mesta barokovými palácovými stavbami nemalo už zásadný vplyv na vnímanie siluety a panorámy mesta z diaľkových pohľadov.

Celistvá silueta historického mesta, určená dominantnými architektúrami, líniou fortifikačného systému a kontúrou striech meštianskej zástavby bola dobre zachovaná do konca 18. storočia – až do začatia postupného odstraňovania mestských hradieb.

Kvalitatívna zmena siluety historického jadra nastáva až v druhej polovici 20. storočia, kedy niektoré novostavby zasiahli do historickej siluety veľmi agresívnym spôsobom. Pôvodným prirodzeným historickým výškovým dominantám neprímeraným spôsobom konkurujú najmä výškové a objemovo predimenzované budovy v bezprostrednom kontakte s historickým jadrom. Prirodzené historické dominanty siluety a panorámy mesta s pôvodným urbanisticko-architektonickým vertikálnym akcentom sú na území PR Prešov tvorené vežou farského kostola sv. Mikuláša, dvojvežím františkánskeho kostola a barokovou dominantou gréckokatolíckeho katedrálneho chrámu sv. Jána Krstiteľa. Vodárenská veža situovaná vo východnej časti mesta mimo územia PR Prešov - na Námestí národného povstania, tvorí novodobú vertikálnu dominantu,

ktorá však svojimi objemovými parametrami nenaruša charakter a priebeh historickej siluety mestského jadra, skôr ho vhodne dopĺňa o novodobý prvok, ktorý pôsobí prirodzene a obohacujúco.

Historickú priestorovú štruktúru spolu s siluetou a panorámou PR Prešov narušajú a rozbiehajú najmä budovy postavené v bezprostrednej blízkosti s hranicou PR Prešov – pri severnej hranici PR Prešov objekt Krajského úradu, výrazne výškovo a hmotovo predimenzovaná budova na Levočskej ulici (v minulosti tzv. „Starý Tuzex“), polyfunkčná budova pod hotelom Šariš (Vzorodev) a čiastočne aj samotný objekt hotela Šariš na Levočskej ulici. Predmetný blok stavieb výrazným spôsobom deformoval historickú panorámu sídla v jeho severnej časti, hlavne mohutnou hmotou jednotlivých objektov, nerešpektovaním zvažujúceho sa terénu a základných urbanisticko-kompozičných princípov - predimenzovaná výška objektov, nesprávna gradácia. Veľmi rušivým prvkom siluety a panorámy sídla z hľadiska predimenzovaného výškového usporiadania pôsobí štvorica výškových panelových domov na sídlisku Duklianskych hrdinov.

V južnej časti PR Prešov je rovnako silne narušená historická priestorová štruktúra a panoráma sídla. Veľmi negatívne rozrušuje historickú panorámu mnohopodlažný panelový dom na Hviezdoslavovej ulici (objekt v blízkosti hranice PR Prešov), objekty č. 1 a 3. na ulici Hurbanistov (objekty na území PR Prešov), objekt Divadla J. Záborského (v tesnej blízkosti hranice PR Prešov) a najmä objekt Chirurgického monobloku na Šafárikovej ulici. Predmetné objekty značným spôsobom narušujú historicky vyvinutú siluetu urbanistického priestoru z diaľkových pohľadov a svojou výrazne predimenzovanou hmotou a výškovými parametrami konkurujú historickej dominante - gréckokatolíckemu chrámu sv. Jána Krstiteľa a celej historickej zástavbe južnej časti mesta, ktorú agresívnym spôsobom potláčajú. Najmä objekt Chirurgického monobloku svojou výškou, masívnou hmotou a nevhodným založením na horizonte terénnej konfigurácie vytvára nevhodnú dominantu narušujúcu siluetu PR Prešov.

Mesto Prešov leží v centrálnej časti východného Slovenska na východnom okraji Šarišskej vrchoviny a na severnom okraji Košickej kotliny. Geograficky je poloha centra Prešova daná súradnicami: 49° severnej zemepisnej šírky a 21° 15' východnej zemepisnej dĺžky. Nadmorská výška historického centra je okolo 255 m.n.m. Prešov leží na severnom okraji Košickej kotliny, jej podcelku Toryskej pahorkatiny. Od juhu otvorený mikroregión Prešova je obkolesený vyvýšenými geomorfologickými jednotkami. Na západe susedí s členitou oblasťou Šarišskej vrchoviny. Od zarovnaného Šarišského podolia v údolí hornej Torysy ho na severozápade oddeľuje sopečný masív Stráží. Na severovýchode je údolím Sekčova otvorený do Záhradnianskej brázdy Beskydského predhoria. Prirodzenou východnou hradbou je horský masív Slanských vrchov. Historické jadro mesta leží na druhej, ľavobrežnej vyvýšenej terase rieky Torysa, severne od vtoku jej najväčšieho prítoku - Sekčova. Panorámu mesta uzatvára a formuje: z východu horský reliéf Toryskej pahorkatiny a najmä Slanskými vrchmi, zo západu pohorie Šarišskej vrchoviny, zo severu reliéf Šarišských Stráží.

Významné vonkajšie diaľkové pohľady a zorné body na PR Prešov:

Najkomplexnejšie panoramatické krajinárske pohľady na PR Prešov sú z pozície Kalvárie a Čerešňovej ulice. Menej komplexné pohľady sú situované v pozíciách kostola sv. Štefana v Soliváre – Na hrádku, na hlavnej príjazdovej komunikácii E 50 z Košíc do Prešova približne v pozícií súčasnej predajne PO CAR a z pozície vrchu Šibeň situovaného severne od historického jadra (*pohľady 1 – 5 vo výkrese č. 1 a fotodokumentácii*).

Významné hraničné pohľady na PR Prešov – zorné body stretu dvoch priestorových usporiadaní rôzneho obsahu a formy – územie PR Prešov vymedzené hradobným systémom mesta a územie mimo PR Prešov tvoriace vonkajší prstenec PR Prešov:

Pohľady na vstupy do PR Prešov z hlavnej kompozičnej osi zo Sabinovskej ulice v blízkosti križovatky Duklianska, Sabinovská a Levočská ulica a Masarykovej ulice v pozícií Justičného paláca. Významné pohľadové kužele zorných bodov na PR Prešov zo západnej strany

sú na Požiarnickej ulici v pozícií križovatky Požiarnickej, Urbánkovej a Zápotockého ulice, a na Kúpeľnej ulici v jej východnej časti. Pohľadový kužeľ zorného bodu je situovaný pri vodárenskej veži na nám. Národného povstania (*pohľady A – E vo výkrese č. 2 a fotodokumentácii*).

Vnútorne pohľady a zorné body:

Na území PR Prešov sú významné všetky urbanistické, architektonické a architektonicko-krajinné pohľady a zorné body v historickej urbanistickej štruktúre mesta (*najvýznamnejšie pohľady 1 – 37 sú vyznačené vo výkresoch č. 4 a 5 a zdokumentované vo fotodokumentácii*). Významné urbanistické pohľady umožňujú vnímať konkrétne urbanistické priestory ulíc a námestí, prvky zelene, strešnú krajinu, jednotlivé solitérne stavby a vzájomné vzťahy medzi stavbami a voľnými priestranstvami. Architektonické pohľady v rámci PR Prešov sa spájajú s jednotlivými dôležitými prvkami architektonických objektov ako sú fasády a ich prvky, charakteristické pohľady vo vnútroblokoch meštianskych domov alebo iných menších architektonických súboroch ako napr. prejazdy, rôzne priehľady a pod. Architektonicko-krajinné zorné body v PR Prešov predstavujú pohľady, z pozície ktorých sa otvárajú významné pohľady na prírodnú a kultúrnu krajinu v spolupôsobení s okolitým krajinným horizontom mimo územia PR Prešov – najmä pohľadové zorné body a kužele na Kalváriu. Na území PR Prešov boli charakteristické pohľady a zorné body historickej urbanistickej štruktúry značne deformované výškovo alebo hmotovo predimenzovanými objektmi, ktoré sú označené v mapovom podklade ako objekty nevhodne dotvárajúce historické prostredie PR Prešov.

Historicky vyvinutú urbanistickú štruktúru sídla, jeho charakteristickú siluetu a panorámu, priestorové a výškové usporiadanie a s nimi súvisiace významné vonkajšie, hraničné a vnútorné pohľady a zorné body sú predmetom pamiatkovej ochrany, z čoho vyplýva požiadavka ich ochrany a citlivej regenerácie. Pri výstavbe, nadstavbách alebo inej stavebnej činnosti na území PR Prešov alebo ochranného pásma je potrebné postupovať tak, aby nevznikli nové výrazne dominanty výškového alebo hmotového charakteru, ktoré by mohli ešte viac narušiť v súčasnosti už aj tak značným spôsobom deformovanú siluetu a panorámu mesta.

B.1.7. Piata fasáda – strešná krajina

Strecha od vzniku obydľia tvorí jeho neoddeliteľnú súčasť a zároveň je ukončujúcim prvkom architektúry. Jej hlavnou funkciou je ochrana stavby pred poveternostnými vplyvmi, ktoré majú negatívny vplyv na jej jednotlivé konštrukcie. Okrem toho dotvárajú architektonický výraz samotného objektu, ulice a sídla. V priebehu histórie mesta sa menili tvary, ale predovšetkým sklony striech, čo záviselo v nemalej miere aj od klimatických podmienok. Vo všeobecnosti boli sklony striech do nástupu gotiky malé – 30 až 40 stupňové. Nástupom „vysokého“ gotického slohu, dochádza aj k podstatnej úprave tvarov striech, ako u profánnych, tak aj u sakrálnych stavieb. Strechy od záveru 13. storočia až do 16., resp. začiatku 17. storočia v našom prostredí dosahujú sklony približne od 50 až do 60 stupňov, vo výnimočných prípadoch u sakrálnych stavieb aj viac. V období renesancie sa sklony postupne znižujú od sklonu 55 stupňov až do 40 stupňov, v baroku opäť narastajú až do sklonu 55 stupňov, v klasicizme sa objavujú už aj strechy s malým sklonom do 30 stupňov. V priebehu 19. storočia sa sklon striech opäť zväčšuje a ustáľuje sa približne na 40, výnimočne až na 45 stupňoch, čo je sklon typický pre 20. storočie. Tvary striech v histórii mesta, ale aj východoslovenského regiónu boli v skutočnosti importom z vyspelejšieho stredoeurópskeho prostredia, predovšetkým z Nemecka, ktorého obyvateľstvo osídlilo po tatárskych vpádoch toto územie v 13. storočí. V architektúre a slohovom detaile (aj u strešných konštrukcií) bol oproti najvyspelejším krajinám istý časový posun.

Typickými strechami v stredoveku boli vysoké strechy sedlové s drevenými doskovými, resp. murovanými štítmami, prípadne sedlové s valbami, polvalbami a tretinovými

valbami. V našom prostredí mali strechy na meštianskej architektúre hrebene orientované kolmo na ulicu, pričom medzi susednými strechami bol spoločný medzistrešný drevený žľab, ktorý výrazne presahoval do ulice. V čase založenia mesta, pred združením (spojením) domov tvoriacich radovú zástavbu dnešnej Hlavnej, Slovenskej a Jarkovej ulice, tvorili samostatne stojace obytné domy pravdepodobne prízemné drevené stavby (nasvedčujú tomu posledné archeologické výskumy v meste - objekt Hlavná č. 121) s voľným dvorom k susednému objektu. Zastrešené boli pravdepodobne sedlovými strechami, s kolmo orientovaným hrebeňom a drevenými štítmami do ulice, tak ako je to možné vidieť dodnes na dochovaných tradičných ľudových domoch vo vidieckom prostredí. V období renesancie sú murované domy na Hlavnej ulici už dvojpodlažné s murovanými štítmami orientovanými do ulice a sedlovými strechami s hrebeňmi rovnako orientovanými ako u predošlých stavieb. Na paralelných uliciach s dnešnou Hlavnou ulicou sú domy s dvomi nadzemnými podlažiami skôr výnimočné (veduty zo 17. a záveru 18. storočia). Vzhľadom na skutočnosť, že v tomto období sú časté požiare mesta - 1711, 1788, 6. máj 1887 dochádza predovšetkým v 18. storočí ku zmene nielen tvarov, ale aj orientácie striech. Dôležitým faktorom týchto zmien sú protipožiarne normy z dôb vládnutia habsburgovcov - Márie Terézie a jej syna Jozefa II. V tom čase na spoločných obvodových murivách meštianskych domov sú stavané tehlové štítové murivá oddeľujúce jednotlivé strechy, ktorých orientácia hrebeňov sa mení na rovnobežnú s ulicou. V tomto období okrem striech sedlových vznikajú aj importované strechy manzardové – predovšetkým v druhej polovici 18. a na začiatku 19. storočia. Do dnešných dní sa v meste zachovala jediná známa sedlová strecha z tohto obdobia a to na objekte Hlavná č. 131, kde je krov pravdepodobne zo záveru 18. storočia. Objekt, na ktorom je tento pôvodný krov zachovaný vznikol až po cielenej asanácii stredovekých mestských hradieb, bezprostredne za nimi na severnej strane. Okrem striech sedlových a manzardových sa až do roku 1887 (požiar mesta) zachovali aj strechy so „stredovekou orientáciou“ kolmých hrebeňov s ulicou a to so štítmami aj valbami (archívna fotodokumentácia s pred roku 1887 – napr. niektoré objekty na Hlavnej ulici – oproti Kolégiu, dnes objekty Hlavná č. 39 a 41 a pod.). Po poslednom veľkom požiari v roku 1887, kedy vyhorela prevažná časť striech na meštianskych, hospodárskych a sakrálnych objektoch (cca 250), dochádza k výraznej úprave striech a to nielen tvarom, sklonom, krytinou, ale predovšetkým nástupom nových konštrukčných schém krovových konštrukcií z hľadiska statického riešenia.

Konštrukčné systémy krovov zjednodušené delíme na krokrové, väznicové, väzníkové, skružové a ardantové. Staršie krovy hambalkové boli bez pozdĺžneho stuženia a používali sa všeobecne v mestskej architektúre asi do záveru 14. storočia (v Prešove nie je tento údaj overený, keďže krovy z tohto obdobia sa nezachovali), kedy dochádza k zabezpečeniu krovov aj pozdĺžnym viazaním – stolicami, rámovými, stojatými, neskôr ležatými a šikmými. Práve krovy hambalkové boli používané v stredovekom priestore a teda aj u nás až do polovice 19. storočia. Od tohto obdobia až po súčasnosť nastupujú, nové úspornejšie, ekonomicky výhodnejšie a staticky i konštrukčne vyspelejšie väznicové krovy. Prejavuje sa to predovšetkým subtilnosťou jednotlivých drevených prvkov (oproti napr. krovom z obdobia baroka) a zjednodušením tesárskych spojov s využitím kovových súčastí ako sú kované, neskôr priemyselne vyrábané ťahané klince, svorníky, kramle a i. Zároveň je možné týmito, vtedy tzv. „modernými“ väznicovými krovovými konštrukciami preklenúť aj značné rozpony budov. Keďže v Prešove v roku 1887 vyhoreli takmer všetky strechy, po tomto roku boli na meštiansku aj sakrálnu architektúru v meste vztýčené výlučne krovy väznicové a to rôznych konštrukčných typov, z ktorých prevládajú sedlové, ale výnimočné nie sú ani krovy manzardové so stojatými a ležatými stolicami pozdĺžneho viazania. Tieto sú doplnené rôznymi systémami, jednoduchých, dvojitéch a viacnásobných vešadiel, vzperadlami, rovnako sa objavujú v úrovni hrebeňovej väznice nízke väzníky, ktoré sú orientované v pozdĺžnom smere krovu. Nad pomerne úzkymi dvorovými krídlami, kde v minulosti prevládali sedlové strechy, sa po požiari objavujú vo veľkej miere krovy pultové,

chránené pred prípadným požiarom od suseda murovaným štítom presahujúcim hrebene striech. Typickým krovom pre takéto strechy boli a dodnes sú aj čiastočne zachované väznicové krovy s dvoma nerovnako vysokými stojatými stolicami, prípadne pri štíte so stojatou stolicou na protiľahlej strane doplnenej šikmou stolicou. U sedlových striech nad dvorovými krídlami z obdobia po roku 1887, ktorých je zachovaných v PR Prešov menej sa vyskytujú krovy s hrebeňovou väznicou, centrálnou stojatou stolicou a jednoduchým vešadlom, prípadne vzperadlom. Všetky krovy z popožiarového obdobia majú konštrukčné drevené prvky opracovávané ručne – tesané sekerou, ale aj rezané pilami, čo dokumentujú trasy nástrojov dodnes na nich zachované. Okrem toho sú používané aj tradičné tesárske spoje akým sú čapovanie, karpovanie, plátovanie a osedlanie doplnené kovovými súčasťami (klince, kramle). Okrem toho sú v niektorých uzloch zachované tesárske značky vytvorené sekerou, takmer výlučne prevláda rímske číslovanie. Výnimočné sú iné typy značiek ako napr. vyseknuté trojuholníčky v rade za sebou (Hlavná č. 129) a číslovanie rudkou, ktoré sa zachovalo v kombinácii s tesanými rímskymi číslami len na vzperadle hambalkového krovu sedlovej strechy (Hlavná č. 131) z konca 18. storočia, ktorý bol v tomto roku obnovený. Okrem týchto nálezov sa občas vyskytujú nápisy na dreve – mená, čísla a pod. Tieto nápisy sú väčšinou zaznamenané tesárskou ceruzou – grafitom, ale aj bielou a modrou kriedou. U väznicových krovov z 1. polovice 20. storočia, ktorých prvky sú prevažne opracované pilou (na gátri) sa častejšie vyskytujú klieštiny spájané s jednotlivými prvkami kovovými svorníkmi. V polovici 20. storočia nesú niektoré krovy stopy po náterových hmotách – bordová farba na krove objektu Svätoplukova č. 1, kde je datovanie zo 40. rokov 20. storočia. Predchodcami súčasných šesťhranných matíc, ktorými boli fixované svorníky sú matice štvorcové, ktoré sa používajú od 18. storočia až do začiatku 20. storočia. U krovov, ktoré boli postavené v závere 19. storočia sa ešte tieto vyskytujú.

Neodmysliteľným funkčným, ale aj architektonickým prvkom striech boli komíny, predchodcami ktorých boli zužujúce sa otvorené dymníky, odvádzajúce dym z priestoru čiernej kuchyne, ktorá bola neoddeliteľnou súčasťou meštianskeho domu, predovšetkým hlavného objektu, ale aj dvorového krídla (Hlavná č.97 a 112). V minulosti sa hlavice komínov menili a rôzne tvarovali. V Prešove podľa dobových fotografií poznáme komíny s pred požiaru v roku 1887 presahujúce hrebene striech, kde staršími sú hlavice ukončené murovaným oblúkom chrániacim prieduch a dosadajúce na komínovú rímsu. Z dvoch protiľahlých strán sú hlavice perforované väčšími kruhovými otvormi umožňujúcimi odvod dymu. Mladšími sú hlavice ukončené rovnou strieškou, vztýčenou na rohoch murovanou tehlovou konštrukciou - pilierikmi. Medzi podporami rovnej striešky boli na všetkých štyroch stranách hlavice pravouhlé otvory na odvod dymu. Tretím najčastejšie vyskytujúcim sa typom sú komíny ukončené hlavicami so sedlovými strieškami. Pod týmito strieškami boli oproti sebe po jednom resp. dvojiciach kruhových otvorov. Okrem komínov s jedným prieduchom, bolo častým riešením na meštianskych domoch, predovšetkým v priestore hlavných objektov mohutnejšie komínové telo so združenými prieduchmi, dvomi, resp. tromi. Všetky komínové telesá boli rovnako ako presahujúce štítové murivá striech v exteriéri omietané.

Okrem vyššie uvedených krovových konštrukcií strechy tvoria strešné plášte (late, prípadne debnenie a krytina). Od založenia mesta bol na meštianskych domoch používaný ako krytina výhradne štiepaný šindel. V neskoršom období pribúda tvrdá pálená keramická krytina (nespálna krytina - pravdepodobne bobrovka, neskôr tzv. francúzska dvojdrážková), ktorá sa najskôr uplatňuje na významnejších stavbách ako boli farský kostol prípadne radnica. Keramická krytina sa v meste začína presadzovať výraznejšie až v 19. storočí, kedy mesto založilo vlastnú tehelňu. Práve hambalkové krovy so vzperadlovým rámom pozdĺžne viazané ležatými stolicami sú natoľko tuhými priestorovými konštrukciami, ktoré umožňujú niesť ťažkú nespálnu krytinu, samozrejme dôležitým faktorom sú aj vzdialenosti plných, resp. medziľahlých väzieb. Po požiaru v roku 1887 kedy väčšina striech v meste vyhořela bola na

nové väznicové krovové konštrukcie používaná okrem keramických pálených krytín aj nová plechová krytina strihaná do pásov (zachytená je na archívnej fotodokumentácii z prelomu 19. a 20. storočia). V minulosti sa strešná krytina pri opravách nemenila v celom rozsahu, ale nahrádzali sa len poškodené časti, kusy. Pálená keramická krytina sa na strechách prekladala a poškodené miesta – predovšetkým v úrovni koruny, úžľabí a hrebeňov sa dopĺňali novými kusmi. V závere 19. storočia sa začína produkovať tzv. betónová krytina, ktorá bola primárne osadená v roku 1888 na novopostavenú ortodoxnú synagógu. V 1. tretine 20. storočia pribúda ďalší typ krytiny používanej v priebehu celého 20. storočia a je to krytina zn. ETERNIT, neskôr tzv. AZC šablóny. Výskyt tejto krytiny v samotnom centre mesta Prešov bol ojedinelý.

B.1.8. Architektonické, umelecko – historické a výtvarné hodnoty objektov pamiatkového územia

Základná kostra historickej urbanisticko-architektonickej štruktúry mesta je daná uličným členením na samostatné mestské štvrte a polohou jednotlivých architektonických dominánt. Okrem urbanistických kvalít spočíva ťažisko hodnôt rezervácie v jej architektonickom potenciáli. Tvorí ho súbor radovej zástavby meštianskych domov na jednotlivých uliciach PR a solitérne architektonické dominanty mesta - kostoly, školské stavby, verejné inštitúcie. Prešovské meštianske domy sú situované na úzkych stredovekých parcelách a majú poväčšine gotické jadro. V prevažnej miere sa uplatňuje dvojtraktový prejazdový typ s trojosovým členením hlavnej fasády. Ojedinele sa vyskytujú aj mázhausové domy. Od neskorého stredoveku boli tieto domy z väčšej časti kamenné, často už jednoposchodové. Intenzívne stavebné aktivity od 2. polovice 15. storočia do pol. 17. storočia výraznou mierou ovplyvnili architektonický obraz prešovského meštianskeho domu a keďže sa časovo kryjú s renesančnou slohovou etapou, pravé ona vtlačila týmto domom pečať neprekonanú ani v nasledujúcich obdobiach. Prešovsky renesančný dom má niekoľko charakteristických čŕt. Pôdorysne dodržiava rozvrh predchádzajúcej stavebnej fázy, ktorú architektonicky ďalej rozvíja a zhodnocuje. V súvislosti so zmenou zastrešenia z vysokých gotických sedlových a valbových striech na pultové so stredným úžľabím, objavili sa atikové štíty, majestátne sa vypínajúce nad priečelím domu. Zložito tvarované a sgrafitovým ornamentom zdobené atiky podnes tvoria kompozičný akcent niektorých meštianskych domov. Kamenné ostenia okien a dverí s bohatou renesančnou profiláciou vypovedajú o umeleckom vkuse a zámožnosti prešovských mešťanov. Zachovali sa nám predovšetkým v prejazdoch, mázhausoch a na dvorových krídlach. Je pozoruhodné, že v r. 1508, kedy v Prešove pôsobil a určoval smerovanie umeleckej tvorby v duchu neskorkej gotiky majster Ján Brengiszeyn (staviteľ farského kostola), vznikol v dome na dnešnej Hlavnej ul. č. 108 datovaný renesančný portál. Možno predpokladať, že pochádza z kamenárskej dielne niektorej budínskej či vyšehradskej huty, ktorá po smrti Mateja Korvína získala pracovné príležitosti v mestách východného Slovenska. Drevené trámové stropy gotického domu boli v renesancii nahradené charakteristickými renesančnými klenbami s lunetovými výsečami, často s bohatým štukovým ornamentom. Ďalším výrazným znakom prešovskej renesancie je stĺpikové schodisko vedúce z prejazdu (mázhausu) do II.NP. Umelecké stvárnenie predovšetkým hlavíc týchto stĺpikov poukazuje na to, ako sa dokázali domáci majstri vysporiadať so sprostredkovanými talianskymi vzormi a vytvoriť pôsobivé formy zdomácneneho rustikalizovaného prejavu. Kamenné konzoly, loggiové siene, sedílie, ako aj viacpodlažné suterény dotvárajú architektonický obraz prešovského renesančného domu. Barok a klasicizmus nezasiahli už výraznejšie do dispozičného riešenia meštianskeho domu, obohatili ho v niektorých prípadoch o priestrannejšie schodisko, dobovému vkusu podriadené klenby, pavlačové dvorové krídla, nové úpravy fasád. To isté možno v obmedzenejšej miere

povedať aj o podiele eklektizmu a secesie Urbanisticko-architektonickou dominantou mestského jadra je farský kostol sv. Mikuláša, situovaný v strede vretenovitého námestia (foto č. 28, 29). Začiatky jeho výstavby siahajú do obdobia po roku 1347. Z tejto prvej etapy výstavby kostola sa nám zachovali zvyšky prípor a konzol v strednej a severnej lodi. Postupne, v priebehu 15. stor. prestavali a ukončili výstavbu strednej lode. Terajšiu podobu dostal kostol začiatkom 16. storočia, kedy pod vedením staviteľa a kamenára majstra Jána realizovali trojlodňovú halovú stavbu s južnou predsieňou. V rokoch 1514 - 1515 prestavali majster Ján vežu kostola. Po veľkých požiaroch v r. 1711 a 1788 chrám opravili, postavili južný barokovo-klasicistický portál a vežu ukončili barokovou strešnou konštrukciou (foto č. 13). Klasicistický severný portikus pochádza zo začiatku 19. storočia. Vyhorenú vežu kostola regotizovali pod vedením architekta F. Schulera v rokoch 1903 – 1904 (foto č. 15). Vedľa kostola sv. Mikuláša stojí evanjelický kostol (foto č. 79), ktorého základný kameň položili 1. mája 1642. Ide o renesančnú stavbu s jednolodňovým pôdorysom a speváckymi tribúnami po oboch stranách lode. Organová empora je situovaná v severnej časti hlavného vstupu. Kostol bol istý čas spojený klenutou vysunutou chodbou s ďalšou významnou stavbou prešovského námestia – budovou Evanjelického kolégia (foto č. 80). Objekt postavený v rokoch 1666 - 1667 je v súčasnosti štvorkrídlovou, dvojposchodovou stavbou s ústredným dvorom (foto č. 35, 36). Terajší výraz dostala budova po rozsiahlej prestavbe podmienenej požiarom v roku 1887. Stavba sa zapísala do análov histórie mesta v súvislosti s bohatou tradíciou prešovského školstva (študoval tu okrem iných P. O. Hviezdoslav, J. G. Tajovský). V r. 1992 bola budova kolégia vyhlásená za národnú kultúrnu pamiatku.

Poslednou väčšou soliternou stavbou v centre mesta je budova Okresnej knižnice (foto č. 42). Ide o pôvodne mestskú školu, spomínanú už v roku 1429. Po renesančnej prestavbe a ďalších úpravách dostala budova terajší výraz po rekonštrukcii v roku 1887. K budove sa viaže významná historická udalosť – v roku 1651 navštívil v nej zriadenú školu J. A. Komenský. Urbanisticko-architektonický obraz mestského organizmu dotvárajú dve pôvodné kláštorné stavby – františkánsky, pôvodne karmelitánsky kostol (foto č. 114) a kláštor a kostol s kláštorom minoritov, dnes gréckokatolícky katedrálny chrám (foto č. 82) a biskupská rezidencia. Františkánsky kláštorný komplex, situovaný pri východnej línii hradieb postavili okolo roku 1380 karmelitáni. V roku 1660 celý stavebný súbor veľkolepo prestavali v duchu Vignolovho kostola Il Gesú v Ríme. V rokoch 1709 – 1718 vykonali rozsiahlu rekonštrukciu kostola pod vedením košického staviteľa T. Tornyossiho.

Kostol a kláštor minoritov vznikol po roku 1686 prestávaním stredovekého kostola P. Márie a mestského špitálu, pôvodne situovaných za mestskými hradbami, v polohe dolného predmestia. Počas rozsiahlej prestavby v rokoch 1753 – 1754 bola zmenená dispozícia a zaklenutie kostola a vstupné priečelie, vyzdobené bohatou štukovou ornamentikou. Úspešným realizátorom týchto prác bol miestny staviteľ Gašpar Urlespacher. Na korunnej rímse štítu boli osadené plastiky sv. Štefana a sv. Ladislava od J. Hartmanna. V roku 1848 prestavali kláštornú budovu a realizovali klasicistické priečelie. Areál patrí od roku 1818 z podnetu pápeža Pia VII. Gréckokatolíckej cirkvi.

B.1.8.1. Objekty nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok na území PR Prešov

č.ÚZPF	Rozsah	Adresa	O.č.	Súp. č.	Unifikovaný názov NKP	Blížšie určenie
10208	/ 0	Baštová ul.	23	3153	DOM MEŠTIANSKY	národný
2072	/ 0	Baštová ul.	32	3182	TABUĽA PAMÄTNÁ	hvezdáreň
3355	/ 2 1-4	Baštová ul.	32	3182	OPEVNENIE MESTSKÉ	
3355	/ 3 1-4	Baštová-Kováčska ul.	0		OPEVNENIE MESTSKÉ	
3305	/ 0	Floriánova ul.	1	3189	DOM MEŠTIANSKY	radový
3306	/ 0	Floriánova ul.	3		DOM MEŠTIANSKY	radový

3307	/	0		Floriánova ul.	4	3197	DOM MEŠTIANSKY	radový
3308	/	0		Floriánova ul.	5	3191	DOM MEŠTIANSKY	radový
3309	/	0		Floriánova ul.	7	3192	DOM MEŠTIANSKY	radový
3353	/	0		Floriánova ul.	9	3193	DOM MEŠTIANSKY	radový
3354	/	0		Floriánova ul.	13	3195	DOM MEŠTIANSKY	radový
11011	/	0		Františkánske nám.	0		DOM MEŠTIANSKY	prejazdový,radový
2258	/	1	1-3	Františkánske nám.	1	3238	KLÁŠTOR FRANTIŠKÁNOV	
2258	/	2	1-3	Františkánske nám.	2	3239	KLÁŠTOR FRANTIŠKÁNOV	r.k.sv.Jozefa
2258	/	3	1-3	Františkánske nám.	0		KLÁŠTOR FRANTIŠKÁNOV	sv.Roch
3355	/	1	1-4	Františkánske nám.	2	3239	OPEVNENIE MESTSKÉ	františkánska
11012	/	0		Františkánske nám.	3	3236	DOM MEŠTIANSKY	radový
1443	/	0		Hlavná ul.	0		PRIESTOR PAMÄTNÝ	vzbura vo jakov
1453	/	0		Hlavná ul.	0		PLASTIKA	Záborský Jonáš
2088	/	1	1-2	Hlavná ul.	0		PRIESTOR PAMÄTNÝ A SÚSOŠIE	Carafove obete
2088	/	2	1-2	Hlavná ul.	0		PRIESTOR PAMÄTNÝ A SÚSOŠIE	sv.Trojica
2257	/	0		Hlavná ul.	0		FONTÁNA	Neptún
3172	/	1	1-3	Hlavná ul.	1		PALÁC BISKUPSKÝ S AREÁLOM	radový
3172	/	2	1-3	Hlavná ul.	1	2871	PALÁC BISKUPSKÝ S AREÁLOM	gr.k.Narodenia P.M.
3174	/	0		Hlavná ul.	2	2943	DOM MEŠTIANSKY	radový
3175	/	0		Hlavná ul.	3	2872	DOM MEŠTIANSKY	radový
3176	/	0		Hlavná ul.	4	2944	DOM MEŠTIANSKY	radový
3177	/	0		Hlavná ul.	5	2873	DOM MEŠTIANSKY	radový
3178	/	0		Hlavná ul.	6	2945	DOM MEŠTIANSKY	radový
3179	/	0		Hlavná ul.	7	2874	DOM MEŠTIANSKY	radový
3180	/	0		Hlavná ul.	8	2946	FARA	radový
3181	/	0		Hlavná ul.	9	2875	DOM MEŠTIANSKY	radový
3182	/	0		Hlavná ul.	10	2947	DOM MEŠTIANSKY	radový
3183	/	0		Hlavná ul.	11	2876	DOM MEŠTIANSKY	radový
3184	/	0		Hlavná ul.	12	2948	DOM MEŠTIANSKY	radový
3185	/	0		Hlavná ul.	13	2877	DOM BYTOVÝ	nárožný
3186	/	0		Hlavná ul.	14	2949	DOM MEŠTIANSKY	radový
2245	/	1	1-2	Hlavná ul.	15	2878	DOM OBCHODNÝ A PLASTIKA	nárožný
2245	/	2	1-2	Hlavná ul.	15	2878	DOM OBCHODNÝ A PLASTIKA	žena v drapérii
3188	/	0		Hlavná ul.	16	2950	DOM MEŠTIANSKY	
3189	/	0		Hlavná ul.	17	2879	DOM MEŠTIANSKY	radový
3190	/	0		Hlavná ul.	18	2951	DOM MEŠTIANSKY	radový
3191	/	0		Hlavná ul.	19		DOM MEŠTIANSKY	radový
3192	/	0		Hlavná ul.	20	2952	DOM MEŠTIANSKY	radový
3193	/	0		Hlavná ul.	21	2881	DOM BYTOVÝ	radový
3194	/	0		Hlavná ul.	22	2953	DOM MEŠTIANSKY	radový
3195	/	0		Hlavná ul.	23	2882	DOM MEŠTIANSKY	radový
3196	/	0		Hlavná ul.	24	2954	DOM MEŠTIANSKY	radový
3197	/	0		Hlavná ul.	25	2883	DOM MEŠTIANSKY	
3198	/	0		Hlavná ul.	26	2955	DOM MEŠTIANSKY	radový
3199	/	0		Hlavná ul.	27	2884	DOM MEŠTIANSKY	radový
3200	/	0		Hlavná ul.	28	2956	DOM MEŠTIANSKY	nárožný
3201	/	0		Hlavná ul.	29	2885	DOM MEŠTIANSKY	radový

4100	/	0		Hlavná ul.	30	2957	DOM MEŠTIANSKY	radový
3202	/	0		Hlavná ul.	31	2886	DOM MEŠTIANSKY	radový
3203	/	0		Hlavná ul.	32	2958	DOM MEŠTIANSKY	radový
4241	/	0		Hlavná ul.	32	2958	HVEZDÁREŇ	radový
3204	/	0		Hlavná ul.	33	2887	DOM MEŠTIANSKY	radový
3205	/	0		Hlavná ul.	34	2959	DOM MEŠTIANSKY	radový
3206	/	0		Hlavná ul.	35	2888	DOM MEŠTIANSKY	radový
3207	/	0		Hlavná ul.	36		DOM MEŠTIANSKY	radový
3208	/	0		Hlavná ul.	37	2889	DOM MEŠTIANSKY	radový
3209	/	0		Hlavná ul.	38	2961	DOM MEŠTIANSKY	radový
3210	/	0		Hlavná ul.	39		DOM MEŠTIANSKY	radový
3211	/	0		Hlavná ul.	40	2962	DOM MEŠTIANSKY	radový
3212	/	0		Hlavná ul.	41	2891	DOM MEŠTIANSKY	radový
3213	/	0		Hlavná ul.	42	2963	DOM MEŠTIANSKY	radový
3214	/	0		Hlavná ul.	43	2892	DOM MEŠTIANSKY	radový
3215	/	0		Hlavná ul.	44	2964	DOM MEŠTIANSKY	radový
3216	/	0		Hlavná ul.	45	2893	DOM MEŠTIANSKY	
3218	/	0		Hlavná ul.	46	2965,11650	DOM MEŠTIANSKY	radový
3217	/	0		Hlavná ul.	47	2894	DOM MEŠTIANSKY	radový
3220	/	0		Hlavná ul.	48	11649	DOM MEŠTIANSKY	radový
3219	/	0		Hlavná ul.	49	2895	DOM MEŠTIANSKY	radový
2063	/	1	1-2	Hlavná ul.	50	6395	DVORANA DIVADELNÁ A PAM.TAB	Štúr Ľudovít
2063	/	2	1-2	Hlavná ul.	50	6395	DVORANA DIVADELNÁ A PAM.TAB	Štúr Ľudovít,Hurban J.
4091	/	0		Hlavná ul.	50	2966,2967	HOTEL	radový
3221	/	0		Hlavná ul.	51	2897	DOM MEŠTIANSKY	radový
3222	/	0		Hlavná ul.	52	2968	DOM MEŠTIANSKY	radový
3223	/	0		Hlavná ul.	53	2896	DOM MEŠTIANSKY	radový
4101	/	0		Hlavná ul.	54	2969	DOM MEŠTIANSKY	radový
3224	/	0		Hlavná ul.	55	2898	DOM MEŠTIANSKY	radový
3225	/	0		Hlavná ul.	56		DOM MEŠTIANSKY	radový
3226	/	0		Hlavná ul.	57	2899	DOM MEŠTIANSKY	radový
3227	/	0		Hlavná ul.	58	2971	DOM MEŠTIANSKY	radový
3228	/	0		Hlavná ul.	59		DOM MEŠTIANSKY	radový
3229	/	0		Hlavná ul.	60	2972	DOM MEŠTIANSKY	radový
3230	/	0		Hlavná ul.	61		DOM MEŠTIANSKY	radový
3231	/	0		Hlavná ul.	62	2973	DOM MEŠTIANSKY	radový
3232	/	0		Hlavná ul.	63		DOM MEŠTIANSKY	
3234	/	0		Hlavná ul.	64	2975	DOM MEŠTIANSKY	radový
3233	/	0		Hlavná ul.	65		DOM MEŠTIANSKY	radový
3235	/	0		Hlavná ul.	66	2974	DOM MEŠTIANSKY	radový
3236	/	0		Hlavná ul.	67		DOM MEŠTIANSKY	radový
3237	/	0		Hlavná ul.	68	2976	DOM MEŠTIANSKY	radový
3238	/	0		Hlavná ul.	69		DOM MEŠTIANSKY	radový
3239	/	0		Hlavná ul.	70	2977,7993	DOM MEŠTIANSKY	radový
3240	/	0		Hlavná ul.	71		DOM MEŠTIANSKY	radový
3241	/	0		Hlavná ul.	72	2978	DOM MEŠTIANSKY	radový
1440	/	1	1-2	Hlavná ul.	73		RADNICA A VÄZNICA	
3242	/	0		Hlavná ul.	74	2979,7269	DOM MEŠTIANSKY	
3243	/	0		Hlavná ul.	75		DOM MEŠTIANSKY	radový
3244	/	0		Hlavná ul.	76		DOM MEŠTIANSKY	radový
3245	/	0		Hlavná ul.	77	2909	DOM MEŠTIANSKY	radový
3246	/	0		Hlavná ul.	78	2981	DOM MEŠTIANSKY	radový
3247	/	0		Hlavná ul.	79		DOM MEŠTIANSKY	radový

1457	/	1	1-2	Hlavná ul.	80	2982	DOM MEŠTIANSKY A PAM.TAB.	
1457	/	2	1-2	Hlavná ul.	80	2982	DOM MEŠTIANSKY A PAM.TAB.	Straka Ján
11078	/	0		Hlavná ul.	80	3326	DOM MEŠTIANSKY	nárožný
3249	/	0		Hlavná ul.	81	2911	DOM MEŠTIANSKY	radový
3250	/	0		Hlavná ul.	82	2983	DOM MEŠTIANSKY	radový
3251	/	0		Hlavná ul.	83	2912	DOM MEŠTIANSKY	radový
3252	/	0		Hlavná ul.	84	2984	DOM MEŠTIANSKY	radový
3253	/	0		Hlavná ul.	85	2913	DOM MEŠTIANSKY	radový
3256	/	0		Hlavná ul.	86	2985	DOM MEŠTIANSKY	radový
3254	/	0		Hlavná ul.	87	2914	DOM MEŠTIANSKY	radový
4094	/	0		Hlavná ul.	88	2986	DOM MEŠTIANSKY	radový
3255	/	0		Hlavná ul.	89	2915	DOM MEŠTIANSKY	radový
4095	/	0		Hlavná ul.	90	2987	DOM MEŠTIANSKY	radový
3257	/	0		Hlavná ul.	91	2916	DOM MEŠTIANSKY	radový
3258	/	0		Hlavná ul.	92	2988	DOM MEŠTIANSKY	radový
3259	/	0		Hlavná ul.	93	2917	DOM MEŠTIANSKY	radový
3260	/	0		Hlavná ul.	94	2989	DOM MEŠTIANSKY	radový
1444	/	1	1-2	Hlavná ul.	95	2918	DOM MEŠTIANSKY	radový
3261	/	0		Hlavná ul.	96		DOM MEŠTIANSKY	radový
3262	/	0		Hlavná ul.	97	2919	DOM MEŠTIANSKY	radový
3344	/	0		Hlavná ul.	98	2991	DOM MEŠTIANSKY	radový
3263	/	0		Hlavná ul.	99		DOM MEŠTIANSKY	radový
3264	/	0		Hlavná ul.	100	2992	DOM MEŠTIANSKY	radový
3265	/	0		Hlavná ul.	101	2921	DOM MEŠTIANSKY	radový
3266	/	0		Hlavná ul.	102	2993	DOM BYTOVÝ	radový
3267	/	0		Hlavná ul.	103	2922	DOM MEŠTIANSKY	radový
4092	/	0		Hlavná ul.	104	2994	DOM BYTOVÝ	radový
3268	/	0		Hlavná ul.	105	2923	DOM MEŠTIANSKY	radový
3269	/	0		Hlavná ul.	106	2995	DOM MEŠTIANSKY	radový
3270	/	0		Hlavná ul.	107	2924	DOM MEŠTIANSKY	radový
4093	/	0		Hlavná ul.	108	2996	DOM MEŠTIANSKY	radový
3272	/	0		Hlavná ul.	110	2997	DOM MEŠTIANSKY	radový
3273	/	0		Hlavná ul.	111	2926	DOM MEŠTIANSKY	radový
3274	/	0		Hlavná ul.	112	2998	DOM MEŠTIANSKY	radový
3275	/	0		Hlavná ul.	113	2927	DOM MEŠTIANSKY	radový
3276	/	0		Hlavná ul.	114	2999	DOM MEŠTIANSKY	radový
3277	/	0		Hlavná ul.	115	2928	DOM MEŠTIANSKY	radový
3278	/	0		Hlavná ul.	116		DOM MEŠTIANSKY	radový
3279	/	0		Hlavná ul.	117	2929	DOM MEŠTIANSKY	radový
3280	/	0		Hlavná ul.	118	3001	DOM MEŠTIANSKY	radový
3281	/	0		Hlavná ul.	119		DOM MEŠTIANSKY	
3282	/	0		Hlavná ul.	120		DOM MEŠTIANSKY	radový
3283	/	0		Hlavná ul.	121	2931	DOM MEŠTIANSKY	nárožný
3284	/	0		Hlavná ul.	122		DOM MEŠTIANSKY	radový
3285	/	0		Hlavná ul.	123	2932	DOM MEŠTIANSKY	radový
3286	/	0		Hlavná ul.	124		DOM MEŠTIANSKY	radový
3287	/	0		Hlavná ul.	125	2933	DOM MEŠTIANSKY	radový
3288	/	0		Hlavná ul.	126		DOM MEŠTIANSKY	radový
3289	/	0		Hlavná ul.	127	2934	DOM MEŠTIANSKY	radový
3290	/	0		Hlavná ul.	128		DOM MEŠTIANSKY	radový
3291	/	0		Hlavná ul.	129	2935	DOM MEŠTIANSKY	nárožný
3292	/	0		Hlavná ul.	130		DOM MEŠTIANSKY	radový
3293	/	0		Hlavná ul.	131	2936	DOM BYTOVÝ	nárožný
3294	/	0		Hlavná ul.	132		DOM MEŠTIANSKY	radový

3295	/	0		Hlavná ul.	133	2937	DOM MEŠTIANSKY	radový
3296	/	0		Hlavná ul.	134		DOM MEŠTIANSKY	radový
3297	/	0		Hlavná ul.	135	2938	DOM MEŠTIANSKY	radový
3298	/	0		Hlavná ul.	136	3010	DOM MEŠTIANSKY	radový
1449	/	1	1-7	Hlavná ul.	137	2939	KOLÉGIUM A PAM. TAB.	ev.a.v.
1449	/	2	1-7	Hlavná ul.	137	2939	KOLÉGIUM A PAM. TAB.	prešovské jatky
1449	/	3	1-7	Hlavná ul.	137	2939	KOLÉGIUM A PAM. TAB.	výr.zal.kolégia 300.r.
1449	/	4	1-7	Hlavná ul.	137	2939	KOLÉGIUM A PAM. TAB.	Komenský J.A.
1449	/	5	1-7	Hlavná ul.	137	2939	KOLÉGIUM A PAM. TAB.	Hviezdoslav P.O.
1449	/	6	1-7	Hlavná ul.	137	2939	KOLÉGIUM A PAM. TAB.	Korabinský J.M.
1449	/	7	1-7	Hlavná ul.	137	2939	KOLÉGIUM A PAM. TAB.	Caban Izák
3299	/	0		Hlavná ul.	138		DOM MEŠTIANSKY	radový
4099	/	0		Hlavná ul.	139	2940	ŠKOLA	solitér
3300	/	0		Hlavná ul.	140		DOM MEŠTIANSKY	radový
3301	/	1	1-2	Hlavná ul.	141	2941	KOSTOL A PAM.TAB.	r.k.sv.Mikuláša
3301	/	2	1-2	Hlavná ul.	141	2941	KOSTOL A PAM.TAB.	vzbura 1918
3302	/	0		Hlavná ul.	142	3013	DOM MEŠTIANSKY	radový
3303	/	0		Hlavná ul.	143	2942	KOSTOL	ev.a.v.
3304	/	0		Hlavná ul.	144		DOM MEŠTIANSKY	nárožný
4098	/	0		Hlavná ul.	146		DOM MEŠTIANSKY	radový
11014	/	0		Jarková ul.	0		DOM MEŠTIANSKY	radový
11080	/	0		Jarková ul.	26	3130	INTERNÁT	radový
11216	/	0		Jarková ul.	35		DOM MEŠTIANSKY	radový
11013	/	0		Jarková ul.	37		DOM MEŠTIANSKY	radový
3347	/	0		Jarková ul.	49	3096	DOMOV MLÁDEŽE	radová
11081	/	0		Jarková ul.	53		DOM MEŠTIANSKY	radový
3348	/	0		Jarková ul.	61		DOM MEŠTIANSKY	nárožný
10209	/	0		Jarková ul.	63		DOM MEŠTIANSKY	nárožný
11059	/	0		Jarková ul.	65		DOM MEŠTIANSKY	radový
10210	/	0		Jarková ul.	67		DOM MEŠTIANSKY	
3349	/	0		Jarková ul.	77		DIVADLO	radový
3356	/	0		Jarková ul.	85	3114	DOM MEŠTIANSKY	radový
3350	/	1	1-5	Jarková ul.	103	3123	SYNAGÓGA S AREÁLOM	ortodoxná
3350	/	4	1-5	Jarková ul.	0		SYNAGÓGA S AREÁLOM	
1440	/	2	1-2	Jarková ul.-Floriánova ul.	0		RADNICA A VÄZNICA	
3351	/	0		Kmeťovo stromoradie	2	3219	ŠKOLA	nárožná
3352	/	0		Kmeťovo stromoradie	5	3222	ŠKOLA	
3342	/	0		Konštantínova ul.	1	3316	ŠKOLA	radová
2015	/	1	1-2	Konštantínova ul.	2	3306	ŠKOLA A PAM. TAB.	Moyzes Mikuláš
2015	/	2	1-2	Konštantínova ul.	2		ŠKOLA A PAM. TAB.	Moyzes Mikuláš
1445	/	0		Konštantínova ul.	6		PAMÄTNÍK	obete fašizmu
4108	/	1	1-2	Konštantínova ul.	7	3319	SYNAGÓGA A ŠKOLA	neologická
4108	/	2	1-2	Konštantínova ul.	5	3318	SYNAGÓGA A ŠKOLA	neologická základná
11015	/	0		Konštantínova ul.	17	3324	DOM MEŠTIANSKY	radový
11016	/	0		Konštantínova ul.	19	3325	DOM MEŠTIANSKY	prejazdový, nárožný
3339	/	0		Kováčska ul.	1	3356	DOM MEŠTIANSKY	nárožný
3355	/	4	1-4	Kováčska ul.	4	3354	OPEVNENIE MESTSKÉ	
2104	/	0		Legionárov nám.	3	2726	TABUĽA PAMÄTNÁ	Trnka František

3331	/	0		Levočská ul.	1	6114	BANKA	nárožná
2099	/	0		Masarykova ul.	13	2706	PLASTIKA	Leto-Zima
10212	/	0		Metodova ul.	1	3337	DOM MEŠTIANSKY	
10213	/	0		Metodova ul.	3	3338	DOM MEŠTIANSKY	radový
3332	/	0		Metodova ul.	5	3339	DOM MEŠTIANSKY	nárožný
10626	/	0		Metodova ul.	8	3329	DOM MEŠTIANSKY	radový
3335	/	0		Metodova ul.	10	3330	DOM MEŠTIANSKY	radový
3336	/	0		Metodova ul.	12	3331	DOM MEŠTIANSKY	nárožný
3350	/	2	1-5	Okružná ul.	32		SYNAGÓGA S AREÁLOM	klaus, sefardská
3350	/	3	1-5	Okružná ul.	32		SYNAGÓGA S AREÁLOM	
3350	/	5	1-5	Okružná ul.	32	3123	SYNAGÓGA S AREÁLOM	
3310	/	0		Slovenská ul.	8	3263	DOM MEŠTIANSKY	radový
3311	/	0		Slovenská ul.	9		DOM MEŠTIANSKY	radový
3312	/	0		Slovenská ul.	14	3266	DOM MEŠTIANSKY	radový
10214	/	0		Slovenská ul.	16	3267	DOM MEŠTIANSKY	radový
3313	/	0		Slovenská ul.	18	3268	DOM MEŠTIANSKY	radový
4134	/	0		Slovenská ul.	20	3269	INTERNÁT	radový
4135	/	0		Slovenská ul.	22		DOM MEŠTIANSKY	radový
3314	/	0		Slovenská ul.	24	3271	DOM MEŠTIANSKY	radový
3315	/	0		Slovenská ul.	26	3272	DOM MEŠTIANSKY	radový
10215	/	0		Slovenská ul.	28	3273	DOM MEŠTIANSKY	radový
3316	/	0		Slovenská ul.	30	3274	DOM MEŠTIANSKY	radový
3317	/	0		Slovenská ul.	32	3275	DOM MEŠTIANSKY	
3318	/	0		Slovenská ul.	34	3276	DOM MEŠTIANSKY	radový
3321	/	1	1-2	Slovenská ul.	40	3279	DOM ŽUPNÝ A BUDOVA ADMIN.	nárožný, palácový
3321	/	2	1-2	Slovenská ul.	40	3279	ŽUPNÝ DOM A BUDOVA ADMIN.	solitér
3322	/	0		Slovenská ul.	42		DOM MEŠTIANSKY	Radový
3323	/	0		Slovenská ul.	44	3281	DOM MEŠTIANSKY	Radový
3325	/	0		Slovenská ul.	54	3286	DOM MEŠTIANSKY	Radový
11186	/	0		Slovenská ul.	58	3288	DOM MEŠTIANSKY	Radový
3326	/	0		Slovenská ul.	60	3289	DOM MEŠTIANSKY	Radový
3327	/	0		Slovenská ul.	80	3299	DOM MEŠTIANSKY	Radový
3328	/	0		Slovenská ul.	82	3300	DOM MEŠTIANSKY	Radový
3329	/	0		Slovenská ul.	84		DOM MEŠTIANSKY	Radový
10216	/	0		Slovenská ul.	86		DOM MEŠTIANSKY	Radový
3330	/	0		Slovenská ul.	92	3305	DOM MEŠTIANSKY	Radový
4105	/	0		Suchomlynská ul.	9	3211	MLYN	
11215	/	0		Svätoplukova ul.	1	3224	DOM MEŠTIANSKY	Nárožný
11082	/	0		Svätoplukova ul.	3	3226	DOM MEŠTIANSKY	Radový
11083	/	0		Svätoplukova ul.	8		DOM MEŠTIANSKY	Radový
11017	/	0		Svätoplukova ul.	11		ALTÁNOK ZÁHRADNÝ	kameň, tehla
3172	/	3	1-3	Ul.Biskupa Gojdiča	2		PALÁC BISKUPSKÝ S AREÁLOM	gr.k.
4104	/	0		Okružná ul.	20	3182	HALA ŠPORTOVÁ	Solitér
4238	/	0		Okružná ul.	34		VODÁREŇ	

B.1.8.2. Objekty navrhnuté na vyhlásenie za NKP

V súčasnej dobe neprebíha legislatívny proces vyhlasovania objektov v PR Prešov za národné kultúrne pamiatky.

B.1.8.3. Objekty vytipované na vyhlásenie za NKP

Kmet'ovo stromoradie

klasicistický objekt č.3 na parcele č. 4148, súpisné č. 4148

Vajanského ulica

secesný objekt na parcele č. 4146, súpisné č. 4146

Slovenská ulica

meštiansky dom č. 2 na parcele č. 586, súpisné č. 3260

meštiansky dom č. 4 na parcele č. 587, 588, súpisné č.

meštiansky dom č. 10 na parcele č. 591/1, súpisné č. 3264

meštiansky dom č. 12 na parcele č. 592/2, súpisné č.3265

meštiansky dom č. 46 na parcele č. 625, súpisné č. 3282

meštiansky dom č. 56 na parcele č. 639, súpisné č. 3287

meštiansky dom č. 74 na parcele č. 671, súpisné č. 3296

meštiansky dom č. 76 na parcele č. 672, súpisné č. 3297

meštiansky dom č. 79 na parcele č. 423, súpisné č.3258

meštiansky dom č. 90 na parcele č. 688, 693, súpisné č. 3304

objekt uzatvárajúci historickú parcelu meštianskeho domu na Hlavnej ulici č. 72, na parcele 476, súpisné č. 2978

Svätoplukova ulica

objekt evanjelickej fary na parcele č. 573

meštiansky dom č. 2 na parcele č. 528/1 528/2

meštiansky dom č. 6 na parcele č. 525

Špitálska ulica

dom č. 4 na parcele č. 652

dom č. 5 na parcele č. 651

Jarková ulica

objekt uzatvárajúci historickú parcelu meštianskeho domu na Hlavnej ulici č. 53, na parcele č. 67, súpisné č.2897

meštiansky dom č. 23 na parcele č. 171, súpisné č. 3083

meštiansky dom č. 25 na parcele č. 173, súpisné č. 3084

meštiansky dom č. 27 na parcele č. 174, súpisné č. 3085

meštiansky dom č. 57 na parcele č. 217, súpisné č. 3100

objekt č. 79 na parcele č. 311, súpisné č. 3111

meštiansky dom č. 91 na parcele č.342/1

Floriánova ulica

meštiansky dom č. 6 na parcele č. 281, súpisné č. 3198

meštiansky dom č. 8 na parcele č. 279, súpisné č. 3199

meštiansky dom č. 10 na parcele č. 278, súpisné č. 3202

meštiansky dom č. 12 na parcele č. 277, súpisné č. 3201

meštiansky dom č. 14 na parcele č. 275

Baštová ulica

robotnícky dom č. 35 na parcele č. 355, súpisné č. 3161

robotnícky dom č. 37 na parcele č. 356, súpisné č. 3162

B.1.8.4. Objekty vhodne dotvárajúce prostredie

Objekty vhodne dotvárajúce prostredie Pamiatkovej rezervácie Prešov sú vo výkresoch č. 4 a 5 grafickej časti Zásad ochrany pamiatkového územia PR Prešov (ďalej aj „týchto zásad“) vyznačené hnedou farbou. Ide o objekty, ktoré nie sú zapísané v Ústrednom zozname pamiatkového fondu, sú postavené v rôznych obdobiach a slohových výrazoch, majú rôzny stavebno-technický stav, rôznu úroveň architektonického a výtvarného výrazu. Niektoré z nich boli pri revízii pamiatkového fondu PR Prešov pre svoje zachované pamiatkové hodnoty vytipované na vyhlásenie za NKP (vo výkresoch č. 4 a 5 grafickej časti týchto zásad sú vyznačené oranžovou farbou). Spoločným znakom všetkých týchto objektov, pre ktoré boli pri revízii PR Prešov označené ako objekty vhodne dotvárajúce prostredie z hľadiska ochrany pamiatkového územia PR Prešov, je ich vyhovujúce pôdorysné založenie rešpektujúce historickú pôdorysnú schému a parceláciu a výškové usporiadanie a hmotovo-objemové parametre nenarúšajúce optimálnu urbanisticko-architektonickú skladbu vo vzťahu k mestským blokom, uliciam a prostrediu PR Prešov ako celku.

B.1.8.5. Objekty nevhodne dotvárajúce prostredie

Objekty nevhodne dotvárajúce prostredie Pamiatkovej rezervácie Prešov sú vo výkresoch č. 4 a 5 grafickej časti týchto zásad vyznačené žltou farbou. Medzi rušivé objekty boli zaradené objekty, ktoré boli v prevažnej miere realizované na území PR Prešov v časovom období 60-tych až koncom 80-tych rokov, čiastočne aj v 90 rokoch 20. storočia (výstavba Mestského úradu na Jarkovej ulici). Predmetné stavby majú rôznu kvalitu architektonického a výtvarného spracovania, rôzne funkčné využitia a rôzny stupeň miery, ktorým narúšajú pamiatkové územie a rovnako aj rôzne možnosti prípadných eliminácií negatívnych dopadov pri budúcich úpravách, ktoré sú vždy závislé a limitované konkrétnymi parametrami objektu a jeho okolitej urbanistickej štruktúry. Spoločným integrujúcim znakom objektov označených ako nevhodne dotvárajúcich historické prostredie PR Prešov je najmä – ich pôdorysné osadenie nerešpektujúce historickú pôdorysnú schému a historickú zastavovaciu štruktúru mesta, nerešpektovanie pôvodnej historickej parcelácie spolu s absenciou aspoň minimálnej, náznakovej snahy regenerácie pôvodnej parcelácie a pôdorysu, nedodržanie výškových usporiadaní a limitov vyplývajúcich z architektonických a urbanistických regulatívov vo väzbe na výškové parametre okolitej historickej zástavby, a nedodržanie základných hmotovo-objemových parametrov rušivých stavieb vo väzbe na okolitú zástavbu. Architektonicko-výtvarné riešenia exteriérov nevhodne dotvárajúcich objektov predstavujú rôznu úroveň, od absencie akéhokoľvek architektonického a výtvarného vkladu až po súdobé architektonické a výtvarné riešenia. Hlavné kritérium pri posudzovaní nevhodnosti objektov v pamiatkovom území však predstavujú defekty týkajúce sa nerešpektovania historickej parcelácie, pôdorysu a preexponovanie výškového usporiadania a hmotovo-objemového riešenia objektov, keďže absenciu alebo nízku kvalitu exteriérového riešenia objektov je možné v budúcnosti architektonizovať alebo zhodnotiť na úroveň, ktorá bude zodpovedať vysokým kvalitám a nárokom na architektonickú tvorbu v pamiatkovom území. Nevhodne pôdorysne situované stavby, ich výškové a hmotovo-priestorové predimenzovanie je však veľmi negatívnym, miestami už drastickým zásahom do urbanistickej štruktúry pamiatkového územia. Eliminácia týchto negatív je veľmi komplikovaná, často až nemožná (pri niektorých objektoch by bolo optimálne riešenie čiastočná alebo úplná asanácia). Tieto objekty na veľmi dlhé obdobie negatívne ovplyvňujú urbanistické hodnoty PR Prešov nielen v okolitej uličnej zástavbe ale aj PR ako celku. Je potrebné a nevyhnutné zdôrazniť, že tieto objekty - hlavne ich výškové a hmotovo-priestorové parametre, často plnia funkciu referenčných bodov, podľa ktorých investori

a vlastníci pri obnovách, úpravách nehnuteľností alebo výstavbe novostavieb často odvodzujú výškové a hmotovo-objemové členenia za účelom získania maximálnych kapacitných parametrov. Z dôvodu stabilizovania a následného riadeného regulovania stavebnej činnosti týkajúcej sa výškového a hmotovo-priestorového usporiadania v PR Prešov, je nevyhnutné objekty nevhodne dotvárajúce prostredie PR Prešov vylúčiť ako referenčný prvok pri architektonicko-urbanistickom plánovaní obnov a úprav nehnuteľností. Stavebnou činnosťou realizovanou v PR Prešov je nevyhnutné negatívne parametre objektov nevhodne dotvárajúcich historické prostredie optimálnym spôsobom eliminovať a nie umocňovať a znásobovať.

Hlavná ulica

Polyfunkčný dom na mieste meštianskych domov 107b a 109 (foto č. 77)

Polyfunkčný objekt bol postavený na mieste dvoch meštiansky domov. Stavba v súčasnom stave predstavuje výrazne dominantný a rušivý prvok uličnej rady západného uličného frontu Hlavnej ulice. Objekt dodržiava uličnú čiaru a tiež plošný rozsah pôvodnej zástavby. Avšak výrazne rušivým prvkom súčasného stavu objektu je výrazne predimenzované výškové a hmotovo-priestorové usporiadanie vo vzťahu k okolitým výškovým a hmotovo-priestorovým usporiadaniam okolitých meštianskych domov. Výška novostavby – takmer celé IV.NP výrazne prevyšuje strešné hrebene susedných objektov, IV. NP objektu ustupuje od priečelia fasády (takmer na úroveň strešného hrebeňa susedných objektov) vytvárajúc tak terasu orientovanú do Hlavnej ulice. Terasa a VI. NP je krytá sklenenou atikou, ktorej hlavnou funkciou je zakrývať ustúpené IV. NP z priestoru interiéru Hlavnej ulice. Z významného južného pohľadového kužela od rímskokatolíckeho kostola a evanjelického kolégia a severného nástupného pohľadového kužela do PR Prešov vytvárajú predimenzované výškové a hmotovo-priestorové vzťahy a architektonicky nezvládnuté parametre detailov III. a IV. NP veľmi nepriaznivé a rušivé kontrasty, ktoré výrazným spôsobom narušujú a poškodzujú okolitú architektonickú kvalitu historickej zástavby – najmä vzhľadom na susedné strešné roviny a strešnú krajinu - predsunuté IV. NP vytvára dojem ťažkej objemnej masívnosti, ktorá čiastočne a paradoxne konkuruje hlavnej fasáde predmetného objektu. Predimenzované výškové a nevyhovujúce hmotovo-priestorové architektonické riešenie novostavby v III. a IV. NP vytvárajú vo vzájomnom spolupôsobení výraznú a nežiadúcu hmotovú a pohľadovú dominantu Hlavnej ulice.

Z hľadiska ochrany pamiatkových hodnôt sa ukazuje ako problematické použitie celoplošného presklenia hlavnej fasády polyfunkčného objektu, hlavne v prílišnom materiálovom kontraste vo väzbe na tradičné a historické stavebné materiály meštianskych domov. Nepriaznivým prvkom je aj výrazný dominantný svetelný aspekt, hlavne vo večerných hodinách jesenných a zimných mesiacoch, keď interiérové osvetlenie objektu vytvára silne dominantnú presvetlenú plochu, ktorá výrazne kontrastuje s historickými fasádami meštianskych domov. Svetelný kontrast negatívnym spôsobom znásobuje predimenzované výškové a objemovo-priestorové parametre stavby. Ako výrazný defekt a architektonické nezvládnutie sa ukazuje presklenie pozostatku hlavnej fasády meštianskeho domu č. 109 bezprostredne za skleneným plášťom fasády. Predmetný prvok pôsobí nelogicky, mätku a rozbíja plochu fasády. Vzhľadom na situovanie objektu na Hlavnej ulici s najkoncentrovanejším výskytom pamiatkových hodnôt nepredstavuje exteriérové architektonické riešenie objektu výraznú originálnu myšlienku alebo koncepciu.

Slovenská ulica

Objekt č. 9 uzatvárajúci historickú parcelu meštianskeho domu na Hlavnej ulici č. 62 (v súčasnosti objekt Minerálnych vôd – Prešov) – foto č. 193

Objekt bol postavený v 80-tych rokoch 20. storočia na mieste, kde v minulosti nestál žiaden koncový objekt parcely. Medzi hlavné rušivé parametre objektu patrí nerešpektovanie uličnej čiary Slovenskej ulice – objekt je pôdorysne zapustený vzhľadom na uličnú čiaru Jarkovej ulice do dvorovej časti. Tento defekt je možné a žiadúce pri ďalšej úprave nehnuteľnosti vhodným spôsobom eliminovať prípadnou dostavbou objektu za podmienky dodržania uličnej čiary. Nevhodné je aj prestrešenie objektu plochou strechou. Objekt je pôdorysne založený v celej šírke historickej parcely, avšak nie je zachovaná jej prejazdnosť. Nevhodné je aj architektonické riešenie hlavnej fasády objektu, ktoré je svojim stvárnením nevhodná v pamiatkovom území – preexponovaná osovosť a nevhodná úprava parteru.

Objekt č. 19 uzatvárajúci historickú parcelu meštianskeho domu na Hlavnej ulici č. 78 (Penzión Tavel) – foto č. 196

Pôvodný dvojpodlažný objekt s rovnou strechou bol postavený v prvej polovici 20. storočia. Úpravou nehnuteľnosti v rokoch 2003 až 2004 bolo zrealizované nevhodné prestrešenie objektu dvojpodlažnou manzardovou strechou a rovnako aj dvorového krídla. Realizované prestrešenie aj napriek skutočnosti, že výškovo nepresahuje južný susedný objekt, výrazným spôsobom narušuje gradáciu hmôt a urbanistické hodnoty ulice, hlavne vo väzbe na susedný nárožný dvojpodlažný objekt č.5 a narušuje charakteristické pohľady na zástavbu uličnej rady Slovenskej ulice – hlavne pohľady zo severu na juh. Nevhodne a rušivo pôsobí aj výrazné predsunutie manzardy smerom do ulice a nevhodný sklon strešných rovín, čím sa znásobuje predimenzované hmotové riešenie strechy a tým aj jej celkovej rušivosti. Výrazne rušivým prvkom je aj realizácia dvoch podlaží v priestore podstrešia s následným presvetlením – pohľadovo exponovanými dvojradovými strešnými oknami do ulice a rovnako dvojradovými vikiermi v streche nad dvorovým krídlom. Dvojpodlažnosť podkrovia predmetného objektu a dvorového krídla je z hľadiska ochrany pamiatkového územia hlavným rušivým defektom a hlavnou príčinou, od ktorej sa odvíjajú ostatné nevhodné prvky a riešenia predmetnej stavby. Primerané exteriérové architektonické riešenie objektu vzhľadom na urbanistické hodnoty ulice absentuje takmer úplne, ide len utilitárne riešenie maximalizácie priestorov podkrovia bez tvorivého architektonického vkladu.

Objekt uzatvárajúci historické parcely meštianskych domov na Hlavnej ulici č. 88 a 90 (v súčasnosti objekt múzea)

Objekt situovaný vo vnútrobloku predmetných meštianskych domov výrazne narušuje pôvodnú historickú parceláciu a zastavovaciu schému historických parciel v dvorových častiach – objekt je pôdorysne situovaný v celej šírke parciel na mieste asanovaných dvorových krídiel a na mieste nezastavaných dvorov, čím sa znemožňuje rehabilitácia historického pôdorysu a historickej parcelácie. Objekt nezabezpečuje prejazdnosť historických dvorov.

Objekt uzatvárajúci historické parcely meštianskych domov na Hlavnej ulici č. 98, 100, 102 (v súčasnosti objekt Alianz – Slovenská poisťovňa)

Objekt v tvare písmena „T“ bol postavený na mieste pôvodného dvorového krídla meštianskeho domu na Hlavnej ulici č. 100 a koncových objektov meštianskych domov č. 100 a 102, avšak súčasným pôdorysným založením len čiastkovo a z hľadiska ochrany historickej parcelácie a pôdorysu nedostatočne rešpektuje pôvodný stav – novostavba v dvorovej časti zaberá celú šírku parcely meštianskeho domu č. 100, s následným znemožnením priechodnosti historickej parcely. Objekt je z hľadiska výškového usporiadania preexponovaný o jedno podlažie, čím nerešpektuje výškové usporiadanie okolitej zástavby Slovenskej ulice a z urbanistického hľadiska vytvára nežiadúcu gradáciu hmôt.

Objekty č. 67 a 69 uzatvárajúce historické parcely meštianskych domov na Hlavnej ulici č. 104 až 116 – foto č. 194

Predmetný objekt bol čiastočne postavený koncom 70-tych rokov 20. storočia na mieste pôvodných dvorových krídiel meštianskych domov na Hlavnej ulici č. 104 a 116 (objekt č. 67 na mieste dvoch dvorových krídiel meštianskych domov č. 108 a 104, objekt č. 69 na mieste štyroch dvorových krídiel meštianskych domov č. 110 až 116) s čiastočným zachovaním prejazdnosti historických parciel. Objekt predstavuje z hľadiska urbanistickej a architektonickej ochrany pamiatkového územia najrušivejší prvok na celej Slovenskej ulici. Pôdorysné založenie objektu v tvare písmena „T“ nerešpektuje historickú parceláciu a urbanistickú štruktúru hlavne v dvorovej časti vnútrobloku meštianskych domov Hlavnej ulice. Dvorové krídlo je výškovo naddimenzované – 4. nadzemné podlažia a pôdorysne nerešpektuje pôvodný pôdorys dvorových krídiel meštianskych domov na Hlavnej ulici č. 110 a 112. Výškové usporiadanie objektu je naddimenzované, čím sa spolu s neprimeraným hmotovo-objemovým riešením stavby vytvára agresívna dominanta v severnej časti Slovenskej ulice. Nepriaznivé hmotovo-objemové riešenie objektu je umocňované dvojicou súvislých pásových vikierov s množstvom okien, ktoré sú PR Prešov neopodstatnené. Súvislé vikiere evokujú plnohodnotné štvrté podlažie, čím sa interiér Slovenskej ulice výrazne deformuje spolu s narúšaním jeho historického a urbanisticko-architektonického princípu dvojpodlažnosti zástavby. Architektonické stvárnenie fasád oboch objektov je identické a predstavuje veľmi negatívne a agresívne riešenie – fasády oboch objektov sú v I. a II. NP 18 – osové, čím sa spolu s množstvom okenných otvorov dvoch súvislých vikierov vytvára chaotický zhuk okenných otvorov bez rešpektovania architektonického výrazu fasád okolitých historických objektov. Výrazne rušivým prvkom je zjednotený výraz exteriéru oboch objektov, ktorý vytvára výraznú blokovosť stavieb bez náznakového zvýraznenia historickej štruktúry zástavby na šírku jednej resp. dvoch historických parciel - objekty č. 67 a 69 sú situované na siedmich historických parcelách. Fasády objektov a riešenie parterov predstavujú utilitárne riešenia bez architektonicko-výtvorných vkladov. Architektonické riešenie exteriéru, výškové usporiadanie a hmotovo-objemové parametre oboch objektov nerešpektujú a ignorujú parametre okolitej historickej zástavby a základných urbanisticko-architektonických princíпов a zásad pre tvorbu v pamiatkovom území.

Objekt č. 87 uzatvárajúci historické parcely meštianskych domov na Hlavnej ulici č. 128 až 142 (v súčasnosti objekt Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny)

Predmetný objekt v tvare písmena „L“ bol čiastočne postavený na mieste štyroch pôvodných dvorových krídiel (Hlavná č. 128, 130, 132, 136), objektov uzatvárajúcich historické dvorové parcely meštianskych domov na Hlavnej ulici č. 142 a na mieste dvoch asanovaných objektov na Kováčskej ulici. Objekt je výškovo predimenzovaný o jedno podlažie, v pozícií historických parciel meštianskych domov č. 130, 132 je objekt v dvorovej časti výškovo predimenzovaný o dve podlažia. Objekt čiastočne rešpektuje historickú parceláciu a zastavovaciu schému, defektom však je absencia zachovania prejazdnosti do vnútorných dvorov historických parciel s výnimkou jedného južného prejazdu. Exteriérové riešenie fasády do Slovenskej ulice sa čiastočne snaží zdôrazňovať a zvýrazňovať historickú zástavbu v šírke dvoch historických parciel, avšak mnohoosovosť fasády s množstvom okenných otvorov v pásoch bez výraznejšieho architektonického riešenia a nápadu vytvára pocit homogénnosti a blokivosti objektu, ktorý vytvára nepriaznivý kontrast s okolitou historickou štruktúrou zástavby. Krídlo objektu v Kováčskej ulici rešpektuje výškové usporiadanie susedných stavieb, avšak rušivým defektom je súvislé predsadenie II. NP do Kováčskej ulice, čím sa nerešpektoval historický pôdorys. Charakter interiéru Kováčskej ulice sa týmto prvkom výrazne a trvalo znehodnotil.

Ulica Hurbanistov

Objekt č. 1 uzatvárajúci historické parcely meštianskych domov na Hlavnej ulici č. 18 až 20 (v súčasnosti objekt Daňového riaditeľstva SR)

Predmetný objekt je postavený na mieste dvoch historických objektov, ktoré uzatvárali historické parcely meštianskych domov na Hlavnej č. 18 a 20. Objekt rešpektuje uličnú čiaru, súčasný pôdorys stavby je zväčšený v severozápadnej časti objektu, južná parcela domu č. 18 má zachovanú prejazdnosť parcely. Objekt je z výškového hľadiska predimenzovaný o jedno podlažie a svojimi súčasnými výškovými parametrami výrazne znehodnocuje existujúcu historickú urbanistickú štruktúru – najmä susedný objekt uzatvárajúci Klobušického palác a secesný objekt (v súčasnosti budovy Krajského súdu v Prešove). Objekt svojou výškou vytvára neprirodzenú dominantu a výškovo konkuruje vyššie uvedeným historickým objektom veľmi nepriaznivým spôsobom. Výrazným defektom je aj masívne a necitlivo situované samostatne stojacie komínové teleso orientované severne od objektu. Dvanásť osová hlavná fasáda do ulice Hurbanistov absentuje akékoľvek architektonické a výtvarné kvality.

Objekt č. 3 uzatvárajúci historické parcely meštianskych domov na Hlavnej ulici č. 12, 14 a 16 (v súčasnosti objekt Daňového riaditeľstva SR) – foto č. 173, 174

Objekt na ulici Hurbanistov č. 3 bol postavený na mieste troch dvorových krídiel objektov meštianskych domov na Hlavnej ulici č. 12, 14 a 16, a na mieste asanovanej budovy, ktorá ukončovala historickú parcelu meštianskeho domu č. 12. Novostavba výrazným spôsobom nerešpektuje historickú zastavovaciu štruktúru, uličnú čiaru a historickú parceláciu. Svojím nepravidelným pôdorysom prakticky znemožňuje akúkoľvek regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie v dvorových častiach meštianskych domov - hlavne č. 12, 14 a čiastočne domu č. 16. Výškové usporiadanie päťpodlažného objektu je predimenzované o tri podlažia, keďže plnohodnotné V. NP je kamuflované „manzardovou strechou“. Objekt vytvára neprímeranú a agresívnu výškovú dominantu v danom bloku zástavby, ktorá dokonca konkuruje blízkej veži gréckokatolíckeho chrámu na Hlavnej ulici. Rovnako objemovo-hmotové riešenie objektu je z hľadiska požiadaviek na ochranu pamiatkového územia neakceptovateľné. Indifentné architektonické riešenie hlavnej fasády orientovanej do ulice Hurbanistov zodpovedá celkovému architektonickému a urbanistickému riešeniu objektu – spolu so schodiskovou prístavbou orientovanou do ulice a takmer kolmou strešnou rovinou, ktorej účelom je kamuflovať plnohodnotné piate podlažie a zároveň evokovať dojem manzardovej strechy. Objekt v realizovanej podobe predstavuje a stelesňuje všetky negatívne stránky vtedajších novostavieb a neberie žiadny ohľad na historické prostredie pamiatkovej rezervácie a urbanisticko-architektonický kontext a svojimi parametrami drasticky a trvalo znehodnocuje nielen ulicu Hurbanistov ale aj celý blok zástavby.

Jarková ulica

Objekt č. 48 uzatvárajúci historické parcely meštianskych domov na Hlavnej ulici č. 107, 107b a 109 (objekt Zberných surovín)

Objekt bol postavený v druhej polovici 70-tych rokov na mieste dvoch dvorových krídiel meštianskych domov na Hlavnej ulici č. 107a 107b. Novopostavený objekt nerešpektuje historickú uličnú a stavebnú čiaru. Výrazným defektom je pôdorysné založenie – objekt je postavený v celej šírke historických parciel troch meštianskych domov – č. 107a, 107b a 109 – objekt ignoruje historickú parceláciu a zastavovaciu štruktúru Jarkovej ulice.

Prejazdnosť bola zachovaná iba v prípade parcely meštianskeho domu č. 107a. Objekt je výškovo predimenzovaný, čím výrazne narušuje urbanistickú kvalitu okolitej historickej zástavby. Súčasné výškové usporiadanie objektu vytvára výrazne negatívny a rušivý prvok vzhľadom na skutočnosť, že historická zástavba západnej strany Slovenskej ulice je jednopodlažná, čím sa vzniká výrazne negatívny výškový a hmotový kontrast. Z hľadiska historickej zástavby východnej časti Jarkovej ulice je predmetný objekt výškovo a hmotovo predimenzovaný, keďže je situovaný na šírku troch historických parciel. Pocit masívnosti a mohutnosti objektu umocňuje nepravidelný - ustupujúci pôdorysný priebeh uličnej čiary, ktorá modeluje štyri bloky umocňujúce hmotu a agresívnosť stavby. Dôvodom realizácie nepravidelného a ustupujúceho pôdorysu novostavby bola pravdepodobne snaha o „korekciu“ historickej uličnej čiary, keďže dvorové krídla domov 107a a 107b čiastočne v uličnej čiare nenadväzovali na koncové objekty meštianskych domov 111 až 117. Zvolený spôsob „korekcie“ uličnej čiary však paradoxne predstavuje jej značnú deformáciu oproti historickému stavu uvedenému na historickej katastrálnej mape z roku 1869. Predmetný rušivý objekt výrazným spôsobom deformuje a znehodnocuje historické urbánne prostredie Jarkovej ulice a bloku zástavby.

Objekt oceľového prestrešenia v dvorovej časti meštianskeho domu č. 101

V dvorovej časti meštianskeho domu č. 101 je situovaná mohutná jednopodlažná oceľová konštrukcia prestrešená sedlovou strechou s nízkym sklonom strešných rovín, plniaca funkciu prístrešku pre parkujúce osobné autá. Stavba je pôdorysne veľkého plošného rozsahu – je založená takmer v celej šírke historickej parcely a plošne zaberá takmer polovicu celého plošného rozsahu dvora. Predmetná stavba je svojou funkciou, plošným rozsahom, situovaním, celkovým výrazom nezlučiteľná s pamiatkovými hodnotami PR Prešov a realizácie stavieb s podobnými parametrami sú na území PR Prešov neprijateľné.

Objekt č. 24 (v súčasnosti objekt Mestského úradu) – foto č. 195

Objekt Mestského úradu bol postavený v prvej polovici 90-tych rokov na mieste koncových objektov meštianskych domov č. 57, 59, 61, 63 a dvorových krídiel meštianskych domov č. 59 a 63. Na parcele domu č. 65 nestál žiaden koncový objekt, malé dvorové krídlo bolo postavené približne v strede pozemku. Objekt mestského úradu je pôdorysne založený na piatich parcelách. Objekt je štvorpodlažný, krytý manzardovou strechou, v ktorej je situované ďalšie podlažie. Vzhľadom na výškové usporiadanie susedného pamiatkového objektu – objekt č. 26 a pamiatkového objektu situovaného na druhej strane ulice objekt č. 49 je objekt Krajského úradu výškovo čiastočne predimenzovaný – strešný hrebeň stavby prevyšuje susednú stavbu č. 26 a výškové usporiadanie je navyše umocnené exponovaným hlavným vstupom prostredníctvom atikového múru v osi hlavnej fasády a ďalším múrom v západnej strešnej rovine manzardy. Z hľadiska rešpektovania historického urbanistického vývoja Jarkovej ulice – výškové parametre objektov č. 26 a č. 49 mali byť určujúce ako najvyššie výškové usporiadania – výška hrebeňa strechy objektu Mestského úradu nemala presahovať strešný hrebeň objektu č. 26. Z hľadiska hmotovo-objemových parametrov nepriaznivo pôsobí výrazne akcentovaný hlavný vstup formou vypustenia kompaktnej oválnej plochy v II. a III. NP a výškového akcentu vo forme atikového muriva – akcentovaný vstup výrazne koliduje s otvoreným I.NP objektu a vytvára pocit nestability, ktorá len znásobuje hmotovo-objemovú predimenzovanosť. Otázne ostáva použitie keramického obkladu na hlavnej fasády novostavby v pamiatkovom území, hlavne pri tak veľkých plochách. Objekt rešpektuje historickú uličnú čiaru len čiastočne – historické koncové objekty meštianskych domov č. 61 a 63 nedodržiavali uličnú čiaru a boli situované v dvorovej časti – v tomto prípade bola korekcie historickej uličnej čiary žiadúca za účelom doplnenia domovej rady a uzatvorenia ulice. Objekt nerešpektuje historickú parceláciu rovnako ako objekty situované

vo vnútrobloku meštianskych domov č. 57 až 65, ktoré výrazným spôsobom narušajú historickú zastavovaciu schému, parceláciu a urbanistické princípy.

Objekt č. 14 uzatvárajúci historické parcely meštianskych domov na Hlavnej ulici č. 35 až 43 (objekt Dopravoprojektu)

Budova Dopravoprojektu na Jarkovej ulici č. 14 bola postavaná na mieste troch koncových objektov parciel meštianskych domov č. 39, 41 a 43 a čiastočne na mieste dvorového krídla patriaceho domu č. 37. Stavba je postavená v západných ukončeniach parciel meštianskych domov č. 35, 37, 39, 41 a 43 a to súvisle v celej ich šírke. Objekt je nepravidelného pôdorysu. V dvorovej časti je situovaná prístavba ktorá svojou orientáciou čiastočne zachováva pôvodný zastavovací princíp, avšak nebola dodržaná a rešpektovaná historická parcelácia – dvorový objekt pretína historickú parcelu domu č. 35 a 37. Objekt je zastrešený plochou strechou. Výškové usporiadanie objektu je v rovnakej výške ako korunná rímsa susedného pamiatkového objektu, avšak v širších urbanistických vzťahoch – väzba na okolitú urbanistickú štruktúru a jej výškové parametre je objekt č. 14 výškovo predimenzovaný. Priestorovo-objemové riešenie objektu predstavuje veľmi negatívny prvok – najmä architektonické riešenie hlavnej fasád – objekt pôdorysne ustupuje v pravidelných ústupkoch sledujúc tak líniu uličnej čiary Jarkovej ulice, čím je neopodstatnene deformovaný priebeh uličnej čiary. Strohé a pohľadovo silne dominantné bočné plochy hlavnej fasády vytvárajú silné vertikály, ktoré výrazným spôsobom znásobujú výškovú exponovanosť a tým aj celkovú rušivosť objektu a to najmä z pohľadovej pozície z južnej strany ulice. Veľmi nepokojne pôsobí silný kontrast tmavých vertikálnych plôch a bielych horizontál, čím sa vytvára značná nepokojnosť až agresivita stavby, ktorá sa ešte znásobuje pohľadovým „pilovitým“ obrysom homého ukončenia fasády. Objemovo-priestorové riešenie objektu predstavuje až príliš exponovaný a nežiadúci kontrast s pokojným riešením fasád susedných historických objektov, vytvárajúc násilnú pohľadovú dominantu, ktorá trvalo znehodnocuje charakter uličného interiéru Jarkovej ulice.

Tkáčska ulica

Objekt uzatvárajúci historickú parcelu meštianskeho domu na Hlavnej ulici č. 23 (v súčasnosti Dom nábytku)

Predmetný objekt bol postavený na mieste dvoch samostatne stojacích objektov, z ktorých jeden uzatváral historickú parcelu smerom do Jarkovej ulice a tvoril nárožný objekt. Novostavba rešpektuje pôdorysný rozsah pôvodných objektov, dodržiava aj uličné čiary. Hlavným rušivým prvkom objektu je jeho výškové usporiadanie – budova je predimenzovaná o jedno plnohodnotné podlažie, ktoré je kamuflované „manzardovou strechou“. Objekt je smerom do Jarkovej ulice štvorpodlažný, prevyšuje susedný objekt na Jarkovej ulici. Výškové usporiadanie objektu nerešpektuje výškové parametre pôvodného objektu č. 23 na Hlavnej ulici na ktorý nadväzuje, nerešpektuje úroveň terénu zvažujúceho sa smerom do Jarkovej ulice a rovnako nerešpektuje malú šírku Tkáčskej ulice čím vytvára neprirodený „tunelový“ efekt. Exteriérové architektonické riešenie fasády do Jarkovej a Tkáčskej ulice predstavuje utilitárne riešenie, ktoré v plnej miere ignoruje výraz a architektonické riešenie susedných historických objektov - veľkoplošné okenné výplne vymedzené skeletovou nosnou konštrukciou stavby, ktorú v najvyššom podlaží prekrýva kamufláž strešnej roviny manzardovej strechy. Hmota manzardovej strechy výrazne zasahuje do interiéru Tkáčskej ulice a vytvára neprimeraný hmotový a výškový tlak.

Objekt uzatvárajúci historickú parcelu meštianskeho domu na Hlavnej ulici č. 21

Objekt bol postavený na mieste dvorového krídla, ktoré bolo situované pozdĺž celej dĺžky parcely. Súčasný objekt rešpektuje historickú parceláciu, avšak plošný rozsah zástavby je oproti historickému stavu značne väčší – objekt nerešpektuje južnú stavebnú čiaru. Hlavným rušivým prvkom je výškové predimenzovanie objektu o jedno podlažie. Neutrálne exteriérové architektonické riešenie objektu nenarúša interiér Tkáčskej a Jarkovej ulice.

Jarková ulica

Objekt č. 4 uzatvárajúci historické parcely meštianskych domov na Hlavnej ulici č. 17 a 19

Objekt č. 4 na Jarkovej ulici bol postavený na mieste dvoch dvorových krídiel meštianskych domov č. 17 a 19 - v celej šírke pôvodne troch stredovekých parciel. (súčasná parcela domu č. 17 vznikla združením dvoch stredovekých parciel). Objekt rešpektuje pôvodnú uličnú čiaru, objekt zachováva prejazdnosť v pôvodnej pozícii. Hlavným rušivým prvkom je výškové predimenzovanie objektu o jedno podlažie – v súčasnosti je štvorpodlažný. Neutrálne architektonický riešený exteriér neruší interiér Jarkovej ulice.

Objekt č. 19

Objekt bol postavený na mieste pôvodného meštianskeho domu začiatkom 90-tych rokov 20. storočia. Objekt rešpektuje pôvodný plošný rozsah zástavby aj uličnú čiaru. Výškové usporiadanie je čiastočne predimenzované nesprávne zvoleným sklonom strešných rovín vzhľadom na sklon strešných rovín susedných historických objektov, čím vznikajú čiastočne priestorovo-objemové disharmonické kontrasty. Hlavným defektom objektu je celková absencia akéhokoľvek architektonického a výtvarného výrazu a vkladu – neproporčne veľké okenné otvory, vypustené balkóny do Jarkovej ulice, veľkorozmerné dverné otvory z priestoru podkrovia na balkóny kryté pultovými vikiermi a perforovanie južnej štítovej steny okennými otvormi. Exteriérové riešenie objektu predstavuje negatívne prvky a znaky, ktoré nerešpektujú okolitú historickú zástavbu Jarkovej ulice. Vzhľadom na skutočnosť, že objekt dodržiava uličnú čiaru, pôdorysné založenie a v hrubých rysoch aj výškové a objemové parametre, je v budúcnosti možné jeho exteriérové riešenie architektonizovať v súlade s architektonickými a pamiatkovými hodnotami okolitej zástavby.

Objekt č. 31 (v súčasnosti objekt Východoslovenskej vodárenskej spoločnosti, a.s.)

Objekt bol postavený koncom 60-tych a začiatkom 70-tych rokov 20. storočia. Na mieste súčasného objektu stali v minulosti štyri objekty s dvorovými krídlami, a jeden nárožný objekt pri krížení Tkáčskej a Jarkovej ulice. Súčasný, trojpodlažný objekt v pôdorysnom tvare písmena „L“ zásadným spôsobom porušil historickú uličnú čiaru Jarkovej a Tkáčskej ulice. Objekt výrazne posúva uličnú čiaru Jarkovej ulice približne do historickej pozície dvorových častí pôvodných objektov. Pôvodná uličná čiara Tkáčskej ulice je rovnako výrazne posunutá severným smerom, keďže nebola rešpektovaná takmer celá šírka historickej parcely nárožného objektu. Pôdorysné založenie objektu s výrazným porušením historických uličných čiar, historickej parcelácie a štruktúry zástavby Jarkovej ulice predstavuje výrazný rušivý prvok narúšajúci urbanisticko-architektonické vzťahy Jarkovej a Tkáčskej ulice. Ďalším rušivým prvkom objektu č. 31 je výškové predimenzovanie stavby o jedno podlažie, čím spolu mohutnými objemovými parametrami stavby sa vytvára veľmi rušivá dominanta južnej časti Jarkovej ulice. Mnohoosové fasády objektu predstavujú utilitárne riešenia exteriéru zodpovedajúce dobe vzniku bez výraznejšej akceptácie charakteru pamiatkového územia a jeho urbanisticko-architektonických kvalít a daností.

Menej rušivý prvok predstavuje pohľadovo málo exponovaný objekt garáže v dvorovej časti hlavného objektu č. 31.

Baštová ulica

Objekt bytového domu – Weberova 1 a Tkáčska 7 (v súčasnosti divadelný bytový dom)

Predmetný objekt bol postavený na mieste jedného nárožného historického objektu Baštovej a Weberovej ulice. Bytový dom nedodržiava pôvodnú uličnú čiaru Weberovej ulice a ani Baštovej ulice. Súčasný pôdorysný tvar objektu v tvare písmena „L“ sa nesnaží rešpektovať priebeh Baštovej ulice, avšak hlavným rušivým prvkom objektu je jeho výškové predimenzovanie o jedno podlažie.

Bytový dom č. 11

Predmetný bytový dom bol postavený v priestore bývalej záhrady resp. parkovej úpravy, ktorá predstavovala súčasť objektu na Jarkovej ulici č. 41 a bola súčasťou jednej veľkej parcely. Situovanie objektu trvalo znemožnilo regeneráciu uvedenej záhradnícko-sadovnickej kompozície, čím bola narušená historicky vyvinutá parcelácia a zastavovacie podmienky. Dom nedodržiava uličnú čiaru vymedzenú objektmi č. 21 a 19 a nárožným objektom č. 5 (objekt reštaurácie Tratória), výškové parametre sú čiastočne predimenzované. Architektonické riešenie exteriéru predstavuje priemernú úroveň podobných bytových domov realizovaných v koncom 70-tych a začiatkom 80-tych rokov.

Objekt kotolne vedľa objektu č. 21

Jednopodlažný objekt kotolne situovaný vedľa objektu č. 21 predstavuje necitlivý zásah do celej urbanistickej štruktúry v danom úseku Baštovej ulice. Objekt svojou funkciou, poddimenzovanými výškovými parametrami a celkovým výrazom trvalo spolu s výškovým a navyše pohľadovo exponovaných komínovým telesom znehodnocuje Baštovú ulicu a blok budov č. 21 a 19. Objekt bol postavený na mieste staršieho objektu, avšak svojím značným plošným rozsahom nedodržiava plošný rozsah historického objektu.

Objekt č. 25 (bývalé štúdio Ukrajinského rozhlasu)

Budova objektu Slovenského rozhlasu bola postavená v dvorových častiach domov Jarkovej ulice č. 71 a 73 v plnom rozsahu a domov č. 69 a 75 a polovičnom rozsahu. Objekt tak výrazne porušuje historickú parceláciu a uličnú čiaru vymedzenú nárožným objektom na Floriánovej ulici č. 14. Budova výrazne ustupuje od uličnej čiary, ktorú sa čiastočne snaží dodržať obojstranné nástupné schodisko s veľkou a nezmyselnou terasou. Objekt je vo vzťahu k okolitej historickej zástavbe výškovo naddimenzovaný, hmotovo-priestorové parametre sú rovnako predimenzované a pre dané prostredie pamiatkovej rezervácie nežiaduce. Architektonicko-výtvarné riešenie objektu je na veľmi nízkej, podpriemernej úrovni. Predmetný objekt v sebe nesie takmer všetky negatívne prvky – necitlivý prístup pri pôdorysnom umiestňovaní stavby nerešpektujúci historický kontext, neprimerané výškové, hmotové a priestorové usporiadanie.

Prevádzková dostavba objektu paláca Pulszkovcov – Jarková ulica č. 77

K objektu palácovej stavby boli po druhej svetovej vojne v 60-tych rokoch dostavané dve prevádzkovo – hospodárske stavby súvisiace s adaptáciou objektu pre účely Ukrajinského národného divadla. Predmetné stavby sú situované v severnej časti pôvodnej rozsiahlej záhrade palácovej stavby necitlivým spôsobom, čím výrazne narušili a deformovali

celý komplex paláca Pulszkých pozostávajúci zo samotného objektu a rozsiahlej záhrady. Nad severozápadným nárožím bola realizovaná mohutná blokova nadstavba povraziska, ktorej výškové usporiadanie výrazným spôsobom narúša pôvodné pokojné výškové parametre dvojpodlažnej štvorkrídlovej stavby rovnako ako relatívne mohutné komínové teleso dvojpodlažného objektu rovnobežne situovaného so Šarišskou ulicou. Užitkový architektonický výraz dostavby výrazne kontrastuje s pôvodným výrazom paláca, najmä z časti pôvodnej záhrady a Šarišskej ulice. Nadstavba divadelného povraziska výrazne a veľmi negatívne narúša pohľadový kužeľ z Baštovej a Okružnej ulice na vežu kostola sv. Mikuláša, ktorej vytvára rušivú blokova konkurujúcu dominantu. Zásadným problémom predmetných rušivých stavieb však je ich samotná výstavba v palácovej záhrade a nepriamo aj zmena funkčného využitia objektu paláca pre divadelné účely, ktorá následne vyvolala sekundárne nadmerné nároky na svoje prevádzkovanie, ktoré sa ukázali ako nekompatibilné s požiadavkami na ochranu pamiatkových hodnôt územia.

Konštantínova ulica

Objekt situovaný na parcele č. 720/2

Z hľadiska ochrany pamiatkového územia predstavuje predmetný objekt na Konštantínovej ulici rušivý prvok a výrazný defekt týkajúci sa nadimenzovaného plošného rozsahu zástavby na predmetnej parcele. Objekt je pôdorysne založený takmer na celej plošnej výmere historickej parcely, čo z hľadiska vyvinutých urbanistických pravidiel na území PR Prešov predstavuje neprípustný postup nerešpektujúci zastavovacie princípy a podmienky.

Objekt č. 6 - budova Geodézie

Predmetný objekt bol postavený na mieste celého východného, čiastočne na mieste južného a severného krídla župného domu, ktoré boli počas bombardovania mesta zničené, a tiež na mieste dvoch dvorových stavieb domov č. 42 a 45 na Slovenskej ulici. Nová budova Geodézie predstavuje z urbanistického hľadiska výrazne rušivý prvok na Konštantínovej a Metodovej ulici. Objekt svojím pôdorysným založením ignoruje uličnú čiaru Konštantínovej ulice výrazným posunom do vnútrobloku župného domu. Ďalším výrazným rušivým prvkom objektu je jeho výškové predimenzovanie minimálne o jedno podlažie. Z hľadiska optimálnych hmotovo-priestorových parametrov zástavby Konštantínovej ulice je súčasná, predimenzovaná hmota objektu Geodézie rovnako rušivým prvkom ako jeho výškové predimenzovanie. Plošný rozsah a mohutná blokova hmota výrazne dominuje historickým budovám v severnej časti Konštantínovej ulice a výrazne mení charakter pôvodnej objemovej štruktúry zástavby ulice a svojou masívnosťou vytvára nežiaduce ťažisko okolitému urbánnemu prostrediu pamiatkovej rezervácie. Realizácia stavieb v podobných objemoch a výškach je na území PR Prešov neakceptovateľná a znamenala by výrazný negatívny zásah do urbánnej štruktúry pamiatkového územia PR Prešov.

Objekty v priestore hradobného systému mesta

Objekt mestskej hádzanárskej haly – „Tatran handball aréna“ na Baštovej ulici – foto č. 192

Objekt mestskej hádzanárskej haly bol postavený na mieste dvoch menších murovaných objektov v hradobnej priekope mestského opevnenia. Najproblematickejší prvok rušivého objektu je jeho samotné umiestnenie v pozícií hradobnej priekopy a tým na území PR Prešov. Objekt svojím situovaním, plošným rozsahom zástavby – takmer celá šírka

hradobnej priekopy, a svojim priestorovo-objemovým riešením nerešpektuje okolitú historickú urbanistickú štruktúru a historickú zástavbu. Objekty s podobným plošným rozsahom zástavby, svojou hmotou a hlavne svojou funkciou sú na území PR Prešov z hľadiska ochrany pamiatkových hodnôt nežiaduce.

Objekt kotelne divadla J. Záborského v priestore hradobného systému mesta

Objekt kotelne je rovnako ako objekt hádzanárskej haly situovaný v miestach bývalej hradobnej priekopy – v celej jej šírke, kopírujúc svojim nepravidelným, lichobežníkovým pôdorysom značného plošného rozsahu jej historický priebeh. Situovanie objektu nerešpektuje fortifikačný systém mesta a znemožňuje adekvátnu prezentáciu hradobnej priekopy. Rušivým prvkom je aj mohutné a vysoké komínové teleso kotelne.

V predchádzajúcom texte boli explicitne opísané iba objekty, ktoré svojimi parametrami najnevhodnejšie dotvárajú historický urbanizmus Pamiatkovej rezervácie Prešov. Ich rôzne rušivé vlastnosti – hlavne ich situovanie, nerešpektovanie historickej parcelácie, zastavovacej historickej štruktúry, ich predimenzované výškové usporiadania a objemovo-priestorové vlastnosti spolu s nevhodnými architektonickými riešeniami exteriérov v najväčšej miere nevhodne dotvárajú urbánne prostredie PR Prešov. Ich realizácia poukázala na nevhodnosť ich jednotlivých rušivých parametrov, vlastností a charakteristík, ktorým je potrebné v budúcnosti pri obnovách pamiatok a úpravách nehnuteľností predchádzať, ak sa má zachovať opodstatnenosť režimu ochrany územia ako pamiatkovej rezervácie. V mapovej prílohe Zásad ochrany pamiatkového územia PR Prešov, výkres – Zásady ochrany pamiatkového územia sú vyznačené žltou farbou aj ďalšie objekty nevhodne dotvárajúce historické prostredie PR Prešov – objekty rôznej funkcie, situovania a plošného rozsahu, výškových a hmotovo-priestorových usporiadaní, aj napriek skutočnosti že ich nevhodnosť v pamiatkovom území nebola vyššie explicitne opísaná.

B.1.9. Archeologický výskum v pamiatkovom území

B.1.9.1. Stručný náčrt histórie archeologického výskumu v historickom jadre mesta

Napriek tomu, že mesto Prešov patrilo medzi najvýznamnejšie uhorské mestá, archeologický výskum v historickom jadre mesta dlhé desaťročia absentoval.

Pracovníci Krajského múzea v Prešove a jeho externí spolupracovníci od 50-tych rokov 20. storočia príležitostne sledovali zemné práce súvisiace s realizáciou inžinierskych sietí, resp. výstavbou nových objektov na plochách asanovanej staršej zástavby. Zberom sa získavali hnutelné archeologické nálezy, predovšetkým zlomky z nádob a kachlíc z obdobia stredoveku až novoveku. Absencia dokladov pravekého osídlenia mala za následok, že historické jadro mesta nevzbudilo pozornosť profesionálnych archeológov. Až do záveru 90-tych rokov 20. storočia tak všetky archeologické akcie pozostávali len z príležitostných obhliadok a vyzdvihnutia hnutelných archeologických nálezov.

Prvý rozsiahlejší výskum v centre mesta bol realizovaný až v roku 1999. V rámci rekonštrukcie Hlavnej ulice boli odkryté na plochách chodníkov murované základové konštrukcie Hornej brány mestského opevnenia. V tom istom roku bol realizovaný aj sondážny výskum v areáli Domu rabína na Okružnej ulici, ktorý zdokumentoval murivá hradbového múru, parkánového múru a ako aj murivá dosiaľ neznámej bašty mestského opevnenia, ktorej zvyšky sa čiastočne dochovali aj v jestvujúcich konštrukciách predmetného domu.

Od roku 2002, v súvislosti s novou právnou úpravou na úseku ochrany pamiatkového fondu a archeologických nálezísk sa sprísnila podmienka ochrany

archeologických nálezov v historickom jadre mesta. Od uvedeného obdobia každý zásah po jestvujúcu úroveň terénu je podmienený stanovením podmienok ochrany archeologických nálezov. Obhliadky boli nahradené sondážnymi archeologickými výskumami. Každý zo sondážnych výskumov priniesol celý rad dôležitých informácií na plochách, ktoré by boli ďalšími stavebnými prácami zničené, resp. zneprístupnené. Zistili nové dôležité informácie o náraze terénu v jednotlivých častiach mesta, vývoji povrchov, historických kanalizačných a vodovodných systémoch, pôvodných vstupoch do suterénov, nové informácie o stavebnom vývine a priebehu mestského opevnenia (výskumy na Konštantínovej, Svätoplukovej, Jarkovej a Baštovej ulici), ale predovšetkým významné doklady o stavebnom vývoji, premenách zástavby a iných hospodárskych aktivitách na jednotlivých skúmaných parcelách. Mimoriadne dôležité sú prvé zachytené zahĺbené obytné a hospodárske objekty z polovice 13. storočia, teda založenia mesta (Hlavná ul. č. 121, Slovenská ul. č. 6). Výskum v areáli meštianskeho domu Hlavná ul. č. 121 preukázal zmeny v parcelačnej štruktúre na prelome stredoveku a novoveku. Archeologické výskumy v západnej časti mesta poukazujú na veľké terénny úpravy v priestore Jarkovej ulice počiatkom novoveku. Na plochách dvorov sa pravidelne nachádzajú zväčša zahĺbené objekty súvisiace s hospodárskymi aktivitami mešťanov. Mimoriadny význam majú nálezy stredovekej hrnčiarskej pece na Hlavnej ul. č. 121 a ďalšej murovanej novovekej pece vo dvore domu Hlavná ul. č. 130.

B.1.9.2. Súpis archeologických výskumov a prieskumov

- Hlavná ulica – v rámci rekonštrukcie verejných plôch námestia – skúmané murované konštrukcie Dolnej a Hornej brány, kultúrne vrstvy a úrovne povrchov, kanalizačný systém, drevené vodovody
- Hlavná ul. č. 33 – dvor – zberom získaná stredoveká keramika na asanovanej ploche dvorového krídla
- Hlavná ul. č. 65 – pri úpravách suterénov zdokumentované nálezy stredovekej a novovekej keramiky
- Hlavná 75, Floriánova 2 – plocha dvora – plošným výskumom zachytené murivá zaniknutého novovekého dvorového krídla, kanalizačné stoky, okruhliaková dlažba, vrstvy a zahĺbené objekty z neskorého stredoveku, v materiále s keramikou zo 13. – 14. stor., zo zásypu na klenbou kanalizácie súbor renesančných kachlíc
- Hlavná ul. č. 77 – v ryhe pred hlavnou fasádou zdokumentovaný pôvodný rampovitý vstup do suterénu
- Hlavná ul. č. 86 – Rákocziho dom – zberom získané renesančné kachlice
- Hlavná ul. č. 103 – suterény – pri adaptácii suterénov zberom získaná stredoveká a novoveká keramika
- Hlavná ul. č. 113 – pred hlavnou fasádou pri výkopoch pre inžinierske siete zachytená kamenná podmurovka datovaná nálezmi keramiky do záveru stredoveku
- Hlavná ul. č. 114 – v ryhe pred hlavnou fasádou zdokumentovaný pôvodný rampovitý vstup do suterénov
- Hlavná ul. č. 121 – dokumentácia archeologického nálezu v zadnej časti prejazdu, kde pri prehĺbovaní suterénov bol zachytený zahĺbený objekt z 13. storočia, neskoro-stredoveké až novoveké kultúrne vrstvy a úrovne povrchov, vo dvore hrnčiarska pec z 15. storočia
- Hlavná ul. č. 124 – pri úprave suterénov získané kachlice z 18. storočia
- Hlavná ul. č. 130 – pri úprave suterénov – novoveká keramika, vo dvore sondážnym výskumom pec z prelomu 18. a 19. storočia a stredoveká odpadová jama, murivá dvorového krídla z 19. storočia
- Hlavná 146 – v ryhách pre základy novostavby dvorového krídla zachytené murivá zaniknutého dvorového krídla

- križovatka Hlavnej ul. a Ul. biskupa Gojdiča – v ryhe vodovodu zberom získaná stredoveká keramika a podkovy
- Jarková ul. (západne od Gr.- kat. areálu) – na ploche asanovanej zástavby sondážnym výskumom zachytený priebeh obvodovej hradby mestského opevnenia
- Jarková ul. č. 65 – obhliadkou zemných prác v súvislosti s realizáciou nového schodiska do suterénov v prejazde domu dokumentované archeologické vrstvy z novoveku
- Weberova ul. – sondážnym výskumom dokumentovaná zástavba z 18. – 19. storočia a vývoj povrchov
- Bašťová ul. (areál hádzanárskej haly) – sondážnym výskumom dokumentovaná novoveká zástavba na ploche opevnenia, ako aj nivelety v bývalej priekope opevnenia
- Bašťová ul. č. 34 – na ploche uvažovanej prístavby dokumentovaná hradba opevnenia s kanalizačným výpustom
- Okružná ul. – archeologický výskum v areáli Domu rabína zachytil murované konštrukcie obvodovej hradby, polygonálnej bašty a parkánového múru mestského opevnenia
- Slovenská ul. – pri výkope kanalizácie nájdený dukát Ľudovíta I.
- Slovenská ul. – bližšie nelokalizované nálezy stredovekej keramiky
- Slovenská ul. č. 6 – sondážnym výskumom v polohe dvorového krídla zachytené zahĺbené objekty z 13. – 19. storočia
- Slovenská č. 28 – v polohe zamýšľaného dvorového krídla dokumentovaná neskorostredoveká vrstva, zahĺbený objekt z 18. storočia a murivá mladšieho dvorového krídla
- Svätoplukova ul. – pri rekonštrukcii kanalizácie zachytená hradba mestského opevnenia
- Františkánske námestie – obhliadkou výkopov pre inžinierske siete zachytené murované základy neznámej stavby v strede komunikácie (pôvodný základ súsošia sv. Rocha?)
- Ul. Hurbanistov – bližšie nelokalizované nálezy novovekej keramiky a kachlíc
- Ul. Hurbanistov (pri hoteli Dukla) – vo výkopoch pre elektrické vedenia lokalizovaná hradba mestského opevnenia
- Konštantínova ul. – Geodézia – hroby z 18. storočia
- križovatka ulíc Konštantínova a Metodova – v ryhách pre inžinierske siete zachytená hradba mestského opevnenia
- Konštantínova 17 – sondážnym výskumom dokumentovaný profil priekopy mestského opevnenia až po vonkajší priekopový múr

B.1.10 Historická zeleň, záhrady, parky, verejná zeleň, stromoradia

Systém zelene pamiatkového územia je neoddeliteľnou súčasťou urbanistickej štruktúry, tvorí jednotný celok s architektúrou a vznikol postupným vývojom od pasívnej prítomnosti naturálnej zelene až po regulované, cielene založené a udržiavané plošné a priestorové vegetačné štruktúry.

Vývoj systému zelene začal založením mesta na prirodzených zelených plochách urbanizovanej krajiny. Postupnou zástavbou a užívateľským atakom tieto naturálne plochy zelene zanikali. V stredovekom meste s kompaktnou hustou zástavbou sa do urbanistickej štruktúry cielene dostali solitérne situované tieniace stromy viazané hlavne na mestské cisterny a v menšom rozsahu existovala zeleň v dvoroch a záhradách meštianskych domov a kláštorov. Ďalším pozitívnym obdobím pre vývoj systému zelene bolo 18. storočie, kedy v

dvoroch a záhradách mestských palácov a meštianskych domov boli založené okrasné záhrady. Pred rokom 1786 existovala južne od františkánskeho kláštora veľká pravidelná záhrada s barokovou krížovou dispozíciou, ktorá patrila Klobusiczkym (Hortus Klobusiczky). V 19. storočí do vývoja systému zelene aktívne zasiahla činnosť mestského okrasňovacieho spolku. Najvýraznejším reprezentantom z 1. polovice 19. storočia je založenie pešej prechádzkovej trasy s obojstrannou stromovou alejou na dnešnom Kmeťovom stromoradí. V poslednej tretine 19. storočia a začiatkom 20. storočia pribudli stromové aleje aj do ulíc v centre. Začiatkom 20. storočia zahustilo urbanistickú štruktúru niekoľko väčších stavieb, ktorých okolie bolo parkovo upravené hneď po výstavbe a úprava bola súčasťou prípravy stavby ako celku. V tomto období vznikol v južnej časti vnútornej plochy šošovky na Hlavnej ulici park, ktorý koptoval do svojej dispozície Neptúnovu fontánu – dnešný južný park. Ako jeho tvaroslovný pandant vznikla v polovici 40-tych rokov 20. storočia v severnej polohe Hlavnej ulice úprava okolia Mariánskeho súsošia. Koncom 20. storočia sa do systému zelene zasiahlo len vnášaním rôznorodých drobnejších úprav a zahusťovaním porastov už existujúcich sadovníckych úprav. Celkovo však došlo k postupnému zániku kvalitatívnych parametrov jednotlivých sadovníckych úprav, aj keď vlastné plochy ostali zachované.

Dnes tvoria základ systému zelene uličné stromoradia bez alebo s líniovou podnožou, samostatné komplexy parkových dispozícií, zeleň dvorov a záhrad, sadovnícke úpravy areálových komplexov a zelené plochy v nezastavaných častiach hradobnej priekopy po obvode stredovekého mesta.

Zeleň uličných interiérov

Najstaršími cielene zakladanými formami ozelenenia uličného interiéru zeleňou boli samostatne stojace stromy tzv. tieniace. Neskôr do ulíc pribudli stromové aleje, ktorých výsadbová línia bola na predele medzi segregovaným peším chodníkom pozdĺž domoradia a ostatnou plochou ulice. Aleje v konštantnej vzdialenosti kopírovali líniu uličnej zástavby. Alejové stromy boli vysadené v terénnych výsadbových misách a ich okolie bolo spevnené. Neskôr v niektorých polohách pribudol do podnože alejí líniový pás zelene, ktorého šírka bola daná parametrami ulice. Niektoré ulice ostali dodnes bez alejí. Niektoré naopak sú však zásahmi z 2. polovice 20. storočia doplnené menšími plochami zelene s rôznorodou porastovou štruktúrou.

Na Hlavnej ulici rástli tieniace stromy pri mestskej cisterne južne od kostola sv. Mikuláša. Sú dokladované dobovými zábermi. Pôvodne tu bol len jeden strom, v polovici 19. storočia bol doplnený troma ďalšími do štvorcovej dispozície. Cielovým zásahom bolo aj založenie stromovej aleje v prvej polovici 80-tych rokoch 19. storočia. Pribeh obojstrannej aleje bol na predele medzi segregovaným peším chodníkom pozdĺž domoradia a ostatnou plochou ulice. Línia aleje v konštantnej vzdialenosti kopírovala líniu uličnej zástavby. Alejové stromy boli vysadené v terénnych výsadbových misách a ich okolie bolo spevnené riečnym kameňom. V polovici 40-tych rokov 20. storočia v centrálnej a v severnej časti Hlavnej ulice pribudol do podnože alejí líniový pás zelene, ktorého šírka bola daná parametrami ulice. Ich úpravy boli v dobe založenia trávnaté. V 60-tych rokoch 20. storočia boli doplnené obrubami z tvarovaných živých plotov (*Spirea van Houttei*), v strede ktorých boli letničkové záhony. Pri obnove interiéru Hlavnej ulice boli na prelome 20. a 21. storočia do podnože aleje vnesené pôdopokryvné zahustené výsadby a časť plôch bola obnovená ako čisté trávnikové plochy. Pôdopokryvné dreviny sú zastúpené prevažne ihličnatými drevinami vo farebne sa striedajúcich a gradujujúcich hmotách, ktoré sú doplnené záhonmi cibul'ovín a letničiek. Prvotne pri založení aleje boli k výsadbe použité bresty, ktorých koruny boli každoročne tvarované radikálnym rezom na hlavu. Táto aleja začínala v južnej polohe pri terajšom gréckokatolíckom seminári a končila na severe v polohe vyústenia Jarkovej ulice na

Hlavnú. Pri obnove v 60-tych rokoch boli pôvodné dreviny vymenené za okrasné plnokveté hlohy (*Crataegus monogyna* 'Paul Scarlet') a aleja bola predĺžená až po najsevernejší cíp Hlavnej ulice po križovatku s Levočskou ulicou. Na miestach, kde hlohy po výsadbe a aj neskôr odumreli bola vnesená výsadba ďalšieho druhu stromu a to guľatej variety javora mliečneho (*Acer platanoides* 'Globosa'). Prestarnuté a prerastené hlohy boli pri obnove na prelome 20. a 21. storočia odstránené a nahradené guľatým javorom. Javory s guľatou korunou z 2. polovice 20. storočia asanované neboli a tak mladé jedince len doplnili už rôznovekú javorovú aleju. V roku 2005 boli koruny starších javorov redukované s cieľom dosiahnuť približne rovnakú veľkosť korún všetkých stromov v aleji. Vývoj druhovej skladby a výber guľatej formy javora preukázal istú statickú sterilitu v tvare a nemennosti počas roka. Tiež hustota, tvar a kompaktnosť korún, nadmerne narastajúca zelená hmota sú v rozpore s princípom existencie pôvodnej aleje, ktorá bola hmotovo menšia, tvarovo voľnejšia a každoročným predjarným rezom sa udržiavala v proporcii a premenlivosti. Posledné sadovnícke úpravy na Hlavnej ulici boli poznamenané snahou zachrániť všetky zdravé stromové jedince (nadhodnotená ochrana prírody) a snahou minimalizovať náklady na pravidelnú záhradnícku údržbu (precenené požiadavky správcu zelene).

Výrazne do interiéru Hlavnej ulice zasiahlo založenie samostatných parkových plôch v južnej a severnej časti vnútornej plochy šošovky, ktoré vytvorili kľudovú pobytovú zónu ako súčasť uličného interiéru. Podrobnejší popis je v kapitole o samostatných parkových dispozíciách.

V 60-tych rokoch 20. storočia bola po obvode vnútornej plochy šošovky do terénnych výsadbových mís so spevneným povrchom riečnymi okruhliakmi až ku kmeňom stromov vysadená stromová aleja z jarabiny mukyňovej (*Sorbus aria*), ktorá nárastom korunnej hmoty prekryla najhodnotnejšie stavby situované na vnútornej ploche šošovky. V 90-tych rokoch 20. storočia v súvislosti s úpravami Hlavnej ulice boli tieto dreviny ako kompozične nevhodné odstránené výrubom. Na dožitie ostali tri stromové jedince rastúce severozápadne od kostola sv. Mikuláša, ktoré po biologickom dožití budú odstránené bez náhrady inými drevinami.

Na Jarkovej a Slovenskej ulici boli vysadené aleje v medzivojnovom období. Obojstranne v konštantnej vzdialenosti kopírovali domoradie v celom priebehu ulice a oddeľovali peší chodník od stredovej vozovky. Aleje na oboch uliciach sú z javorovca jaseňolistého (*Negundo aceroides*). Ich koruny boli vždy udržiavané v primeraných hmotách každoročným rezom na hlavu. Boli vysadené v terénnych výsadbových misách a tieto pretrvali dodnes. V súčasnosti je na oboch uliciach zachovaných len niekoľko poškodených stromov a zopár prázdnych výsadbových mís, ale línia alejí je jasne čitateľná. Na západnej strane Jarkovej ulice v dvoch polohách do ich podnože neskôr pribudli trávnikové plochy, dnes doplnené trvalkovými záhonmi a novodobými dosadbami okrasných kríkov. Na Jarkovej ulici v jej východnej časti je pozdĺž domoradia pás zelene, ktorý nikdy nebol upravený a stále predstavuje zbytkovú plochu, ktorou sa vysporiadala architektúra s existujúcou svahovitou konfiguráciou terénu.

Františkánske námestie, do ktorého ústila Slovenská ulica bolo už v 2. polovici 19. storočia doplnené výsadbou stromových pagaštanov.

Rozsahom menšie aleje vznikli v medzivojnovom období aj vo východnej časti Svätoplukovej ulice. Bol tu vysadený javorovec (*Negundo aceroides*). Dnes tu nie je zachovaný ani jeden strom, len niekoľko prázdnych výsadbových mís naznačuje líniu pôvodnej aleje. Na prelome 19. a 20. storočia bola vysadená aj aleja z pagaštanu (*Aesculus hippocastanum*) v južnej polohe dnešnej Metodovej ulice v úseku Slovenskej po Konštantínovu ul..

Novotvar alejovej výsadby bol uplatnený koncom 20. storočia aj pri úprave novostavby mestského účelového objektu na Kováčskej ulici, kde boli po južnej strane pred jeho severnou fasádou vysadené agáty s guľatou korunou (*Robinia pseudoacacia*

Umbraculifera'). Novotvarom je aj plocha zelene, ktorá vznikla ako zbytková plocha po vymedzení vozidlovej a pešej časti vyústenia Slovenskej ulice na Františkánske námestie. Ide o novodobú úpravu zahustenej výsadby z pôdopokryvných drevín.

Samostatné parkové dispozície

Interiér Hlavnej ulice výrazne ovplyvnilo založenie parkovej dispozície v južnom cípe vnútornej plochy šošovky v prvej polovici druhej dekády 20. storočia (roky 1913 - 1914), kedy vznikla samostatná plocha zelene vymedzená oplotením v secesnom tvarosloví. Do parkovej dispozície bola z blízkej kašny premiestnená Neptúnova fontána, ktorej nová profilovaná obruba dostala tvar kvadrilóbu. Symetrická kompozícia bola podriadená severojužnej osi s hlavným priestorovým priehľadom, ktorého severným vyvrcholením je architektúra kostola sv. Mikuláša. V duchu vtedajších módných trendov v sadovníckej tvorbe boli do kostry použité cudzokrajné smrekové pichľavé, ktorých vertikály v južnom predpolí kostola postupným narastaním konkurujú vertikále kostolnej veže. V 90-tych rokoch 20. storočia bola časť týchto smrekov odstránená výrubom bez náhrady inými drevinami. Dispozičné usporiadanie sa od doby založenia v princípe nezmenilo, len ústredné zvýšené pódium s balustrádami bolo v roku 1945 nahradené pomníkom padlým v 2. svetovej vojne. Do dispozície, bez jej zmeny pribudla v roku 1943 na podstavci umiestnená busta Jonáša Záborského. Výsadby v parku počas jeho existencie sa veľmi nemenili, zanikli ružové záhony a ornamentálne kvetinové záhony a pribudli bodové výsadby okrasných kríkov a magnólií. Južný park nebol doposiaľ rekonštruovaný, boli tu zrealizované čiastkové úpravy povrchov, ktoré súviseli so zvýšeným užívateľským atakom.

K tejto dispozícii bola neskôr v najjužnejšom cípe vnútornej plochy šošovky priradená druhá samostatná, ale menšia plocha. V tejto predsunutej parkovej ploche bola v medzivojnových rokoch 20. storočia osadená socha T.G. Masaryka, ktorá bola odstránená po vzniku Slovenského štátu. Plocha zelene zanikla začiatkom 50-tych rokov 20. storočia, kedy bol v južnom cípe parku vybudovaný podzemný objekt verejných záchodov.

Kompozičný pandant k južnému parku vznikol v polovici 40-tych rokov 20. storočia (1943-1946) v najsevernejšom cípe vnútornej plochy šošovky. Do svojej dispozície aj priestorovej kompozície koptoval Mariánske súsošie. Tejto parkovej dispozícii predchádzala výsadba stromových líp situovaná po obvode podstavca súsošia, ktorá tu bola vysadená koncom 19. storočia. Koruny stromov boli každoročne rezané na hlavu, čím sa udržiavala hmotovo primeraná proporcia výtvarného diela a zelene. Novozaložený parčík s vertikálami smrekov po oboch stranách hlavnej osi zopakoval rozmiestnenie porastovej hmoty z južného parku, pričom tu v pohľade neprekážali vertikálne orientované dreviny, ale vyššie kríky v ich podsadbe, ktoré dosť prekryvali hlavný pohľad zo severu na Mariánske súsošie. Pri poslednej rekonštrukcii v 90-tych rokoch 20. storočia boli vykonané zásahy do porastov tak, aby sa tento negatívny efekt minimalizoval.

Samostatnou plošnou dispozíciou je aj úprava Františkánskeho námestia, ktorá dostala dnešnú podobu v 90-tych rokoch 20. storočia. Do svojej dispozície koptovala stromové pagaštany, ktoré tu boli vysadené koncom 19. storočia. Terajšej výmere predchádzala menšia plocha vymedzená barokovým múrom, západnou fasádou františkánskeho kláštora a v severnej časti zástavbou, z ktorej krajný dom bol na prelome 80-tych a 90-tych rokov 20. storočia asanovaný a o pôvodne zastavanú plochu sa pri poslednej úprave parkové námestie rozšírilo.

Zeleň dvorov a záhrad

Dvory a záhrady jednotlivých meštianskych, rodinných a ostatných domov v pamiatkovom území si v svojom vývoji zachovávajú funkčno-účelový princíp existencie. Úpravy sú viazané na ich využívanie a v závislosti na spôsobe využívania sa aj menia. Vo

väzbe na vstupy a priechodové chodby sú komunikačné trasy s rôznym povrchovým spevnením a ostatná zbytková plocha je plochou zelene s porastovou štruktúrou závislou na veľkosti plochy. V úpravách dvorov je celá škála spôsobov úprav od úplného spevnenia dvora bez akejkoľvek zelene (napr. Hlavná 99, Hlavná 115), cez uplatnenie úzkych pásov často sústredených pri parcelačných múroch po obvode spevnených plôch (Hlavná 85, Hlavná 111, Hlavná 103...). Najčastejšie sú v dvoroch spevnenia v kombinácii so zelenými plochami vo vzájomne vyvážených plošných pomeroch (Hlavná 113, Hlavná 87...). V niektorých polohách pamiatkového územia sa uplatňujú záhradné úpravy s priznanými úzkymi pešími chodníkmi a ostatnou ozelenenou plochou (Jarková 37, Floriánova 4...). Rovnako je uplatnená široká škála prítomnosti porastov. Od čistých trávnikových plôch, cez popínavé dreviny po obvode dvorov (napr. Hlavná 89, Slovenská 15...), cez kríkové partie (Hlavná 113, Hlavná 87, Hlavná 77) až s uplatnením stromových drevín (Hlavná 22, Hlavná 101, Hlavná 103...). Uplatňovanie stromov v priestoroch dvorov a záhrad je orientované na nižšie dreviny, ale ojedinele solitérne alebo v malých skupinách tu rastú aj vysoké stromy (Hlavná 101, Jarková 77, Hlavná 86, Jarková 79...). Sadovnícka a estetická úroveň úprav je tiež veľmi rôzna. Vyskytujú sa tu plochy úplne neupravené s výrazným zaburinením (zadné trakty objektov Hlavná 117, Hlavná 91...), prírodno-krajinárske úpravy (Hlavná 93...), neutrálne stvárnenia (Hlavná 89...), historizujúce úpravy (Hlavná 95, Hlavná 108...) až po najmodernejšie stvárnenia viac alebo menej kvalitné (Hlavná 95, Hlavná 108, Hlavná 132...). V druhovej skladbe prevládajú hodnotné dreviny domáceho pôvodu, avšak vyskytujú sa aj cudzokrajné dreviny atypické hlavne svojim habituálnym tvarom (Hlavná 108,), ktoré pôsobia v prostredí starého mesta rušivo. V okrajových polohách pamiatkového územia sú v záhradách pestované ovocné stromy a časť záhrad je využívaná aj ako pestovateľské plochy (rodinné domy na Baštovej ulici). Palácové dvory a záhrady nemajú zachované pôvodné úpravy a dnes sa menia rovnako ako všetky ostatné vo väzbe na svoje funkčné využitie.

Sadovnícke úpravy areálových komplexov

V pamiatkovom území sú úpravy areálov viazané na väčšie stavby, ktoré boli prestavané v 1. polovici 19. storočia a stavby v jeho okrajových polohách, ktoré boli postavené koncom 19. a začiatkom 20. storočia. V pamiatkovom území ide o areály na Kmeťovom stromoradí – dnešnej Pedagogickej školy, Domova sociálnych služieb IBMV, Kňazského domova a areál bývalého Alumnea dnes cirkevnej zdravotnej školy, na Konštantínovej ulici areál Ústavu Sancta Mária a bývalý učiteľský ústav. Tu zaradíme aj areál kláštora Františkánov na Františkánskom námestí, areál evanjelickej fary na Svätoplukovej ulici, areál Gréckokatolíckeho biskupstva na Hlavnej ulici, tiež areál židovskej synagógy na Okružnej ulici a väčšie úpravy záhrad pôvodne patriacich k domom na dnešnej Jarkovej 41 a Jarkovej 49.

Areál dnešnej pedagogickej školy má zachovanú dispozíciu z doby po výstavbe objektu t.j. zo začiatku 20. storočia. Úprava bola v pôdoryse pravidelná orientovaná v hlavnej osi na juh s výsadbou vysokých stromov situovanou po obvode areálu. Dnes je čiastočne pozmenená zánikom a doplnením peších chodníkov. Ide o rôznovekú a rôznodruhovú porastovú štruktúru, ktorá je sekundárnymi dosadbami neúmerne prehustená. V areáli je niekoľko starších jedincov, ktoré pochádzajú z úpravy vilovej záhrady, ktorá tu bola založená v 1. polovici 19. storočia a čiastočne bola kooptovaná do novej dispozície. V katastrálnej mape z roku 1869 je pôdorys usporiadaný v pravidelnom klasicistickom tvarosloví.

Úprava dnešného Domova sociálnych služieb IBMV je novodobá z roku 2005, rešpektuje pôvodnú severojužnú os a v juhozápadnej polohe zachováva stromové dreviny zo staršej úpravy. Areál bol parkovo upravený už pred rokom 1869 jednoduchou parkovou

úpravou s priamou severojužne orientovanou trasou, z ktorej v pravidelnom rytme v západnom smere na spôsob bosketov vybiehali prechádzkové chodníky. V 2. polovici 20. storočia bola plocha nedostatočne udržiavaná, boli v nej doplnené ovocné stromy a pôvodná dispozícia postupne zanikla.

Kňazský domov na Kmeťovom stromoradí bol postavený v 90-tych rokoch 19. storočia v rozsiahlej záhrade pôvodne patriacej k doposiaľ zachovanej klasicistickej vilke so záhradným portikom orientovaným na juh. Záhrada bola v pozdĺžnom severojužnom smere symetricky rozdelená priamym chodníkom ústiacim na okraj parterovej plochy umiestnenej pred celou južnou fasádou klasicistickej vily. Chodník bol obojstranne lemovaný pravidelnou stromovou alejou a parter bol tiež členený na pravidelné kruhové plochy s výsadbami kríkov. Dnes je pôvodná záhrada rozdelená na tri časti. V strede stojí objemovo veľký objekt kňazského domova postaveného v historizujúcom štýle s vnútorným obdĺžnikovým otvoreným átrium. Átrium je sadovnícky upravené historizujúcim novotvarom rešpektujúcim prevádzkové a užívateľské vzťahy objektu. Severne od kňazského domova bola postavená secesná vila. Jej bezprostredné okolie je len malý dvor oddelený oplotením od susedného spevneného dvora, ktorý prináleží k objektu klasicistickej vilky a jej hospodárskych budov. Tento dvor dnes zaberá plochu bývalého parteru. V južnej časti vznikla na ploche záhrady nová prepojovacia ulica medzi Kmeťovým stromoradím a terajšou Vajanského ulicou, ktorá vymedzila malú predzáhradku, dnes upravenú jednoduchou sadovníckou úpravou ako nástupná plocha do kňazského domova. Najjužnejšia časť pôvodnej záhrady sa územne pričlenila k úprave okolia gréckokatolíckej cirkevnej školy, ktorú postavili v roku 1895.

Bývalá gréckokatolícka škola na Kmeťovom stromoradí, dnešná cirkevná zdravotná škola bola postavená v roku 1895 v už existujúcom areáli, kde bola pri vile jednoduchá sadovnícka úprava založená na jednej kompozičnej osi so stredovým symetricky situovaným chodníkom v pozdĺžnom smere. Najsevernejší cíp bol zastavaný, južná časť ostala voľná, ale bola rozdelená na dve časti. Jedna zostala súčasťou školského areálu, druhá je doposiaľ neoplotená voľne prístupná trávnatá plocha spojená s alejou na Kmeťovom stromoradí.

Dnešný areál Ústavu Sancta Mária na Konštantínovej ulici vznikol prestavbou staršieho parkovo upraveného areálu v roku 1882. Dvtedy tu boli dva objekty, ktoré boli postavené po vzniku ulice (prelom 18. a 19. storočia) v hradobnej priekope. V najsevernejšej časti bol pravidelný okrasný parter, ktorý prechádzal do nádvorcia a v rovnakej osovej symetrii v južnej časti, končiacej pri františkánskej bašte bola jednoduchá záhradná úprava. Jej centrálny pozdĺžny chodník bol obojstranne lemovaný stromovou alejou. Dnes táto úprava neexistuje, postupnou zástavbou v 20. storočí je redukovaná výmera voľných nezastavaných plôch len na južnú polohu areálu. V strede sú spevnené ihriská a na okrajoch sú situované porastové skupiny prevažne prerastených náletových drevín, v podraze ktorých sú málo udržiavané zaburinené plochy.

Bývalý učiteľský bol postavený v roku 1893 vo východnej časti nezastavaných parciel meštianskych domov na Slovenskej ulici. Po zrušení dvorových krídiel meštianskych domov vzniklo v strede nádvorie otvorené na juh. Toto nádvorie bolo sadovnícky upravené. Z tohto obdobia je tu zachovaný veľký platan. V centre nádvorcia je dnes asfaltové ihrisko a po jeho obvode novodobo upravené, neudržiavané plochy zelene.

Nezastavané plochy v areáli františkánskeho kláštora boli pravouhlou sieťou chodníkov rozdelené na pravidelné obrazce a upravené už v polovici 18. storočia. Dispozičná úprava sa v princípe nezmenila ani v 19. storočí ani v 1. polovici 20. storočia. Zmena využívania v 2. polovici 20. storočia priniesla aj zmenu dispozičnú. Úprava stratila časť pravouhlého členenia, ostala však sadovnícky upravená. Ide o novodobé úpravy s radovými výsadbami tují lemujúcimi ohradový múr a chodníky a s prehustenými stromovými skupinami vo východnej časti areálu.

Areál dnešnej evanjelickej fary vznikol na pôvodne najstaršej parkovej úprave na území mesta. Už v roku 1768 dokladuje Casparova veduta pravidelnú parkovú úpravu založenú na kompozičných princípoch vrcholného baroka. Veľký pravidelný parter s krížovou dispozíciou a ornamentálnymi výsadbami a centrálnym prvkom v strede spolu so širokými chodníkmi bol základom výstavnej záhrady, patriacej rodine Klobušických (Hortus Klobusiczky), ktorá bola vlastníkom mestského paláca na dnešnej Hlavnej 22. Pravidelná baroková záhrada bola v prvej polovici 19. storočia prírodno-krajinársky upravená, pričom jej dispozícia niesla klasicisticky jednoduché usporiadanie chodníkovej siete vymedzujúcej nepravidelné tvary zelených plôch s voľne rozmiestnenými porastovými partiami. Vtedajšia parková úprava bola poznačená aj romantickými vplyvmi typickými pre iluzívne napodobeniny krajiny a jej idealizovaného obrazu. Dokladom tohto vplyvu je doposiaľ zachovaný neogotický záhradný altánok postavený na hradobnom múre. Prírodno-krajinárska záhrada zanikla výstavbou dvoch objektov evanjelickej fary a úpravou ich okolia v duchu voľných kompozícií, v ktorých prevládajú strohé ihličiny, farebne atypické a formálne diametrálne sa líšiace od romantického krajinoobrazu typického pre 19. storočie. Táto novodobá úprava kooptovala niektoré staršie prvky pôvodnej úpravy, ale v poslednej tretine 20. storočia vniesla do svojej kompozície istú ľudovú tvorivosť. Týmto vývojom sa z bohatej barokovej záhrady stala za 250 rokov svojej existencie nevýrazná sadovnícka úprava, prehustená cudzokrajnými smrekmi pichľavými a prevahou ihličnatých kríkov.

Areál gréckokatolíckeho biskupstva sa vznikol postupným dobudovaním stavebných objektov. V minulosti nemal žiadnu sadovnícku úpravu, až v 2. polovici 20. storočia tu vznikla úprava, ktorej plochy zelene boli zbytkovými plochami po priznaní komunikácií a spevnených plôch. Porastov tu nie je veľa a sú rôznorodé. Až v poslednom desaťročí 20. storočia bolo nádvorie upravené na kompozičnom princípe s historizujúcimi prvkami. Ide o dispozičný novotvar, ktorý je vo väzbe na okolitú architektúru akceptovateľný.

Areál židovskej synagógy na Okružnej ulici vznikol koncom 19. storočia v hradobnej priekope na ploche pôvodnej jednoduchej záhradnej úpravy. Dnešná úprava pochádza z poslednej tretiny 20. storočia a ide len o ozelenenie zbytkových plôch v areáli. Z pôvodnej záhrady sa zachovala len stromová lipa situovaná vo východnej časti areálu.

V 19. storočí boli záhradné úpravy na území mesta situované aj v západnej polohe a to v západných častiach parciel Jarkovej ulice, kde nárožie Baštovej a Tkáčskej bola rozsiahla parková úprava s klasicistickými prvkami v dispozícii. Záhrada patrila k vile postavenej v rozpore s dovtedy platným urbanistickým usporiadaním. Postupnou zástavbou celá pôvodná úprava zanikla. Vila bola prestavaná a dnes na mieste parku sú len ovocné záhrady.

K objektu dnešnej Jarkovej 41 patrila v západnej polohe veľká parková úprava, ktorá bol založená v 1. polovici 19. storočia ako prírodno-krajinárska úprava, ktorá bola ešte v polovici 20. storočia jasne čitateľná. V 2. polovici 20. storočia v parku bol postavený bytový dom a z pôvodnej úpravy ostali len stromové výsadby v západnej časti. Ide o dreviny pôvodného porastového venca situovaného po vnútornom obvode záhrady.

V 1. polovici 19. storočia bola založená aj parková úprava patriaca dnes objektu na Jarkovej 49. Pôvodne zaberala celú západnú časť a jej dispozičné usporiadanie bolo pravidelné s klasicistickým tvaroslovím. Na prelome 19. a 20. storočia tu bola postavená nová budova a plocha záhrady bola zredukovaná na sadovnícky upravené nádvorie. Z tej doby sa tu nezachovali žiadne výsadby, avšak doposiaľ je tu zachovaný oddechový altánok – filagória situovaná v závere západného dvorového krídla hlavného objektu. Úpravy sú však novotvarom bez jasne naznačenej kompozície a s malou sadovníckou hodnotou.

Jednoduché pravidelné úpravy mali aj rozsiahle dvory palácov Pulských na Jarkovej ulici. Záhrady s pôvodnou kompozíciou postupne zanikli, ale plochy sa zachovali. Na týchto plochách boli v 2. polovici 20. storočia vysadené stromové dreviny, pričom

v záhrade Jarkovej 77 sa zachoval len jeden strom, avšak v záhrade Jarková 89 je celá kompaktná stromová skupina ako kompaktná prehustená výsadba s prevahou briez.

Plochy zelene v areáloch sú viazané na hmotovo väčšie stavby, dnes však už ide veľakrát len o väčšie úpravy dvorov. Klasickými areálmi aj v dnešnej urbanistickej štruktúre zostali areál pedagogickej školy na Kmeťovom stromoradí, Domov sociálnych služieb Sancta Mária tiež na Kmeťovom stromoradí, Areál Ústavu Sancta Mária na Konštantínovej ulici Areál františkánskeho kláštora a areál evanjelickej fary. Obnoviteľnosť týchto parkových kompozícií je pri rešpektovaní ich historického vývoja možná.

Zeleň mestského opevnenia

Severne od Kováčskej ulice za zachovaným hradbovým múrom sú novodobo upravené plochy zelene, ktorých časť zasahuje do pôvodného priebehu hradobnej priekopy. Tieto úpravy nesúvisia s pôvodnou úpravou zelene v hradobnej priekope, ale doteraz sú plošnou rezervou pre prípadné priznanie jej priebehu. Rovnaká situácia je v severovýchodnom oblúku mestského opevnenia, kde v novodobo upravených plochách zelene je tiež možnosť náznakového priznania priebehu hradieb.

Východná poloha v severnej časti je zastavaná a zeleň je tu obmedzená na malé doplnkové plôšky v úpravách vnútorných dvorov. Východne za areálom františkánskeho kláštora sú voľné plochy zelene s náhodilo roztrúsenými, pôvodne náletovými, dnes prerastenými stromovými drevinami, ktoré vytvárajú kompaktnú porastovú hmotu.

Sadovnícka úprava nezastavanej juhovýchodnej časti hradobnej priekopy je z polovice 20. storočia, aj keď za hradbovým múrom bola už v prvej polovici 19. storočia rozsiahla parková dispozícia. Jej súčasťou bola romantická stavba altánku, ktorá bola postavená čiastočne na hradbovom múre, pričom jeho koruna slúžila ako podnož pre výsadbu živého plota (orgován obyčajný – *Syringa vulgaris*), dodnes zachovaného.

Južný priebeh hradieb je bez akejkoľvek zelene. V juhozápadnom oblúku sú ruderálne plochy zelene s možnosťou plošného aj priestorového priznania priebehu hradobnej priekopy aj s hradbovým a parkánovým múrom. Obdobná situácia je v západnej polohe, kde sú v niektorých častiach novodobé sadovnícke úpravy minimálnej a priemernej hodnoty. V severozápadnom priebehu hradieb je zeleň reprezentovaná len úpravami záhrad s ovocnými stromami pri rodinných domoch. V židovskom suburbiu, kde bola hradobná priekopa rozšírená sú voľné trávnikové plochy medzi stavebnými objektmi. V malom rozsahu sú plôšky zelene pri vodnej veži, kde sú však prítomné vzrastlé stromy, ktoré tu priradili ako prerastené nálety v dôsledku nedostatočnej údržby.

V urbanistickom pôdoryse vytvára priebeh fortifikačného systému oválny prsteneč. Porasty hradobnej priekopy v menších fragmentoch sú základom pre dobudovanie historicky a vývojovo opodstatneného prstencového systému zelene oddeľujúceho stredoveké mesto od novodobejšej zástavby v ploche aj v priestore.

B.2. Pamiatky histórie

č.ÚZPF	Rozsah	Adresa	O.č.	Súp. č.	Unifikovaný názov NKP	Bližšie určenie
2072	/ 0	Baštová ul.	32	3182	TABUĽA PAMÄTNÁ	Hvezdáreň
1443	/ 0	Hlavná ul.	0		PRIESTOR PAMÄTNÝ	vzbura vojakov
1453	/ 0	Hlavná ul.	0		PLASTIKA	Záborský Jonáš
2088	/ 1 1-2	Hlavná ul.	0		PRIESTOR PAMÄTNÝ A SÚSOŠIE	Carafove obete
2088	/ 2 1-2	Hlavná ul.	0		PRIESTOR PAMÄTNÝ A SÚSOŠIE	sv.Trojica

2257	/	0		Hlavná ul.	0		FONTÁNA	Neptún
2245	/	1	1-2	Hlavná ul.	15	2878	DOM OBCHODNÝ A PLASTIKA	Nárožný
2245	/	2	1-2	Hlavná ul.	15	2878	DOM OBCHODNÝ A PLASTIKA	žena v drapérii
2063	/	1	1-2	Hlavná ul.	50	6395	DVORANA DIVADELNÁ A PAM.TAB	Štúr Ľudovít
2063	/	2	1-2	Hlavná ul.	50	6395	DVORANA DIVADELNÁ A PAM.TAB	Štúr Ľudovít, Hurban J.
1457	/	1	1-2	Hlavná ul.	80	2982	DOM MEŠTIANSKY A PAM.TAB.	
1457	/	2	1-2	Hlavná ul.	80	2982	DOM MEŠTIANSKY A PAM.TAB.	Straka Ján
1449	/	1	1-7	Hlavná ul.	137	2939	KOLÉGIUM A PAM.TAB.	ev.a.v.
1449	/	2	1-7	Hlavná ul.	137	2939	KOLÉGIUM A PAM.TAB.	prešovské jatky
1449	/	3	1-7	Hlavná ul.	137	2939	KOLÉGIUM A PAM.TAB.	výr.za.l.kolégia 300.r.
1449	/	4	1-7	Hlavná ul.	137	2939	KOLÉGIUM A PAM.TAB.	Komenský J.A.
1449	/	5	1-7	Hlavná ul.	137	2939	KOLÉGIUM A PAM.TAB.	Hviezdoslav P.O.
1449	/	6	1-7	Hlavná ul.	137	2939	KOLÉGIUM A PAM.TAB.	Korabinský J.M.
1449	/	7	1-7	Hlavná ul.	137	2939	KOLÉGIUM A PAM.TAB.	Caban Izák
3301	/	1	1-2	Hlavná ul.	141	2941	KOSTOL A PAM.TAB.	r.k.sv.Mikuláša
3301	/	2	1-2	Hlavná ul.	141	2941	KOSTOL A PAM.TAB.	vzbura 1918
2015	/	1	1-2	Konštantínova ul.	2	3306	ŠKOLA A PAM. TAB.	Moyzes Mikuláš
2015	/	2	1-2	Konštantínova ul.	2		ŠKOLA A PAM. TAB.	Moyzes Mikuláš
1445	/	0		Konštantínova ul.	6		PAMÁTNÍK	obete fašizmu
2099	/	0		Masarykova ul.	13	2706	PLASTIKA	Leto-Zima

B.3. Súpis pôvodných názvov hlavných a dôležitých námestí a ulíc

Vzhľadom na absenciu plánov a máp mesta Prešova je zistenie názvov ulíc a námestí stredovekého mesta v 13. a 14. storočí problematické. Na základe písomných prameňov je možné pôvodné názvy ulíc a námestí sledovať až v 15.stor. a najmä od 16. stor. Na základe daňových súpisov sa stredoveké mesto obklopené hradbami v prvej polovici 15. storočia delilo na niekoľko administratívnych častí, ktoré mali svoje vlastné názvy. Spočiatku sa skladalo zo štyroch hlavných častí – mestských štvrtí, ktoré sú uvádzané v roku 1428 s názvami Schoenher, Mathie iudici – štvrť, kde bol situovaný dom richtára, Langvert a Hanczfey. Už v šesťdesiatych rokoch 15. storočia majú jednotlivé mestské štvrte svoje číselné označenie, ich topografická lokalizácia ostáva zachovaná. Primalum quartale (prvá štvrť, ktorej časťou bola aj rímskokatolícka fara (v súčasnosti dom č. 81). Ďalšia štvrť – Secundum quartum (druhá štvrť) bola situovaná oproti prvej štvrti, na východnej strane námestia. Tertium quartale (tretia štvrť) bola situovaná južne od druhej mestskej štvrte na východnej strane námestia. Quartum quartale (štvrtá štvrť) bola situovaná oproti tretej štvrti, na západnej strane námestia. Prvá a druhá mestská štvrť bola od tretej a štvrtej mestskej osi oddelené vedľajšou kompozičnou osou – v súčasnosti Metodova a Floriánova ulica. Obe východné mestské štvrte boli z východnej strany lemované Slovenskou ulicou, rovnobežnou s hlavným námestím. Ďalšia mestská štvrť označovaná v daňových súpisoch ako Fossatum (lat. fossa - priekopa) alebo Vallis fosatum (lat. vallis – údolie, dolina) bola situovaná súbežne

s dvoma západnými štvrtami (prvá a druhá). Bola vymedzená súčasnou Jarkovou a Baštovou ulicu. V južnej časti stredovekého mesta bola situovaná mestská štvrť označovaná ako Hungarorum, alebo Platea Hungarorum (Maďarská ulica) ktorá bola oddelená od tretej a štvrtej mestskej časti ďalšou východno – západnou osou vyúsťujúcou na východnej strane pri kláštore karmelitánov, ktorú v súčasnosti tvoria ulice Svätoplukova a Tkáčska. Za hradbami stredovekého mesta bolo na južnej strane Dolné predmestie označované ako Inferius, Inferiorum (lat. inferus – dolný spodný), na severnej strane sa rozprestieralo Horné predmestie bolo označované ako Superius, Superiorum alebo neskôr Suburbium superius (lat. superus – horný). Koncom 15. storočia vznikla pri východných hradbách mesta štvrť nazývaná ako Ertemlak, ktorej pomenovanie pretrvávalo aj v nasledujúcich storočiach. Názvy ulíc a námestí Prešova je možné sledovať aj v 16. a 17. storočí hlavne podľa daňových registrov a kníh. Jednotlivé názvy ulíc sa v písomných prameňoch uvádzajú prevažne latinsky, alebo po nemecky – napr. Jarková ulica sa úradne nazývala Quartale Fossati, Platea Vallensis, alebo v nemeckom variante Auf dem Graben (Na priekope). Slovenská ulica je uvádzaná ako Platea Sclavorum, Maďarská ulica ako Platea Hungarorum, dnešná ulica Hurbanistov ako Rosacea Platea (Ružová ulica). V 17. storočí sa označenia jednotlivých mestských ulíc zásadne nemenia, čo súviselo so skutočnosťou, že tomto období sa zvyšoval počet domov, hlavne pri hradbách vnútorného mesta ktoré sa pre svoju početnosť delili na dve časti a označovali sa ako Prima Vallensis a Sekunda Vallensis. V 18. a 19. storočí sa súčasná Slovenská, Hlavná a Jarková ulica označovali názvami – Slovenská, Hlavná a Pri hradbách. Od 40-tych rokov 19. storočia a najmä po roku 1867 je možné sledovať tendenciu pri pomenovaní jednotlivých ulíc Prešova po významných osobnostiach maďarskej národnosti – Slovenská ulica bola premenovaná na Magyar utca a neskôršie na Kossuth Lajos utca. Ulice boli pomenovávané podľa jednotlivých predstaviteľov maďarskej politiky alebo kultúry ktorí boli nejakým spôsobom spätí s mestom Prešov – napr. bývalí mešťania, alebo aj bez bližšieho vzťahu k Prešovu. Po vzniku Prvej Československej republiky v roku 1918 boli maďarské názvy ulíc premenované poslovenčením predchádzajúcich maďarských označení, alebo premenované podľa významných predstaviteľov československej politiky a kultúry. Hlavná ulica bola premenovaná z Fő utca na Masarykovu ulicu, dnešná Konštantínova ulica bola premenovaná z pôvodného označenia Stefánia utca na Svätoplukovu ulicu, dnešná Metodova z Megyeház utca na Husovu ulicu a pod. Pri poslovenčení maďarských názvov ulíc dochádzalo k prekladom z maďarčiny do slovenčiny, alebo v niektorých prípadoch aj o úradné potvrdenie starších slovenských názvov ulíc, ktoré slovenské obyvateľstvo neoficiálne používalo. Často dochádzalo k odsémantizovaniu pôvodných názvov ulíc a nahradeniu nových a nemotivovaných pomenovaní jednotlivých ulíc. V období existencie tzv. Slovenského štátu boli názvy prešovských ulíc viackrát menené v duchu vtedajších ideologických názorových tendencií. Napríklad podľa zákona č. 1/1939 a vyhlášky Ministerstva vnútra č. 314/1943 Úradných novín sa premenovali ulice Šarišská na Úzku, Tkáčska na Sasinkovú, a pod. Charakteristické pre dané obdobie bolo premenovanie názvov ulíc z obdobia existencie prvej ČSR – Masarykova sa premenovala na Hlinkovu a podobne. K ďalšiemu premenovaniu ulíc došlo po roku 1945, keď prešovské ulice dostávali názvy na základe vtedajšieho politického a ideologického kontextu ČSSR – Hlinkova sa premenovala na Stalinovu, Majochova (terajšia Jarková) na Leninovu a podobne. V 70-tych rokoch 20. storočia určovala zásady pomenovania ulíc a verejných priestranstiev vyhláška Ministerstva vnútra SSR, č. 93. z 15. októbra 1970. V zmysle tejto vyhlášky boli v roku 1973 premenované viaceré názvy prešovských ulíc a verejných priestranstiev, hlavne v súvislosti s pričlenením okolitých obcí a osád k Prešovu v roku 1971, keď bolo potrebné zosúladiť názvy jednotlivých ulíc a verejných priestranstiev mestských štvrtí. K ďalšiemu výraznému premenovaniu prešovských ulíc a verejných priestranstiev dochádza po roku 1989, keď sa premenúvajú hlavne názvy ulíc nesúce a vyjadrujúce ideologický a politický kontext Československej socialistickej republiky. Začiatkom 21. storočia došlo na území PR Prešov

k vytvoreniu názvu novej ulice – Ulice biskupa Pavla Gojdiča – ulica spájajúca Hlavnú a Jarkovú ulicu pri objekte Gréckokatolíckeho biskupského paláca a premenovaníu Švermovej ulice na Okružnú ulicu. Východná časť Švermovej ulice – pri objekte Kumštu sa v súčasnosti nazýva ulica Ku Kumštu.

V súčasnej dobe je na území Pamiatkovej rezervácie dvadsať ulíc a jedno námestie. Ulice s priebehom sever-juh radené z východu na západ: Vajanského ulica, Kmeťovo stromoradie, Konštantínova ulica, Slovenská ulica, ulica Hurbanistov, Hlavná ulica, Jarková ulica, Baštová ulica, Okružná ulica. Ulice s priebehom východ-západ radené zo severu na juh: Kováčska ulica, ulica Ku Kumštu, Suchomlynská ulica, Špitálska ulica, Šarišská ulica, Metodova ulica, Floriánova ulica, Tkáčska ulica, Svätoplukova ulica, Weberova ulica, Ulica Biskupa Gojdiča (do PR patrí jej severná polovica).

Jednotlivé časové určenia zmeny názvov jednotlivých ulíc sú orientačným údajom.

Hlavná ulica: Fö – útca (1850 – 1919)
Masarykova (1919 – 1939)
Hlinkova ulica (1939 – 1946)
Stalinova ulica (1947 – 1960)
Slovenskej republiky rád (1960 – 1989)
Hlavná ulica (1989 – súčasnosť)

Ulice na východnej strane mesta

Slovenská ulica: Platea Sclavorum (15. storočie)
Magyar útca (1869)
Tóh utca
Kossuth Lajos utca (1850 – 1918)
Slovenská ulica (1918 – súčasnosť)

Františkánske námestie: Ferenciek tere (1850 – 1918)
Námestie Františkánov (1918 – 1945)
Námestie Mieru (1945 – 1989)
Františkánske námestie (1989 – súčasnosť)

Metodova ulica: Megyeház útca (do roku 1850)
Konstantin utca (1850 – 1918)
Husova (1918 – 1938)
Onderčova ulica (1938 – 1945)
Marxova (1945 – 1989)
Metodova ulica (1989 – súčasnosť)

Špitálska ulica: Kórház útca (1850 – 1918)
Špitálska ulica (1918 – súčasnosť)

Svätoplukova ulica: Rózsa utca (1850 – 1918)
Ružová ulica (1918 – 1938)
Svätoplukova ulica (1938 – súčasnosť)

Ulica Hurbanistov: Kaszárnya útca
Laktanya utca (1850 – 1918)
Žižkova ulica (1918 – 1938)

ul. Hurbanistov (1938 – súčasnosť)

Ulice na západnej strane mesta

- Jarková ulica: Platea Rivuli, Fossatum (30-te roky 15. storočia)
Vallis fossatum, Auf dem Graben (druhá polovica 15. storočia)
Hradbová ulica, Pri hradbách (16. storočie)
Prima Vallensis, Sekunda Vallensis – spolu s Baštovou ulicou (17. – 18. storočie)
Árok utca (1850 – 1918)
Jarková ulica (1918 – 1943)
Martýra Majocha (1943 – 1945)
Leninova ulica (1945 – 1973)
Jarková ulica (1975 – súčasnosť)
- Floriánova ulica: Szent Florián utcza, Florián utcza (1850 – 1918)
Floriánova ulica (1918 – 1945)
ul. 29. novembra (1945 – 1989)
Floriánova ulica (1989 – súčasnosť)
- Tkáčska ulica: Takács utca (1850 – 1918)
Sasínkova ulica (1943 – 1945?)
Tkáčska ulica (1945? – súčasnosť)
- Weberova ulica: Csatomya utcza (1850 – 1918)
Žľabová ulica (1918 – 1938)
Na žľaboch (1945)
ul. kpt. Jaroša (1945 – 2001)
Weberova ulica (2001 – súčasnosť)
- Suchomlynská ulica: Szarazmalom utca (1850 – 1918)
Suchomlynská ulica (1918 – súčasnosť)
- Šarišská ulica: Sarossy Márton utcza (1850 – 1918)
Šarišská ulica
Úzka ulica (1943 – 1945)
Šarišská ulica (1918 – súčasnosť)

Ulice v páse opevnenia

- Kováčska ulica: Höfall alatti? utcza (okolo roku 1860)
Kovasz utcza, (1860? – 1918)
Kováčska ulica (1918 – súčasnosť)
- Konštantínova ulica: Új utca, Szüz Maria utcza (okolo roku 1880)
Stefánia utca (do roku 1918)
Konštantínova ulica (1918 – po súčasnosť)
- Baštová ulica: Bástya utca + Galamb utcza, (1850 – 1918)
Baštová + Holubia ulica (1918 – 1938?)

Baštová + Dobrianského ulica - v súčasnosti neexistujúca ulica (1943 – 1945?)

Baštová ulica (1945 – súčasnosť)

Okružné ulice

Okružná ulica: Alsó körút, Malom utcza (1850 – 1918)
Dolná okružná cesta, Vályiho (1918 – 1945)
Švermova ulica (1945 – 2001)
Okružná ulica (2001 – súčasnosť)

Ulica Ku Kumštu: Viz vittét utcza (1850 – 1918)
Dolná okružná cesta (1918 – 1945)
Švermova ulica (1945 – 2001)
Ulica Ku Kumštu (2001 – súčasnosť)

Ulica Biskupa
Gojdiča: Alsó körút, Malom utcza (1850 – 1918)
Dolná okružná cesta (1918 – 1945)
Švermova ulica (1945 – 2001)
Ulica Biskupa Gojdiča (2001 – súčasnosť)

Kmeťovo
stromoradie: Sétany (1910 – 1918)
Komenského stromoradie (1918 – 1945?)
Kmeťovo stromoradie (1945 – súčasnosť)

Vajanského ulica: Országh utcza (1850 – 1910)
Deák Ferenc utca (1910 – 1918)
Horná okružná cesta (1918 – 1945?)
Vajanského ulica (1945? – súčasnosť)

C. Vyhodnotenie pamiatkových hodnôt územia a odôvodnenie jeho ochrany

C.1. Urbanisticko – historické hodnoty štruktúr pamiatkového územia

- **Zachovaná historicky vyvinutá urbanistická štruktúra čitateľná v pôdorysnej dispozícii pamiatkového územia:**
 - vretenovité (šošovkovité) námestie so severojužnou orientáciou - špecifický typ východoslovenského mesta
 - historicky vyvinutá uličná sieť vymedzujúca mestské štvrte (bloky)
 - rytmus zachovanej stredovekej parcelácie
 - spôsob situovania objektov historickej štruktúry na parcele
 - charakteristická intenzita zastavania pozemkov
 - plocha mestského opevnenia ohraničujúca historické jadro – miestami s nadzemnými fragmentmi murovaných konštrukcií, reliktmami pôvodnej konfigurácie terénu, riedkou zástavbou a lemujúcou zeleňou

- **Zachovaná historicky vyvinutá silueta a panoráma prezentovaná vo významných interiéroch i diaľkových pohľadoch na pamiatkové územie determinovaná:**
 - situovaním architektonických dominánt v území
 - výškovým zónovaním - gradáciou ostatnej historickej zástavby v jednotlivých blokoch (zostupná hladina vo výške zástavby na parcele od hlavného objektu po dvorové krídlo, zostupná hladina výšky zástavby od centrálnych blokov po okrajové štvrte)
 - konfiguráciou terénu – daná historicky vyvinutou niveletou
- **Zachovaná historicky vyvinutá objektová skladba pamiatkového územia pozostávajúca z:**
 - objektov NKP a historických objektov vhodne dotvárajúcich prostredie a vytipovaných na vyhlásenie za NKP – typologické druhy:
 - a) radová uličná zástavba hlavných objektov s aditívne radenými dvorovými krídlami prevažne v severnej časti parciel s niekoľkými existujúcimi ukončujúcimi objektmi v celej šírke parcely osadenými na uličnú čiaru – zástavba rešpektujúca stredovekú parceláciu
 - b) architektonické a urbanistické dominanty územia – solitéry a architektonické komplexy
 - c) objekty tvoriace súčasť mestského opevnenia (NKP)
 - d) ostatná hodnotná historická architektúra z rôznych období reprezentujúca obdobie vzniku a rešpektujúca základné princípy historického urbanizmu v PR Prešov
 - záhrad, nádvorí a ostatných plôch
 - nosných prvkov systému zelene – plošno - priestorových a líniových prvkov
 - plôch komunikácií a verejných priestranstiev – historicky vyvinutého komunikačného systému
- **Zachovaný historicky vyvinutý architektonický výraz štruktúr pamiatkového územia:**
 - symbióza architektonických hodnôt jednotlivých objektov a štruktúr spolupôsobiacich v celkovom obraze pamiatkového územia:
 - a) exteriérový výraz historických prvkov a štruktúr pamiatkového územia – stavieb, funkčnej náplne nezastavaných plôch i prvkov uličného interiéru – z pohľadu pasanta
 - b) piata fasáda – strešná krajina

C.2. Architektonicko – historické hodnoty objektov pamiatkového územia

- **Pôdorysná dispozičná schéma objektov NKP v pamiatkovom území:**
 - meštianske domy v radovej zástavbe na úzkych stredovekých parcelách – prevažne dvojtraktového prejazdového typu
 - rozsiahlejšie domy mestskej a šľachtickej nobility na ploche združených stredovekých parciel

- ostatné sakrálné, verejné, školské a iné stavby – solitéry i ako súčasť radovej zástavby s autentickou dispozíciou podmienenou funkciou, dobou vzniku a ich ďalším vývojom
- **Vertikálne a horizontálne konštrukcie objektov NKP v pamiatkovom území:**
 - najvýznamnejšie hodnoty meštianskej radovej zástavby:
 - a) gotické jadro
 - b) výrazné zastúpenie klenbových konštrukcií z obdobia renesancie a včasného baroka (valené klenby s lunetovými výsečami)
 - c) mladšie barokové, klasicistické, eklektické a secesné horizontálne konštrukcie
 - d) renesančné stĺpkové schodiská
 - e) monumentálne schodiská z obdobia baroka až historizmu
 - f) viacpodlažné suterény
 - g) strechy sedlové, valbové a pultové so stredným úžľabím
 - h) atikové štíty
 - i) pavlačové dvorové krídla
 - ostatné sakrálné, verejné, školské a iné stavby – solitéry i začlenené v zástavbe – autentické konštrukcie determinované funkciou, dobou vzniku a ďalšími prestavbami
- **Hmotovo – priestorové riešenie a architektonický výraz exteriéru objektov NKP a historických objektov vhodne dotvárajúcich prostredie a vytipovaných na vyhlásenie za NKP v pamiatkovom území:**
 - osadenie objektov na pozemku
 - výškové zónovanie zástavby – podlažnosť, výška korunnej rímsy a úroveň hrebeňa strechy
 - tvar základných hmôt objektu – členenie fasád a tvar strechy
 - historické architektonické tvaroslovie uplatnené na exteriéri objektov
- **Ostatné historické architektonické prvky v pamiatkovom území:**
 - parcelačné múry, nezastavané plochy dvorov, zeleň, spevnené plochy, studne a iné
- **Komplexné architektonické riešenie objektov v pamiatkovom území z hľadiska historického dokumentu :**
 - historické objekty vo svojej materiálnej podstate prezentujúce dosiahnutú úroveň vývoja stavebných technológií a konštrukčných riešení
 - objekty ako hodnotné doklady stavebno-historického a architektonického vývoja konkrétneho typologického druhu stavby od doby vzniku po súčasnosť

C.3. Umelecko – historické hodnoty objektov pamiatkového územia

- **Výtvarné a umelecko-remeselné prvky exteriéru objektov NKP a tiež historických objektov vhodne dotvárajúcich prostredie a vytipovaných na vyhlásenie za NKP v pamiatkovom území:**
 - sochárska, štuková a maliarska výzdoba fasád objektov
 - štuková architektonická výzdoba klenieb

- kamenné prvky – portály, ostenia okien, rímsy, konzoly, krakorce, schodiskové stĺpiky, sochy, reliéfne erby, nápisové dosky, vázy, fiály a iné
- výplne okenných a dverných (vstupných) otvorov
- kovové prvky - zábradlia pavlačí, balkónov a schodísk, okenné a dverné mreže, kovové konštrukcie vo svetlíkoch a iné
- **Ostatné výtvarné a umelecko-remeselné prvky v pamiatkovom území :**
 - pamätníky, fontány, súsošia a iné umelecké diela a artefakty
 - ploty a brány

C.4. Kultúrne a pamiatkové hodnoty archeologických nálezov a nálezísk

- **Celá plocha PR Prešov je evidovanou archeologickou lokalitou s nasledujúcimi prameňmi:**
 - nehnuteľnými (obytnými či hospodárskymi) nálezmi dokumentujúcimi prvotnú nemurovanú zástavbu
 - nehnuteľnými nálezmi dokladajúcimi vývoj zástavby na jednotlivých parcelách, ako aj zmeny v parcelácii územia
 - murovanými konštrukciami najstarších stavebných fáz objektov sakrálnej architektúry
 - plochami prikostolných cintorínov
 - hnutel'nými nálezmi dokumentujúcimi materiálnu kultúru meštianskej domácnosti, ako aj inventár tunajších dielní

C.5. Odôvodnenie ochrany pamiatkového územia

Všetky vyššie vymenované pamiatkové hodnoty vytvárajú jedinečný integrálny celok, v ktorom každá zo špecifikovaných hodnôt - okrem svojej osobitnej hodnoty – spolupôsobí a má nezastupiteľné miesto v jedinečnom a pre PR charakteristickom vzhľade a výraze.

Časť III.

Zásady ochrany pamiatkového územia Pamiatkovej rezervácie Prešov

Všeobecné požiadavky ochrany pamiatkového fondu do územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia – podklad na spracovanie územno-plánovacej dokumentácie

Zásady ochrany pamiatkového územia Pamiatková rezervácia Prešov (ďalej aj „PR Prešov“) boli spracované na základe Usmernenia Pamiatkového úradu SR k spracovaniu dokumentácie „Zásady ochrany pamiatkového územia“. Zásady sú podľa § 29 Zákona NR SR č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov súčasťou priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je podkladom na spracovanie územno-plánovacej dokumentácie podľa osobitného predpisu.

Územie Pamiatkovej rezervácie Prešov je pre účely týchto zásad rozdelené na plochy komunikácií a verejných priestranstiev a 37 jednotlivých územne vymedzených blokov. Zásady ochrany pamiatkového územia PR Prešov (časť III.) sa delia na:

- **Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (platné na celom území PR)** – kapitola A
- **Požiadavky špecifikované pre bloky BL 1 až BL 37 a blok komunikácií a verejných priestranstiev pamiatkového územia PR Prešov (špecifické požiadavky)** – kapitola B
- **Všeobecné záverečné ustanovenia** – kapitola C

A. Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov

1. Zachovať, chrániť a regenerovať historickú urbanistickú štruktúru PR Prešov tvorenú pôdorysnou štruktúrou sídla, historickou parceláciou a hmotovou skladbou zástavby.
2. Zachovať pamiatkové hodnoty územia PR Prešov.
3. Pojem „pamiatková hodnota“ je definovaný ako „súhrn významných historických, spoločenských, krajinných, urbanistických, architektonických, vedeckých, technických, výtvarných alebo umelecko – remeselných hodnôt, pre ktoré môžu byť veci predmetom individuálnej alebo územnej ochrany“.
4. Rozsah pojmu „pamiatková hodnota“ predstavuje súbor charakteristík jednotlivých vecí, alebo súboru vecí – originalita, autenticita, kvalita, kvantita, forma, obsah, spôsob, doba vzniku, zmeny vplyvom času (patina, deformácia), vývoj, jedinečnosť, celistvosť, výskyt, funkcia, lokácia, typ, autor, kontext, materiál, vzťah a tiež vzájomné vzťahy medzi jednotlivými charakteristikami v možných kombináciách. Originálnosť a autenticita tvoria nosné charakteristiky rozsahu pojmu „pamiatková hodnota“.
5. Nositeľmi pamiatkových hodnôt pamiatkového územia sú jednotlivé nehnuteľné národné kultúrne pamiatky (ďalej aj „NKP“) situované na území PR Prešov,

nehnutelnosti v pamiatkovom území PR Prešov a nositeľom pamiatkových hodnôt je tiež plošne vymedzené územie Pamiatkovej rezervácie Prešov ako urbanistický celok.

6. Princíp zachovania materiálnej a ideovej autenticity NKP ako originálu vyjadruje všeobecnú požiadavku na dôslednú ochranu hodnotnej zachovanej hmotnej súčasti NKP so zachovaním jej podoby a formy s rešpektovaním historického vývoja a premien pamiatky.
7. Princíp zachovania continuity vyjadruje základnú požiadavku na uprednostňovanie takých materiálov, remeselných a technologických postupov, ktoré sú pre NKP z hľadiska ich pamiatkových hodnôt charakteristické.
8. Princíp zaistenia reverzibility predstavuje požiadavku, aby všetky súčasné zásahy do hmotnej podstaty NKP mohli byť v budúcnosti odstránené bez podstatných úbytkov alebo iných vážnych narušení hmotnej podstaty NKP.

A.1. Požiadavky na primerané funkčné využitie pamiatkového územia

1. Zachovať a udržiavať súčasnú funkciu pamiatkového územia a regenerovať jeho historické funkcie (prioritne obytnú):
 - historická funkcia : obchod, bývanie, administratívno-správna, drobná remeselná výroba
 - súčasná funkcia : prevažne spoločensko - obslužná
 - cieľová funkcia : spoločensko - obytno - obslužná
 - neprípustné funkcie : funkcie poškodzujúce pamiatkové hodnoty územia (priemyselná veľkovýroba, poľnohospodárska výroba, skladové hospodárstvo, veľké dopravné areály, čerpacie stanice pohonných hmôt, veľkopredajné priestory a pod.)
2. Dôsledky nového funkčného využitia objektov a priestorov v pamiatkovom území nesmú spôsobiť úbytok ich pamiatkových hodnôt alebo znemožniť ich vhodnú prezentáciu.

A.2. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu historického pôdorysu a parcelácie

1. Zachovať, udržiavať a regenerovať historický pôdorys mesta tvorený historickou uličnou sieťou a ňou vymedzenými blokmi, stavebnými objektmi v blokoch, historicky nezastavanými pozemkami a plochou hradobnej priekopy.
2. Zachovať, udržiavať a regenerovať princíp historickej parcelácie (tvar, veľkosť a orientácia parciel) v stavebných blokoch so zachovanou alebo zmenenou parceláciou.
3. V blokoch so zaniknutou parceláciou zohľadniť historickú parceláciu v základnom princípe.
4. V prípade historicky nerozparcelovaných resp. sekundárne scelených blokov je možné ich rozparcelovanie pre účely novej výstavby v súlade s požiadavkami na základnú ochranu pamiatkového územia.
5. Vytváranie ďalších nových verejných cestných komunikácií v rámci existujúcich stavebných blokov je neprípustné (okrem troch lokalít popísaných v časti III., kapitola B, bloky 17, 30 a 35).

6. Pri umiestnení stavieb na parcele (radová zástavba, solitér) vychádzať z historickej zástavovacej štruktúry v konkrétnej časti územia.
7. Závaznosť uličnej čiary je určená vo výkrese č. 5 grafickej časti zásad.
8. Plošný rozsah zástavby na jednotlivých parcelách je limitovaný vývojom urbanistickej štruktúry v danom území.

A.3. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu objektovej skladby pamiatkového územia

1. Zachovať a udržiavať objektovú skladbu pamiatkového územia pozostávajúcu z:
 - národných kultúrnych pamiatok
 - objektov vytipovaných na vyhlásenie za NKP
 - objektov vhodne dotvárajúcich prostredie
 - záhrad, nádvorí a ostatných plôch¹
 - nosných prvkov systému zelene
 - plôch historicky vymedzených komunikácií a verejných priestranstiev v súlade s pamiatkovými hodnotami územia.
2. Na revitalizačných plochách (viď výkresy č. 4 a 5) v pamiatkovom území:
 - regenerovať v základných princípoch tradičnú objektovú skladbu
 - v odôvodnených prípadoch je prípustné riešiť novú objektovú skladbu analogicky podľa zachovanej objektovej skladby blokov s obdobnou historickou štruktúrou
 - pre účely týchto zásad sa za revitalizačné plochy považujú tiež plochy s možnosťou zastavania (vyznačené vo výkrese č. 5 modrou šrafážou) a prislúchajúce nádvoria a ostatné plochy
3. Na plochách narušených urbanistických priestorov budú stanovené princípy regenerácie objektovej skladby v aktuálnom čase - cieľom je regenerácia tradičnej objektovej skladby.
4. Na ploche pamiatkového územia neuplatňovať typologické druhy stavieb a areálov, ktoré nie sú v súlade so zachovaním pamiatkových hodnôt územia. (viď časť III., kap. A., časť A1)

A.4. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu výškového a priestorového usporiadania objektov

1. Zachovať a udržiavať výškové a priestorové usporiadanie objektov NKP:
 - je neprípustné nadstavovať NKP o ďalšie podlažia
 - prípustnosť zobytnenia a spôsob presvetlenia podkrovia NKP bude predmetom individuálneho posúdenia
 - strechy - zachovať súčasné sklony strešných rovín, presvetlenie podkroví do priestorov uličných interiérov riešiť prioritne strešnými oknami
 - uzatvárať pavlače objektov NKP je nežiadúce
 - zateplovanie objektov NKP je nežiadúce, zateplenie zdobných, architektonicky členených a autenticky zachovaných fasád NKP je neprípustné

¹Pojem „záhrady, nádvoria a ostatné plochy“ sa pre tieto zásady používa v súlade s úplným znením VYHLÁŠKY Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky č. 79/1996 Z. z. z 8. februára 1996, ktorou sa vykonáva zákon Národnej rady Slovenskej republiky o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) ako vyplýva zo zmien a doplnení vykonaných vyhláškou č. 72/1997 Z. z., vyhláškou č. 533/2001 Z. z. a vyhláškou č. 647/2004 Z. z.

- prístavby k NKP v historicky neopodstatnených polohách (viď výkres č. 4) sú neprípustné
 - novostavby a prístavby dvorových krídiel situovať prioritne na plochách zaniknutej historickej zástavby
2. Zachovať a udržiavať objekty vytipované na vyhlásenie za NKP a objekty vhodné dotvárajúce prostredie:
 - prípustnosť nadstavieb objektov bude predmetom individuálneho posúdenia po zohľadnení podlažnosti a výšky okolitých objektov, gradácie a celkového urbanistického kontextu
 - prístavby k objektom v historicky neodôvodnených polohách sú neprípustné
 - novostavby a prístavby dvorových krídiel situovať prioritne na plochách zaniknutej historickej zástavby
 - zmena exteriérového výrazu objektov bude predmetom individuálneho posúdenia
 3. Objekty nevhodne dotvárajúce prostredie výrazovo (architektonické riešenie exteriéru) alebo hmotovo (objemové členenie, výškové usporiadanie) korigovať v záujme ich optimálneho začlenenia do historickej urbanistickej štruktúry PR do doby ich úpravy alebo celkového nahradenia.
 4. Výškové a priestorové usporiadanie novostavieb v pamiatkovom území:
 - výškové usporiadanie novostavieb v pamiatkovom území je určené v časti III., kap. B.
 - na miestach s čiastočne narušenou štruktúrou pôvodnej zástavby (asanované objekty v prielukách uličných domoradií, asanované dvorové krídla a ukončujúce objekty) regenerovať pôvodné pôdorysné a priestorové usporiadanie objektov
 - na miestach so zaniknutou štruktúrou historickej zástavby uplatniť nové pôdorysné a priestorové usporiadanie objektov v základných princípoch korešpondujúce s historickým urbanistickým usporiadaním
 - na historicky nezastavaných plochách je po individuálnom posúdení prípustné realizovať novú zástavbu, ktorej pôdorysné založenie a priestorové usporiadanie bude vychádzať z princípov historického urbanizmu v danej časti územia
 - novostavby na pozemkoch osadzovať na plochách v súlade s výkresom č. 5 grafickej časti zásad
 - nezjednocovať výšky korunných ríms novostavieb, nadstavieb a prístavieb do jednej priebežnej línie
 - parter situovať v opodstatnených polohách
 5. Historicky vymedzené záhrady, nádvoria a ostatné plochy:
 - zachovať, udržiavať a regenerovať historickú profiláciu a niveletu terénu
 - plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
 - pozemné stavby² na plochách historicky vymedzených záhrad, nádvorí a ostatných plôch sú nežiadúce
 - záhrady, nádvoria a ostatné plochy neprestrešovať
 - parkovanie uprednostniť na plochách nádvorí a ostatných plôch
 6. Nosné prvky systému zelene:

² Pojem „pozemné stavby“ sa pre tieto zásady používa v súlade so znením § 43a ods.2 zákona NR SR č. 479/2005 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

- zachovať všetky nosné prvky systému zelene – integrálnu súčasť vyvinutej urbanistickej štruktúry a pri obnove uplatňovať jej hmotovú a objemovú podriadenosť architektúre
 - zachovávať a obnovovať alejové výsadby v uličnom interiéri
 - rešpektovať parkové dispozície na Hlavnej ulici vymedzené oplotením ako samostatné plošné štruktúry v historickom pôdoryse ulice
 - udržiavať a prezentovať priebeh hradobnej priekopy plošnými a priestorovými sadovníckymi riešeniami ako zelený prstenec okolo historického jadra
 - zachovať, obnoviť a udržiavať plochy zelene v areáloch v dispozičnom rozsahu a kompozícii z doby ich založenia
7. Plochy komunikácií a verejných priestranstiev:
- považovať vyvinutý komunikačný systém za ukončený
 - zachovať a udržiavať existujúcu profiláciu a niveletu terénu
 - akékoľvek pozemné stavby sú neprípustné (okrem dvoch lokalít popísaných v časti III., kapitola B, bloky 18 a 29)
 - z hľadiska zabezpečenia ochrany archeologických nálezov inžinierske stavby³ viesť prioritne v už existujúcich koridoroch
8. Narušené urbanistické priestory:
- na plochách narušených urbanistických priestorov (podľa výkresov č. 4 a 5 grafickej časti zásad) nerealizovať nadstavby a dostavby jestvujúcich objektov alebo nové stavby umocňujúce súčasné nevhodné urbanistické riešenia
 - prípustné sú stavebné zásahy v jestvujúcich areáloch v rozsahu úpravy exteriérového výrazu a úpravy nádvorí a ostatných plôch vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
 - regulatívy pre komplexnú regeneráciu narušeného urbanistického priestoru (vrátane nádvorí a ostatných plôch) budú stanovené v aktuálnom čase úprav predmetných nehnuteľností - cieľom je regenerácia zástavby na základe princípov historického urbanizmu

A.5. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu prvkov interiéru a uličného parteru

1. Zachovať a udržiavať historické prvky uličného interiéru (drobná architektúra, pamätníky, výtvarné diela, oplotenia, stromové aleje, plochy zelene, povrchy, verejné osvetlenie a pod.).
2. Regenerovať prvky uličného interiéru v opodstatnených prípadoch a polohách.
3. Nové prvky uličného interiéru (spevnené plochy, oplotenie, osvetlenie, letné sedenia a terasy, informačné, reklamné a propagačné zariadenia a technické zariadenia) riešiť v súlade s pamiatkovými hodnotami územia.
4. Informačné, reklamné a propagačné zariadenia umiestnené na pamiatkach a nehnuteľnostiach v pamiatkovom území musia svojim výtvarným prevedením zohľadňovať architektonický a estetický výraz objektu (základné členenie priečelia a jeho významné detaily).

³ Pojem „inžinierske stavby“ sa pre tieto zásady používa v súlade so znením § 43a ods.3 zákona NR SR č. 479/2005 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

5. Dočasné stavby (letné sedenia, terasy a pod.) svojím architektonickým stvárnením, objemovými parametrami, vzhľadom, účinkami prevádzky (užívaním) a použitými materiálmi nesmú znehodnocovať pamiatkové územie.
6. Technické zariadenia spojov a telekomunikácií (antény, satelitné zariadenia a pod.), zariadenia alternatívnych zdrojov energie (solárne panely a pod.) a iné technické zariadenia (klimatizačné a vzduchotechnické jednotky a pod.) osadzovať na území PR prioritne v pohľadovo neprístupných polohách.
7. Zachovať, udržiavať a v opodstatnených polohách regenerovať funkciu existujúceho (vytvoreného) parteru objektov NKP, objektov vytipovaných na vyhlásenie za NKP a objektov vhodne dotvárajúcich prostredie.
8. Pri novostavbách riešiť parter analogicky podľa historických architektonických a urbanistických princípov.
9. V pamiatkovom území minimalizovať situovanie dlhodobo osadených veľkoplošných reklám (bilboardy, bigboardy, banery, veľkoplošné obrazovky a pod.).

A.6. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu charakteristických pohľadov, siluety a panorámy územia

1. Zachovať, chrániť a regenerovať charakteristické pohľady, siluetu a panorámu pamiatkového územia prezentovaných:
 - a. v chránených diaľkových pohľadových kužeľoch na pamiatkové územie č. 1 - 5 (viď výkres č. 1)
 - b. v chránených pohľadových kužeľoch na pamiatkové územie písm. A - E (viď výkres č. 2)
 - c. v chránených pohľadových kužeľoch z interiéru pamiatkového územia na dominanty v okolí (viď výkres č. 4 a 5)
 - d. v chránených pohľadových kužeľoch v interiéri pamiatkového územia (viď výkres č. 4 a 5)
2. Je neprípustné narušiť siluetu a panorámu pamiatkového územia prezentovaných v predmetných pohľadových kužeľoch výstavbou nových výškových a objemových dominant v pamiatkovom území PR a jeho ochrannom pásme.

A.7. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu archeologických nálezísk

1. Celé územie pamiatkovej rezervácie je evidovanou archeologickou lokalitou. Akýkoľvek stavebný zásah pod jestvujúcu úroveň terénu je možný len po stanovení podmienok ochrany nehnuteľných a hnutelých archeologických nálezov.

A.8. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu ďalších kultúrnych a prírodných hodnôt pamiatkového územia

1. Zachovať a udržiavať v pamiatkovom území všetky výtvarné diela prezentované v uličných interiéroch, ktoré patria medzi kultúrne hodnoty územia.
2. Zachovať kultúrne hodnoty nehmotnej povahy viažuce sa na osobnosti a udalosti symbolicky prezentované najmä pamätnými tabuľami.
3. Zachovať, prezentovať a udržiavať systém zelene pamiatkového územia, ktorý je jeho základnou prírodnou hodnotou.

B. Požiadavky špecifikované pre bloky BL 1 až BL 37 a blok komunikácií a verejných priestranstiev pamiatkového územia PR Prešov

B.1 Požiadavky špecifikované pre bloky BL 1 až BL 37 pamiatkového územia PR Prešov

Výklad termínov, upresnenia významov pojmov pre tieto zásady:

- *podmienky stanovené pre úpravu objektov dotvárajúcich prostredie platia aj pre objekty vytipované na vyhlásenie za NKP*
- *nadstavby a úpravy objektov v rámci jednotlivých blokov budú predmetom individuálneho posúdenia, pričom ich hmotové a výškové usporiadanie neprekročí parametre stanovené pre novostavby v tom istom bloku*
- *osadenie objektu na uličnú čiaru – situovanie plnej (vo všetkých podlažiach) uličnej fasády na určenú hranicu ulice*
- *podkrovie – priestor v rámci krovovej konštrukcie*
- *podstrešie – priestor bezprostredne pod strešnou konštrukciou s možnosťou využitia*

BL 1

Zásady pre blok v centrálnej časti šošovkovitého námestia (r. k. kostol sv. Mikuláša, ev. kostol sv. Trojice, budova knižnice, ev. kolégium)

Popis bloku:

- *vnútorná plocha šošovky s najhodnotnejšími solitérnymi architektonickými objektmi (NKP) a voľnými ostatnými plochami*

Funkčné využitie:

- *historická funkcia : sakrálna, obchod, vzdelávacie inštitúcie*
 - *súčasná funkcia : sakrálna, spoločensko - obslužná*
 - *cieľová funkcia : sakrálna, spoločensko - obslužná*
-
- *zachovať vnútornú plochu šošovky s najhodnotnejšími solitérnymi architektonickými objektmi a nezastavanými ostatnými plochami bez zmien*
 - *akékoľvek nové pozemné stavby a nadstavby sú neprípustné*
 - *minimalizovať nové prvky drobnej architektúry a umeleckých artefaktov*
 - *z hľadiska zabezpečenia ochrany archeologických nálezov viesť inžinierske stavby prioritne v už existujúcich koridoroch*
 - *rešpektovať hodnotné stromové solitéry a ich počet nenavyšovať*
 - *pre blok platia aj Všeobecné zásady pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)*

BL 2

Zásady pre blok južného parku vymedzeného oplotením

Popis bloku:

- *parková dispozícia s dominantnou fontánou (objekt NKP) a pamätníkom*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : obchod, spoločensko - obslužná, park
 - súčasná funkcia : park
 - cieľová funkcia : park
-
- zachovať a adaptovať parkovú dispozíciu ako oplotením vymedzenú plošno-priestorovú štruktúru
 - akékoľvek nové pozemné stavby sú nežiadúce
 - nemeniť kompozičný princíp z doby založenia s osovým severo-južným priehľadom
 - považovať park za jeden kompozičný celok vrátane dominantných prvkov drobnej architektúry
 - zachovávať a obnoviť plošnú a porastovú štruktúru parku a jej dispozičné usporiadanie
 - zachovať, obnoviť, udržiavať pôvodné prvky drobnej architektúry a v odôvodnených prípadoch ich doplniť novotvarmi
 - z hľadiska zabezpečenia ochrany archeologických nálezov všetky inžinierske stavby viesť v už existujúcich koridoroch
 - pre blok platia aj Všeobecné zásady pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 3

Zásady pre blok severného parku vymedzeného oplotením

Popis bloku:

- *parková dispozícia s dominantným mariánskym súsoším (objekt NKP)*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : obchod, spoločensko - obslužná, park
 - súčasná funkcia : park
 - cieľová funkcia : park
-
- zachovať parkovú dispozíciu ako vymedzenú plošno-priestorovú štruktúru
 - akékoľvek nové pozemné stavby sú nežiadúce
 - zachovať kompozičný princíp z doby založenia s osovým severo-južným priehľadom
 - považovať park za jeden kompozičný celok
 - zachovávať plošnú a porastovú štruktúru parku a jej dispozičné usporiadanie
 - zachovať, obnoviť, udržiavať a v odôvodnených prípadoch adaptovať prvky drobnej architektúry
 - z hľadiska zabezpečenia ochrany archeologických nálezov je nutné všetky inžinierske stavby ponechať v existujúcich koridoroch
 - pre blok platia aj Všeobecné zásady pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 4

Požiadavky pre stavebný blok Hlavná/Floriánova/Jarková

Popis bloku:

- *blok je tvorený radovou uličnou zástavbou hlavných objektov do Hlavnej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami prevažne v severnej časti parciel s niekoľkými existujúcimi ukončujúcimi objektmi v celej šírke parcely osadenými na uličnú čiaru Jarkovej ulice (výnimku tvoria objekty Hlavná 115, 117, 119)*
- *v bloku sú situované objekty NKP a objekty vhodne a nevhodne dotvárajúce prostredie*
- *stavby vymedzujú v bloku voľné nezastavané nádvorcia a ostatné plochy*
- *v bloku je situovaný jeden narušený urbanistický priestor*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : obchod, drobná remeselná výroba, bývanie
 - súčasná funkcia : prevažne spoločensko - obslužná
 - cieľová funkcia : spoločensko - obytno - obslužná
-
- zachovať a udržiavať objektovú skladbu NKP - existujúcu radovú uličnú zástavbu hlavných objektov do Hlavnej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami v severnej časti parciel
 - zachovať existujúce a doplniť novostavbami ukončujúce objekty v celej šírke parcely osadené na uličnú čiaru Jarkovej ulice (okrem objektov v severnej časti Jarkovej ulice od objektu Hlavná 105)
 - zachovať existujúce a doplniť novostavbami dvorové krídla situované v severnej časti parciel; pre združené objekty je možná zástavba dvorových krídiel aj v južnej polohe parciel s podmienkou zachovania voľnej línie prejazdu (Hlavná 79, 101, 117 ...)
 - zachovať súčasnú objektovú skladbu objektov vhodne dotvárajúcich prostredie
 - novostavby jedno, dve a najviac tri (po individuálnom posúdení) nadzemné podlažia + limitovane využité podkrovia
 - prestrešenie novostavieb dvorových krídiel sedlovými alebo pultovými strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40°; prestrešenie novostavieb ukončujúcich objektov sedlovými strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40° s hrebeňom paralelným s uličnou čiarou Jarkovej ulice
 - hrebene striech dvorových krídiel nesmú prevýšiť strešné hrebene hlavných objektov do Hlavnej ulice
 - exteriérový výraz novostavieb – vychádzať z architektonického výrazu NKP s možnosťou uplatnenia súdobých výrazových prostriedkov
 - vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
 - plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
 - v zeleni uplatniť stromové dreviny len ako solitéry alebo malé solitérne skupiny
 - pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 5

Požiadavky pre stavebný blok Hlavná/Tkáčska/Jarková/Floriánova

Popis bloku:

- blok je tvorený radovou uličnou zástavbou hlavných objektov do Hlavnej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami v severnej časti parciel (výnimku tvoria objekty Hlavná 51, 45 a 33 - združené objekty, resp. objekty s netypickým situovaním dvorových krídiel – 31, 23) s niekoľkými existujúcimi ukončujúcimi objektmi v celej šírke parcely osadenými na uličnú čiaru Jarkovej ulice
- v bloku sú situované objekty NKP a objekty vhodne a nevhodne dotvárajúce prostredie
- stavby vymedzujú v bloku voľné nezastavané nádvorcia a ostatné plochy
- v bloku sú situované dva narušené urbanistické priestory

Funkčné využitie:

- historická funkcia : obchod, remeselná výroba, bývanie
 - súčasná funkcia : prevažne spoločensko - obslužná
 - cieľová funkcia : spoločensko - obytno - obslužná
-
- zachovať a udržiavať objektovú skladbu NKP - existujúcu radovú uličnú zástavbu hlavných objektov do Hlavnej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami prevažne v severnej časti parciel
 - zachovať existujúce a doplniť novostavbami ukončujúce objekty v celej šírke parcely osadené na uličnú čiaru Jarkovej ulice - uličnú čiaru ukončujúcich objektov Hlavná č. 29 až 33 je možné alternatívne realizovať aj podľa historického stavu z roku 1869 (vid'. výkres č. 6)
 - zachovať existujúce a doplniť novostavbami dvorové krídla situované v severnej časti parciel; pre združené objekty je možná zástavba dvorových krídiel aj v južnej polohe parciel s podmienkou zachovania voľnej línie prejazdu (Hlavná 51, 45, 33, 31)
 - zachovať súčasnú objektovú skladbu objektov vhodne dotvárajúcich prostredie
 - novostavby jedno, dve a najviac tri (po individuálnom posúdení) nadzemné podlažia + limitovane využité podkrovia
 - prestrešenie novostavieb dvorových krídiel sedlovými alebo pultovými strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40°; prestrešenie novostavieb ukončujúcich objektov sedlovými strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40° s hrebeňom paralelným s uličnou čiarou Jarkovej ulice
 - hrebene striech dvorových krídiel nesmú prevýšiť strešné hrebene hlavných objektov do Hlavnej ulice
 - exteriérový výraz novostavieb - rešpektovať architektonický výraz NKP a objektov dotvárajúcich prostredie s možnosťou uplatnenia súdobých výrazových prostriedkov
 - vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
 - plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
 - v zeleni uplatniť stromové dreviny len ako solitéry alebo malé solitérne skupiny
 - pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 6

Požiadavky pre stavebný blok Tkáčska/Hlavná/Weberova/Jarková

Popis bloku:

- vo východnej časti - do Hlavnej ulice - je blok tvorený radovou uličnou zástavbou hlavných objektov bez dvorových krídiel (objekty NKP)
- v západnej časti je blok tvorený novšou radovou uličnou zástavbou (objekty vhodne a nevhodne dotvárajúce prostredie)
- stavby vymedzujú v bloku voľné nezastavané nádvorcia a ostatné plochy
- v bloku je situovaný jeden narušený urbanistický priestor

Funkčné využitie:

- historická funkcia : obchod, remeselná výroba, bývanie
 - súčasná funkcia : spoločensko - obslužná
 - cieľová funkcia : spoločensko - obytno - obslužná
-
- zachovať a udržiavať objektovú skladbu NKP - existujúcu radovú uličnú zástavbu hlavných objektov do Hlavnej ulice
 - zachovať súčasnú objektovú skladbu objektov vhodne dotvárajúcich prostredie
 - vzhľadom na stavebný vývoj v južnej časti bloku (objekt NKP Hlavná 15) regenerácia pôvodnej parcelácie je nereverzibilná
 - vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
 - plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
 - v zeleni uplatniť stromové dreviny len ako solitéry alebo malé solitérne skupiny
 - pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 7

Požiadavky pre stavebný blok Kováčska/Slovenská/Metodova/Hlavná

Popis bloku:

- blok je tvorený radovou uličnou zástavbou hlavných objektov do Hlavnej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami v severnej časti parcel (výnimku tvoria objekty Hlavná 142A, 140, 128, 86, a 80 - združené objekty s netypickým situovaním prejazdu) s niekoľkými existujúcimi ukončujúcimi objektmi v celej šírke parcely osadenými na uličnú čiaru Slovenskej ulice
- na Metodovej ulici je situovaný blok troch domov osadených priečne na celú hĺbku parcely
- v bloku sú situované objekty NKP a objekty vhodne a nevhodne dotvárajúce prostredie
- stavby vymedzujú v bloku voľné nezastavané nádvorcia a ostatné plochy
- pôvodný urbanizmus a parcelácia bloku je v jeho východnej časti narušená - v bloku sú situované dva narušené urbanistické priestory

Funkčné využitie:

- historická funkcia : obchod, remeselná výroba, bývanie
- súčasná funkcia : prevažne spoločensko - obslužná
- cieľová funkcia : spoločensko - obytno - obslužná

- zachovať a udržiavať objektovú skladbu NKP - existujúcu radovú uličnú zástavbu hlavných objektov do Hlavnej ulice, s aditívne radenými dvorovými krídlami v severnej časti parcel (výnimka Hlavná č. 86, 80)
- zachovať, udržiavať a doplniť novostavbami objekty na Metodovej ulici
- zachovať existujúce a doplniť novostavbami ukončujúce objekty v celej šírke parcely osadené na uličnú čiaru Slovenskej ulice
- zachovať existujúce a doplniť novostavbami dvorové krídla situované v severnej časti parcel; pre združené objekty alebo objekty s netypicky situovaným prejazdom je možná zástavba dvorových krídiel aj v južnej polohe parcel s podmienkou zachovania voľnej línie prejazdu
- zachovať súčasnú objektovú skladbu objektov vhodne dotvárajúcich prostredie
- novostavby jedno, dve a najviac tri (po individuálnom posúdení) nadzemné podlažia + limitovane využité podkrovie; novostavby do Metodovej ulice max. dve nadzemné podlažia + limitovane využité podkrovie
- prestrešenie novostavieb dvorových krídiel sedlovými alebo pultovými strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40°; prestrešenie novostavieb ukončujúcich objektov sedlovými strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40° s hrebeňom paralelným s uličnou čiarou Slovenskej ulice, prestrešenie novostavieb hlavných objektov do Metodovej ulice sedlovými strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40° s hrebeňom paralelným s uličnou čiarou Metodovej ulice
- hrebene striech dvorových krídiel nesmú prevýšiť strešné hrebene hlavných objektov do Hlavnej ulice
- exteriérový výraz novostavieb - rešpektovať architektonický výraz NKP s možnosťou uplatnenia súdobých výrazových prostriedkov
- vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
- plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
- v zeleni uplatniť stromové dreviny len ako solitéry alebo malé solitérne skupiny
- pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 8

Požiadavky pre stavebný blok Metodova/Slovenská/Svätoplukova/Hlavná

Popis bloku:

- *blok je tvorený radovou uličnou zástavbou hlavných objektov do Hlavnej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami v severnej časti parcel (výnimku tvoria objekty Hlavná č. 30, 32, 42, 50, 74 - združené objekty resp. netypické situovanie prejazdu) s niekoľkými existujúcimi ukončujúcimi objektmi v celej šírke parcely osadenými na uličnú čiaru Slovenskej ulice; v bloku je na uličnej čiare Slovenskej ulice situovaný objekt tzv. „Čierny orol“*
- *v bloku sú situované objekty NKP a objekty vhodne a nevhodne dotvárajúce prostredie*
- *stavby vymedzujú v bloku voľné nezastavané nádvoria a ostatné plochy*
- *v bloku je situovaný jeden narušený urbanistický priestor*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : obchod, remeselná výroba, bývanie

- súčasná funkcia : prevažne spoločensko - obslužná
 - cieľová funkcia : spoločensko - obytno - obslužná
- zachovať a udržiavať objektovú skladbu NKP - existujúcu radovú uličnú zástavbu hlavných objektov do Hlavnej s aditívne radenými dvorovými krídlami prevažne v severnej časti parcel a existujúcu radovú uličnú zástavbu objektov do Metodovej ulice
 - zachovať existujúce a doplniť novostavbami ukončujúce objekty v celej šírke parcely osadené na uličnú čiaru Slovenskej ulice; zachovať a udržiavať objekt NKP – „Čierny orol“ a rešpektovať jeho výstavbou vzniknuté historické zmeny parcelácie a urbanizmu areálu
 - zachovať existujúce a doplniť novostavbami dvorové krídla situované v severnej časti parcel; pre združené objekty resp. pre objekty s netypickou situáciou prejazdov je možná zástavba dvorových krídiel aj v južnej polohe parcel s podmienkou zachovania voľnej línie prejazdu
 - zachovať súčasnú objektovú skladbu objektov vhodne dotvárajúcich prostredie
 - novostavby jedno, dve a najviac tri (po individuálnom posúdení) nadzemné podlažia + limitovane využité podkrovia, novostavba do Svätoplukovej ulice najviac dve nadzemné podlažia + limitovane využité podkrovia
 - na parcelách situovaných pri južnej a severnej fasáde objektu „Čierny orol“ sú akékoľvek nové pozemné stavby neprípustné
 - prestrešenie novostavieb dvorových krídiel sedlovými alebo pultovými strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40°; prestrešenie novostavieb ukončujúcich objektov sedlovými strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40° s hrebeňom paralelným s uličnou čiarou Slovenskej ulice; prestrešenie novostavby objektu do Svätoplukovej ulice sedlovou strechou s optimálnym sklonom strešných rovín do 40° s hrebeňom paralelným s uličnou čiarou Svätoplukovej ulice
 - hrebene striech dvorových krídiel nesmú prevýšiť strešné hrebene hlavných objektov do Hlavnej ulice
 - exteriérový výraz novostavieb - rešpektovať architektonický výraz NKP a objektov dotvárajúcich prostredie s možnosťou uplatnenia súdobých výrazových prostriedkov
 - vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
 - plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
 - v zeleni uplatniť stromové dreviny len ako solitéry alebo malé solitérne skupiny
 - pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 9

Požiadavky pre stavebný blok Svätoplukova/Hurbanistov/Hlavná

Popis bloku:

- *blok je tvorený radovou uličnou zástavbou hlavných objektov do Hlavnej ulice (v kombinácii so združenými objektmi) s aditívne radenými dvorovými krídlami v severnej časti parcel; objekt Hlavná č. 22 predstavuje palácovú stavbu s vnútorným uzatvoreným nádvorím tzv. „Palác Klobušických“*

- *radová uličná zástavba hlavných objektov do Svätoplukovej ulice má aditívne radené dvorové krídla situované na parcele podľa situácie prejazdu resp. príchodu hlavného objektu*
- *v bloku sú situované objekty NKP a objekty vhodne a nevhodne dotvárajúce prostredie*
- *stavby vymedzujú v bloku voľné nezastavané nádvoria a ostatné plochy*
- *pôvodný urbanizmus a parcelácia bloku je narušená v jeho juhovýchodnej časti - v bloku je situovaný jeden narušený urbanistický priestor*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : obchod, remeselná výroba, bývanie
 - súčasná funkcia : prevažne spoločensko - obslužná
 - cieľová funkcia : spoločensko - obytno - obslužná
-
- zachovať a udržiavať objektovú skladbu NKP - existujúcu radovú uličnú zástavbu hlavných objektov do Hlavnej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami
 - zachovať a udržiavať objektovú skladbu palácového objektu Hlavná č. 22
 - v južnej časti bloku doplniť novostavbami ukončujúce objekty v celej šírke parcely osadené na uličnú čiaru ulice Hurbanistov (okrem objektu Hlavná č. 2)
 - zachovať existujúce a doplniť novostavbami dvorové krídla situované v severnej časti parciel; pre združený objekt Hlavná č. 20 je možná zástavba dvorového krídla aj v južnej polohe parciel s podmienkou zachovania voľnej línie prejazdu
 - zachovať súčasnú objektovú skladbu objektov vhodne dotvárajúcich prostredie
 - revitalizačná plocha R 1 - novostavba na nároží ulíc Svätoplukovej a Hurbanistov najviac dve nadzemné podlažia + limitovane využité podkrovie; prestrešenie novostavby na nároží ulíc Svätoplukovej a Hurbanistov sedlovou strechou s optimálnym sklonom strešných rovín do 40° a hrebeňmi striech paralelnými s príslušnými ulicami
 - novostavby vrátane revitalizačnej plochy R2 - jedno, dve a najviac tri (po individuálnom posúdení) nadzemné podlažia + limitovane využité podkrovie;
 - prestrešenie novostavieb dvorových krídiel sedlovými alebo pultovými strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40°; prestrešenie novostavieb ukončujúcich objektov sedlovými strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40° a hrebeňom paralelným s uličnou čiarou ulice Hurbanistov
 - exteriérový výraz novostavieb - rešpektovať architektonický výraz NKP a objektov dotvárajúcich prostredie s možnosťou uplatnenia súdobých výrazových prostriedkov
 - vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
 - plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
 - v zeleni uplatniť stromové dreviny len ako solitéry alebo malé solitérne skupiny
 - pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 10

Požiadavky pre stavebný blok severná hranica areálu biskupstva/Hlavná/Biskupa Gojdiča/Jarková

Popis bloku:

- *blok je tvorený radovou uličnou zástavbou kostola, palácových objektov do Hlavnej ulice, ulice biskupa Gojdiča a Jarkovej ulice a hospodárskeho objektu do Jarkovej ulice*
- *v bloku sú situované objekty NKP a jeden objekt nevhodne dotvárajúci prostredie*
- *stavby vymedzujú v bloku voľné nezastavané vnútorné nádvoría a ostatné plochy*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : sakrálna, obchod, remeselná výroba, bývanie
 - súčasná funkcia : sakrálna, administratívno - obytná
 - cieľová funkcia : sakrálna, administratívno - obytná
- zachovať a udržiavať objektovú skladbu NKP – existujúcu radovú uličnú zástavbu kostola, palácových objektov do Hlavnej ulice, ulice Biskupa Gojdiča a Jarkovej ulice a objektu do Jarkovej ulice
 - plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
 - v zeleni uplatniť stromové dreviny len ako solitéry alebo malé solitérne skupiny
 - pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 11

Požiadavky pre stavebný blok Weberova/Hlavná/severná hranica areálu biskupstva/Jarková

Popis bloku:

- *blok je tvorený radovou uličnou zástavbou hlavných objektov do Hlavnej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami v severnej časti parciel (výnimku tvorí objekt Hlavná č. 5 - objekt s netypickým situovaním prejazdu) s existujúcimi ukončujúcimi objektmi v celej šírke parcely osadenými na uličnú čiaru Jarkovej ulice*
- *v bloku sú situované objekty NKP a jeden objekt nevhodne dotvárajúci prostredie*
- *stavby vymedzujú v bloku voľné nezastavané nádvoría a ostatné plochy*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : obchod, remeselná výroba, bývanie
 - súčasná funkcia : prevažne spoločensko - obslužná
 - cieľová funkcia : spoločensko - obytno - obslužná
- zachovať a udržiavať objektovú skladbu NKP - existujúcu radovú uličnú zástavbu hlavných objektov do Hlavnej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami v severnej časti parciel
 - zachovať existujúce a doplniť novostavbami ukončujúce objekty v celej šírke parcely osadené na uličnú čiaru Jarkovej ulice
 - doplniť novostavbami dvorové krídla v severnej časti parciel; pre objekt Hlavná č. 5 situovať zástavbu dvorového krídla v južnej polohe parcely s podmienkou zachovania voľnej línie prejazdu
 - novostavby dvorových krídiel jedno, dve a najviac tri nadzemné podlažia + limitovane využité podkrovie; ukončujúce objekty do Jarkovej ulice jedno, dve a

- najviac tri (po individuálnom posúdení) nadzemné podlažia + limitovane využité podkrovie
- prestrešenie novostavieb dvorových krídiel sedlovými alebo pultovými strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40°; prestrešenie novostavieb ukončujúcich objektov sedlovými strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40° s hrebeňom paralelným s uličnou čiarou Jarkovej ulice
- exteriérový výraz novostavieb - rešpektovať architektonický výraz NKP s možnosťou uplatnenia súdobých výrazových prostriedkov
- vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
- plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
- v zeleni uplatniť stromové dreviny len ako solitéry alebo malé solitérne skupiny
- pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 12

Požiadavky pre stavebný blok Weberova/Jarková/bývalá Holubia

Popis bloku:

- *historická zástavba a parcelácia bloku zanikla v celom rozsahu*
- *na nároží Weberovej a Jarkovej ulice je situovaný novodobý trojpodlažný objekt v pôdorysnom tvare písmena „L“ - objekt urbanisticky vhodne dotvára prostredie*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : remeselná výroba, bývanie
- súčasná funkcia : obchod, bývanie
- cieľová funkcia : obytno - obslužná
- pre novostavby na revitalizačnej ploche R 3 je vydané platné územné rozhodnutie (2001); pôdorysné a priestorové usporiadanie navrhovaných novostavieb korešponduje v základnom princípe s historickým urbanistickým usporiadaním; stavba v súčasnosti nie je v realizácii

Podmienky pre prípadný nový návrh zástavby v danom území:

- novostavby jedno, dve a najviac tri nadzemné podlažia + limitovane využité podstrešie
- prestrešenie novostavieb strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40°, v prípade šikmých striech na uličných objektoch hrebeň rovnobežný s uličnými čiarami Weberovej, Jarkovej a bývalej Holubej ulice
- exteriérový výraz novostavieb riešiť uplatnením súdobých architektonických výrazových prostriedkov, povinné členenie fasád
- plochy nádvorí a ostatných plôch riešiť vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene s uplatnením priestorových sadovníckych prvkov
- pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 13

Požiadavky pre stavebný blok Tkáčska/Jarková/Weberova/Baštová

Popis bloku:

- *blok je tvorený radovou uličnou zástavbou hlavných objektov do Jarkovej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami v severnej časti parcel a radovou uličnou zástavbou objektov do Weberovej ulice;*
- *v bloku sú situované objekty vhodne a nevhodne dotvárajúce prostredie*
- *stavby vymedzujú v bloku voľné nezastavané nádvoria a ostatné plochy*
- *pôvodný urbanizmus a parcelácia bloku je narušená v jeho severnej a západnej časti - v bloku je situovaný jeden narušený urbanistický priestor*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : obchod, remeselná výroba, bývanie
 - súčasná funkcia : obchod, služby, bývanie
 - cieľová funkcia : spoločensko - obytno - obslužná
-
- zachovať, udržiavať a regenerovať objektovú skladbu historických objektov vhodne dotvárajúcich prostredie - existujúcu radovú uličnú zástavbu hlavných objektov do Jarkovej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami v severnej časti parcel
 - strešné hrebene dvorových krídiel nesmú prevýšiť strešné hrebene hlavných objektov do Jarkovej ulice
 - novostavbu do Jarkovej ulice situovať na uličnú čiaru a celú šírku parcely
 - pri novostavbách na revitalizačnej ploche R4 odvodiť pôdorysné a priestorové usporiadanie zo základných princípov historického urbanistického usporiadania
 - novostavby jedno, dve a najviac tri (po individuálnom posúdení) nadzemné podlažia + limitovane využité podstrešie
 - prestrešenie novostavieb strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40°, v prípade šikmých striech hrebeň paralelný s uličnými čiarami príslušnej ulice
 - exteriérový výraz novostavieb do Jarkovej ulice - rešpektovať architektonický výraz objektov dotvárajúcich prostredie s možnosťou uplatnenia súdobých výrazových prostriedkov
 - exteriérový výraz novostavieb do Tkáčskej a Weberovej ulice riešiť uplatnením súdobých architektonických výrazových prostriedkov, povinné členenie fasád do Tkáčskej ulice
 - vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
 - plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
 - v zeleni uplatniť stromové dreviny len ako solitéry alebo malé solitérne skupiny
 - pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 14

Požiadavky pre stavebný blok Baštová/Weberova/časť hradobného múru mestského opevnenia

Popis bloku:

- *blok je tvorený radovou uličnou zástavbou objektov do Weberovej ulice; západnú hranicu bloku tvorí časť hradobného múru mestského opevnenia*

- *v bloku sú situované objekty vhodne dotvárajúce prostredie; hradobný múr mestského opevnenia je objektom NKP*
- *pôvodný urbanizmus bloku je narušený asanáciou zástavby pri hradobnom múre*
- *stavby vymedzujú v bloku voľné záhrady, nezastavané nádvorcia a ostatné plochy*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : bývanie, remeselná výroba
 - súčasná funkcia : obchod, služby
 - cieľová funkcia : obchod, služby, bývanie
- zachovať súčasnú objektovú skladbu objektov NKP a objektov vhodne dotvárajúcich prostredie
 - novostavby situovať na uličnú čiaru Baštovej ulice ako súvislé domoradie so západnými fasádami odsadenými od hradobného múru; hradobný múr prezentovať
 - novostavby jedno, najviac dve (po individuálnom posúdení) nadzemné podlažia + limitovane využité podkrovia
 - prestrešenie novostavieb strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40° s hrebeňom rovnobežným s uličnou čiarou Baštovej ulice
 - exteriérový výraz novostavieb riešiť uplatnením súdobých architektonických výrazových prostriedkov
 - vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
 - plochy nádvorí a ostatných plôch udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
 - plochy nádvorí a ostatných plôch riešiť vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene s uplatnením priestorových sadovníckych prvkov
 - v zeleni uplatniť stromové dreviny len ako solitéry alebo malé solitérne skupiny
 - pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 15

Požiadavky pre stavebný blok Floriánova/Jarková/Tkáčska/Baštová

Popis bloku:

- *v severnej a strednej časti Jarkovej ulice je blok tvorený radovou uličnou zástavbou hlavných objektov s niekoľkými aditívne radenými dvorovými krídlami situovanými na parcele podľa situácie prejazdu resp. priechodu hlavného objektu*
- *do Floriánovej ulice je blok tvorený radovou uličnou zástavbou hlavných objektov s aditívne radenými dvorovými krídlami situovanými na parcele vo východnej časti s výnimkou nárožných objektov a objektu Floriánova č. 5;*
- *v bloku sú situované objekty NKP a objekty vhodne a nevhodne dotvárajúce prostredie*
- *stavby vymedzujú v bloku voľné nezastavané nádvorcia, záhrady a ostatné plochy*
- *v bloku sú situované tri narušené urbanistické priestory*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : obchod, remeselná výroba, bývanie, parkové dispozície
- súčasná funkcia : spoločensko - obytno - obslužná
- cieľová funkcia : spoločensko - obytno - obslužná

- zachovať a udržiavať existujúcu radovú uličnú zástavbu hlavných objektov do Jarkovej a Floriánovej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami
- zachovať, udržiavať a v odôvodnených prípadoch regenerovať objektovú skladbu NKP – hlavný objekt, dvorové krídlo
- zachovať súčasnú objektovú skladbu objektov vhodne dotvárajúcich prostredie
- pre novostavby na revitalizačnej ploche R5 v základnom princípe uplatniť historické pôdorysné a priestorové usporiadanie
- výškové a objemové členenie stavieb bloku a ich osadenie na parcele je v celom vývoji rôznorodé a diferencované – parametre novostavieb limitovať individuálne vo väzbe na konkrétnu polohu v bloku
- hlavné objekty novostavieb na Jarkovej ulici situovať na uličnú čiaru v celej šírke parciel, hlavné objekty novostavieb na Baštovej ulici situovať na uličnú čiaru
- prestrešenie novostavieb hlavných objektov do Jarkovej ulice strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40° a v prípade šikmých striech s hrebeňom paralelným s uličnou čiarou Jarkovej ulice; prestrešenie novostavieb dvorových krídiel sedlovými alebo pultovými strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40°
- hrebene striech dvorových krídiel nesmú prevýšiť strešné hrebene hlavných objektov do Floriánovej a Jarkovej ulice
- prestrešenie novostavieb do Baštovej ulice strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40°, v prípade šikmých striech hrebeň paralelný s uličnou čiarou Baštovej ulice
- exteriérový výraz novostavieb do Jarkovej ulice – rešpektovať architektonický výraz objektov NKP a objektov dotvárajúcich prostredie s možnosťou uplatnenia súdobých výrazových prostriedkov
- exteriérový výraz novostavieb do Baštovej ulice riešiť uplatnením súdobých architektonických výrazových prostriedkov
- vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
- plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene s možnosťou uplatnenia priestorových sadovníckych prvkov
- pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 16

Požiadavky pre stavebný blok Šarišská/Jarková/Floriánova/Baštová

Popis bloku:

- *blok je tvorený radovou uličnou zástavbou hlavných objektov do Jarkovej a Floriánovej ulice s niekoľkými aditívne radenými dvorovými krídlami situovanými na parcele podľa situácie prejazdu resp. priechodu hlavného objektu; na nároží Šarišskej a Jarkovej ulice je situovaná palácová stavba s vnútorným uzavretým nádvorím*
- *v bloku sú situované objekty NKP a objekty vhodne a nevhodne dotvárajúce prostredie*
- *stavby vymedzujú v bloku voľné nezastavané nádvoria, záhrady a ostatné plochy*
- *v bloku sú situované dva narušené urbanistické priestory*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : obchod, remeselná výroba, bývanie, parkové dispozície
 - súčasná funkcia : spoločensko - obytno - obslužná
 - cieľová funkcia : spoločensko - obytno - obslužná
- zachovať a udržiavať objektovú skladbu NKP a objektov dotvárajúcich prostredie - existujúcu radovú uličnú zástavbu hlavných objektov do Jarkovej a Floriánovej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami a objektovú skladbu palácovej stavby
 - zachovať existujúce a doplniť novostavbami dvorové krídla situované podľa umiestenia prejazdov resp. priechodov jednotlivých domov
 - hrebene striech dvorových krídiel nesmú prevýšiť strešné hrebene hlavných objektov do Jarkovej a Floriánovej ulice
 - novostavby dvorových krídiel jedno, najviac dve nadzemné podlažia + limitovane využité podkrovie; objekt na nároží Baštovej a Šarišskej ulice jedno, najviac dve nadzemné podlažia + limitovane využité podkrovie resp. jedno, dve alebo najviac tri nadzemné podlažia s plochou strechou
 - prestrešenie novostavieb dvorových krídiel strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40°; prestrešenie novostavby na nároží Šarišskej a Baštovej strechou s optimálnym sklonom strešných rovín do 40° a hrebeňom rovnobežným s uličnými čiarami Šarišskej a Baštovej ulice
 - exteriérový výraz novostavieb dvorových krídiel – rešpektovať architektonický výraz objektov NKP a objektov dotvárajúcich prostredie s možnosťou uplatnenia súdobých výrazových prostriedkov
 - exteriérový výraz novostavby na nároží Šarišskej a Baštovej ulice riešiť uplatnením súdobých architektonických výrazových prostriedkov
 - vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
 - plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene s možnosťou uplatnenia priestorových sadovníckych prvkov v severozápadnej polohe bloku
 - v ostatných polohách v zeleni uplatniť stromové dreviny len ako solitéry alebo malé solitérne skupiny
 - pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 17

Požiadavky pre stavebný blok Suchomlynská/Jarková/Šarišská/Baštová

Popis bloku:

- *blok je tvorený radovou uličnou zástavbou hlavných objektov do Jarkovej ulice a stavbami vo vnútornej časti bloku*
- *v bloku je situovaný jeden objekt NKP a objekty vhodne a nevhodne dotvárajúce prostredie*
- *stavby vymedzujú v bloku voľné nezastavané nádvoria a ostatné plochy*

Funkčné využitie:

- historická funkcia: obchod, remeselná výroba, bývanie, kúpeľný areál, parkové dispozície
- súčasná funkcia: spoločensko - obytno - obslužná
- cieľová funkcia: spoločensko - obytno - obslužná

- zachovať, udržiavať a regenerovať objektovú skladbu NKP a objektov dotvárajúcich prostredie - existujúcu radovú uličnú zástavbu hlavných objektov do Jarkovej ulice
- novostavby na revitalizačnej ploche R6 - jedno najviac dve nadzemné podlažia + limitovane využité podkrovie resp. jedno, dve alebo najviac tri nadzemné podlažia s plochou strechou; prestrešenie novostavieb strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40° a hrebeňom rovnobežným s uličnými čiarami príslušných ulíc
- novostavby na revitalizačnej ploche R7 sú limitované riešením dopravného prepojenia Baštovej a Jarkovej ulice
- novostavby do Jarkovej ulice jedno, najviac dve nadzemné podlažia + limitovane využité podkrovie, novostavby do Suchomlynskej ulice jedno nadzemné podlažie + limitovane využité podkrovie, novostavby dvorových krídiel jedno, najviac dve nadzemné podlažia + limitovane využité podkrovie
- prestrešenie novostavieb do Jarkovej a Suchomlynskej ulice sedlovými strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40° a hrebeňom rovnobežným s uličnými čiarami Jarkovej a Suchomlynskej ulice; prestrešenie novostavieb dvorových krídiel strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40° a hrebeňom kolným na uličnú čiaru Jarkovej ulice
- exteriérový výraz novostavieb do Jarkovej a Suchomlynskej ulice a prislúchajúcich dvorových krídiel - rešpektovať architektonický výraz objektu NKP a objektov dotvárajúcich prostredie s možnosťou uplatnenia súdobých výrazových prostriedkov
- exteriérový výraz novostavieb do Baštovej a Šarišskej ulice riešiť uplatnením súdobých architektonických výrazových prostriedkov
- vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
- plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
- v zeleni uplatniť stromové dreviny len ako solitéry alebo malé solitérne skupiny
- pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 18

Požiadavky pre stavebný blok Baštová/Jarková/Suchomlynská

Popis bloku:

- *blok je tvorený radovou uličnou zástavbou hlavných objektov do Jarkovej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami v severnej časti parciel a solitérnymi jednopodlažnými domami orientovanými do Baštovej a Suchomlynskej ulice*
- *v bloku je situovaný jeden objekt NKP (tzv. „Suchý mlyn“) a objekty vhodné dotvárajúce prostredie*
- *stavby vymedzujú v bloku voľné nezastavané nádvoria, záhrady a ostatné plochy*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : obchod, remeselná výroba, bývanie
- súčasná funkcia : spoločensko - obytno - obslužná
- cieľová funkcia : spoločensko - obytno - obslužná

- zachovať a udržiavať objektovú skladbu objektu NKP tzv. „Suchý mlyn“ ako solitérnej stavby
- zachovať a udržiavať objektovú skladbu objektov dotvárajúcich prostredie - existujúcu radovú uličnú zástavbu hlavných objektov do Jarkovej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami a zástavbu solitérnych objektov do Baštovej ulice
- doplniť hlavné objekty a dvorové krídla situované podľa umiestenia priechodov jednotlivých domov na Jarkovej ulici; doplniť solitérne objekty do Baštovej ulice; zástavbu je možné riešiť variantne i ako radovú
- hrebene striech dvorových krídiel nesmú prevýšiť strešné hrebene hlavných objektov do Jarkovej ulice
- uzavretie bloku v jeho juhozápadnej časti je limitované riešením dopravného napojenia Suchomlynskej ulice na komunikáciu Okružná
- novostavby na revitalizačných plochách R8 a R9 situovať na uličnú čiaru ako hlavné objekty s možnosťou dostavieb dvorových krídiel
- novostavby na uličnej čiare jednopodlažné + limitovane využité podkrovie
- prestrešenie novostavieb hlavných objektov sedlovými strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40° a hrebeňom rovnobežným s uličnou čiarou Jarkovej ulice; prestrešenie novostavieb do Baštovej ulice strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40° a hrebeňom rovnobežným alebo kolmým na uličnú čiaru Baštovej ulice; prestrešenie novostavieb dvorových krídiel sedlovými alebo pultovými strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40°
- exteriérový výraz novostavieb - rešpektovať architektonický výraz objektov dotvárajúcich prostredie s možnosťou uplatnenia súdobých výrazových prostriedkov
- vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
- plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
- v zeleni uplatniť stromové dreviny len ako solitéry alebo malé solitérne skupiny
- pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 19

Požiadavky pre stavebný blok Ku Kúmsťu/Hlavná/Jarková

Popis bloku:

- *blok je tvorený radovou uličnou zástavbou hlavných objektov do Hlavnej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami v severnej časti parciel s existujúcim ukončujúcim objektom v celej šírke parcely (Hlavná 129); meštiansky dom Hlavná 121 má situované dvorové krídlo na južnej strane parcely*
- *v bloku sú situované objekty NKP a jeden objekt vhodne a jeden nevhodne dotvárajúci prostredie*
- *stavby vymedzujú v bloku voľné nezastavané nádvoria a ostatné plochy*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : obchod, remeselná výroba, bývanie
- súčasná funkcia : prevažne spoločensko - obslužná
- cieľová funkcia : spoločensko - obytno - obslužná

- zachovať a udržiavať objektovú skladbu NKP - existujúcu radovú uličnú zástavbu hlavných objektov do Hlavnej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami a ukončujúcim objektom
- zachovať a udržiavať objekt dotvárajúci prostredie
- doplniť novostavbami ukončujúce objekty v celej šírke parcely osadené na západnú uličnú čiaru bezmennej uličky
- doplniť novostavbou dvorové krídlo objektu Hlavná č. 127
- novostavba dvorového krídla jedno, najviac dve nadzemné podlažia + limitovane využité podkrovie; ukončujúce objekty do bezmennej uličky jedno alebo dve nadzemné podlažia + limitovane využité podkrovie
- prestrešenie novostavby dvorového krídla sedlovou alebo pultovou strechou s optimálnym sklonom strešných rovín do 40°; prestrešenie novostavieb ukončujúcich objektov sedlovými strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40° s hrebeňom paralelným s uličnou čiarou bezmennej uličky
- hrebeň strechy dvorového krídla nesmie prevýšiť strešný hrebeň hlavného objektu do Hlavnej ulice
- exteriérový výraz novostavieb - rešpektovať architektonický výraz NKP s možnosťou uplatnenia súdobých výrazových prostriedkov
- vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
- plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
- v zeleni uplatniť stromové dreviny len ako solitéry alebo malé solitérne skupiny
- pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 20

Požiadavky pre stavebný blok Levočská/Hlavná/Ku Kumštu

Popis bloku:

- *blok je tvorený radovou uličnou zástavbou hlavných objektov do Hlavnej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami a uzatvorenými nádvoriami; na nároží Levočskej a Hlavnej ulice je situovaný objekt s uzatvoreným nádvorím tzv. „Bosákova banka“*
- *v bloku sú situované objekty NKP a objekty vhodne dotvárajúce prostredie*
- *stavby vymedzujú v bloku voľné nezastavané nádvoria a ostatné plochy*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : obchod, remeselná výroba, bývanie
 - súčasná funkcia : prevažne spoločensko - obslužná
 - cieľová funkcia : spoločensko - obytno - obslužná
- zachovať a udržiavať objektovú skladbu NKP - existujúcu radovú uličnú zástavbu hlavných objektov do Hlavnej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami a ukončujúcim objektom a objekt s uzatvoreným nádvorím na nároží Levočskej a Hlavnej ulice
 - zachovať a udržiavať objekty dotvárajúce prostredie
 - vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
 - plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene

- v zeleni uplatniť stromové dreviny len ako solitéry alebo malé solitérne skupiny
- pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 20 A

Požiadavky pre stavebný blok Hlavná/Kováčska/časť hranice PR

Popis bloku:

- *blok je tvorený radovou uličnou zástavbou hlavných objektov do Hlavnej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami v južnej časti parcel a ukončujúcim objektom*
- *v bloku sú situované objekty NKP*
- *stavby vymedzujú v bloku voľné nezastavané nádvoria a ostatné plochy*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : obchod, remeselná výroba, bývanie
 - súčasná funkcia : prevažne spoločensko - obslužná
 - cieľová funkcia : spoločensko - obytno - obslužná
- zachovať a udržiavať objektovú skladbu NKP - existujúcu radovú uličnú zástavbu hlavných objektov do Hlavnej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami a ukončujúcim objektom
 - vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
 - plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
 - v zeleni uplatniť stromové dreviny len ako solitéry alebo malé solitérne skupiny
 - pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 21

Požiadavky pre stavebný blok Kováčska/Konštantínova/Špitálska/Slovenská

Popis bloku:

- *blok je tvorený radovou uličnou zástavbou hlavných objektov do Slovenskej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami situovanými na parcelách podľa umiestnenia prejazdu hlavného objektu; blok je do Kováčskej ulice vymedzený zástavbou objektov osadených na uličnú čiaru ulice; v juhovýchodnej časti bloku je situovaný solitérny objekt*
- *v bloku sú situované objekty NKP, objekty vhodne a jeden nevhodne dotvárajúci prostredie*
- *stavby vymedzujú v bloku voľné záhrady, nezastavané nádvoria a ostatné plochy*
- *v bloku je situovaný jeden narušený urbanistický priestor*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : obchod, remeselná výroba, bývanie
- súčasná funkcia : prevažne spoločensko - obslužná
- cieľová funkcia : spoločensko - obytno - obslužná

- zachovať, udržiavať a v odôvodnených prípadoch regenerovať objektovú skladbu NKP a objektov vhodne dotvárajúcich prostredie - hlavný objekt, dvorové krídlo a ukončujúci objekt
- zachovať a udržiavať existujúcu radovú uličnú zástavbu hlavných objektov do Slovenskej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami; zachovať a udržiavať historické objekty do Kováčskej ulice i solitérny objekt v juhovýchodnej časti bloku
- doplniť novostavbami ukončujúce objekty v celej šírke parcely osadené na uličnú čiaru Konštantínovej ulice
- doplniť novostavbami dvorové krídla situované na parcelách podľa umiestenia prejazdu v hlavných objektoch s podmienkou zachovania voľnej línie prejazdu v celej dĺžke parciel
- doplniť novostavby osadené na uličnú čiaru Kováčskej ulice - hlavný objekt a dvorové krídlo
- pri novostavbách na revitalizačných plochách R10 a R12 regenerovať v základnom princípe historické pôdorysné a priestorové usporiadanie - riešiť hlavné objekty osadené na uličnej čiare bloku na celú šírku parciel s možnosťou dostavby dvorových krídiel
- na revitalizačnej ploche R11 ponechať voľnú plochu záhrady a nádvorí alternatívne riešiť hlavné objekty osadené na uličnej čiare bloku v celej šírke parciel s možnosťou dostavby dvorových krídiel
- novostavby jedno, najviac dve nadzemné podlažia + limitovane využité podkrovia
- prestrešenie objektov do Slovenskej, Kováčskej, Konštantínovej a Špitálskej ulice sedlovými strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40° s hrebeňom paralelným s uličnými čiarami jednotlivých ulíc; prestrešenie dvorových krídiel sedlovými alebo pultovými strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40°
- hrebeň strechy dvorového krídla nesmie prevýšiť strešný hrebeň hlavného objektu
- exteriérový výraz novostavieb - rešpektovať architektonický výraz NKP a historických objektov dotvárajúcich prostredie s možnosťou uplatnenia súdobých výrazových prostriedkov, povinné členenie fasád do Špitálskej ulice
- vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
- plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
- v zeleni uplatniť stromové dreviny len ako solitéry alebo malé solitérne skupiny
- pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 22

Požiadavky pre stavebný blok Špitálska/Konštantínova/Methodova/Slovenská

Popis bloku:

- *blok je tvorený radovou uličnou zástavbou hlavných objektov do Slovenskej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami v severnej časti parciel s jedným existujúcim ukončujúcim objektom v celej šírke parcely osadeným na uličnú čiaru Konštantínovej ulice – Slovenská č. 60; do Špitálskej ulice sú situované jednopodlažné objekty s dvorovými krídlami situovanými podľa umiestnenia priechodu v uličnom objekte; na nároží Slovenskej a Metodovej je situovaná dvojkrídlová palácová stavba tzv. „Župný dom“ s vnútorným uzavretým nádvorím*

- *v bloku sú situované objekty NKP a objekty vhodne a nevhodne dotvárajúce prostredie*
- *stavby vymedzujú v bloku voľné nezastavané nádvorcia a ostatné plochy*
- *v bloku je situovaný jeden narušený urbanistický priestor*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : administratívno - správna, obchod, remeselná výroba, bývanie
 - súčasná funkcia : spoločensko - obslužná, obytná
 - cieľová funkcia : spoločensko - obytno - obslužná
- zachovať, udržiavať a v odôvodnených prípadoch regenerovať objektovú skladbu NKP a objektov vhodne dotvárajúcich prostredie - hlavný objekt, dvorové krídlo a ukončujúci objekt
 - zachovať a udržiavať existujúcu radovú uličnú zástavbu hlavných objektov do Slovenskej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami v severnej časti parciel; zachovať a udržiavať objekty vhodne dotvárajúce prostredie na Špitálskej, Konštantínovej a Metodovej ulici
 - zachovať existujúci a doplniť novostavbami ukončujúce objekty v celej šírke parcely osadené na uličnú čiaru Konštantínovej ulice
 - doplniť novostavbami dvorové krídla situované v severnej časti parciel
 - doplniť novostavbami objekty Špitálskej ulice osadené na uličnú čiaru v kompaktnej radovej zástavbe
 - novostavby jedno, najviac dve nadzemné podlažia + limitovane využité podkrovia
 - prestrešenie objektov do Špitálskej ulice sedlovými alebo pultovými strechami a do Konštantínovej ulice sedlovými strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40° s hrebeňom paralelným s uličnou čiarou; prestrešenie dvorových krídiel sedlovými alebo pultovými strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40°
 - hrebeň strechy dvorového krídla nesmie prevýšiť strešný hrebeň hlavného objektu
 - exteriérový výraz novostavieb - rešpektovať architektonický výraz NKP a historických objektov dotvárajúcich prostredie s možnosťou uplatnenia súdobých výrazových prostriedkov
 - vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
 - plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
 - v zeleni uplatniť stromové dreviny len ako solitéry alebo malé solitérne skupiny
 - pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 23

Požiadavky pre stavebný blok Metodova/Konštantínova/areál Kláštora františkánov/Slovenská

Popis bloku:

- *blok je tvorený radovou uličnou zástavbou hlavných objektov do Slovenskej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami v severnej časti parciel (dom Slovenská č. 8 má dvorové krídla po oboch stranách parcely); na uličnej čiare Konštantínovej ulice je osadený dvojkrídlový objekt NKP*

- *v bloku sú situované objekty NKP a objekty vhodne a nevhodne dotvárajúce prostredie*
- *stavby vymedzujú v bloku voľné nezastavané nádvoria a ostatné plochy*
- *v bloku je situovaný jeden narušený urbanistický priestor*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : obchod, remeselná výroba, bývanie
 - súčasná funkcia : spoločensko - obytno - obslužná
 - cieľová funkcia : spoločensko - obytno - obslužná
- zachovať, udržiavať a v odôvodnených prípadoch regenerovať objektovú skladbu NKP a objektov vhodne dotvárajúcich prostredie – hlavný objekt, dvorové krídlo a ukončujúci objekt v celej šírke parcely
 - zachovať a udržiavať existujúcu radovú uličnú zástavbu hlavných objektov do Slovenskej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami; zachovať a udržiavať objekty na Konštantínovej ulici
 - doplniť novostavbami ukončujúce objekty v celej šírke parcely osadené na uličnú čiaru Konštantínovej ulice; pri objektoch Slovenská č. 2 - 16 - situovanie ukončujúceho objektu riešiť po individuálnom posúdení
 - zachovať existujúce a doplniť novostavbami dvorové krídla situované na parcelách podľa umiestenia prejazdu v hlavných objektoch s podmienkou zachovania voľnej línie prejazdu v celej dĺžke parciel
 - pri novostavbách na revitalizačnej ploche R13 regenerovať v základnom princípe historické pôdorysné a priestorové usporiadanie - riešiť objekty osadené na uličnej čiare bloku v kompaktnom domoradí s možnosťou náhrady dvorových krídiel združeným objektom; povinné členenie uličných fasád
 - na revitalizačnej ploche R14 doplniť novostavbou hlavný objekt s dvorovým krídlom, príp. ukončujúcim objektom
 - novostavby jedno, najviac dve nadzemné podlažia + limitovane využité podkrovie; novostavby v južnej časti bloku jedno nadzemné podlažie + limitovane využité podkrovie
 - prestrešenie objektov do Slovenskej, Metodovej a Konštantínovej ulice strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40° a okrem juhovýchodnej časti bloku hrebeňom paralelným s uličnými čiarami jednotlivých ulíc; prestrešenie dvorových krídiel sedlovými alebo pultovými strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40°; prestrešenie ukončujúcich objektov v južnej časti bloku sedlovými alebo pultovými strechami so sklonom strešných rovín do 40°
 - hrebeň strechy dvorového krídla nesmie prevýšiť strešný hrebeň hlavného objektu
 - exteriérový výraz novostavieb - rešpektovať architektonický výraz NKP a historických objektov dotvárajúcich prostredie s možnosťou uplatnenia súdobých výrazových prostriedkov
 - vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
 - plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
 - v zeleni uplatniť stromové dreviny len ako solitéry alebo malé solitérne skupiny
 - pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 24

Požiadavky pre stavebný blok Konštantínova/severná hranica areálu kláštora františkánov/priebeh vnútorného múru mestského opevnenia /Svätoplukova/Františkánske námestie

Popis bloku:

- *blok je tvorený objektmi NKP kláštor františkánov, kostol a súsošie sv. Rocha*
- *v bloku sú situované objekty nevhodne dotvárajúce prostredie*
- *stavby vymedzujú v bloku voľné nezastavané vnútorné nádvorie s kláštornou záhradou, ostatné plochy a plošno-priestorové prvky systému zelene*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : sakrálna, bývanie
 - súčasná funkcia : sakrálna, administratívno - obytná
 - cieľová funkcia : sakrálna, administratívno - obytná
-
- zachovať a udržiavať objektovú skladbu NKP - kostol, kláštorné budovy, súsošie
 - blok je stavebne uzavretý - nové pozemné stavby a nadstavby sú neprípustné
 - vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
 - plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
 - v zeleni uplatniť stromové dreviny len ako solitéry alebo malé solitérne skupiny
 - zachovať a revitalizovať kláštornú záhradu
 - pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 25

Požiadavky pre stavebný blok Svätoplukova/priebeh vnútorného múru mestského opevnenia/severná hranica revitalizačnej plochy R15 /ul. Hurbanistov

Popis bloku:

- *v bloku je situovaný jeden solitérny objekt NKP a dva objekty vhodne dotvárajúce prostredie - jeden objekt osadený na uličnú čiaru Svätoplukovej ulice a jeden solitérny objekt*
- *stavby vymedzujú v bloku voľné nezastavané nádvoria a ostatné plochy a plošno-priestorové prvky systému zelene*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : park, spoločensko - obytná
 - súčasná funkcia : administratívno - obslužno - obytná, záhrada
 - cieľová funkcia : administratívno - obslužno - obytná, záhrada
-
- zachovať a udržiavať objektovú skladbu a existujúcu zástavbu NKP a objektov vhodne dotvárajúcich prostredie
 - nové pozemné stavby sú nežiadúce
 - vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
 - plochy nádvorí, záhrady a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
 - v zeleni uplatniť stromové dreviny ako solitéry alebo solitérne skupiny

- zachovať a udržiavať novotvar záhrady zo začiatku 20. storočia
- pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 26

Požiadavky pre blok severná hranica revitalizačnej plochy R15/priebeh vnútorného múru mestského opevnenia/ul. Hurbanistov

Popis bloku:

- *historická zástavba bloku zanikla v celom rozsahu; v súčasnej dobe sa na ploche bloku nenachádzajú pozemné stavby*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : obytná, obchod
 - súčasná funkcia : bez využitia
 - cieľová funkcia : spoločensko - obytno - obslužná
- novostavbami na revitalizačnej ploche R15 v základných princípoch regenerovať pôvodné pôdorysné a priestorové usporiadanie:
 - a) riešiť hlavné objekty osadené na uličnej čiare ulice Hurbanistov v kompaktnom domoradí s možnosťou dostavby dvorových krídiel resp. ich náhradou združeným objektom
 - b) zástavbu riešiť s dostatočným odsadením od hradobného múru mestského opevnenia
 - novostavby jedno, najviac dve nadzemné podlažia + limitovane využité podkrovia
 - prestrešenie novostavieb do ul. Hurbanistov strechami s optimálnym sklonom strešných rovín do 40° a hrebeňom rovnobežným s uličnou čiarou ulice Hurbanistov
 - exteriérový výraz novostavieb riešiť uplatnením súdobých výrazových prostriedkov, povinné členenie fasád
 - vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
 - plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
 - v zeleni uplatniť stromové dreviny len ako solitéry alebo malé solitérne skupiny
 - pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 27

Požiadavky pre stavebný blok spojovacia komunikácia Vajanského a Kmet'ovho stromoradia/Duchnovičova/južná hranica PR Prešov/Kmet'ovo stromoradie

Popis bloku:

- *v severnej časti bloku sú situované objekty vhodne dotvárajúce prostredie a jeden objekt nevhodne dotvárajúci prostredie, južná časť bloku je nezastavaná*
- *stavby vymedzujú v bloku voľné nezastavané nádvoria a ostatné plochy a plošno-priestorové prvky systému zelene*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : spoločenská
 - súčasná funkcia : spoločensko - obslužná
 - cieľová funkcia : spoločensko - obytno - obslužná
- zachovať a udržiavať objektovú skladbu objektov vhodne dotvárajúcich prostredie
 - novostavbou na revitalizačnej ploche R16 rešpektovať princípy historického urbanizmu vyvinuté v stavebných blokoch medzi ulicami Vajanského a Duchnovičovou a Kmeťovým stromoradiám:
 - a) novostavbu riešiť ako solitér
 - b) zastavanosť pozemku max. 50 %
 - c) novostavba jedno, dve a najviac tri nadzemné podlažia + limitovane využité podstrešie
 - d) prestrešenie novostavby strechou so sklonmi strešných rovín do 40°
 - e) novostavbu hmotovo a výškovo gradovať severným smerom
 - f) exteriérový výraz novostavby riešiť uplatnením súdobých výrazových prostriedkov
 - vymedzenie pozemkov múrom alebo oplatením
 - plochy nádvorí, záhrad a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
 - v areálovej zeleni uplatniť stromové dreviny ako solitéry a voľné porastové skupiny
 - pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 28

Požiadavky pre stavebný blok Metodova/Vajanského/spojovacia komunikácia Vajanského ulice a Kmeťovho stromoradia/Kmeťovo stromoradie

Popis bloku:

- *v južnej časti bloku je na uličných čiarach Vajanského ulice a Kmeťovho stromoradia situovaný objekt NKP – štvorkrídlová stavba s uzavretým vnútorným nádvorím; v bloku sú situované objekty vhodne dotvárajúce prostredie a objekty nevhodne dotvárajúce prostredie*
- *stavby vymedzujú v bloku voľné nezastavané záhrady, nádvoria a ostatné plochy a plošno-priestorové prvky systému zelene*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : spoločensko - obytná, park
 - súčasná funkcia : spoločensko - obytno - obslužná
 - cieľová funkcia : spoločensko - obytno - obslužná
- zachovať a udržiavať objektovú skladbu a existujúcu zástavbu objektov NKP a historických objektov vhodne dotvárajúcich prostredie
 - vymedzenie pozemkov múrom alebo oplatením
 - plochy záhrad, nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
 - v zeleni uplatniť stromové dreviny v porastových skupinách
 - pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 29

Požiadavky pre stavebný blok spojovacia komunikácia Vajanského ulice a Kmeťovho stromoradia/Vajanského/Metodova/Kmeťovo stromoradie

Popis bloku:

- *v bloku je situovaný solitérny objekt NKP a jeden objekt vhodne dotvárajúci prostredie, severná časť bloku je nezastavaná*
- *stavby vymedzujú v bloku záhrady, voľné nezastavané nádvorcia, ostatné plochy a plošno-priestorové prvky systému zelene*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : park, bývanie, vzdelávacie inštitúcie
 - súčasná funkcia : spoločensko - obslužná
 - cieľová funkcia : spoločensko - obytno - obslužná
-
- zachovať a udržiavať objektovú skladbu a existujúcu zástavbu objektov NKP a historických objektov vhodne dotvárajúcich prostredie
 - novostavbou na revitalizačnej ploche R17 rešpektovať princípy historického urbanizmu vyvinuté v stavebných blokoch medzi ulicami Vajanského a Duchnovičovou a Kmeťovým stromoradiám:
 - a) novostavbu riešiť ako solitér
 - b) zastavanosť pozemku max. 50 %
 - c) novostavba jedno, dve najviac tri nadzemné podlažia + limitovane využité podstrešie
 - d) prestrešenie novostavby strechou so sklonmi strešných rovín do 40°
 - e) novostavbu hmotovo a výškovo gradovať južným smerom
 - f) exteriérový výraz novostavby riešiť uplatnením súdobých výrazových prostriedkov
 - g) parter novostavby orientovať do Kmeťovho stromoradia
 - h) obnoviť a udržiavať plošno-priestorové prvky systému zelene
 - vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
 - plochy záhrad, areálov, nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
 - v zeleni uplatniť stromové dreviny v porastových skupinách
 - pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 30 (hradobná priekopa)

Požiadavky pre blok spojovacia komunikácia Vajanského a Konštantínovej ulice/ Kmeťovo stromoradie/ Metodova/ Konštantínova

Popis bloku:

- *blok je tvorený radovou uličnou zástavbou hlavných objektov do Konštantínovej ulice s aditívne radenými dvorovými krídlami, mimo uličnej čiary je osadený objekt Konštantínova 7; východnú hranicu bloku tvorí vonkajší hradobný múr mestského opevnenia*

- *v bloku sú situované objekty NKP a objekty vhodne a nevhodne dotvárajúce prostredie*
- *stavby vymedzujú v bloku voľné nezastavané nádvorcia, ostatné plochy a plošno-priestorové prvky systému zelene*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : fortifikačná, obchod, bývanie
 - súčasná funkcia : spoločensko - obytno - obslužná
 - cieľová funkcia : spoločensko - obytno - obslužná
- zachovať a udržiavať objektovú skladbu a existujúcu zástavbu objektov NKP a historických objektov vhodne dotvárajúcich prostredie
 - nové pozemné stavby v kontakte s hradobným múrom mestského opevnenia sú nežiadúce
 - vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
 - plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
 - v zeleni uplatniť stromové dreviny len ako solitéry alebo malé solitérne skupiny
 - plocha zelene v severnej časti je rezervou pre plošno-priestorovú prezentáciu hradobnej priekopy
 - pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 31 (hradobná priekopa)

Požiadavky pre blok Metodova/Kmeťovo stromoradie/Svätoplukova/severná hranica areálu kláštora františkánov/ Konštantínova

Popis bloku:

- *na nároží Konštantínovej a Metodovej ulice je situovaná trojkriдловá stavba s uzavretým nádvorím; východnú hranicu bloku tvorí vonkajší hradobný múr mestského opevnenia, časť západnej hranice tvorí vnútorný hradobný múr mestského opevnenia s baštou; južná časť bloku je nezastavaná*
- *v bloku sú situované objekty NKP a objekty nevhodne dotvárajúce prostredie*
- *stavby vymedzujú v bloku voľné nezastavané nádvorcia, ostatné plochy a plošno-priestorové prvky systému zelene*
- *v bloku je situovaný jeden narušený urbanistický priestor*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : fortifikačná, parková dispozícia, obchod, remeselná výroba, bývanie
 - súčasná funkcia : spoločensko - obslužná
 - cieľová funkcia : spoločensko - obslužná, plochy zelene
- zachovať a udržiavať objektovú skladbu a existujúcu zástavbu objektov NKP
 - nové pozemné stavby v kontakte s hradobným múrom mestského opevnenia sú nežiadúce
 - vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
 - plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene

- v zeleni uplatniť stromové dreviny v porastových skupinách
- cieľová plocha zelene v južnej časti bloku je rezervou pre plošno-priestorovú prezentáciu hradobnej priekopy
- pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 32 (hradobná priekopa)

Požiadavky pre blok Svätoplukova/Kmeťovo stromoradie/spojovací podjazd medzi divadlom a hotelom Dukla/Hurbanistov s pokračovaním priebehu múru mestského opevnenia

Popis bloku:

- východnú hranicu a časť západnej hranice bloku tvorí vonkajší hradobný múr mestského opevnenia; prevažná časť plochy bloku je nezastavaná (plošno-priestorové prvky systému zelene)
- v bloku sú situované objekty NKP (hradobný múr mestského opevnenia) a objekty nevhodne dotvárajúce prostredie

Funkčné využitie:

- historická funkcia : fortifikačná
 - súčasná funkcia : plochy zelene, technická vybavenosť územia
 - cieľová funkcia : rekreačno-relaxačná, spoločensko-obslužná
- nezastavané plochy tvorené plošno-priestorovými prvkami systému zelene riešiť ako prezentáciu fortifikačného systému s prvkami drobnej architektúry:
 - a) podkladom pre prezentáciu fortifikačného systému ako celku budú výsledky archeologického výskumu
 - b) ťažiskové funkcie: parková plocha, krátkodobá rekreácia a kultúrno-spoločenské využitie
 - c) v zeleni uplatniť plošnú štruktúru trávnikov a stromové dreviny v porastových skupinách
 - d) v ploche je prípustné osadiť:
 - drobné solitérne stavby⁴ s doplnkovou funkciou pre využitie územia
 - mobilné konštrukcie (po individuálnom posúdení)
 - prvky drobnej architektúry a umelecké diela
 - exteriérový výraz stavieb a konštrukcií riešiť uplatnením súdobých výrazových prostriedkov)
 - pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 33 (hradobná priekopa)

Požiadavky pre blok Hurbanistov/spojovací podjazd medzi divadlom a hotelom Dukla/Námestie legionárov/Hlavná

Popis bloku:

⁴ Pojem „drobné stavby“ pre tieto zásady je totožný so znením § 139b stavebného zákona.

- *blok je tvorený jednou náročnou solitérnou stavbou osadenou na uličných čiarach Nám. legionárov a Hlavnej ulice - objekt vhodne dotvárajúci prostredie*
- *stavba vymedzuje v bloku voľné nezastavané nádvorie a ostatné plochy*
- *celý blok je narušeným urbanistickým priestorom*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : fortifikačná, obytná, spoločensko-obslužná
 - súčasná funkcia : spoločensko - obslužná
 - cieľová funkcia : spoločensko - obslužná
- blok považovať za stavebne uzavretý; nové pozemné stavby sú neprípustné
 - vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
 - plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
 - v zeleni neuplatňovať stromové dreviny
 - pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 34 (hradobná priekopa)

Požiadavky pre blok Weberova/bývala Holubia ulica/ Jarková/ulica Biskupa Gojdiča

Popis bloku:

- *blok je tvorený voľnými nezastavanými ostatnými plochami*
- *v bloku sú situované objekty NKP (časti mestského opevnenia) nachádzajúce sa pod jestvujúcim terénom*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : fortifikačná, obytná
 - súčasná funkcia : obslužná
 - cieľová funkcia : rekreačno-relaxačná, spoločensko-obslužná
- prezentácia hradobnej priekopy zeleňou s drobnými stavbami a prvkami drobnej architektúry
 - na revitalizačnej ploche R20 uprednostniť prezentáciu fortifikačného systému:
 - a) podkladom pre prezentáciu fortifikačného systému ako celku budú výsledky archeologického výskumu
 - b) ťažiskové funkcie: parková plocha, krátkodobá rekreácia a kultúrno-spoločenské využitie
 - c) v zeleni uplatniť plošnú štruktúru trávnikov a stromové dreviny v porastových skupinách
 - d) v ploche je prípustné osadiť:
 - novostavbu na nároží Jarkovej a ul. Biskupa Gojdiča
 - drobné solitérne stavby⁵ s doplnkovou funkciou pre využitie územia
 - mobilné konštrukcie (po individuálnom posúdení)
 - prvky drobnej architektúry a umelecké diela

⁵ Pojem „drobné stavby“ pre tieto zásady je totožný so znením § 139b stavebného zákona.

- exteriérový výraz stavieb a konštrukcií riešiť uplatnením súdobých výrazových prostriedkov
- na revitalizačnej ploche R21 uprednostniť prezentáciu fortifikačného systému:
 - a) podkladom pre prezentáciu fortifikačného systému ako celku budú výsledky archeologického výskumu
 - b) ťažiskové funkcie: obslužná
 - c) plochy ostatných plôch obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
 - d) v zeleni uplatniť plošnú štruktúru trávnikov a stromové dreviny v porastovej skupine po vnútornom obvode bloku
 - e) v ploche je prípustné osadiť:
 - jednopodlažnú novostavbu na uličnej čiare Weberovej ulice; limitovane využité podstrešie
 - drobné solitérne stavby s doplnkovou funkciou pre využitie územia
 - mobilné konštrukcie (po individuálnom posúdení)
 - prvky drobnej architektúry
 - exteriérový výraz stavieb a konštrukcií riešiť uplatnením súdobých výrazových prostriedkov
- vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
- pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 35 (hradobná priekopa)

Požiadavky pre blok Floriánova/Baštová ulica – vnútorný hradobný múr mestského opevnenia/Weberova/Okružná

Popis bloku:

- *blok je v južnej časti tvorený uličnou zástavbou objektov do Weberovej a Okružnej ulice, časť východnej hranice bloku tvorí vnútorný hradobný múr mestského opevnenia; prevažná časť plochy bloku je nezastavaná (plošno-priestorové prvky systému zelene)*
- *v bloku sú situované objekty NKP, objekty vhodne a nevhodne dotvárajúce prostredie*
- *stavby vymedzujú v bloku voľné nezastavané nádvorcia a ostatné plochy*
- *v bloku je situovaný jeden narušený urbanistický priestor*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : fortifikačná, obytná
- súčasná funkcia : plochy zelene, spoločensko - obslužná, obytná
- cieľová funkcia : plochy zelene, spoločensko - obslužná, obytná
- zachovať súčasnú objektovú skladbu objektov NKP a objektov vhodne dotvárajúcich prostredie
- v celom bloku uprednostniť prezentáciu fortifikačného systému
- podkladom pre prezentáciu fortifikačného systému ako celku budú výsledky archeologického výskumu
- nové pozemné stavby sú prípustné v rozsahu nevyhnutnej doplnkovej vybavenosti súčasného využitia územia
- na revitalizačnej ploche R22 uprednostniť prezentáciu fortifikačného systému:

- a) ťažisková funkcia: parková plocha v kombinácii so statickou dopravou
doplňková funkcia: spoločensko-obslužná
- b) v ploche je prípustné osadiť:
 - drobné solitérne stavby s doplnkovou funkciou pre využitie územia
 - mobilné konštrukcie (po individuálnom posúdení)
 - prvky drobnej architektúry
 - exteriérový výraz drobných stavieb a konštrukcií riešiť uplatnením súdobých výrazových prostriedkov
- vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
- plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
- v zeleni uplatniť plošnú štruktúru trávnikov a stromové dreviny v porastových skupinách po obvode bloku
- novotvar komunikačného prepojenia Okružnej a Baštovej ulice je akceptovaný vo väzbe na schválený generel dopravy sídla
- pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 36 (hradobná priekopa)

Požiadavky pre blok Suchomlynská/Baštová/Floriánova/Okružná

Popis bloku:

- *v južnej časti bloku sú na uličných čiarach Baštovej a Okružnej ulice situované objekty NKP - časti mestského opevnenia nachádzajúce sa nad a pod jestvujúcim terénom; v bloku je situovaný objekt vhodne dotvárajúci prostredie a objekty nevhodne dotvárajúce prostredie*
- *stavby vymedzujú v bloku voľné nezastavané nádvoria a ostatné plochy a plošno-priestorové prvky systému zelene*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : fortifikačná, obslužná
- súčasná funkcia : spoločensko - obslužná
- cieľová funkcia : spoločensko - obslužná
- zachovať a udržiavať objektovú skladbu a existujúcu zástavbu objektov NKP a objektu vhodne dotvárajúceho prostredie
- v bloku uprednostniť prezentáciu fortifikačného systému
- nové pozemné stavby sú prípustné v rozsahu nevyhnutnej doplnkovej vybavenosti súčasného využitia územia
- nové pozemné stavby v kontakte s múrmi mestského opevnenia sú neprípustné
- vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
- plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
- zachovať, obnoviť a udržiavať plošno-priestorové prvky systému zelene
- v zeleni uplatniť stromové dreviny v porastových skupinách a po vnútornom obvode bloku
- pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

BL 37 (hradobná priekopa)

Požiadavky pre blok Jarková/Baštová/Suchomlynská/Okružná

Popis bloku:

- *blok je tvorený solitérnou zástavbou objektov NKP vrátane častí mestského opevnenia nachádzajúcich sa nad a pod jestvujúcim; uličnou a solitérnou zástavbou objektov vhodne dotvárajúcich prostredie a objektmi nevhodne dotvárajúcimi prostredie*
- *stavby vymedzujú v bloku záhrady, voľné nezastavané nádvoria a ostatné plochy*

Funkčné využitie:

- historická funkcia : fortifikačná, obytná, sakrálna
 - súčasná funkcia : spoločensko - obytno - obslužná, sakrálna
 - cieľová funkcia : spoločensko - obytno - obslužná, sakrálna
-
- zachovať a udržiavať objektovú skladbu a existujúcu zástavbu objektov NKP a objektov vhodne dotvárajúcich prostredie
 - v celom bloku uprednostniť prezentáciu fortifikačného systému
 - novostavby sú prípustné na doplnenie prieluky existujúcej radovej zástavby na Baštovej ulici a ako doplnkové drobné stavby vo väzbe na súčasné využívanie územia
 - exteriérový výraz novostavieb a drobných stavieb riešiť uplatnením súdobých výrazových prostriedkov
 - nové pozemné stavby v kontakte s hradobnými múrmi mestského opevnenia sú neprípustné
 - vymedzenie pozemkov múrom alebo oplotením
 - plochy záhrad, nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene
 - v zeleni uplatniť stromové dreviny v porastových skupinách a po obvode bloku
 - pre blok platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.)

B.2. Požiadavky pre využitie komunikácií a verejných priestranstiev

Všeobecné požiadavky:

1. Komunikačná sieť ulíc a verejných priestranstiev je daná a vývojom stabilizovaná, len v konkrétnych polohách je vzniknutá alebo dlhodobu plánovaná zmena – nová ulica v polohe bývalej Holubej ulice západne a južne od BL 12, zmenená trasa časti ulice Suchomlynskej v styku s Baštovou ul., plocha medzi areálom synagógy a BL 19, vypojenie Kmeťovho stromoradia na Konštantínovu ul., priečne prepojenie Baštovej a Okružnej v polohe Tkáčskej ulice (časť III., kapitola B, bloky 17, 30 a 35).
2. Hlavná ulica je dominantnou ulicou celej komunikačnej siete pamiatkového územia.
3. Severojužné línie ulíc sú v kompozícii nadradené priečnym uliciam (východ-západ).
4. Zachovať a regenerovať vyvinutý pozdĺžny a priečny profil jednotlivých ulíc.
5. Zachovať vyvinuté výškové členenie a modeláciu terénu na všetkých uliciach.

6. Zachovať a v opodstatnených prípadoch obnoviť funkciu parteru fasád v celom rozsahu ulice.
7. Úpravu komunikácií riešiť vo väzbe na šírkové pomery ulíc:
 - oddeliť líniu pešieho chodníka pozdĺž domoradí od stredovej vozovky vhodným architektonickým prvkom (obrubník, líniový pás zelene, aleja a pod.)
 - v úzkych uliciach nepriznávať pozdĺžnu líniu chodníka
8. Rešpektovať nivelety existujúcich vstupov do objektov, výškové rozdiely prednostne riešiť v rámci dispozície objektu.
9. Umiestnenie sezónnych terás a sedení je viazané na letnú sezónu, pričom konkrétne podmienky určuje osobitné územné rozhodnutie.
10. Mobilnú zeleň považovať za sezónnu estetizáciu uličného interiéru a udržiavať jej vysokú kvalitu.

Požiadavky pre zachovanie, obnovu a úpravu jednotlivých ulíc a verejných priestranstiev:

Hlavná ulica

Uličný priestor vymedzený východným a západným domoradím, ukončený v južnej a severnej polohe hranicou PR bez plôch BL 1, BL 2 a BL 3

- zachovať existujúce dispozičné členenie ulice - pešie chodníky pozdĺž domoradí na východnej a západnej strane oddelené od vozovky stromovou alejou v líniovom páse zelene resp. v terénnych výsadbových misách
- vozovku v južnej, severnej a vo východnej časti vidlicového rozdvojenia udržiavať pre regulované využívanie motorovými vozidlami
- pôdorysné členenie západnej časti vidlicového rozdvojenia s dvoma priečnymi spojnicami považovať za ukončené s preferovaním pešieho využitia
- osvetlenie udržiavať v jestvujúcom stvárnení v pozdĺžnych líniách ulice
- vybavenie prvkami drobnej architektúry, umeleckými dielami a ostatným doplnkami udržiavať v súčasnom situovaní, primeranom rozsahu a v originálnom výraze
- pre uličný priestor platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.) a Všeobecné požiadavky pre využitie komunikácií a verejných priestranstiev (Časť III., kap. B.2.)

Jarková ulica

Uličný priestor vymedzený domoradím a oplotením s bránami po oboch stranách ulice s vyústením na Hlavnú ulicu v severnej časti a ulicu Biskupa Gojdiča v južnej časti

- obnoviť pozdĺžny peší chodník po oboch stranách ulice oddelený od vozovky stromovou alejou v terénnych výsadbových misách v kombinácii s líniovými pásmi zelene, okrem severnej časti ulice
- vozovku zachovať v priebežnej stredovej línii
- zbytkovú plochu vymedzenú areálom synagógy a zástavbou BL 19 riešiť jednoliatou povrchovou úpravou
- osvetlenie situovať v pozdĺžnych líniách ulice na predele chodníkov a vozovky, okrem severnej časti ulice

- minimalizovať vybavenie prvkami drobnej architektúry a ostatnými doplnkami
- pre uličný priestor platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.) a Všeobecné požiadavky pre využitie komunikácií a verejných priestranstiev (Časť III., kap. B.2.)

Slovenská ulica

Uličný priestor vymedzený domoradím a oplotením s bránami po oboch stranách ulice s južným vyústením na Františkánske námestie a severným na Kováčsku ulicu

- obnoviť pozdĺžny peší chodník po oboch stranách ulice oddelený od vozovky stromovou alejou v terénnych výsadbových misách
- vozovku zachovať v priebežnej stredovej línii
- osvetlenie situovať v pozdĺžnych líniiach ulice na predele chodníkov a vozovky
- minimalizovať vybavenie prvkami drobnej architektúry a ostatnými doplnkami
- pre uličný priestor platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.) a Všeobecné požiadavky pre využitie komunikácií a verejných priestranstiev (Časť III., kap. B.2.)

Konštantínova ulica

Uličný priestor vymedzený domoradím a oplotením s bránami po oboch stranách ulice s južným vyústením na Františkánske námestie a v severnej časti s prepojením na Vajanského ulicu

- obnoviť pozdĺžny peší chodník po oboch stranách ulice oddelený od vozovky obrubníkom, v severnej časti doplniť aleju ako pokračovanie alejovej línie z Kováčskej ulice (viď výkres 5)
- vozovku zachovať v priebežnej stredovej línii
- priebeh mestského opevnenia má dominantné postavenie pred úpravou Konštantínovej ulice v jej severnej časti
- osvetlenie situovať v pozdĺžnych líniiach ulice na predele chodníkov a vozovky
- plochy zelene v uličnom interiéri pred východnou fasádou objektu Konštantínova č.6 zachovať a regenerovať
- minimalizovať vybavenie prvkami drobnej architektúry a ostatnými doplnkami
- pre uličný priestor platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.) a Všeobecné požiadavky pre využitie komunikácií a verejných priestranstiev (Časť III., kap. B.2.)

Baštová ulica

Uličný priestor vymedzený domoradím, oplotením s bránami a voľnými plochami zelene hradobnej priekopy s južným vyústením na Webwrovu ulicu a severným na Jarkovú ulicu

- obnoviť pozdĺžny peší chodník po oboch stranách ulice oddelený od vozovky obrubníkom, v užších priečných profiloch situovať chodník jednostranne
- vozovku zachovať v priebežnej stredovej línii
- osvetlenie situovať v pozdĺžnych líniiach ulice na predele chodníkov a vozovky resp. v najužších polohách na uličných fasádach
- plochy zelene v uličnom interiéri pred fasádami objektov zasunutých za uličnú čiaru obnoviť, zachovať a regenerovať
- minimalizovať vybavenie prvkami drobnej architektúry a ostatnými doplnkami

- pre uličný priestor platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.) a Všeobecné požiadavky pre využitie komunikácií a verejných priestranstiev (Časť III., kap. B.2.)

Floriánova ulica

Uličný priestor vymedzený domoradím s východným vyústením na Hlavnú ulicu a západným prepojením na Okružnú ulicu

- udržiavať jednoliatu povrchovú úpravu uličného priestoru v časti od Hlavnej po Jarkovú ulicu
- udržiavať pozdĺžny peší chodník po oboch stranách ulice oddelený obrubníkom od vozovky v stredovej časti ulice v úseku od Jarkovej po Baštovú ulicu
- udržiavať jednoliatu povrchovú úpravu v najzápadnejšej časti ulice (Floriánova brána)
- v uličnom úseku od Jarkovej po Baštovú ulicu vozovku zachovať v priebežnej stredovej línii
- osvetlenie situovať v pozdĺžnych líniiach ulice na predele chodníkov a vozovky prípadne na uličných fasádach
- minimalizovať vybavenie prvkami drobnej architektúry a ostatnými doplnkami
- pre uličný priestor platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.) a Všeobecné požiadavky pre využitie komunikácií a verejných priestranstiev (Časť III., kap. B.2.)

Metodova ulica

Uličný priestor vymedzený domoradím a oplotením so západným vyústením na Hlavnú ulicu a východným na Vajanského ulicu

- udržiavať jednoliatu povrchovú úpravu uličného priestoru v časti prejazdu objektu Hlavná 80
- obnoviť pozdĺžny peší chodník po oboch stranách ulice oddelený obrubníkom od vozovky v stredovej časti ulice v úseku od prejazdu objektu Hlavná 80 po Slovenskú ulicu s jednostrannou alejou v terénnych výsadbových misách v severnej časti ulice
- v úseku od Slovenskej po Konštantínovu ulicu obnoviť pozdĺžny peší chodník po oboch stranách ulice oddelený obrubníkom od vozovky v stredovej časti ulice s jednostrannou alejou v líniovom páse alternatívne v terénnych výsadbových misách v južnej časti ulice
- v úseku od Konštantínovej po Vajanského ulicu obnoviť pozdĺžny peší chodník po oboch stranách ulice oddelený obrubníkom od vozovky v stredovej časti ulice
- v krížení Metodovej ulice a Kmeťovho stromoradia má dominantné postavenie Metodova ulica
- vozovku zachovať v priebežnej stredovej línii v celom uličnom priestore
- osvetlenie situovať v pozdĺžnych líniiach ulice na predele chodníkov a vozovky prípadne na uličných fasádach
- minimalizovať vybavenie prvkami drobnej architektúry a ostatnými doplnkami
- pre uličný priestor platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.) a Všeobecné požiadavky pre využitie komunikácií a verejných priestranstiev (Časť III., kap. B.2.)

Svätoplukova ulica

Uličný priestor vymedzený domoradím, oplotením a plochami zelene so západným vyústením na Hlavnú ulicu a východným na Kmeťovo stromoradie

- v časti od Hlavnej ulice po Františkánske námestie regenerovať a udržiavať jednoliatu povrchovú úpravu uličného priestoru
- v úseku od Františkánskeho námestia po vnútorný priekopový múr mestského opevnenia obnoviť pozdĺžny peší chodník jednostranne v južnej časti ulice oddelený obrubníkom od vozovky s jednostrannou alejou v terénnych výsadbových misách v južnej časti ulice
- východný záver ulice v úseku hradobnej priekopy po schodisko regenerovať v jednoliatej ploche zjazdového chodníka
- priebeh línie mestského opevnenia má dominantné postavenie pred úpravou Svätoplukovej ulice
- osvetlenie situovať v pozdĺžnych líniách ulice na predele chodníka a vozovky v kombinácii s osadením na uličných fasádach
- minimalizovať vybavenie prvkami drobnej architektúry a ostatnými doplnkami
- pre uličný priestor platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.) a Všeobecné požiadavky pre využitie komunikácií a verejných priestranstiev (Časť III., kap. B.2.)

Tkáčska ulica

Uličný priestor vymedzený domoradím, oplotením a plochami zelene s východným vyústením na Hlavnú ulicu a západným na Okružnú ulicu

- udržiavať jednoliatu povrchovú úpravu uličného priestoru v časti od Hlavnej ulice po Jarkovu
- obnoviť a doplniť novotvarom pozdĺžny peší chodník po oboch stranách ulice oddelený obrubníkom od vozovky v stredovej časti ulice v úseku od Jarkovej ulice po Okružnú ulicu
- priebeh línie mestského opevnenia má dominantné postavenie pred úpravou Tkáčskej ulice
- osvetlenie situovať v pozdĺžnych líniách ulice na predele chodníka a vozovky v kombinácii s osadením na uličných fasádach
- minimalizovať vybavenie prvkami drobnej architektúry a ostatnými doplnkami
- pre uličný priestor platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.) a Všeobecné požiadavky pre využitie komunikácií a verejných priestranstiev (Časť III., kap. B.2.)

Weberova ulica

Uličný priestor vymedzený domoradím, oplotením a plochami voľnej zelene hradobnej priekopy s východným vyústením na Hlavnú ulicu a západným na Okružnú ulicu

- obnoviť pozdĺžny peší chodník po oboch stranách ulice oddelený od vozovky obrubníkom, alternatívne v západnej časti ulice so situovaním chodníka na jednej strane ulice
- vozovku zachovať v priebežnej stredovej línii
- osvetlenie situovať v pozdĺžnych líniách ulice na uličných fasádach
- plochy zelene v uličnom interiéri pred fasádami objektov zasunutých za uličnú čiaru obnoviť
- minimalizovať vybavenie prvkami drobnej architektúry a ostatnými doplnkami

- pre uličný priestor platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.) a Všeobecné požiadavky pre využitie komunikácií a verejných priestranstiev (Časť III., kap. B.2.)

Suchomlynská ulica

Uličný priestor vymedzený domoradím a oplotením s východným vyústením na Jarkovú ulicu a západným na Okružnú ulicu

- regenerovať jednoliatu povrchovú úpravu uličného priestoru od Jarkovej po Baštovú ulicu a v západnej časti od Baštovej po Okružnú ulicu obnoviť peší chodník po oboch stranách ulice, oddelený od stredovej vozovky obrubníkom
- dlhodobá plánovaná zmena trasy Suchomlynskej ulice v časti revitalizačnej plochy R 7 je akceptovateľná
- priebeh línie mestského opevnenia má dominantné postavenie pred úpravou Suchomlynskej ulice
- osvetlenie situovať v pozdĺžnych líniách ulice na predele chodníka a vozovky v kombinácii s osadením na uličných fasádach
- minimalizovať vybavenie prvkami drobnej architektúry a ostatnými doplnkami
- pre uličný priestor platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.) a Všeobecné požiadavky pre využitie komunikácií a verejných priestranstiev (Časť III., kap. B.2.)

Šarišská ulica

Uličný priestor vymedzený domoradím a oplotením s východným vyústením na Jarkovú ulicu a západným na Baštovú ulicu

- regenerovať jednoliatu povrchovú úpravu uličného priestoru v celom rozsahu ulice
- osvetlenie situovať v pozdĺžnych líniách ulice s osadením na uličných fasádach
- neuplatňovať vybavenie prvkami drobnej architektúry a ostatnými doplnkami
- pre uličný priestor platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.) a Všeobecné požiadavky pre využitie komunikácií a verejných priestranstiev (Časť III., kap. B.2.)

Ku Kumštu

Uličný priestor vymedzený domoradím a oplotením s východným vyústením na Hlavnú ulicu a západným na Okružnú ulicu

- udržiavať jednoliatu povrchovú úpravu uličného priestoru v celom rozsahu ulice
- osvetlenie situovať v pozdĺžnych líniách ulice s osadením na uličných fasádach
- neuplatňovať vybavenie prvkami drobnej architektúry a ostatnými doplnkami
- pre uličný priestor platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.) a Všeobecné požiadavky pre využitie komunikácií a verejných priestranstiev (Časť III., kap. B.2.)

Špitálska ulica

Uličný priestor vymedzený domoradím a oplotením s západným vyústením na Slovenskú ulicu a východným na Konštantínovu ulicu

- regenerovať jednoliatu povrchovú úpravu uličného priestoru v celom rozsahu ulice
- osvetlenie situovať v pozdĺžnych líniách ulice s osadením na uličných fasádach
- neuplatňovať vybavenie prvkami drobnej architektúry a ostatnými doplnkami

- pre uličný priestor platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.) a Všeobecné požiadavky pre využitie komunikácií a verejných priestranstiev (Časť III., kap. B.2.)

Kováčska ulica

Uličný priestor vymedzený domoradím, vnútorným hradobným múrom a oplotením so západným vyústením na Hlavnú ulicu a východným na Konštantínovu ulicu

- obnoviť peší chodník po oboch stranách ulice, oddelený od stredovej vozovky obrubníkom v úseku od Hlavnej ulice po Slovenskú
- udržiavať jednoliatu povrchovú úpravu uličného priestoru v úseku od Slovenskej po Konštantínovu ulicu s alejou v terénnych výsadbových misách (viď výkres č. 5) a regenerovať plochu zelene v severnej polohe uličného interiéru
- v krížení Kováčskej a Slovenskej ulice má v smere na Hlavnú ulicu dominantné postavenie Slovenská ulica
- priebeh línie mestského opevnenia má dominantné postavenie pred úpravou Kováčskej ulice
- osvetlenie situovať v pozdĺžnych líniách ulice na uličných fasádach a v okrajovej ploche ulice
- minimalizovať vybavenie prvkami drobnej architektúry a ostatnými doplnkami
- pre uličný priestor platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.) a Všeobecné požiadavky pre využitie komunikácií a verejných priestranstiev (Časť III., kap. B.2.)

ulica Hurbanistov

Uličný priestor vymedzený domoradím, oplotením a voľnými plochami zelene so západným vyústením na Hlavnú ulicu a severným na Svätoplukovu ulicu

- obnoviť pozdĺžny peší chodník po oboch stranách ulice oddelený od vozovky obrubníkom, alternatívne situovať chodník po jednej strane ulice
- vozovku zachovať v priebežnej stredovej línii
- osvetlenie situovať v pozdĺžnych líniách ulice na predele chodníkov a vozovky resp. na uličných fasádach
- plochy zelene v uličnom interiéri pred fasádami objektov zasunutých za uličnú čiaru obnoviť, zachovať a regenerovať
- minimalizovať vybavenie prvkami drobnej architektúry a ostatnými doplnkami
- pre uličný priestor platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.) a Všeobecné požiadavky pre využitie komunikácií a verejných priestranstiev (Časť III., kap. B.2.)

Duchnovičova ulica

Uličný priestor vymedzený školským areálom BL 27, oplotením, voľnými plochami zelene a spevnenou plochou so severným prepojením na Vajanského ulicu a v južnej polohe ukončený uzavretým areálom na hranici PR

- riešiť pozdĺžny peší chodník po oboch stranách ulice oddelený od vozovky obrubníkom, alternatívne situovať chodník po jednej strane ulice
- vozovku zachovať v priebežnej stredovej línii
- osvetlenie situovať v pozdĺžnych líniách ulice na predele chodníkov a vozovky
- minimalizovať vybavenie prvkami drobnej architektúry a ostatnými doplnkami

- pre uličný priestor platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.) a Všeobecné požiadavky pre využitie komunikácií a verejných priestranstiev (Časť III., kap. B.2.)

Kmet'ovo stromoradie

Uličný priestor vymedzený vonkajším priekopovým múrom mestského opevnenia, oplotením s bránami, domoradím, a voľnými plochami zelene so severovýchodným vyústením na Vajanského ulicu a južnej časti na Námestie legionárov

- regenerovať pozdĺžny zjazdový chodník v priebežnej stredovej línii po oboch starnách s alejou v líniových pásoch zelene
- zmeniť trasu vypojenia v severnej časti do Konštantínovej ulice
- udržiavať a revitalizovať uličný priestor ako peší ťah s vylúčením vozidlovej dopravy okrem pohotovostných vozidiel
- osvetlenie situovať v pozdĺžnej línii na jednej strane ulice
- plochy zelene líniových pásov v uličnom interiéri po oboch stranách stredového chodníka obnoviť, zachovať a regenerovať
- vybaviť uličný interiér prvkami drobnej architektúry a ostatnými doplnkami v primeranom rozsahu
- pre uličný priestor platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.) a Všeobecné požiadavky pre využitie komunikácií a verejných priestranstiev (Časť III., kap. B.2.)

plánovaná ulica v polohe bývalej Holubej ulice

Uličný priestor vymedzený obytným súborom BL 12 a vnútorným priekopovým múrom mestského opevnenia s východným vyústením na Jarkovú ulicu a severným vyústením na Weberovu ulicu

- obnoviť pozdĺžny peší chodník po jednej strane ulice v kontakte s obytným súborom BL 12 oddelený od vozovky obrubníkom s možnosťou situovania jednostrannej aleje do plôch zelene po obvode obytného súboru alternatívne v terénnych výsadbových misách na predele chodníka a vozovky
- vozovku zachovať v priebežnej línii ulice
- osvetlenie situovať v pozdĺžnych líniiach ulice na predele chodníka a vozovky
- založiť plochy zelene v uličnom interiéri pred fasádami obytného súboru BL 12 zasunutých za uličnú čiaru
- minimalizovať vybavenie prvkami drobnej architektúry a ostatnými doplnkami
- pre uličný priestor platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.) a Všeobecné požiadavky pre využitie komunikácií a verejných priestranstiev (Časť III., kap. B.2.)

ulica Biskupa Gojdiča

Uličný priestor vymedzený domoradím a voľnými plochami zelene hradobnej priekopy hranicou PR s vyústením vo východnej časti na Námestie legionárov a v západnej polohe napojením na Okružnú ulicu

- uličný priestor riešiť atypicky jednoliatym spevnením ako pešiu trasu vo väzbe na parter veľkých blokových stavieb v ochrannom pásme PR
- osvetlenie situovať v pozdĺžnych líniiach ulice
- vybaviť uličný priestor prvkami drobnej architektúry a ostatnými doplnkami v primeranom rozsahu

- pre uličný priestor platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.) a Všeobecné požiadavky pre využitie komunikácií a verejných priestranstiev (Časť III., kap. B.2.)

Františkánske námestie

Priestor ulice a príslušného verejného priestranstva vymedzený domoradím a kláštorným areálom v dotyku so Slovenskou a Konštantínovou ulicou v severnej polohe a Svätoplukovou ulicou v južnej polohe

- obnoviť pozdĺžny peší chodník po oboch stranách ulice oddelený obrubníkom od vozovky v stredovej časti ulice s jednostrannou alejou v terénnych výsadbových misách v západnej časti námestia
- atypicky riešenú úpravu príslušného verejného priestranstva s dominujúcim súsoším považovať za primeranú a ukončenú
- osvetlenie v uličnej časti situovať v pozdĺžnych líniách ulice a na príslušnom priestranstve atypicky vo väzbe na jestvujúcu úpravu
- vybaviť uličný priestor prvkami drobnej architektúry a ostatnými doplnkami v primeranom rozsahu
- pre uličný priestor platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.) a Všeobecné požiadavky pre využitie komunikácií a verejných priestranstiev (Časť III., kap. B.2.)

Vajanského ulica

Uličný priestor vymedzený domoradím a oplotením západným vyústením na Hlavnú ulicu a východným na Kmeťovo stromoradie

- obnoviť pozdĺžny peší chodník jednostranne vo východnej časti ulice oddelený obrubníkom od vozovky s možnosťou obnovy jednostrannej aleje v líniovom páse zelene alternatívne v terénnych výsadbových misách
- vozovku zachovať v priebežnej uličnej línii
- osvetlenie situovať v pozdĺžnych líniách ulice na predele chodníka a vozovky
- minimalizovať vybavenie prvkami drobnej architektúry a ostatnými doplnkami
- pre uličný priestor platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.) a Všeobecné požiadavky pre využitie komunikácií a verejných priestranstiev (Časť III., kap. B.2.)

Okružná ulica

Uličný priestor vymedzený fasádami solitérných objektov, oplotením, voľnými plochami zelene hradobnej priekopy a hranicou PR s vyústením na Levočskú ulicu v severnej časti a s napojením na ulicu Biskupa Gojdiča v južnej časti

- obnoviť pozdĺžny peší chodník po oboch stranách ulice oddelený obrubníkom od vozovky
- vozovku zachovať v priebežnej stredovej uličnej línii
- osvetlenie situovať v pozdĺžnych líniách ulice na predele chodníka a vozovky
- minimalizovať vybavenie prvkami drobnej architektúry a ostatnými doplnkami
- pre uličný priestor platia Všeobecné požiadavky pre pamiatkové územie PR Prešov (Časť III., kap. A.) a Všeobecné požiadavky pre využitie komunikácií a verejných priestranstiev (Časť III., kap. B.2.)

C. Všeobecné záverečné ustanovenia

C.1. Spolupráca a účasť orgánov, organizácií a samosprávy na regenerácii pamiatkového územia

1. Za účelom zachovania, regenerácie a prezentácie pamiatkového fondu na území PR Prešov je nevyhnutná úzka súčinnosť a komplexná spolupráca orgánov štátnej správy, obecnej samosprávy a verejnej správy. Prioritný záujem na zachovaní pamiatkového fondu a regenerácii PR Prešov je kladený na Mestský úrad v Prešove v spolupráci s príslušnými odbormi Prešovského samosprávneho kraja, Regionálnej a rozvojovej agentúry, odbornými inštitúciami (Krajské múzeum v Prešove, Archeologický ústav SAV) a občianskymi združeniami.
2. Najdôležitejšia a najzodpovednejšia úloha pri zachovaní a regenerácii pamiatkového fondu PR Prešov je v rukách vlastníkov národných kultúrnych pamiatok a nehnuteľností v pamiatkovom území - právnických a fyzických osôb, ktorých spolupráca s príslušnými štátnymi orgánmi, organizáciami a samosprávou je základným predpokladom zachovania a regeneráciu pamiatkového fondu na území PR Prešov.
3. Úlohy Pamiatkového úradu SR a Krajského pamiatkového úradu Prešov pri zabezpečení úlohy ochrany a regenerácii PR Prešov určuje zákon NR SR č. 49/2002 o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov. Podľa § 10, ods. 2., bod a) Pamiatkový úrad riadi a kontroluje výkon štátnej správy na úseku ochrany pamiatkového fondu uskutočňovaný Krajskými pamiatkovými úradmi. Krajský pamiatkový úrad je podľa § 11, ods. 1. v prvom stupni vecne príslušným správnym orgánom, ktorý rozhoduje o právach a povinnostiach právnických osôb a fyzických osôb na úseku ochrany pamiatkového fondu. Krajský pamiatkový úrad ďalej podľa § 11 ods. 2.
 - a) sleduje stav a využívanie pamiatkového fondu a vykonáva štátny dohľad nad zabezpečením ochrany pamiatkového fondu,
 - b) vypracúva podklady súvisiace s prípravou územnoplánovacej dokumentácie pre príslušné orgány štátnej správy a spolupracuje s nimi pri príprave projektovej a reštaurátorskej dokumentácie na záchranu a obnovu kultúrnych pamiatok a pamiatkových území,
 - c) poskytuje krajským úradom a okresným úradom na ich požiadanie, ako aj samosprávnym krajom a obciam výpisy z Ústredného zoznamu pamiatkového fondu (ďalej len "ústredný zoznam") podľa ich územných obvodov,
 - d) usmerňuje činnosti právnických osôb a fyzických osôb pri záchrane, obnove a využívaní pamiatkového fondu a poskytuje im odbornú a metodickú pomoc,
 - e) v nevyhnutných prípadoch zabezpečuje dočasnú odbornú úschovu hnutel'ných kultúrnych pamiatok,
 - f) poskytuje obci metodickú a odbornú pomoc pri evidovaní miestnych pamätihodností obce,
 - g) sleduje dodržiavanie tohto zákona a prijíma opatrenia na odstránenie nedostatkov pri ochrane pamiatkového fondu,
 - h) ukladá pokuty podľa § 42 a 43.

4. Úlohy a spoluprácu samosprávneho kraja a obce so štátnymi orgánmi pri zabezpečení podmienok na zachovanie, ochranu, obnovu a využívanie pamiatkového fondu určuje zákon NR SR č. 49/2002 o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov. Podľa § 13 samosprávny kraj vo svojom územnom obvode utvára podmienky na ochranu pamiatkového fondu, vyjadruje sa k návrhom na vyhlásenie a zrušenie pamiatkových území a spolupracuje s orgánmi štátnej správy na ochranu pamiatkového fondu pri záchrane, obnove a využívaní kultúrnych pamiatok a pamiatkových území. Podľa § 14, ods. 1. obec utvára všetky podmienky potrebné na zachovanie, ochranu, obnovu a využívanie pamiatkového fondu na území obce. A podľa § 14, ods. 2. obec
- a) dbá, aby vlastníci kultúrnych pamiatok konali v súlade s týmto zákonom,
 - b) koordinuje budovanie technickej infraštruktúry sídiel s pamiatkovým územím,
 - c) spolupôsobí pri zabezpečovaní úprav uličného interiéru a uličného parteru, drobnej architektúry, historickej zelene, verejného osvetlenia a reklamných zariadení tak, aby boli v súlade so zámermi na zachovanie a uplatnenie hodnôt pamiatkového územia,
 - d) podporuje iniciatívy občanov a občianskych združení pri ochrane pamiatkového fondu,
 - e) na základe výpisov z ústredného zoznamu vedie evidenciu pamiatkového fondu na území obce

Podľa § 14, ods. 3. obec môže utvárať zdroje na príspevky vlastníkom na záchranu a obnovu kultúrnych pamiatok nachádzajúcich sa na území obce. Podľa § 14, ods. 4. Obec môže rozhodnúť o vytvorení a odbornom vedení evidencie pamätihodností obce. Do evidencie pamätihodností obce môžu byť zaradené okrem hnutelných vecí a nehnuteľných vecí aj kombinované diela prírody a človeka, historické udalosti, názvy ulíc, zemepisné a katastrálne názvy, ktoré sa viažu k histórii a osobnostiam obce. Zoznam evidovaných pamätihodností obce predloží obec na odborné a dokumentačné účely krajskému pamiatkovému úradu; ak ide o nehnuteľné veci, predloží zoznam aj stavebnému úradu.

C.2. Aktualizácia zásad

1. Ak na základe aplikácie zákona NR SR č. 49/2002 Z.z. o ochrane pamiatkového fondu dôjde k nejasnosti v metodickom postupe ochrany pamiatkového fondu PR Prešov z dôvodu, že tieto zásady explicitne neurčujú konkrétny metodický postup, alebo nastane kontradiktórna interpretácia metodického postupu, v takých prípadoch o metodickom postupe rozhodne Krajský pamiatkový úrad Prešov formou individuálneho správneho aktu.
2. Na základe rozšírenia vedeckého poznania disciplín týkajúcich sa ochrany pamiatkového fondu a na základe zmien pamiatkového fondu na území PR Prešov je nevyhnutné tieto zásady aktualizovať s optimálnou periodicitou a v potrebnom rozsahu.

Časť IV.

Požiadavky na zachovanie, ochranu, rehabilitáciu, regeneráciu, obnovu a prezentáciu jednotlivých typov štruktúr a prvkov Pamiatkovej rezervácie Prešov

Územie Pamiatkovej rezervácie Prešov je v grafickej časti Zásad rozdelené na:

- národné kultúrne pamiatky – stavby, pamätné priestory, pamätníky, súsošia, fontány
- objekty vytipované na vyhlásenie za NKP
- objekty vhodne dotvárajúce prostredie
- objekty nevhodne dotvárajúce prostredie
- narušené urbanistické priestory
- záhrady, nádvorja a ostatné plochy
- nosné prvky systému zelene (jestvujúce a cieľové)
- plochy s možnosťou zastavania
- komunikácie a verejné priestranstvá

A. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu NKP

1. Každá NKP v pamiatkovom území predstavuje významný doklad, ktorý dokumentuje kultúrny, historický a stavebný vývoj objektu v závislosti od času, miesta, využitia, okolností vzniku spolu s pozitívnymi, ale aj negatívnymi vplyvmi na NKP realizovanými od jej vzniku až po súčasnosť.
2. Stavebný vývoj NKP je považovaný za ukončený s výnimkou stavebných zásahov a prác, ktoré súvisia so základnou ochranou, obnovou, reštaurovaním pamiatok a z hľadiska ochrany pamiatkového fondu a v zmysle znenia týchto zásad prípustných stavebných činností. Výnimku tvoria asanácie nevhodných stavebných úprav, dostavieb a nadstavieb, ktoré nekorešpondujú s historickým vývojom objektu a negatívne ovplyvňujú pamiatkové hodnoty pamiatok, pamiatkového územia alebo krajiny.
3. NKP využívať v súlade s ich pôvodnou historickou funkciou alebo takou novou funkciou, ktorá rešpektuje pamiatkové hodnoty konkrétnej pamiatky - danosti, výraz, autenticitu, dispozíciu a iné dôležité charakteristiky. Je žiadúce preferovať také funkčné využitie NKP, ktoré vyžaduje najšetrnejšie a minimálne stavebné zásahy alebo zmeny vo výrazovej, hmotovej, materiálovej a ideovej podstate NKP.
4. Všetky pozitívne zmeny NKP realizované v časovom kontinuu od vzniku až po súčasnosť sú predmetom pamiatkovej ochrany. Okrem iných pozitívnych zmien je ako pozitívna zmena v ochrane pamiatkového fondu chápané čiastočné prirodzené starnutie, degradácia alebo opotrebovanie materiálov – patina, ktorá tvorí prirodzenú súčasť NKP, ak rozsah, miera a stupeň starnutia, degradácie alebo opotrebovania materiálov nepresiahne objektívnu úroveň, nad ktorú nie je jej zachovanie žiadúce.
5. Zachovať hmotnú a ideovú autenticitu NKP. Zachovať hmotnú podstatu NKP s rešpektovaním jej vierohodnej podoby, stavebného vývoja a pozitívnych stavebných premien – nutné je zachovanie všetkých autentických hmotných častí, súčastí, prvkov, znakov a vlastností NKP.

6. Architektonické, umelecko – remeselné a remeselné artefakty a prvky, stavebné techniky, technológie, pôvodné materiály, zariadenia, povrchové úpravy a iné prvky charakteristické pre NKP je potrebné chrániť a zachovať.
7. Zo zásady zachovania autenticity vyplýva neprípustnosť neopodstatneného nahradzovania časových, slohových, architektonických, umeleckých, remeselné – umeleckých častí, prvkov, detailov a znakov NKP časťami, prvkami, detailmi a znakmi, ktoré falzifikujú autentický stavebný vývoj a slohové zaradenie pamiatky.
8. Uprednostňovať obnovu a opravu všetkých historických prvkov a súčastí NKP pred ich nahradením alebo výmenením za kópie okrem prípadov, keď rozsah a stupeň poškodenia originálu je objektívne a preukázateľne nezvratný.
9. Ak nie je možné zachovať autentickú hmotu alebo materiál historických prvkov, je nevyhnutné dodržiavať zásadu kontinuity. Pri výbere materiálu, technologického a remeselného postupu v najvyššej možnej miere dbať na zachovanie nadväznosti na pôvodný materiál, technologický a remeselný postup.
10. Pri realizácii obnovy, konzervácie, údržby, opravy, rekonštrukcie, dostavby, prístavby alebo inej činnosti, pri ktorej sa vstupuje do historických prvkov a materiálov pamiatky, je nevyhnutné používať také stavebné, konštrukčné, technologické, chemické, fyzikálne, mechanické a iné postupy, procesy a materiály, ktoré nepoškodzujú historicky zachovanú hmotnú podstatu pamiatky a ktoré je možné v budúcnosti odstrániť čiastočne alebo v celom rozsahu bez úbytku pamiatkovej hodnoty a hmotnej zložky NKP.
11. Zachovať všetky historické architektonické, umelecké alebo remeselné súčastí, prvky a detaily exteriéru a interiéru NKP – výzdoba, komínové hlavice, okenné a dverné výplne, historické dlážky, stropy, klenby, krovy, rôzne technické riešenia a pod.
12. Rešpektovať historický nosný a konštrukčný systém pamiatky a pri jeho sanácii použiť taký spôsob, ktorý najviac materiálovo, konštrukčne a technologicky zodpovedá historickému nosnému a konštrukčnému systému NKP a ktorý zároveň minimalizuje možné negatívne vplyvy na historické súčasti NKP.
13. Rešpektovať základné komunikačné a dispozičné riešenia NKP. Nové funkčné využitie prispôbovať historickej dispozícii NKP.
14. Pri komplexných obnovách NKP je žiadúce realizovať príslušný pamiatkový výskum. Príslušný pamiatkový výskum môže byť nariadený aj pri čiastkových obnovách (napr. obnova fasády, obnova jednotlivých priestorov predmetnej pamiatky, reštaurovanie nástennej maľby, obnova krovu a iných hodnotných častí a prvkov a pod.).
15. Pri obnove NKP klásť dôraz na kvalitu projektovania a následnej realizácie jednotlivých stavebných alebo iných detailov, ktorých nezvládnutie môže veľmi negatívne ovplyvniť celkový výraz alebo inú podstatnú vlastnosť NKP alebo jej prezentácie.

A.1. Materiálová, konštrukčná, technická, umelecko-remeselná a výtvarná skladba NKP

1. Historické materiály, stavebné konštrukcie a umelecko-remeselné prvky NKP v pamiatkovom území sú nositeľmi pamiatkových hodnôt ako samostatné stavebné materiály, konštrukcie a umelecko-remeselné prvky, ako aj vo vzájomnom funkčnom, historickom a estetickom celku.

2. Stavebné konštrukcie a umelecko-remeselné prvky NKP tvoria: murivá a zvislé nosné konštrukcie, stropy a horizontálne nosné konštrukcie, krovy, suterény, strechy, štíty, vikiere, balkóny, pavlače, loggie, schodiská, zábradlia, mreže a ostatné kovové prvky, okenné a dverné otvory a ich historické výplne, podlahy, exteriérové a interiérové omietkové a farebné vrstvy, výtvarné diela a iné dôležité časti a prvky.
3. Technické zariadenie NKP tvorí: vykurovací systém, vetrací systém, vzduchotechnika, rozvody elektrickej energie a vody, odpady a iné technické zariadenia.

A.1.1 Murivá a zvislé nosné konštrukcie

1. Základnou požiadavkou ochrany a obnovy historických murív a zvislých nosných konštrukcií je zachovanie ich hmotnej, konštrukčnej a materiálovej podstaty. Minimalizovať perforovanie historických murív, zväčšovanie, resp. zamurovanie dverných alebo okenných otvorov.
2. V prípade nutnosti potreby sanácie staticky narušených NKP je nutné v prípravnej fáze zabezpečiť komplexnú analýzu príčin statického narušenia a popis súčasného stavu jednotlivých konštrukcií z hľadiska ich mechanickej pevnosti a stability. Pri príprave a realizácii sanácie statického zabezpečenia použiť taký druh technologických a materiálových postupov a technických riešení, ktorým sa zabezpečí mechanická pevnosť a stabilita objektu s minimalizovaním negatívnych vplyvov na NKP.
3. Zo zásady zachovania kontinuity vyplýva prioritne použitie tradičných stavebných techník, stavebných materiálov, technologických a remeselných postupov, ktoré zodpovedajú konkrétnej NKP.
4. Pri obnove a údržbe historických konštrukcií trasovanie inžinierskych sietí a rozvodov alebo iných technických zariadení navrhnuť a viesť tak, aby sa minimalizovali zásahy do historickej hmoty.
5. Zachovať hmotnú podstatu nálezových situácií po odkrytí omietkových vrstiev – otvory, ostenia, konštrukčné prvky, odľahčovacie oblúky, portály a iné prvky a to aj v prípade, ak nebudú prezentované.

A.1.2. Horizontálne nosné konštrukcie – stropy a klenby

1. Základnou požiadavkou ochrany a obnovy historických stropov a horizontálnych nosných konštrukcií je zachovanie ich hmotnej, konštrukčnej a materiálovej podstaty v najväčšej možnej miere.
2. Pri obnovách stropov rešpektovať a regenerovať ich historickú funkciu, konštrukčný princíp, príslušnú typológiu stropu a ich materiálovú podstatu.
3. Pri obnovách stropov zachovať všetky tvaroslovné, dekoratívne a funkčné prvky stropných konštrukcií – profilácia, štuková výzdoba, dekoratívne prvky, výtvarná alebo farebná povrchová úprava, historické vetracie, svetlíkové alebo iné otvory. Pri obnove nezvratne poškodených alebo chýbajúcich častí stropov použiť príslušný identický materiál, konštrukciu a následne aj identické povrchové úpravy nových častí.

4. Redukovať alebo nerealizovať nadmerné zaťaženie stropných konštrukcií, ktoré by mohlo mať za následok statické alebo stavebno-technické narušenie stropných konštrukcií alebo ich častí.
5. Zachovať historické svetlíkové telesá so všetkými ich súčasťami.
6. Minimalizovať realizovanie akýchkoľvek novodobých stropných podhľadových konštrukcií pod historickými stropmi v celej ploche stropu alebo jeho časti.
7. Pri výbere druhu, typu a veľkosti osvetľovacích telies zohľadňovať historickú konštrukciu, typológiu a funkciu stropných konštrukcií.
8. Klenby pamiatok, ako významná súčasť horizontálnych stavebných konštrukcií jednotlivých stavebno-historických období, sú významným architektonickým, konštrukčným, remeselným a technickým stavebným dokumentom, ktorý je potrebné zachovať.
9. Pri obnove klenieb je nutné zachovať všetky historické konštrukčné, technické, architektonické, štukové, dekoratívne a výtvarné časti a prvky.
10. Pri obnove klenbových systémov zabezpečiť statickú bezpečnosť a zachovaný stavebno-technický stav klenieb (hlavne pri stavebných prácach, keď sú klenby odhalené a vystavené poveternostným vplyvom, alebo zachované historické klenby suterénov asanovaných objektov pred negatívnymi vplyvmi ťažkých stavebných mechanizmov alebo iných negatívnych vplyvov).
11. Pri obnove staticky narušených klenieb použiť také statické zabezpečenie, ktorého aplikácia vyžaduje minimálne stavebné zásahy do klenieb a úbytky historických materiálov klenieb. Železobetónové škrupiny, torkretáže a cementové mazaniny na rube klenby sú nevhodné metódy statického zabezpečenia klenieb.
12. V klenbách je nežiaduce realizovať prieryzy alebo otvory za účelom zmeny dispozície pamiatky, realizácie vertikálnych komunikácií – schodiská, výťahy a pod. Je neprípustné nadmerné zaťažovanie klenieb, ktoré môže ohroziť ich stavebno-technický stav.
13. Je nežiaduce realizovanie akýchkoľvek novodobých stropných podhľadových konštrukcií pod historickými klenbami v celej ploche klenieb alebo ich časti.
14. Z hľadiska prezentácie klenieb je nežiaduce viesť pod klenbami, alebo cez klenby (s výnimkou klenieb suterénov) rozvody a potrubia, klimatizačné zariadenia alebo iné technicko – prevádzkové zariadenia, ktoré by negatívne ovplyvňovali prezentáciu klenieb. Rovnako je nežiaduce dispozičné členenie historických zaklenutých priestorov sekundárnymi murovanými alebo inými priečkami.
15. Pri výbere druhu, typu a veľkosti osvetľovacích telies zohľadňovať historickú konštrukciu a typológiu klenieb

A.1.3. Suterény

1. Historické suterény pamiatok predstavujú významný stavebno-architektonický prvok jednotlivých stavebno-historických období a sú významným stavebným, architektonickým, konštrukčným a remeselným dokladom, ktorý je potrebné zachovať, regenerovať a prezentovať.
2. Pri obnove suterénov alebo ich častí zachovať všetky historické stavebné konštrukcie a architektonické časti a prvky – materiálové zloženie murív a klenbového systému,

tvár klenieb, murivá, klenbové oblúky, niky, historické vstupy a schodiská, vetracie otvory a pod.

3. Zachovávať a regenerovať pôvodný historický pôdorys suterénov a minimalizovať členenie suterénov novými sekundárnymi priečkami.
4. Pri obnovách klenieb suterénov zachovať odtlačky maltového spojiva od podporného debnenia. Je neprípustné povrchovo upravovať klenby a murivá suterénov rôznymi omietkovými systémami, cementovo-betónovým vyplňovaním ložných škár klenieb a murív, rôznymi farebnými náterovými hmotami alebo takými nátermi alebo systémami, ktoré by mohli spôsobiť materiálovú degradáciu murív a klenieb a ktoré by zároveň mohli zásadným spôsobom meniť historické vizuálne vlastnosti povrchov murív a klenieb suterénov.
5. Zachovať historické studne a murované vylievacie kanáliky (chodby) situované v suterénoch pamiatok a na parcelách v bezprostrednej blízkosti NKP a zabezpečiť ich optimálnu prezentáciu.
6. Pri obnovách podláh suterénov minimalizovať použitie mokrých stavebných procesov. Je nežiadúce použitie plošných monolitických betónových vrstiev a mazaní, alebo takých skladieb podláh, ktoré môžu dlhodobo negatívne ovplyvniť optimálny hydrofyzikálny režim podzemnej vody pamiatky. V suterénoch pamiatok je žiadúce aplikovať plošne paropriepustné a dutinové konštrukcie podláh, ktoré budú v budúcnosti reverzibilne odstrániteľné bez úbytku pamiatkových hodnôt historických suterénov.
7. V suterénoch je neprípustné viesť rozvody, potrubia a iné technické zariadenia v historických vertikálnych a horizontálnych stavebných konštrukciách (murivá a klenbový systémy). Rozvody, potrubia a iné technické zariadenia je nutné umiestňovať po povrchu historických stavebných konštrukcií – je neprípustné zasekávať trasy do historických murív a klenieb. Potrubia, rozvody a iné technické zariadenia je možné a žiadúce viesť aj v pozíciách pod podlahami.
8. Obnovovať historicky zaniknuté vstupy do suterénu z verejnej komunikácie z hľadiska súčasného stupňa urbanistického vývoja námestí a ulíc je nežiadúce.

A.1.4. Strechy

1. Predmetom pamiatkovej ochrany sú historické strechy NKP na území PR Prešov. Historické strechy NKP sa skladajú z historických krovov, strešných plášťov a takých technických, stavebných alebo dekoratívnych prvkov, ktoré majú súvis s historickými strechami alebo sa vyskytujú v priestore historických striech (podstrešia) a sú nositeľmi pamiatkových hodnôt.
2. Predmetom ochrany historických striech NKP sú ich tradičné historické tvary, sklony strešných rovín, hmoty, urbanistické proporcie a vzťahy vo väzbe na okolitú historickú strešnú krajinu a strešný reliéf PR Prešov.
3. Predmetom pamiatkovej ochrany sú aj všetky historické charakteristické prvky a detaily historických striech NKP ako sú historické atiky, dekoratívne prvky, historické strešné okienka, vikiere, historické klampiarske prvky a detaily striech, komínové telesá, vetracie otvory a podobne.

4. Pri výmene strešnej krytiny NKP použiť taký druh a materiál strešnej krytiny, ktorá vychádza z miestneho poznania objektu, pamiatkového výskumu alebo z miestnych analógií.
5. Pri obnove historických striech NKP je nežiadúce:
 - meniť tvar historických striech, sklon strešných rovín, výšku hrebeňa strechy
 - upravovať nevhodným a neopodstatneným spôsobom priestorové vzťahy spodného okraja strešných rovín vo vzťahu ku korunnej rímse
 - odstraňovanie funkčných alebo nefunkčných komínových telies alebo historických komínových hlavíc
 - znižovať pôvodnú zastrešenú plochu NKP vytváraním rôznych variant terás, vnútorných strešných dvorov a podobne
 - odstraňovať námetky striech a zjednodušovať alebo úplne vynechávať rímsové strešných rovín manzardových striech
6. Vikiere a zapustené terasy a loggie na strechách NKP je možné realizovať iba v historicky doložených polohách, novotvary len mimo exponovaných pohľadov interiérov ulíc a verejných priestranstiev.

A.1.5. Krovky

1. Pri regenerácii a obnove krovových konštrukcií postupovať podľa zásady zachovania autenticity konštrukcií a prvkov a podľa zásady materiálnej a remeselnej kontinuity – regenerácia a obnova krovových konštrukcií je založená na konzervácii autentických konštrukcií a prvkov, v prípade nutnosti lokálnej výmeny nezvratne poškodených prvkov je žiadúce použiť rovnaký materiál a remeselný postup.
2. Všetky historické krovky NKP sú predmetom pamiatkovej ochrany. Predmetom ochrany je historický konštrukčný systém a jednotlivé historické prvky krovových konštrukcií.
3. Na území PR Prešov je žiadúce obmedziť vstavy do podkroví NKP a nehnuteľností. Vstavba, ktorej realizácia si vyžaduje odstránenie podstatnej časti historického krovu je neprípustná.
4. Nové vstavy do priestorov podkrovia NKP je nutné realizovať maximálne v jednom podlaží, v prípade výškovo rozmerných krovov je možná realizácia otvorenej galérie.
5. Presvetlenie priestorov nových podkrovných vstaviel riešiť v strešných rovinách orientovaných do verejných priestranstiev formou strešných okien. Perforovanie strechy strešnými oknami riešiť v optimálnom počte a veľkosti.
6. Realizácia vstaviel do podkroví v prípade úzkych dvorových krídel, hospodárskych stavieb a takých objektov, ktorých vnútorné rozmery nevyhovujú minimálnym štandardom a požiadavkám pre realizáciu podkrovných priestorov z hľadiska ich optimálnych rozmerových parametrov je nežiadúca.
7. Realizácia akýchkoľvek vstaviel do podkroví historických sakrálnych objektov je neprípustná.

A.1.6. Štítové a parcelačné múry

1. Štítové murivá NKP, parcelačné múry a parcelačné steny dvorových krídel zachovať v kompaktnom stave – v štítových murivách je nežiaduce vytváranie okenných alebo vstupných otvorov.
2. Pri obnove štítových murív NKP, parcelačných múrov a parcelačných stien dvorových krídel zohľadňovať ich utilitárnu funkciu vo vzťahu k reprezentačnej funkcii hlavných fasád NKP – povrchovú úpravu štítových murív a parcelačných múrov dvorových krídel odlišiť od povrchovej úpravy hlavných fasád farebným prípadne iným povrchovým odlíšením.

A.1.7. Balkóny, pavlače, loggie

1. Zachovať tvar, pôvodné tvaroslovné, konštrukčné a umelecko-remeselné prvky a materiálovú skladbu historických balkónov, pavlačí a loggií NKP.
2. Nové konštrukcie ako napr. pevné prestrešenia, zateplenia, slnolamy, podhľady, zasklievanie balkónov, pavlačí a loggií je neprípustné.
3. Je nevhodné vytvárať nové balkóny, pavlače a loggie na NKP bez relevantnej historickej opodstatnenosti.
4. Zimné záhrady, ktoré sú historicky doložené je nutné regenerovať a obnoviť.

A.1.8. Schodiská

1. Zachovať, regenerovať a obnovovať historické schodiskové konštrukcie ako súčasť exteriérov a interiérov objektov NKP vrátane ich konštrukčných, tvaroslovných a dekoratívnych súčastí (nosné vonkajšie a vretenové murivá, klenby nad ramenami a podestami, svetlíky, podesty a stupne alebo ich obklady, schodnice, zábradlia, madlá a pod.)
2. Zachovať pôvodnú komunikačnú funkciu schodiskového priestoru a súvisiace komunikačné prístupy, zachovať priestor schodiska (zrkadlá, podesta) v pôvodnom tvare, polohe a umiestnení.

A.1.9. Zábradlia, mreže a ostatné kovové prvky

1. Zachovať zábradlia, mreže a doplnkové alebo dekoratívne kovové prvky ako súčasť objektov NKP (schodiskové, pavlačové a balkónové zábradlia, okenné, dverné a nadsvetlíkové mreže, plátové dvere a okenice, čučky, maskaróny, držiaky na kvetináče, vlajkoslávy, akroteriony, okopníky, škrabka na obuv, konzoly balkónov, pavlačí a svetidiel, markízy, kľučky, priezory s krytmi, kryty poštových schránok, klopadlá, hmatadlá, kovové súčasti striech, oplotenia a pod.).
2. Poškodené mreže a zábradlia a ostatné kovové prvky dopĺňať v identickom materiáli a rovnakou technológiou. Zachovať pôvodný tvar, profiláciu, členenie a farebnosť.
3. V prípade, že sa nezachovali pôvodné zábradlia, mreže a ostatné kovové prvky, nové prvky vyhotovovať na základe poznania historického kontextu a slohových analógií.

A.1.10. Výplne okenných a dverných (vstupných) otvorov

1. Zachovať, regenerovať a obnovovať historické výplne okenných a dverných otvorov ako cennú súčasť exteriéru a interiéru objektov NKP.
2. Zachovať autentickú hmotu týchto stavebných prvkov a všetkých ich častí (vrátane obloženia, kovania, kľučiek, staršieho skla, spojovacích a stužujúcich prvkov, náterov a iných povrchových úprav).
3. Uprednostniť opravu a repasáciu historických výplní okenných a dverných otvorov pred realizáciou kópií alebo novotvarov.
4. V prípade, že rozsah a stupeň poškodenia originálu je nezvratný, je prípustné nahradiť originál tvarovou, konštrukčnou a materiálovou kópiou.
5. Pre stavby so zachovanou klasicistickou úpravou sú v líci osadené von otváracie okná podstatnou súčasťou výtvarného riešenia. Je nutné zachovať tento typ okenných otvorov a v odôvodnených prípadoch je pre objekty s klasicistickou úpravou fasád dôležitá reštitúcia zaniknutého stavu.
6. Chýbajúce výplne historických okenných a dverných otvorov vyrobiť podľa podobných hodnotných starších prvkov zachovaných na objekte a dbať o vytvorenie identickej kópie. Ak sa na budove nezachovali takéto konštrukcie je nutné vychádzať z historických a regionálnych analógií.

A.1.11. Povrchové úpravy stavieb - omietky, podlahy

Omietky

1. Historické omietky (bez ohľadu na vek, umeleckú hodnotu, zdobnosť, kvalitu výtvarného poňatia, stupňa poškodenia) tvoria súčasť NKP, jej materiálnej, dokumentárnej a výtvarnej podstaty, čím sú predmetom pamiatkovej ochrany.
2. Pri obnove omietok dodržať podmienky technologického a remeselného spracovania materiálu. Rešpektovať výskumom, resp. z analógií doloženú skladbu materiálu, druh a podiel jednotlivých zložiek (použitých tradičných pojív a zodpovedajúcich plnív a prímiesí v štruktúre, zrnitosti a farebnosti).
3. Pri obnovách šetrne odstraňovať následky neodborných úprav, ktoré znehodnotili historickú architektúru (najmä: nepriedušné nátery, betónové vysprávky, nástreky a pod.).
4. Farebnosť omietok sa určuje na základe vyhodnotenia sondáže takto zameraného pamiatkového výskumu. V prípade, že nie je možné zistiť autentickú farebnosť, bude určujúca typická farebná úprava pre daný slohový výraz. Je neprípustná realizácia výrazne expresívnych odtieňov farieb alebo vzájomne disharmonických farebných kombinácií.
5. Chýbajúce časti sochárskej, štukovej výzdoby, resp. architektonické a dekoratívne prvky realizovať v pôvodnom tvare, členení a materiáli – analogicky podľa zachovaných častí.

Podlahy

1. Predmetom pamiatkovej ochrany sú všetky historické podlahy pamiatok (ich materiálová a konštrukčná skladba). Zachovať všetky typy a druhy historických podláh – drevené, keramické, keramitové, liate terazzo, kamenné alebo betónové podlahy alebo iné povrchové úpravy charakteristické pre dané obdobie a funkciu interiérového alebo exteriérového priestoru.

2. Pri obnove a regenerácii nezachovaných interiérových a exteriérových dlažieb pamiatok je potrebné postupovať pri výbere druhu podlahy – materiál, konštrukcia, typ, farebnosť, povrchová úprava, veľkosť prvkov podláh alebo dlažobného materiálu, spôsob a raster uloženia a prípadné záverečné povrchové úpravy podláh (ochranné alebo farebné nátery) na základe pamiatkového výskumu alebo jednotlivých analógií.
3. Pri obnove a rekonštrukcii vydláždených plôch exteriérov dvorových častí meštianskych domov - prejazdov, chodníkov, dláždených plôch je potrebné v maximálnej možnej miere zachovať, využiť a regenerovať historický dlažobný materiál, rovnako historickú niveletu dlažieb a terénny profil dláždených plôch a historický plošný rozsah dláždených plôch exteriérov.
4. Fragments zachovaných historických interiérových alebo exteriérových podláh alebo dlažieb je žiaduce vhodným spôsobom a v primeranom rozsahu zakomponovať do nových podláh alebo dlažieb za účelom prezentácie podlahového a dlažobného materiálu. Nový dlažobný alebo podlahový materiál je potrebné prispôbiť historickým materiálom, veľkosťou, spôsobom kladenia a vizuálnymi vlastnosťami.

A.1.12. Výtvarné diela a umelecko-remeselné prvky

1. Výtvarné diela a umelecko-remeselné prvky sú integrálnou súčasťou NKP a sú predmetom pamiatkovej ochrany.
2. Spôsob obnovy - umelecko-remeselný alebo reštaurátorský - výtvarných diel a umelecko-remeselných prvkov sa stanoví na základe významnosti pamiatkovej hodnoty konkrétneho diela.
3. Odbornou údržbou, stabilizáciou a konzerváciou výtvarných diel a umelecko-remeselných prvkov predchádzať ich poškodeniu, čím sa predíde rozsiahlym reštaurátorským zásahom.
4. Základnou požiadavkou pri reštaurovaní kultúrnych pamiatok a ich súčastí je fyzická záchrana výtvarných diel a umelecko – remeselných prvkov ako celku.
5. Nové materiály a zásahy, ktorými sú výtvarné diela a umelecko-remeselné prvky obnovované (reštaurované) musia byť odlišiteľné a podľa možnosti reverzibilné.
6. Na základe slohovo - formálnej analýzy, komplexnej komparácie reštaurovaného diela, umelecko - historického vyhodnotenia, posúdenia archívnych prameňov a analógií, resp. vyhodnotenia výsledkov reštaurátorského výskumu prinavrátiť v najvyššej možnej miere slohovú čistotu, ktorá bude zodpovedať obdobiu vzniku výtvarného diela.
7. Pri voľbe metodiky reštaurátorského zásahu individuálne zohľadniť možnosti realizácie technológie, stanoviť vhodnú mieru retuší pre polohu citlivého výtvarného a opticko – estetického scelenia reštaurovaných diel.
8. V odôvodnených prípadoch je možné použiť substitučnú metódu regenerácie (nahradenie iným materiálom) časti diela.
9. Výtvarné diela a umelecko-remeselné prvky zachovať na mieste, pre ktoré boli pôvodne určené. Jednotlivé časti výtvarného diela, ktoré sú jej integrálnou súčasťou nemôžu byť od neho oddelené.

A.1.13. Historická technická infraštruktúra a technické zariadenia

1. Zachovať tie historické technické zariadenia a infraštruktúru NKP, ktoré sú predmetom pamiatkovej ochrany ako nositeľov pamiatkových hodnôt dokumentujúcich technické a stavebné riešenia doby ich vzniku.
2. Hodnotné historické technické zariadenia obnoviť a využiť pre rovnakú alebo podobnú funkciu alebo vhodnou formou konzervovať.

A.1.14. Nová technická infraštruktúra a technické zariadenia

1. Pri obnove NKP technické zariadenia a ich rozvody (rozvodné a meracie skrine alebo prístroje, rozvody sietí, antény, klimatizačné zariadenia, vývody vykurovacích zariadení a pod.) umiestňovať alebo viesť v takých pozíciách, ktoré zodpovedajú pamiatkovým hodnotám objektu a nárokom na primeranú pamiatkovú prezentáciu.
2. Pri obnove alebo rekonštrukcii NKP je žiaduce viesť nové rozvody prioritne po povrchu stavebných konštrukcií alebo v trasách starších rozvodov s minimalizovaním takých nových trás, ktoré by narušili historické konštrukcie.
3. Pri projektovaní a realizovaní technických rozvodov minimalizovať prieryzy v historických murivách. Je neprípustné viesť trasy technických rozvodov v historických kamenných článkoch ostení, okien, schodísk, sedílií a iných kamenných architektonických prvkov.
4. Technické zariadenia a rozvody povrchovo upraviť tak, aby nevznikali rušivé farebné kontrasty s okolitými časťami kultúrnej pamiatky (farba stien, podláh, kamenného muriva v suterénoch a podobne).

A.1.15. Odvodňovanie objektov

1. Sekundárne negatívne stavebné zásahy do NKP zapríčiňujúce nedostatočné vetranie alebo zvýšené vlhnutie murív je potrebné odstrániť alebo upraviť tak, aby sa docielil optimálny stav - odstrániť súvislé betónové vrstvy v suterénoch, nevhodné obklady stien, nevhodné cementové omietky a nástreky, rôzne chyby klampiarskych a stavebných detailov spôsobujúcich zatekanie dažďovej vody, rôzne nesprávne realizované odvodňovacie systémy a pod.

A.1.16. Fasády

1. Zachovať fasády NKP ako ucelené architektonické kompozície, ktorých súčasťou je architektonické členenie a umelecko-remeselné prvky (sochárska, štuková a maliarska výzdoba a pod.). Analytickú prezentáciu výsledkov pamiatkového výskumu uplatniť len v odôvodnených prípadoch.
2. Zachovať a regenerovať historickú podstatu fasády a parteru (hmotnú aj estetickú), najmä: slohový výraz, členenie, rytmizáciu, osovosť, gradáciu, akcenty, tvaroslovie, tektoniku, proporcie plôch, veľkosť otvorov, kompozičné vzťahy a pod.
3. Zachovať a regenerovať autentickú hmotu historických okien, dverí, vrát, výkladov, okeníc, mreží a pod. Zmeny osadenia výplní (brán, vstupných dverí, okien, výkladov) a utilitárne stavebné úpravy ostenia sú prípustné len v odôvodnených prípadoch. Pri obnove fasád je nutné preferovať tradičné materiály, technológie a postupy.
4. Pri obnovách fasád NKP odstrániť následky nevhodných stavebných úprav

(nepriedušné nátery, betónové vysprávky a nástreky, keramické, kamenné a umelokamenné obloženia parterov a soklov ap.)

5. Farebnosť fasád určiť na základe vyhodnotenia sondáže takto zameraného pamiatkového výskumu. V prípade, že nie je možné zistiť autentickú farebnosť, je určujúca typická farebná úprava pre daný slohový výraz a farebnosť okolitých fasád.

B. Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu objektov vytipovaných na vyhlásenie za NKP a objektov vhodne dotvárajúcich prostredie

1. Objekty vytipované na vyhlásenie za NKP a objekty vhodne dotvárajúce prostredie svojim pôdorysným založením, výškovým a priestorovým usporiadaním a výrazom exteriéru spoluvytvárajú historickú urbanistickú štruktúru pamiatkového územia PR Prešov, ktorá je ako celok predmetom pamiatkovej ochrany.
2. Pri úpravách nehnuteľností vytipovaných za NKP a objektov vhodne dotvárajúcich prostredie platia požiadavky z *Časti IV., kapitoly A Požiadavky na zachovanie, údržbu a regeneráciu NKP*, ktoré sa vzťahujú najmä na objemové členenie, výškové usporiadanie a architektonické riešenie exteriéru predmetných objektov.

C. Požiadavky na úpravu objektov nevhodne dotvárajúcich prostredie a narušených urbanistických priestorov

1. Objekty nevhodne dotvárajúce prostredie svojim pôdorysným založením alebo výškovým a priestorovým usporiadaním prípadne výrazom exteriéru narušujú historickú urbanistickú štruktúru pamiatkového územia PR Prešov. Objekty v plochách narušených urbanistických priestorov nerešpektujú historickú zastavovaciu schému, ktorá je predmetom pamiatkovej ochrany pamiatkového územia PR Prešov.
2. Požiadavky pre úpravu objektov nevhodne dotvárajúcich prostredie a narušených urbanistických priestorov sú uvedené v časti III., kapitole A, ods. A4, bod 3 a 8.
3. Každú úpravu rušivej nehnuteľnosti je potrebné posudzovať individuálne v kontexte okolitej časti pamiatkového územia, konkrétneho rušivého parametra nehnuteľnosti, rozsahu zámeru úpravy a podobne.

D. Požiadavky na úpravu záhrad, nádvorí a ostatných plôch

1. V optimálnom rozsahu zachovať a regenerovať funkciu dvorov a záhrad – plochy nádvorí a ostatných plôch zachovať, obnoviť a udržiavať vo funkčno-účelovej kombinácii spevnených plôch a zelene.
2. Plochy záhrad, nádvorí a ostatných plôch neprestrešovať.
3. Pri obnove, rekonštrukcii vydláždených plôch exteriérov dvorových častí meštianskych domov - prejazdov, chodníkov, dláždených plôch je potrebné v maximálnej možnej miere zachovať, využiť a regenerovať historický materiál, rovnako historickú niveletu dlažieb a terénny profil dláždených plôch a historický plošný rozsah dláždených plôch exteriérov.
4. Fragменты zachovaných historických exteriérových dlažieb je v odôvodnených prípadoch žiadúce vhodným spôsobom a v primeranom rozsahu zakomponovať do

nových dlažieb za účelom prezentácie. Nový dlažobný alebo podlahový materiál je potrebné prispôbiť historickým materiálom, veľkosťou, spôsobom kladenia a vizuálnymi vlastnosťami.

E. Požiadavky na zachovanie, ochranu, úpravu a údržbu nosných prvkov systému zelene (jestvujúce a cieľové)

V súlade s úplným znením Vyhlášky Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky č. 79/1996 Z. z. z 8. februára 1996, ktorou sa vykonáva zákon Národnej rady Slovenskej republiky o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) ako vyplýva zo zmien a doplnení vykonaných vyhláškou č. 72/1997 Z. z., vyhláškou č.533/2001 Z. z. a vyhláškou č. 647/2004 Z. z. je zeleň nehnuteľnosťou.

E.1. Požiadavky pre prítomnosť a úpravu zelene v pamiatkovom území

1. Priznať zeleni pri zásahoch do urbanistickej štruktúry pamiatkového územia vývojom získané miesto a postavenie.
2. Uplatňovať zeleň ako doplnkový prvok vyvinutej urbanistickej štruktúry a pri obnove uplatniť jej hmotovú podriadenosť okolitej architektúre.
3. Rešpektovať tie vývojové vstupy do systému zelene, ktoré doň priniesli pozitívny estetický efekt.
4. Rešpektovať porastovú štruktúru ako špecifický kompozičný prvok živej podstaty narastajúci a odumierajúci, ale obnoviteľný.
5. Zohľadniť pri obnove zelene fakt, že plnohodnotné uplatnenie jednotlivých drevín v ploche aj priestore je dosiahnuteľné len v časovo dlhodobom horizonte.
6. Uprednostniť pri výsadbách v pamiatkovom území dreviny domáceho pôvodu, z cudzokrajných len tie, ktorých vzhľad a tvar je domácim druhom podobný.

E.2. Zeleň uličných interiérov

1. Zachovávať a obnovovať alejové výsadby a líniové pásy v uličnom pôdoryse.
2. Tvarovať koruny alejových stromov tých uličných alejí, ktoré boli tvarované od doby založenia a ponechať prirodzený tvar korún tých uličných alejí, do korún ktorých sa každoročným tvarovaním nevstupovalo.
3. Počítat' pri obnove alejí s líniovými pásmi ako prirodzenou podnožou pre alejové stromy v uliciach, ktorých plošné parametre zriadeniu líniového pásu vyhovujú.
4. Uprednostniť v úprave líniových pásov trávniky resp. trávniky s kvetinovými záhonmi.
5. Uplatňovať pri výmene stromov v uličných stromoradiach identické druhy drevín v zhode s pôvodnou druhovou skladbou, v nevyhnutných prípadoch ich nahradiť drevinami habituálne podobnými

E.3. Zeleň dvorov a záhrad

1. Vychádzať pri úprave dvorov a záhrad z historického vývoja a funkčne účelového princípu.
2. Hlavnou kompozičnou osou úpravy dvorov a záhrad je pokračovanie prejazdovej chodby hlavného objektu a plynulé prepojenie so všetkými vstupmi zástavby na parcele.
3. Rešpektovať istú premenlivosť úprav dvorov a záhrad vo väzbe na ich konkrétne využívanie.
4. Uplatniť pri úpravách dvorov a záhrad vyvážené pomery v plošných parametroch aj priestorových objemoch vždy vo väzbe na konkrétny architektonický objekt a jeho bezprostredné okolie.

E.4. Zeleň areálov

1. Zachovať a udržiavať pri úpravách areálov plošné a priestorové hmotové pomery porastovej štruktúry vo väzbe na priestor areálu
2. Situovať kompaktnú porastovú hmotu po vnútornom obvode areálov.
3. Nevnášať prebytočnú porastovú hmotu do blízkosti architektonických objektov.
4. Uplatniť pri nových úpravách areálov a pri obnovách kompozičný princíp riešenia z doby založenia resp. úpravu adaptovať na súčasné podmienky.
5. Pri komplexnej obnove v jej prípravnej fáze dokladovať pôvodné hodnoty architektonicko-historickým výskumom.
6. Pred realizáciou úprav pre každú upravovanú plochu spracovať základný dendrologický výskum s plošným situovaním porastovej hmoty a inventarizovať zastúpenie drevín.
7. Pri obnove počítat' s maximálnym rešpektovaním všetkých hodnotných drevín.

E.5. Samostatné parkové dispozície

1. Uprednostniť pri obnove samostatných parkových dispozícií ako východiskový základ kompozičný princíp z doby ich založenia.
2. Pri čiastkových zásahoch prihliadať na skutočnosť, že ide o kompozičný celok
3. Vychádzať pri obnove parkov z poznania ich historického vývoja, sadovníckeho výskumu, porastovej inventarizácie a komplexného architektonického zhodnotenia.
4. Rekonštruovať zaniknuté časti parkových dispozícií, ktorých pôvodný vzhľad nepoznáme, z miestnych a regionálnych analógií.
5. Vnášať do pôvodných parkovo upravených plôch pri ich adaptáciách pre zmenené užívateľské nároky len novotvary v neutrálnom tvarosloví.
6. Oddeliť vhodným dispozičným a kompozičným usporiadaním kľudovú plochu parku, vybavenú odpočívadlom a prechádzkovými okruhmi od komunikácií určených len pre prechodový pohyb pasantov parkovou plochou.

E.6. Zeleň hradobnej priekopy

1. Doplniť porastovú štruktúru (trávnik, kríky, stromy) hradobnej priekopy v jej vonkajšom obvode do súvislého oválneho prstenca vymedzujúceho v priestore stredoveké mesto od neskoršej a novodobej zástavby za hradbami.
2. Priznať priebeh hradobnej priekopy náznakovou rekonštrukciou s uplatnením sadovníckych prvkov tam, kde nie je možné rekonštruovať priebeh opevnenia.
3. V dvoroch a areáloch situovaných v hradobnej priekope udržiavať plochy zelene so stromovými porastami ako súčasť prstenca zelene okolo historického jadra.
4. Doplniť hmotovo primeranou porastovou štruktúrou doposiaľ neupravené časti hradobnej priekopy v kontexte už existujúcich sadovníckych úprav mestského opevnenia.
5. Existujúce novodobé úpravy zelených plôch s nízkou sadovníckou hodnotou upraviť vo väzbe na kompozíciu porastového prstenca okolo historického jadra.

F. Požiadavky na revitalizáciu voľných plôch

Revitalizácia je nevyhnutná na plochách väčšieho rozsahu (plochy R1 – R23 vyznačené vo výkrese č. 4 a 5) a na časti ostatných plôch pamiatkového územia. Plochy s možnosťou zastavania (smerný plošný rozsah) sú určené vo výkrese č. 5. Podmienky pre revitalizáciu voľných plôch sú určené v Časti III. kapitole B „Požiadavky špecifikované pre bloky BL 1 až BL 37 pamiatkového územia PR Prešov“:

- *voľné plochy v dvoroch v rámci jestvujúcej zástavby nezaradené medzi revitalizačné plochy* – pri úpravách resp. zástavbe vychádzať z historických podkladov s prihliadnutím na účel využitia
- *plochy s narušenou štruktúrou pôvodnej zástavby* - revitalizačné plochy R1, R2, R4, R5, R8, R9, R10, R11, R12, R14 - regenerovať pôvodné pôdorysné a priestorové usporiadanie
- *plochy so zaniknutou štruktúrou pôvodnej zástavby* – revitalizačné plochy R3, R6, R7, R13, R15 - pôvodné pôdorysné a priestorové usporiadanie regenerovať v základných princípoch
- *historicky nezastavané plochy alebo plochy asanovanej zástavby, ktorej obnova je z hľadiska ochrany pamiatkových hodnôt nežiadúca* – R16, R17, R18, R19, R20, R21, R22, R23 – riešiť novú objektovú skladbu

G. Požiadavky na realizáciu novostavieb

G.1. Základné požiadavky

1. Hlavnou požiadavkou pre novostavby v pamiatkovom území je zásada kontinuity - architektonické riešenie novostavieb musí rešpektovať a vychádzať z historicky vyvinutých materiálových, architektonických a urbanistických štruktúr a vzťahov daného urbánneho prostredia.

2. Zásada kontinuity nevyklučuje koexistenciu modernej a historickej architektúry za predpokladu, ak je medzi nimi zachovaný základný formálny súlad a základné architektonicko – urbanistické vzťahy.
3. Novostavba v pamiatkovom území musí byť nositeľom takých architektonických kvalít, ktoré budú prínosom pre dané prostredie a budú ho dlhodobo pozitívne zhodnocovať.
4. Nevyhnutným predpokladom priaznivého začlenenia novostavby do existujúceho urbánneho prostredia je jej primerané hmotové riešenie.
5. Novostavba v pamiatkovom území musí rešpektovať a zohľadňovať výškovú gradáciu okolitých a susedných objektov.
6. S hmotovým riešením novostavby je potrebné zosúladiť architektonické riešenie fasády – kompozícia, materiál, farebnosť a pod. Architektonické riešenie novostavby by malo byť v harmonickom, formálnom a logickom súlade s hmotným a dispozičným riešením novostavby.
7. Dočasné stavby umiestnené v pamiatkovom území nesmú svojim architektonickým stvárnením, objemovými a výškovými parametrami, vzhľadom alebo funkciou znehodnocovať prostredie Pamiatkovej rezervácie Prešov.

G.2. Strechy a presvetlenie podkrovných priestorov

1. Vhodný tvar strechy novostavieb v PR Prešov musí dôsledne vychádzať z urbanistického a historického kontextu strešnej krajiny historickej zástavby, musí architektonickým a urbanistickým spôsobom zhodnocovať okolitú strešnú krajinu a nesmie pôsobiť rušivo – svojim objemom, výškou, proporciami a typológiou.
2. Pri navrhovaní druhu a rozsahu presvetlenia podkrovia vychádzať z priestorových parametrov strechy a plošných parametrov strešných rovin rovnako a tiež aj zo širšieho architektonického a urbanistického kontextu. Veľký počet strešných okien a vikierov, do plochy strechy zapustených terás alebo loggií a iných novodobých prvkov alebo ich vzájomných kombinácií je nežiadúce. Dbáť na primeranú veľkosť strešných okien alebo vikierov vo vzťahu k strešným rovinám a strechám.

G.3 Kompozícia priečelia novostavby

1. Hlavnú fasádu situovanú do verejného priestranstva je nutné považovať za najreprezentatívnejšiu architektonickú súčasť novostavby. Architektonické riešenie musí rešpektovať a zohľadňovať reprezentatívnu funkciu hlavnej fasády a tiež architektonické riešenia historických fasád susedných objektov.
2. Neumiestňovať do verejných priestranstiev hlavných fasád novostavieb architektonické prvky, ktoré sú v historickom území PR Prešov cudzorodé a pôsobia rušivo.

G.4. Materiálová a tvaroslovná regulácia novostavieb

1. Pri výbere použitých materiálov pri novostavbách na území PR Prešov uprednostniť tradičné stavebné materiály pred novodobými.

2. Rovnako je nežiadúce aplikovať historické materiály na takých častiach stavieb a v takých architektonických a stavebných súvislostiach, v ktorých sa v minulosti na území PR Prešov nevyskytovali.
3. Pri posudzovaní stavebných materiálov novostavby je nutné posudzovať každú novostavbu samostatne s dôrazom na kontext zastavovaného miesta s už existujúcou okolitou historickou zástavbou.
4. Použitie materiálov s výstrednou povrchovou úpravou je nežiadúce. Nevhodné sú plastové dielce, obklady z betónových tvárnic, keramické exteriérové obklady, kovové obkladové šablóny, veľkoplošné presklenia a pod.
5. Pri výbere farebnosti fasád novostavieb na území PR Prešov je nutné zohľadňovať historickú farebnosť okolitých pamiatok a nehnuteľností tak, aby nevznikali disharmonické farebné vzťahy. Nežiadúce sú výrazne expresívne tóny fasádnych náterov.
6. Doplnky priečelia novostavieb v PR Prešov ako osvetľovacie prvky, štátne a firemné znaky, názvy orgánov a inštitúcií, firemné tabule, rôzne výtvarné diela, informačné označenia budov by mali byť umiestňované tak, aby nerušili architektonickú kompozíciu priečelia a jeho významné detaily. Je žiadúce uplatnenie tradičných materiálov a foriem.

H. Uličný interiér

Uličný interiér predstavuje komunikačná plocha jednotlivých ulíc vymedzená fasádami objektov, oplotením ... Jeho súčasťou je uličný parter, povrchy komunikácií a verejných priestranstiev, prvky zelene v uličnom interiéri, uličné osvetlenie, prvky drobnej architektúry a ostatného vybavenia, umelecké artefakty, informačné, reklamné a propagačné zariadenia, sezónne terasy a sedenia, technické zariadenia a pod.

H.1. Požiadavky pre zachovanie, údržbu a regeneráciu uličného parteru

1. Zachovať, udržiavať a regenerovať stvárnenie uličných fasád historických objektov s typickou osovosťou okenných a vstupných otvorov, architektonickým a výtvarným riešením, rytmom, tektonikou, výplňami otvorov a pod.
2. Pri regenerácii uličných fasád historických objektov rešpektovať pozitívne zmeny v priebehu vývoja jednotlivých stavieb a neobnovovať zaniknuté prvky bez väzby na architektonický celok.
3. Pri novostavbách vychádzať zo základných princípov riešenia parteru vyvinutých v konkrétnej časti pamiatkového územia, pričom architektonický výraz parteru má reprezentovať dobu vzniku novostavby.
4. Oplotenie vymedzujúce parcelu na uličnej čiare tvorí uličný parter.
5. Zachovať a udržiavať historické oplotenia v ich originálnej podobe, resp. obnoviť ich v identických tvaroch, materiáloch a farebnosti.
6. Nové vymedzenia parciel na uličnej čiare riešiť tradičným spôsobom pre danú časť pamiatkového územia (plný omietaný múr, plotové výplne na podmurovke, latkový plot, pletivo...). Drôtené pletivo považovať za dočasné riešenie vymedzenia pozemku.

H.2. Požiadavky pre regeneráciu povrchov komunikácií a verejných priestranstiev

1. Pri povrchových úpravách spevnení komunikačnej siete a verejných priestranstiev prihliadať na účel využitia (vozovka, pešie plochy).
2. Pri dlaždených plochách uplatňovať prírodné materiály, tradičné spôsoby kladenia, raster, tvar, veľkosť a pod. alternatívne na uliciach vnútorného mestského okruhu (Vajanského a časť Okružnej ul.) prispôbiť spevnenie funkčnému využitiu
3. Povrch vozoviek určených pre motorovú dopravu je alternatívne možné s ohľadom na osobitné nároky realizovať aj z iných ako tradičných materiálov
4. Každá historická dlažba je pamiatkovou hodnotou pamiatkového územia.
5. Zachovať a regenerovať vyvinutý pozdĺžny a priečny profil jednotlivých ulíc.
6. Minimalizovať situovanie a rozsah technickej infraštruktúry v spevnených povrchoch, v nevyhnutných prípadoch ich vizuálne eliminovať.

H.3. Požiadavky pre regeneráciu zelene v uličnom interiéri

1. Zachovávať a obnovovať alejové výsadby a líniové pásy v uličnom pôdoryse a nenahrádzať ich inými sadovníckymi formami. Neuplatňovať novotvar alejí v uliciach, v ktorých v minulosti neboli založené.
2. Udržiavať uličné aleje v identických pozdĺžnych líniiach ulíc s možnosťou prispôsobenia a uvoľnenia rytmu výsadby jednotlivých stromov danostiam územia a architektúry.
3. Uplatniť pri obnove alejí líniové pásy ako prirodzenú podnož pre stromy v tých polohách ulíc, ktorých plošné parametre zriadeniu líniového pásu vyhovujú.
4. Uprednostniť v úprave líniových pásov trávniky resp. trávniky s kvetinovými záhonmi alternatívne pôdopokryvné výsadby s výškou nepresahujúcou plošný pohľadový horizont.
5. Uplatňovať pri výmene stromov v uličných stromoradiach identické druhy drevín v zhode s pôvodnou druhovou skladbou, v nevyhnutných prípadoch ich nahradiť drevinami habituálne podobnými.
6. Zachovať a obnoviť parkové dispozície na Hlavnej ulici ako celky vymedzené oplotením.
7. Minimalizovať uplatnenie mobilnej zelene.

H.4. Požiadavky pre uličné osvetlenie

1. Osvetlenie a nasvetlenie uličných interiérov je primárne funkčno-účelovým prvkom a svojim stvárnením je estetickým doplnkom ulice.
2. Osvetlenie je možné situovať:
 - na stĺpoch v línii na predele chodníkov pozdĺž domoradií a vozovky
 - ako konzolové svietidlá na fasádach v úzkych uliciach

3. Realizáciu prvkov verejného osvetlenia – druh, typ, veľkosť, tvar, materiál a iné podstatné charakteristicky prispôbiť danostiam jednotlivých ulíc.

H.5. Požiadavky na prvky drobnej architektúry a ostatného vybavenia

1. Prvky drobnej architektúry a ostatného vybavenia (stánky, telefónne búdky, picie fontánky, lavičky, koše, informačné zariadenia, stojany na bicykle, nádoby mobilnej zelene...) uplatniť ako dotvárajúce prvky uličného interiéru.
2. Pri návrhu prvkov drobnej architektúry vychádzať z tradičných tvarov, foriem, materiálov a ich farebnosti (kameň, drevo, kov, sklo...).
3. Na všetkých prvkoch drobnej architektúry uplatniť princíp originality.
4. Pri situovaní prvkov drobnej architektúry v uličnom interiéru prihliadať na ich funkčnosť a ich rozsah minimalizovať.

H.6. Požiadavky pre zachovanie existujúcich a umiestnenie nových umeleckých diel a artefaktov

1. Sochy, plastiky, pomníky, pamätníky a ostatné umelecké diela a artefakty uplatniť ako dotvárajúce prvky uličného interiéru.
2. Historické umelecké diela a artefakty sú súčasťou autentického obrazu sídla a sú predmetom ochrany pamiatkového územia.
3. Pri novotvaroch uplatniť princíp originality diela.

H.7. Požiadavky pre umiestnenie informačných, reklamných a propagačných zariadení

1. Informačné, reklamné a propagačné zariadenie umiestnené na pamiatke a nehnuteľnosti v pamiatkovom území musí zohľadňovať architektonický a estetický výraz objektu - základné členenie priečelia a jeho významné detaily⁶ (vstupné portály, rímsy, pilastre, balkónové zábradlia).
2. Informačné, reklamné a propagačné zariadenia riešiť na vysokej umelecko-remeselnej a výtvarnej úrovni s uprednostnením originálnych stvárnení.
3. Umiestnenie reklám, označenia prevádzok a informačných zariadení je neprípustné:
 - na strechách objektov, na výtvarných dielach, na zábradliach balkónov a loggií
 - v polohách, ktoré obmedzujú pohľad na architektúru objektov alebo ich hodnotné časti
4. Minimalizovať umiestnenie reklám, označenia prevádzok a informačných zariadení:
 - na plochách výplní okenných a dverných otvorov
 - na vyšších poschodiach objektov nad úrovňou parteru
5. Plošné tabuľové reklamy a plošné reklamy krabicového typu sú na historických objektoch neprípustné, na ostatných objektoch nežiaduce.

⁶ § 55 odsek 3) vyhlášky MŽP č. 532/2002 Z. z.

6. Reklamné nápisy a logá maľované priamo na hlavnú fasádu objektov sú prípustné len v ojedinelých a opodstatnených prípadoch.
7. Označenie predajní realizovať prioritne formou nápisov zo samostatných písmen, umiestňovaných do pásov nad výkladmi a vstupmi. Vhodné sú aj priestorové reklamy situované vo výkladoch. Veľkosť reklám a kompozičné usporiadanie musí rešpektovať proporcie parteru, fasády.
8. Pri situovaní viacerých prevádzok v jednom objekte vypracovať ucelenú koncepciu reklám a označení umiestnených na uličnej fasáde.
9. Na pamiatkach a nehnuteľnostiach v pamiatkovom území s niekoľkými prevádzkami:
 - Na fasáde situovať len jeden nápis formou samostatných písmen.
 - Pre ostatné prevádzky v objekte označenie riešiť vývesným štítom, resp. združeným vývesným štítom. Výberovo je prípustné umiestnenie jednotne riešených tabuliek minimálnych rozmerov osadených plošne.
10. Reklamné, informačné a propagačné zariadenie nesmie zasahovať do významných pohľadov v interiéri pamiatkového územia.
11. V pamiatkovom území minimalizovať situovanie dlhodobo osadených veľkoplošných reklám (billboardy, bigboardy, banery, veľkoplošné obrazovky a pod.).

H.8. Požiadavky pre vybavenie pamiatkového územia sezónnymi terasami a sedeniami

1. Sezónne terasy a sedenia sú dočasnými stavbami a svojím architektonickým stvárnením, objemovými parametrami, použitými materiálmi a dôsledkami užívania nesmú znehodnocovať pamiatkové územie.
2. Situovanie sezónnych terás a sedení je viazané na letnú sezónu.
3. Kryté letné terasy riešiť ako jednopodlažné formou ľahkej demontovateľnej konštrukcie v primeranom objeme a hmote.
4. Osadenie letného sedenia a terás nesmie znehodnotiť povrch verejných komunikácií a priestranstiev.
5. Letné sedenia riešiť na vysokej dizajnerskej úrovni, bez nadbytočných rušivých a reklamných prvkov.
6. Umiestnenie letných sedení nesmie rušiť siluetu, panorámu a architektonické dominanty Hlavnej ulice PR Prešov.

H.9. Požiadavky pre umiestnenie zariadení technickej infraštruktúry

1. Zariadenia technickej infraštruktúry (plynomery, ELI rozvodné skrinky, trafostanice, klimatizačné jednotky, satelitné a telekomunikačné zariadenia, kolektory a iné) neumiestňovať v pohľadovo prístupných polohách uličného interiéru, v nevyhnutných prípadoch ich vizuálne eliminovať.

I. Požiadavky na ochranu PR a usmerný rozvoj jej prostredia v ochrannom pásme

1. Pre usmerný rozvoj prostredia alebo okolia pamiatkového územia Pamiatkovej rezervácie v Prešove vyhlásil rozhodnutím č. PO-06/97-02/199/Kub zo dňa 10.1.2006 ochranné pásmo Pamiatkový úrad Slovenskej republiky.
2. Na nehnuteľnosti v ochrannom pásme sa tieto zásady a požiadavky vzťahujú, ak regulujú najmä objemové členenie, výškové usporiadanie a architektonické riešenie exteriéru.
3. Pri úprave nehnuteľnosti v pamiatkovom území alebo v ochrannom pásme vykazujúcej pamiatkovú hodnotu môže byť v odôvodnených prípadoch nariadený príslušný pamiatkový výskum.
4. Zachovať základné pohľadové kužele, panorámu, siluetu a priehľady z ochranného pásma smerom k PR Prešov a naopak.

J. Prezentácia pamiatkového fondu PR Prešov

1. Súčasťou komplexnej ochrany pamiatkového fondu PR Prešov je aj vhodná prezentácia pamiatkového fondu in situ, ale tiež formou propagácie v printových, audiovizuálnych a iných médiách.
2. Je potrebné propagovať pamiatkový fond PR Prešov ako jedinečné nenahraditeľné kultúrne dedičstvo, ktorého zachovanie nie je len zákonnou, kultúrnou, ale aj morálnou povinnosťou každého človeka. Je potrebné poukazovať na skutočnosť, že v prípade poškodenia alebo zničenia pamiatkového fondu nie je možné zabezpečiť jeho primeranú náhradu – pamiatkový fond predstavuje jedinečné kultúrne bohatstvo, ktoré je poškodením alebo zničením neobnoviteľné.

K. Záver

Zásady ochrany pamiatkového územia Pamiatkovej rezervácie Prešov boli spracované na základe Usmernenia Pamiatkového úradu SR k spracovaniu výskumnej dokumentácie pamiatkových území transformovaného na dlhodobo uplatňovaný a zaužívaný osobitný prístup orgánu ochrany pamiatkového fondu v PR Prešov.

Zásady sú podľa § 29 Zákona NR SR č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov súčasťou priemetu ochrany kultúrnych hodnôt územia, ktorý je podkladom na spracovanie územno-plánovacej dokumentácie podľa osobitného predpisu. Územie PR Prešov je z hľadiska vyhodnotenia pamiatkových hodnôt diferencované a na vymedzených plochách je potrebné uplatňovať diferencovanú ochranu a mieru posudzovania zamýšľaných a plánovaných stavebných aktivít.

Zásady ochrany pamiatkového územia sú odborným dokumentom na vykonávanie základnej ochrany pamiatkového územia, ktorými orgány štátnej správy a orgány územnej samosprávy v spolupráci s vlastníkami nehnuteľností zabezpečia zachovanie pamiatkových hodnôt v území, ich dobrý technický, prevádzkový a estetický stav, ako aj vhodný spôsob využitia jednotlivých stavieb, skupín stavieb a urbanistických súborov a vhodné technické vybavenie pamiatkového územia.

L. Grafická časť Zásad ochrany pamiatkového územia PR Prešov

Zoznam výkresov:

1. Širšie vzťahy M 1 : 10 000
2. Vymedzenie pamiatkového územia a ochranného pásma M 1 : 2000
3. Mestské opevnenie M 1 : 2000
4. Rozbor pamiatkových hodnôt objektov a priestorov v pamiatkovom území PR Prešov M 1 : 1000
5. Územný priemet zásad ochrany pamiatkového územia PR Prešov M 1 : 1000
6. Historická katastrálna mapa z roku 1869 (aktualizovaná v roku 1933) M 1 : 1000

M. Prílohy

1. Pamiatková rezervácia Prešov - Zásady ochrany pamiatkového územia – aktualizácia - FOTODOKUMENTÁCIA
2. DVD nosič - fotografie objektov a priestorov PR Prešov podľa jednotlivých ulíc, historické fotografie a reprodukcie mesta – 1 ks

Autori fotografií: Quido Gottwald
Mgr. Marek Hrebeňár
Ing. Jozef Zajac
Ing. arch. Jana Onufráková
Ing. Eva Semanová
Ing. Ľubor Suchý

Miesto uloženia: Archív KPÚ Prešov, archív digitálnych fotografií KPÚ Prešov